Київський університет імені Бориса Грінченка

Я — СТУДЕНТ

Навчальний посібник

5-те видання, зі змінами

За загальною редакцією *В.О. Огнев'юка*

Київ
2015

УДК 378.09(0758)
ББК 74.584(4Укр)738.1я73
Я73

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
в якості навчального посібника для вищих навчальних закладів
(*лист МОНУ № 1/11 8799 від 22.09.2010 р.*)

Рекомендовано Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка
до розміщення в мережі Інтернет в інституційному репозиторії Університету
(*протокол № 9 від 27.08.2015 р.*)

Загальна редакція:
Огнев'юк В. О., ректор Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філософських наук, професор, академік НАПН України, заслужений працівник освіти України.

Рецензенти:
Лещенко М. П., провідний науковий співробітник інформаційно-аналітичного відділу педагогічних інновацій Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, доктор педагогічних наук, професор;
Євтух М. Б., академік-секретар Відділення педагогіки і психології вищої школи НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, заслужений працівник народної освіти України.

Авторський колектив:
Огнев'юк В. О., Левітас Ф. Л., Клименко Н. П., Мовчун А. І. (розділ I); *Безпалько О. В., Жильцов О. Б., Леонтьєва О. В., Мартиненко С. М.* (розділ II); *Жильцов О. Б., Леонтьєва О. В.* (розділ III); *Караман С. О.* (розділ IV); *Морзе Н.В., Буйницька О. П., Варченко Л. О.* (розділ V); *Хоружа Л. Л., Редько С. І., Линьова І. О.* (розділ VI); *Сергєєнкова О. П.* (розділ VII).

Я73 **Я — студент** : навч. посіб. / [Огнев'юк В. О., Жильцов О. Б., Караман С. О. та ін. ; за заг. ред. Огнев'юка В.О.]. — 5-те вид., зі змінами. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. — 206 с.
ISBN 978-966-7548-84-1.

Мета посібника — допомоги студентам-першокурсникам швидше увійти в нове для них навчальне середовище, подолати організаційні труднощі першого року навчання, розкрити свої найкращі якості. У розділах висвітлено етапи становлення ідеї університету; життєвий і творчий шлях Б. Д. Грінченка, чиє ім'я носить Університет; історію розвитку навчального закладу; подано відомості про кредитно-модульну систему навчання, портал Університету, студентську групу; розглядаються методи і прийоми роботи з інформацією, уміщено тренувальні вправи, тести тощо.

Для студентів вищих навчальних закладів.

УДК 378.09(0758)
ББК 74.584(4Укр)738.1я73

ISBN 978-966-7548-84-1

© В. О. Огнев'юк, О. Б. Жильцов, С. О. Караман та ін., 2010, 2015
© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2010, 2015

ПЕРЕДМОВА

Дорогі першокурсники!

Київський університет імені Бориса Грінченка щиро вітає Вас в якості повноправних членів великої грінченківської родини. У нашому закладі склалася особлива атмосфера корпоративної культури, в основі якої понад 140 років освітніх традицій, які відтепер будуть примножуватися і Вашими зусиллями. Нашу університетську родину висококваліфікованих викладачів, студентів і працівників об'єднують спільні цінності, ядро яких складає повага до кожної людини; а служіння людині, громаді і суспільству — місія нашого Університету, яка визначає сенс кожного прожитого нами дня.

Розпочинається новий, дуже важливий та ні з чим незрівнянний період Вашого студентського життя, але Ваші голови не мають йти обертом від отриманої свободи, нових можливостей, розваг, друзів чи кохання. На жаль, майже все швидко минає, а потім настає час, який неминуче поставить питання: а якими є Ваші досягнення? Для життєвого успіху потрібно багато працювати, у тому числі й у неймовірно фантастичні студентські роки. Це проста, але дуже важлива істина. Ніхто, крім Вас, не зможе пройти Вашим життєвим шляхом, не зможе за Вас падати і знову підійматися, долати перешкоди, вірити і зневірятися, і знову вірити, щоб дійти до поставленої цілі, досягти мети свого життя. Ми лише зможемо підтримати Вас, допомогти, але свою частку шляху кожен має здолати сам. Хай у цій дорозі Вас завжди супроводжує віра у власні сили!

Сподіваюся, що Ви не сприймаєте Університет лише як приміщення, бо сутність Університету не в стінах, а в розумінні нашої єдності, сили нашого об'єднання заради спільного успіху. Університет — це ми з Вами, культура навчальної і наукової діяльності, культура наших взаємин. Ми різні, маємо різний життєвий досвід, різний рівень освіти, маємо різні смаки і вподобання, різні погляди на ті чи інші події, можливо, ми ходимо до різних церков або не ходимо до жодної, можливо, розмовляємо на різних мовах або любимо різну музику, — це не має нам заважати поважати один одного, це не має нам заважати бути ЛЮДЬМИ, це не має нам заважати бути ГРОМАДЯНАМИ УКРАЇНИ.

В Університеті існують інші, відмінні від шкільних, правила життя, і навчальний процес ґрунтується, в першу чергу, на вмінні кожного студента самостійно організовувати свою діяльність, а також на здатності працювати в команді, відповідати за хід і результати навчання. Як засвідчує практика, саме цих умінь бракує першокурсникам. Ми будемо працювати разом з Вами, щоб допомогти подолати можливі труднощі. Ви завжди можете розраховувати на підтримку студентів старших курсів, викладачів та співробітників Університету у своїх добрих намірах. Разом з Вами ми будемо докладати зусиль, аби Ви не тільки опанували обрані професії, а й удосконалювалися як Люди, набували лідерських якостей і залишили після себе стільки добрих справ, скільки залишив Борис Грінченко — ВЕЛИКИЙ УКРАЇНЕЦЬ і ПРОСВІТИТЕЛЬ, педагог і громадський діяч, мовознавець і лексикограф, видавець і етнограф, ім'я якого носить наш навчальний заклад. Впевнений, що вже незабаром Ви з гордістю називатимете себе ГРІНЧЕНКІВЦЯМИ.

Тож бажаю Вам, дорогі першокурсники, вдалого початку студентського життя!

Віктор Огнев'юк, ректор Університету, доктор філософських наук, професор, академік НАПН України

КЕРІВНИЙ СКЛАД УНІВЕРСИТЕТУ

Жильцов Олексій Борисович,
проректор з науково-методичної та навчальної роботи,
кандидат педагогічних наук,
доцент

Огнев'юк Віктор Олександрович,
ректор Київського університету імені Бориса Грінченка,
доктор філософських наук,
професор, академік НАПН України

Морзе Наталія Вікторівна,
проректор з інформатизації навчально-наукової та управлінської діяльності,
доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України

Бєлофастова Таїсія Юріївна,
проректор з науково-педагогічної та соціально-гуманітарної роботи,
кандидат педагогічних наук, доцент

Турунцев Олександр Петрович,
проректор з організаційних питань та адміністративно-господарської роботи

Бондарева Олена Євгенівна,
директор Гуманітарного інституту,
доктор філологічних наук,
професор

Яковенко Ігор Валентинович,
директор Інституту суспільства,
кандидат економічних наук,
доцент

Безпалько Ольга Володимирівна,
директор Інституту людини,
доктор педагогічних наук,
професор

Юрченко Віктор Іванович,
директор Педагогічного Інституту,
кандидат психологічних наук,
доцент

Бацак Костянтин Юрійович,
директор Інституту мистецтв,
кандидат історичних наук,
доцент

Войцехівський Михайло Федорович,
директор Інституту післядипломної педагогічної освіти,
кандидат педагогічних наук, доцент

Братко Марія Василівна,
директор Університетського коледжу,
кандидат педагогічних наук,
доцент

МІЙ УНІВЕРСИТЕТ

У розділі розповідається про етапи становлення ідеї університету: виникнення перших шкіл у древніх Шумері, Індії та Китаї, діяльність давньогрецьких мислителів, першу філософську школу в Афінах, Академію Платона, Лікей Аристотеля, Мусейон Птоломея, походження слова «університет», появу Болонського університету — першого у Європі та вихідця з України Юрія Дрогобича, який був ректором цього університету, заснування університетів на теренах України. Також мова йде про витоки і шляхи розвитку Київського університету імені Бориса Грінченка, діяльність якого майже 140 років тому започаткували Київські вчительські курси. Подано хронологію основних подій історії Університету. Окремий підрозділ присвячено висвітленню життєвого і творчого шляху Бориса Дмитровича Грінченка, чиє ім'я носить Університет.

Ключові слова: *ідея університету, Піфагорійський союз, Академія Платона, квадривіум, Лікей, сисситії, симпозіум, Мусейон Птоломея, Болонський університет, курси Київського навчального округу, Вищі трирічні педагогічні курси імені Б. Д. Грінченка, Київський міський інститут удосконалення вчителів, Київський міжрегіональний інститут удосконалення вчителів імені Б. Д. Грінченка, Київський міський педагогічний університет імені Б. Д. Грінченка, Київський університет імені Бориса Грінченка, Гуманітарний інститут, Інститут суспільства, Педагогічний інститут, Інститут мистецтв, Інститут людини, Інститут післядипломної педагогічної освіти, Університетський коледж, прапор Університету, гімн Університету, письменник (поет, прозаїк, драматург, перекладач), лексикограф, етнограф-фольклорист, громадський діяч.*

МІЙ УНІВЕРСИТЕТ

Багатопрофільний навчальний заклад європейського рівня,
який бере участь у формуванні перспективних напрямів
розвитку столиці, продукує суспільно значущі цінності,
має потужну матеріальну базу — ось що можна сказати сьогодні
про Київський університет імені Бориса Грінченка,
історія якого почалася 140 років тому.

В. Огнев'юк

Мій Університет — це моя сходинка до майбутнього.
Тут відкриваються двері в освітній та науковий простір,
кожному студентові створені умови для самореалізації.
У нашому Університеті головним є студент.
Тут тебе поважають і знають, що ти — особистість.
Тільки в моєму Університеті існує справжня атмосфера —
ВЕЛИКОЇ ГРІНЧЕНКІВСЬКОЇ РОДИНИ,
в якій є любов, повага, традиції, майбутнє!

М. Шевченко, студентка Інституту суспільства

ІДЕЯ УНІВЕРСИТЕТУ

Люди завжди прагнули до знань. І в цьому своєму прагненні ще на зорі цивілізації намагалися створити осередки освіти й науки — школи. Перші школи виникли у III тисячолітті до н.е. в стародавній державі Шумер, що знаходилася у межиріччі річок Тигр і Євфрат. До наших днів збереглися тисячі глиняних табличок з клинописним шумерським письмом, розшифрувавши яке, вчені довідалися про систему освіти шумерів. У наступному тисячолітті школи з'явилися у стародавніх Індії та Китаї. Насамперед тогочасна школа була покликана навчати дітей письму, що у той час було доволі складним заняттям, адже учням треба було завчати не абетку, а ієрогліфи та знаки, відтворення яких потребувало неабиякої вправності.

Пізнаючи світ, людина нагромаджувала знання, які необхідно було передавати із покоління в покоління. Відтак сформувалася потреба в підготовлених для виконання цієї місії людях. Спочатку це були найбільш знаючі та досвідчені, яких називали мудрецями. У часи античності довкола них гуртувалися учні, а з часом утворилися різні об'єднання, що перетворилися у навчальні заклади — первісні університети. Так зароджувалася *ідея університету*. Більшість дослідників вважають, що першим серед них був *Піфагорійський Союз* — наукова школа і релігійно-містичне об'єднання «посвячених». *Піфагор* (570–490 рр. до н.е.) був першим,

хто сказав, що він не є мудрецем, а лише любителем мудрості, тобто філософом. Довкола Піфагора об'єдналися понад дві тисячі його учнів, піфагорійців, що дало могутній поштовх розвитку освіти й поширенню знань, зокрема філософських.

Перша *філософська школа* виникла в Афінах, схолархом (*грец.*, від schole — школяр та arhein — панувати) якої був *Сократ* (479–399 рр. до н.е.). Мислитель висловлював свої думки скрізь, де знаходив слухачів: на площі, на ринку, біля храмів тощо. Невдовзі у нього з'явилися послідовники.

Першою ж організаційною структурою, яка втілювала навчальні та наукові ідеї, що і є провідними видами діяльності сучасного університету, була Академія, заснована у 384–385 рр. до н.е. учнем Сократа відомим філософом *Платоном* (428(427)–348 рр. до н.е.). Саме в *Академії Платона* вперше було сформовано сталу освітню програму, яку складали: арифметика, геометрія, астрономія, музика і діалектика. Перелік цих наук став змістом *квадривіуму*, який був обов'язковим для освіти в добу середньовіччя. В Академії певний час існувала традиція, згідно з якою найбільш талановиті учні з часом самі ставали вчителями. До цієї когорти належав і учень Платона *Аристотель* (384–322 рр. до н.е.), який сформував основи професійної освіти як системи, а в 334 р. до н.е. у гаю місцевості Лікія поблизу храму Аполлона Лікейського в Афінах заснував власний навчальний заклад *Лікей*. Більшість слухачів були не афінянами, тому певна кількість їх проживала при Лікеї. Слухачі щомісяця збиралися на *сиситії* (*грец.* syssitia — у Давній Греції суспільні обіди просто неба з однаково скромною їжею для всіх) і *симпозіуми* (*латин.* symposium, від *грец.* symposion — бенкет; 1) у Давній Греції — бенкет з бесідою; 2) нарада з певного питання). У діяльності Лікею поєднувалися освітня і дослідна компоненти.

Академія Платона та Лікей Аристотеля дали поштовх до виникнення інших навчальних закладів, зокрема *Мусейону Птоломея*, який був створений у древній Александрії за сприяння царя Єгипту *Птоломея I Сотера* (367–283 рр. до н. е.). Мусейон — це святилище муз, під покровительством яких, за віруваннями греків, розвивалися наука і мистецтво. Під школу була відведена частина палацових споруд уздовж гавані, побудовані капела для муз (власне мусейон), зала для спільних занять (ефедра), анатомічний кабінет, бібліотека (400 тис. томів), розбита алея (перипатос), закладено ботанічний і зоологічний сади. Велика увага у Мусейоні приділялася вивченню філософії, математики, астрономії, а згодом — філології, медицини, історії, поезії. Мусейон набув слави тогочасного науково-освітнього центру. У часи римлян сюди прагнула потрапити молодь з усіх кінців римської «земної кулі». Мусейон Птоломея справедливо називають стародавнім університетом. Школи відомих філософів відіграли значну роль у розвитку університетської освіти.

З прийняттям християнства у 988 р. починається розвиток освіти на теренах сучасної України. Вже у 989 р. київський князь Володимир розпорядився «забирать дітей у нарочитих мужів своїх і віддавати їх у навчання книжне». Київ став центром освіти у Східній Європі.

Вперше назва «університет» як співтовариство, яке об'єднує тих, хто навчає, і тих, хто навчається, і яке відкрите для всіх охочих приєднатися до нього з метою навчання і пізнання, виникає в середньовічній Європі. Слово «університет» походить від латинського *universitas* — об'єднання, корпорація, відтак об'єднання викладачів називали *universitas maqistrorum*, а обєднання студентів — *universitas scholarorium*. Поступово слово «університет» набуло нового значення і стало узвичаєним для назви інституції, яка надавала можливості здобути освіту високого рівня.

Перший європейський університет був заснований 1088 р. у м. *Болонья* (Італія). *Болонський університет* сформувався на ґрунті світської правознавчої школи і протягом XI—XIV ст. став центром юридичної науки та юридичної освіти.

Цікаво знати

Спершу Болонський університет здобув слави завдяки своїй знаменитій юридичній школі. У XV ст. інтерес до вивчення права зменшився, і зросло значення так званих вільних мистецтв, передовсім гуманістичної філософії, природничих наук і особливо медицини. Студенти, які вивчали ці науки, були об'єднані в окрему корпорацію — «університет медиків і артистів», що мав окремого ректора. У цьому університеті вивчали «все, що не було правом», тобто «всі культурні надбання, практично необхідні у житті» (Ісаєвич Я. Д. Перша друкована книжка українського автора / Я. Д. Ісаєвич // Історія української культури : у 5-ти т. — Т. 2. Українська культура XIII — першої половини XVII століть. — К. : Наук. думка, 2001. — С. 224–232).

На зламі XII–XIII ст. в Англії виникають *Оксфордський і Кембриджський університети*. Під кінець XIII ст. студенти проживали в спільних будинках, що належали університетам. Так був сформований комплекс для проживання і навчання, який дістав назву *коледжу*. Університет в Англії формувався як система коледжів.

Кожен середньовічний університет мав свої особливості, що стосувалися організації навчання і досліджень. Важливим напрямом діяльності середньовічного університету була підготовка наукових кадрів. Приблизно через два роки навчання учень отримував ступінь бакалавра з певним правом на викладання і можливістю отримати вищий ступінь. Процес отримання цього ступеня в кожному університеті був своїм. Наприклад, у *Паризькому університеті*, який виник у 1200 р., бажаючі отримати ступінь бакалавра складали присягу факультету на слухняність, брали участь у публічному диспуті, виголошували промову на святі зведення в ступінь бакалавра, якою доводили свій науковий рівень. Ступені бакалавра і ліценціата були необхідними для отримання вищих ступенів — магістра та доктора.

У середньовічних університетах Європи, яких ставало дедалі більше, навчалося чимало українців. Зокрема, у *Яґеллонському університеті* (м. Краків, Польща) з часу створення і до XVI ст. освіту здобули близько 2 тис. студентів — вихідців з українських земель. Чимало наших земляків обирали для навчання *Болонський* (м. Болонья, Італія) та Яґеллонський університети. Серед них найбільш відомим є *Юрій Дрогобич* (Котермак Юрій, син Доната; бл. 1450–1494), український учений, доктор філософії (з 1478 р.) та медицини (з 1482 р.), який після закінчення Яґеллонського університету викладав медицину, філософію і астрономію в Болонському університеті, а в 1481–1482 рр. був ректором цього навчального закладу.

Цікаво знати

Юрій Дрогобич був не єдиним дрогобицьким міщанином, який навчався у XV–XVI ст. у Кракові: у списках вступників до Краківського університету 1411–1600 рр. було близько 32 вихідців з Дрогобича. Здобуття Юрієм Дрогобичем у 1470 р. ступеня бакалавра, а в 1472 р. — магістра свідчить про його наукові здібності і наполегливість у подоланні труднощів: з 208 осіб, які вступили до університету водночас з ним, бакалаврами у 1470/71 н.р. стали 66 студентів, а ступінь магістра 1472/73 н.р. одержали лише дев'ять з них (Ісаєвич Я. Д. Перша друкована книжка українського ав-

тора / Я. Д. Ісаєвич // Історія української культури : у 5-ти т. — Т. 2. Українська культура XIII — першої половини XVII століть. — К. : Наук. думка, 2001. — С. 224–232).

1483 р. у Римі надрукована латиномовна книга Дрогобича «Прогностичні судження про поточний 1483 рік магістра Юрія Дрогобича з Руси — доктора мистецтв і медицини Болонського університету». Це був перший друкований твір автора — вихідця з України, виданий за кордоном.

Перший навчальний заклад на теренах України, що відповідав рівню вищої освіти, виник у середньовічному Києві, але його діяльність перервана монголо-татарською навалою і доля залишилась невідомою. Відродження вищої освіти почалося з утворення у XVI ст. *братських шкіл*. Найстаріша з них започаткована у Львові 1439 р. З 1576 р. розпочинається історія *Острозької*, а з 1615 р. — *Києво-Могилянської академій*. Остання у 1659 р. набула статусу вищого навчального закладу.

Перший класичний університет на території України — Львівський — утворено на основі єзуїтського колегіуму у 1661 р. Цікаво, що лише 1774 р., після входження західноукраїнських земель до складу Австрійської імперії, імператор видав диплом про заснування *Львівського університету*, оскільки раніше діяльність навчального закладу була припинена польським королем.

Проте найбільш плідного розвитку, як у теоретичному, так і в практичному сенсах, ідея університету набула у XVIII–XIX ст. У цей період активно розвивалися національні системи освіти в багатьох європейських країнах. Навчання в університетах поступово переходить з латини на мови європейських народів. Такі діячі, як Вільгельм фон Гумбольдт та Джон Ньюмен, теоретично обґрунтували ідею університету у нових історичних умовах. Ідея Гумбольдта про те, що університет має «поєднати у собі об'єктивну науку з суб'єктивною освітою», набуває практичного втілення у розбудові класичної моделі університету. Вона знайшла свій розвиток і в землях України. У 1805 р. розпочинає діяльність *Харківський університет* (нині — Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна), 1834 р. — *Університет Св. Володимира* в Києві (нині — Київський національний університет імені Тараса Шевченка), а 1864 р. на основі Ришельєвського ліцею засновано *Новоросійський університет* в Одесі (нині — Одеський національний університет імені І. І. Мечникова).

ВИТОКИ І ШЛЯХИ РОЗВИТКУ НАШОГО УНІВЕРСИТЕТУ

У 2014 році наш навчальний заклад відзначив 140-річчя з часу заснування. Адже корені Університету сягають другої половини XIX ст. Саме тоді започатковані Київські вчительські курси, що стали відправною точкою розвитку нашого навчального закладу.

Як відомо, в другій половині XIX ст. у Російській імперії розпочалися великі перетворення: ліквідація кріпацтва, реформа місцевого самоврядування, суду, армії, фінансової та освітньої галузей. Стрімкий індустріальний розвиток вимагав принципової зміни системи освіти. На той час підготовку вчителів у царській Росії здійснювали Санкт-Петербурзький, Московський, Казанський, Харківський і Київський університети: при них діяли педагогічні інститути, які готували вчительські кадри для всіх регіонів Російської імперії.

У 70-х роках XIX ст. виникла нагальна потреба змінити структуру і зміст підготовки вчителів. Це було зумовлено низкою причин. По-перше, вступники до вищих педагогічних навчальних закладів не мали необхідної професійної орієнтації, майже не уявляли майбутньої професії. По-друге, навчальний план підготовки спеціалістів різних галузей був зорієнтований на наукову діяльність. Методики викладання, педагогічна практика були відсутні. Відтак застаріла система «університет — педінститут» була ліквідована. З часом з'явилися закони і положення про організацію курсів, на яких здобували фахові знання тогочасні учителі.

1860 р. було ліквідовано Педагогічний інститут Університету Св. Володимира, натомість були створені Вчительські курси. Проте історію цих курсів ще належить вивчити. Вона може стосуватися як історії Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, так і Київського університету імені Бориса Грінченка.

Візьміть до уваги!

16 березня 1874 р. було видано спеціальний циркуляр Міністерства Народної Освіти про організацію Тимчасових педагогічних курсів учителів початкової освіти, а 5 серпня 1875 р. — Положення про тимчасові курси для вчителів початкових народних училищ. Заснуванням цих курсів і були закладені підвалини діяльності нашого Університету.

Одержати професію педагога, обмінятися досвідом з колегами, побувати у навчальних закладах Києва охочих було чимало. Окрім того, на курси записувалися й ті, хто працював вчителем, щоб підвищити рівень своїх знань і майстерності. Щоб потрапити на курси, вчитель повинен був подати відповідну заяву, одержати відрядження й прибути на місце проведення курсів. Одночасно на курсах перебувало 400–600 чоловік. Частина педагогів відвідувала курси за власний кошт. Слухачі мали можливість прослухати лекції з педагогіки, дидактики і методики з фаху. Обов'язковим для всіх категорій учителів були курси з історії Російської держави та фізики. Для проведення занять із курсистами запрошувалися відомі вчителі, представники керівних органів освіти. Активну участь у роботі курсів підвищення кваліфікації брали «громадівці» А. Тищенко, М. Шульженко, П. Житецький та ін., які безкоштовно читали лекції, ознайомлювали курсистів із тогочасними методиками викладання, допомагали збагнути місію просвітників.

Упродовж місяця-півтора вчителі слухали лекції, відвідували відкриті уроки в школах, готували різноманітні звіти й реферати. У вихідні курсисти влаштовували літературні читання та бесіди. По завершенню курсів слухачі повинні були здати усний та письмовий звіти про свою роботу і за їх результатами одержували свідоцтво встановленого зразка.

Значного імпульсу розвиткові освіти у Київському навчальному окрузі надав у 1859–1861 рр. його попечитель, відомий хірург М. Пирогов (1810–1881). Саме він запровадив взаємовідвідування уроків, проведення методичних семінарів, а також відкрив у Києві першу в Росії недільну школу.

У 1902–1909 рр. у Києві жив і працював Б. Грінченко. Його активна діяльність була спрямована на розвиток україномовної освіти, видання україномовних підручників та художніх творів, вивчення історії України та поліпшення становища вчителів. Його соратниками були О. Музиченко, В. Дурдуківський, С. Єфремов, В. Науменко, Леся Українка, Олена Пчілка, Марія Загірня та ін.

Літні педагогічні курси в м. Києві, 1913 р. У центрі (сидять) — Олена Пчілка, І. Нечуй-Левицький, С. Петлюра (арх. фото)

Справжньою подвижницею курсової роботи була С. Русова. 1906 р. під час літніх курсів у Києві за її ініціативи було складено звернення вчительської громади Київщини до уряду про надання широких прав українській мові та культурі. У резолюції, яка була прийнята вчителями народних шкіл на цих курсах, зокрема зазначалося: «Ввиду того, что тридцатимиллионому народу должны быть обеспечены его национальные права и прежде всего его национальная школа, мы, участники педагогических курсов в Киеве, народные учителя всей Украины и из других губерний, постановили: 1. Курс народной школы должен быть расширен до шести лет. Все обучение должно вестись на родном языке, государственный язык изучается в высших классах как один из предметов обучения».

Як бачимо, русифікаторська політика призводила до наслідків, протилежних тим, на які розраховував уряд. Слухачі педагогічних курсів у Києві стали частіше подавати заявки на відвідання лекцій з української літератури, історії та географії рідного краю, цікавитися станом української школи та народного вчителя. Вчителі не обмежувались лише обговоренням питань мови, викладання у професійному колі, а й намагалися оприлюднити свої думки з цього приводу у пресі.

Перші педагогічні курси викладачів фізичної культури в м. Києві, 1912 р. (*арх. фото*)

Цікаво знати

1912 р. на педагогічних курсах викладачів фізкультури вперше у Російській імперії було видано диплом учителя фізкультури. Ним став лікар О. Анохін (на фото — у центрі).

Перша світова війна і революція 1917 р. негативно позначилися на всій системі освіти. Але навіть у складних умовах Української революції 1917–1920 рр. Центральна Рада, гетьман П. Скоропадський і Директорія УНР зуміли організувати 100% підвищення кваліфікації учителів українських шкіл і шкіл національних меншин (російських, польських, єврейських). Цікаво, що разом із фахом, провідним предметом, який прослухали всі категорії вчителів, було українознавство. Час вимагав професійної переорієнтації вчительства, повернення до вивчення історичного минулого України, великих традицій українського народу, виховання молоді в дусі національної свідомості.

20–40-ті роки XX століття: від учительських курсів до інституту вдосконалення учителів. Київський міський інститут удосконалення вчителів у повоєнний час

1919 р. у Києві розпочав роботу *Педагогічний інститут імені Б. Д. Грінченка*, невдовзі реформований у *Вищі трирічні педагогічні курси ім. Б. Грінченка*. Перший рік навчання на курсах був присвячений підвищенню загальноосвітнього рівня слухачів та їх політичному вихованню, другий і третій — педпрактиці в дошкільних установах і школах.

Восени 1922 р. Педагогічні курси імені Б. Д. Грінченка та Педагогічні курси імені К. Д. Ушинського об'єднали в один навчальний заклад. Це сприяло зміцненню матеріально-технічної бази навчання, якісним змінам серед професорсько-викладацького складу. Вагомий внесок у розвиток фахового вдосконалення учителів зробили керівники освіти України, а також відомі педагоги 20–30-х років минулого століття: Г. Гринько, Я. Ряппо, М. Скрипник, В. Затонський та ін.

Тоталітарна система 30-х років XX ст. вела активний наступ на систему освіти. З середини 30-х років — до 1938 р. київськими закладами освіти прокотилася хвиля сталінських репресій, які завдали потужного удару по кадровому складу шкіл, що призвело до дезорганізації системи освіти й низької якості знань учнів. Так, у 1938–1939 н.р. кількість невстигаючих школярів у Києві досягла катастрофічного «рекорду» — 27 %. Знову постало питання щодо підготовки педагогічних кадрів, і радянська влада вдалася до невідкладних заходів. На початку 1938–1939 н.р. газета «Пролетарская правда» виступила з пропозицією організувати в Києві Інститут удосконалення учителів. Наркомос УРСР розробив проект організації в Україні чотирьох інститутів удосконалення вчителів — у Києві, Харкові, Дніпропетровську та Одесі.

У лютому 1939 р. постановою Ради Народних Комісарів УРСР було засновано *Київський міський інститут удосконалення вчителів (КМІУВ)*, до складу якого входило п'ять факультетів (історії, мов і літератур, природничих, географічних та фізико-математичних наук), а також кілька відділень (початкової школи, керівних кадрів шкіл і народної освіти, фізкультури, військових керівників, музичного виховання, малювання та креслення).

Через нестачу коштів Рада Народних Комісарів ухвалила фінансувати Інститут за рахунок місцевого бюджету. 22 травня 1939 р. Київська міськрада своїм розпорядженням визнала за потрібне з метою вдосконалення загальноосвітнього, педагогічного та політичного рівня учителів на базі міського методичного кабінету відділу народної освіти організувати *Інститут удосконалення вчителів*. Працювала ця установа до німецько-фашистської окупації Києва (вересень 1941 р.).

Після визволення України від нацистських загарбників заклади освіти перебували у важкому стані. Порівняйте: якщо на початку 1941 р. у Києві діяло 179 шкіл (96 495 учнів), то в 1943 р. — всього 50 шкіл (11 712 учнів).

Свою роботу Київський міський інститут удосконалення вчителів відновив у 1945 р. Основним завданням установи було вивчення стану викладання та якості знань учнів з навчальних предметів, узагальнення досвіду передових шкіл і вчителів, систематичне забезпечення курсової й семінарської роботи з учителями міста. Для кожного педагога міста планувалося розробити індивідуальні плани підвищення кваліфікації за фахом. З початком демобілізації до викладацького колективу Інституту приєдналися фронтовики.

Цікаво знати

Витяги з анкет працівників Інституту

«Після закінчення 2-го Київського артилерійського училища був призначений комартвзводу. Зустрів війну 22 червня 1941 року. На фронті знаходився до січня 1942 року. Двічі поранений. Інвалід Великої Вітчизняної війни 3-го ступеня» (*Олександров О. О.*).

«З початком Великої Вітчизняної війни був бійцем винищувального батальйону, служив санінструктором на Сталінградському, Південно-Західному і 4 Українському фронтах» (*методист з історії Даєн Д. М.*).

Хрещатик у руїнах, 1944 р. (*арх. фото*)

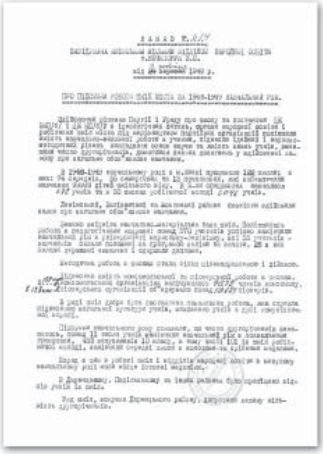

Наказ № 614 про підсумки роботи шкіл Києва за 1948—1949 н.р. (*арх. док.*)

1945 р., коли Хрещатик ще лежав у руїнах, Київський міський відділ народної освіти разом з Інститутом удосконалення вчителів провів перший міський конкурс дитячої творчості. У наступні роки діяльність міськвно, як свідчать документи, була спрямована на поліпшення навчально-виховної та методичної роботи у школах Києва, особлива увага зверталася на те, щоб зменшити кількість другорічників.

Київський міський інститут удосконалення вчителів у 50–90-ті роки минулого століття

У 50–60-ті роки XX ст. особливо велике значення надається узагальненню й поширенню передового педагогічного досвіду. 1963 р. видавництво «Радянська школа» публікує колективний збірник Інституту «Майстри педагогічної праці». Автори нарисів — методисти Інституту — широко розкрили досвід учителів-новаторів, що поширювався не тільки в Києві, а й по всій країні. Директор Київського міського інституту удосконалення вчителів М. Кобяков підкреслював, що кількість майстрів педагогічної справи постійно зростає.

Цікаво знати

Тільки за 1964–1965 н.р. Київський міський інститут удосконалення вчителів забезпечив курсову підготовку понад 1057 педагогів, різноманітними формами навчання було охоплено близько 6000 учителів і керівників закладів освіти. Інститут також надавав значну методичну й наукову допомогу вчителям сільських шкіл, узагальнював їхній педагогічний досвід.

У 1970–1980-х рр. працівники КМІУВ узагальнюють і поширюють передовий педагогічний досвід, здійснюють забезпечення науково-методичного супроводу шкільного навчання, пропагують нові ефективні прийоми й методи навчання, вивчають стан викладання в школах Києва.

Основні напрями роботи Інституту:

— організація та проведення курсів підвищення кваліфікації педагогів столиці;

— моніторинг рівня знань, умінь і навичок учнів;

— вивчення стану викладання предметів.

Під керівництвом директорів Інституту Л. Л. Кравчук (1974–1987 рр.) та В. Г. Слюсаренка (1987–1991 рр.) зміцнюється кадровий потенціал закладу. Створюється система предметних методкабінетів і лабораторій, які стають центрами методичної роботи з учителями міста. У 1988 р. вперше відкрито кафедри суспільних дисциплін (зав. І. П. Іваненко), психології (зав. В. В. Клименко), початкового навчання (зав. Л. П. Кочина). У цьому ж році започатковане щорічне видання — Збірник методичних рекомендацій педагогічним працівникам до нового навчального року.

У 80–90-х роках в Інституті працювали: доктори педагогічних наук, професори Н. М. Бібік, М. С. Вашуленко, Е. С. Вільчковський, О. Д. Дубогай, В. П. Корнєєв, О. Я. Савченко, З. Ф. Слєпкань, В. Г. Слюсаренко; доктори філософських наук І. А. Зязюн, М. М Кисельов; доктори історичних наук П. П. Панченко, В. П. Шевчук; доктори філологічних наук Т. В. Бовсунівська, Ю. Л. Булахівська, А. А. Бурячок, Ю. І. Ковалів, Т. Н. Денисова, Д. С. Наливайко, П. П. Хропко; доктор юридичних наук А. П. Тузов; перший голова ВАКу незалежної України І. П. Дзюб; відомий український письменник Д. С. Чередниченко; літературознавці Г. Г. Аврахов, Б. Б. Бунїч-Ремізов; перекладач з іспанської М. І. Жердинівська; директор Педагогічного інституту Українського Вільного Університету в м. Мюнхені, професор О. Киселівська-Ткач і професори УВУ І. Шумська-Мороз, А. Животенко-Піанків, В. Косик та інші. У цей час в Інституті також працюють авторитетні київські педагоги-методисти: А. І. Шаповалов, В. В. Іванова, В. М. Гончарова, В. М. Кравченко, Т. Є. Мусіяченко, Т. Т. Подолинна, Н. І. Боринець, В. Д. Сапожко, І. Ю. Літош.

Створення Київського міжрегіонального інституту удосконалення вчителів

1990 р. з метою ефективного використання науково-методичного потенціалу м. Києва й області на базі Київського міського та Обласного інститутів удосконалення вчителів було створено *Київський міжрегіональний інститут удосконалення вчителів*. Його першим ректором став заслужений працівник освіти України, доктор педагогічних наук, професор В. Г. Слюсаренко. Інститут працював на вул. Воровського, 18/2 (нині — Бульварно-Кудрявська), а з 1992 р. — на просп. П. Тичини,17. Упродовж дванадцяти років в Інституті було відкрито п'ять факультетів, найбільшу серед інститутів удосконалення вчителів аспірантуру з двох педагогічних і двох психологічних спеціальностей. У цей період започатковано діяльність методистів-кореспондентів при кафедрах, збережено цілісну систему державної методичної служби, провідною ланкою якої стали районні (міські) методичні кабінети. З метою забезпечення нової якості освіти в Київському міжрегіональному інституті удосконалення вчителів освітяни здобували вищу або другу вищу педагогічну освіту.

Візьміть до уваги!

17 грудня 1993 р. постановою Кабінету Міністрів України Київському міжрегіональному інституту удосконалення вчителів було присвоєно ім'я відомого українського педагога, науковця і громадського діяча Б. Д. Грінченка.

Київський міжрегіональний інститут удосконалення вчителів імені Б. Д. Грінченка здійснював фахове вдосконалення педагогічних і керівних працівників освіти з 44 напрямів і спеціальностей. В Інституті працювали 17 докторів наук, професорів; 29 кандидатів наук, доцентів; 50 методистів вищої категорії.

Цікаво знати

У 2000 р. з нагоди 125-річчя від дня заснування Президент України Л. Д. Кучма звернувся до колективу Інституту з такими словами: «У день ювілею є чим пишатися колективу, який успадкував і творчо розвиває кращі традиції національної педагогіки. За роки незалежності перепідготовку пройшли десятки тисяч учителів, багато з них отримали нову фахову спеціалізацію за сучасними освітніми технологіями і новітніми методиками навчання. Сьогодення відкриває нові перспективи розвитку Інституту. За останній час завдяки плідній роботі всіх працівників освітнього закладу значно розширився вибір спеціальностей, активізувалась науково-дослідна робота, зміцніла науково-технічна база. Впевнений, що колектив Інституту докладе всіх зусиль для всебічної підготовки вчителів сучасної формації, втілення в життя нових науково-педагогічних ідей, інтегрування своїх здобутків у розвиток вітчизняної і світової освітянської ниви».

Київський міський педагогічний університет імені Б. Д. Грінченка

КИЇВСЬКА МІСЬКА РАДА

РІШЕННЯ

Рішення Київміськради про створення КМПУ імені Б. Д. Грінченка (2002 р., *арх. док.*)

З метою підготовки педагогічних кадрів для потреб столиці у 2002 р. Київський міжрегіональний інститут удосконалення вчителів імені Б. Д. Грінченка реорганізовано в *Київський міський педагогічний університет імені Б. Д. Грінченка (КМПУ імені Б. Д. Грінченка)*. В Університеті функціонував факультет підвищення кваліфікації педагогічних працівників, а також факультети: соціально-гуманітарний, психології і соціальної роботи, філологічний і педагогічний, що здійснювали підготовку нового покоління київських учителів. Окрім цього, заклад забезпечував реалізацію програми «Столична освіта. 2001–2005 рр.». Візитною карткою цього часу став проект «Київський підручник».

Цікаво знати

У рамках проекту «Київський підручник» було створено і видано 12 навчально-методичних комплектів для учнів середньої школи: «Dive into English», «Християнська етика в українській культурі», «Сходинки до інформатики», «Інформатика» та ін.

Символічний ключ
від навчального корпусу на Оболоні (2008 р.)

Засідання Вченої ради Університету
під головуванням В. О. Огнев'юка (2015 р.)

З 2007 р. КМПУ імені Б. Д. Грінченка очолює Віктор Олександрович Огнев'юк — відомий в Україні і зарубіжжі організатор національної освіти, вчений, доктор філософських наук, професор, член-кореспондент Академії педагогічних наук України (нині — академік Національної академії педагогічних наук України).

З січня 2008 р. проведено масштабну реорганізацію Університету в цілісний *муніципальний комплекс*. Відповідно до рішення Київміськради «Про концепцію розвитку цілісної системи підготовки й підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у м. Києві та комплексні заходи щодо її реалізації» до структури Університету ввійшли Київський міський педагогічний коледж при КНУ імені Тараса Шевченка, Київський педагогічний коледж імені К. Д. Ушинського, Київський міський педагогічний коледж. Університет став новою моделлю сучасного ВНЗ, який реалізує освітню мету й завдання на різних освітньо-кваліфікаційних рівнях, розповсюджуючи свій вплив на школу, коледж, професійну підготовку майбутнього фахівця, систему післядипломної освіти, перепідготовку, аспірантуру.

Внаслідок цього в Університеті відбуваються реорганізаційні зміни, що стосуються його статусу, структури, пріоритетних завдань. Так, з 1 січня 2008 р. затверджена нова структура Університету, згідно з якою розпочинають діяльність *Інститут післядипломної педагогічної освіти (ІППО)*, *Гуманітарний інститут*, *Інститут психології та соціальної педагогіки* (з 2013 р. — *Інститут людини*), *Інститут дошкільної, початкової та мистецької освіти* (з 2010 р. — *Педагогічний інститут* та *Інститут мистецтв*), *Університетський коледж*. 20 травня 2008 р. відкрито новий корпус Університету на Оболоні. У вересні цього ж року тут розпочав роботу *Інститут лідерства, освітнього законодавства і політики* (з 2010 р. — це *Інститут лідерства і соціальних наук*, з 2012 р. — *Інститут суспільства*).

Інтер'єр науково-виробничого центру «АстудіЯ»,
що був урочисто відкритий 06.12.2012 р.

Почесний професор Університету, член Римського
клубу Б. Д. Гаврилишин у навчальній телестудії (2013 р.)

Київський університет імені Бориса Грінченка

У жовтні 2009 р. рішенням Київської міської ради КМПУ імені Б. Д. Грінченка перейменовано у *Київський університет імені Бориса Грінченка*. З 2010 р. Університет — вищий навчальний заклад IV рівня акредитації, що динамічно розвивається.

Нині у його структурі працюють шість інститутів (*Гуманітарний, Педагогічний, Мистецтв, Інститут суспільства, Інститут людини, Інститут післядипломної педагогічної освіти*) та *Університетський коледж*, навчально-методичні та науково-методичні центри, науково-дослідні лабораторії, видавництво, науково-виробничий комплекс «АстудіЯ», у складі якого працює навчальна телестудія.

Наш Університет бере активну участь в діяльності міжнародних асоціацій. 18 липня 2010 р., підписавши *Велику Хартію Університетів* у м. Болонья (Італія), наш навчальний заклад долучився до спільноти європейських університетів. 14–17 червня 2011 р. у м. Мальмо (Швеція) відбулося прийняття Київського університету імені Бориса Грінченка до *Європейської Асоціації Освіти Дорослих*. 19 листопада 2012 р. під час засідання Ради *Міжнародної Асоціації Університетів (IAU)*, що проходила в м. Парижі (Франція), наш Університет став членом IAU. 25 січня 2013 р. в м. Стамбулі (Туреччина) на засіданні Ради *Європейської Асоціації Університетів (EUA)* наш навчальний заклад став асоційованим членом цієї організації.

В. О. Огнев'юк підписує Велику Хартію Університетів (м. Болонья, Італія, 2010 р.)

У червні 2012 р. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти (ІІТЗО) Міністерства освіти і науки України оприлюднив рейтинг найкращих вищих навчальних закладів держави, згідно з яким наш Університет посів 7-ме місце серед класичних університетів України за результатами роботи у 2010–2011 н. р. та в 2011 календарному році (докладно див.: www.kubg.edu.ua; газета «Освіта України», № 26(1295), 25.06.2012 р.). У 2013 р. Університет номінувався серед гуманітарних, педагогічних, спортивних навчальних закладів і посів 6-те місце. Вступна кампанія 2013 р. показала, що серед університетів Києва наш навчальний заклад за статистичними показниками («Загальний конкурс, осіб на місце» та «Конкурс на бюджетні місця, осіб на місце») посів 2-ге місце, поступившись Києво-Могилянській академії (http://www.vstyp.info/2013/). У 2014 році згідно результатів рейтингу університетів України III, IV рівнів акредитації «Топ–200 Україна» наш навчальний заклад покращив свої позиції на 86 сходинок, піднявшись з 184 місця на 98, у 2015 р. — посів 90 місце. У 2015 р., за даними Вебометричного рейтингу університетів світу (Webometrics ranking of world's universities), університет піднявся на 29 місце із 295 ВНЗ України, що потрапили до світового рейтингу. Ці високі рейтингові позиції — результат цілеспрямованої діяльності всього колективу Університету.

Місія Університету — сприяти кожному в цілісному розвитку і лідерському становленні, служити людині, громаді, суспільству.

Візія Університету — розвивати корпоративну культуру лідерства, забезпечувати впровадження університетського стандарту освіти і наукових досліджень;

створювати сприятливе середовище, інфраструктуру та умови для розвитку особистості, мобільності викладачів та студентів; служити територіальній громаді м. Києва.

Для реалізації місії та візії визначено комплекс цілей та завдань за такими стратегічними напрямами: створення сприятливого середовища, інфраструктури та умов для розвитку особистості; забезпечення впровадження Київського стандарту освіти; розвиток наукового потенціалу, вдосконалення науково-дослідницької, навчальної та інноваційної діяльності; формування університетського Смарт-простору; розвиток корпоративної культури лідерського служіння як сучасної системи управління; сприяння розкриттю лідерських якостей студентів через їхню участь у студентському самоврядуванні; створення умов для змістовного дозвілля студентів і співробітників; інтернаціоналізація Університету; демонстрація відкритості та забезпечення інформування громади; служіння територіальній громаді м. Києва.

Ключові цінності Університетської спільноти: людина; громада; довіра; духовність; відповідальність; професіоналізм; лідерство-служіння.

Пріоритети розвитку Університету: формування культури лідерського служіння як нової філософії особистого життя і професійної діяльності; розширення взаємозв'язків науки та освіти, створення і реалізація різних моделей інтеграції науки і вищої освіти; посилення ролі Університету як освітнього культурного і просвітницького центру м. Києва; розроблення інформаційного навчально-методичного забезпечення процесу професійної підготовки майбутніх фахівців; розширення міжнародного співробітництва як чинника інтернаціоналізації; розвиток корпоративної культури, спрямованої на формування іміджу Університету та внутрішнього позитивного середовища; забезпечення якості професійної підготовки фахівця відповідно до компетентнісних вимог та Національної рамки кваліфікацій.

Принципи розвитку Університету: гуманізація; студентоцентризм; партнерство; відповідність суспільним потребам; ефективність, результативність і економічна доцільність діяльності; інноваційність та орієнтація на інноваційні технології; законодавча узгодженість; цілісність; сталість; відповідність світовим і вітчизняним стандартам якості освіти; прогностичність; відкритість.

Цікаво знати

- У п'яти інститутах та Університетському коледжі навчається понад 8 тис. студентів.
- Щорічно в Інституті післядипломної педагогічної освіти підвищують кваліфікацію близько 7 тис. педагогів та керівники навчальних закладів м. Києва.
- Науково-педагогічний персонал Університету складається з 783 працівників, серед них: доктори — 61 осіб, кандидати — 280 осіб, доценти — 146 осіб, професори — 48 осіб.
- Університет пропонує 30 програм магістерського рівня, 9 — рівня спеціаліста та 36 — рівня бакалавра, 14 — молодшого спеціаліста.

- У складі Університету працює 40 кафедр.
- В Університеті функціонує аспірантура з 22 спеціальностей, докторантура з 6 спеціальностей. Працює дві спецради із правом захисту докторських дисертацій. У п'яти спеціалізованих вчених радах відбувається захист дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук за 8 спеціальностями.
- Матеріально-технічна база Університету: 5 приміщень, 141 навчальна аудиторія, 4 читальні зали, 4 абонементи, бібліотечний фонд — понад 300 тис. прим. друкованих видань, 932 комп'ютери, 72 мультимедійні комплекси, 27 комп'ютерних аудиторій, 4 системи для проведення відеоконференцій, спортивні зали, басейн.

Університет розвивається не лише як освітній, але й як науково-дослідний заклад. Тут публікуються збірники наукових праць «Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка», «Неперервна освіта: теорія і практика», «Педагогічний процес: теорія та практика», "Studia Philologica", «Літературний процес: методологія, імена, тенденції», «Київські історичні студії», «Ars musical: музично-освітологічний дискурс», «Освітологічний дискурс» (електронне видання), «Синопсис» (електронне видання), журнал наукових праць студентів «Наукові студії студентів-грінченківців», журнал студентської творчості «Сонячне проміння». У 2013 році друковані фахові видання «Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка», "Studia Philologica", «Літературний процес: методологія, імена, тенденції» та електронне наукове видання «Синопсис» отримали міжнародний стандартний серійний номер ISSN. Журнали «Неперервна освіта: теорія і практика», «Педагогічний процес: теорія та практика», «Освітологічний дискурс», які також мають ISSN, включені до бази даних Index Copernicus. З 2011 р. виходить друком збірник «Магістерські дослідження». В Університеті відбуваються щорічні всеукраїнські та міжнародні конференції, серед яких «Акмеологія — наука XXI століття», «Київ і кияни у соціокультурному просторі XIX—XXI століть», «Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки», «Сучасний університет очима студента» та ін. Університет забезпечує науково-методичний супровід навчально-виховного процесу в ДНЗ, ЗНЗ, ПНЗ, ПТНЗ м. Києва. Викладачі університету є авторами програм, підручників та посібників для шкіл України.

Поглиблюючи інтеграцію в міжнародний простір вищої освіти і науки, Київський університет імені Бориса Грінченка співпрацює з відомими інституціями багатьох країн світу. На сьогоднішній день Університет налічує понад 30 партнерів з таких країн, як **Польща** (Щецинський університет, Вища школа навчання та терапії, Полонійна академія в Ченстохові, Краківська академія імені Анджея Фриза Моджієвського, Вища педагогічна школа Спілки польських вчителів, Білостоцький університет, Вища Школа Туризму і Готельного бізнесу,

Робочий момент Міжнародної науково-практичної конференції «Людські цінності і толерантність: міжконтинентальний діалог інтелектуалів» (2011 р.)

Гості Університету — студенти та викладачі Чжецзянського педагогічного університету (КНР)

Почесні професори Університету (зліва направо): Л. М. Новохатько, доктор історичних наук, професор, Л. М. Кравчук, Президент України (1991–1994 рр.) та ректор Університету В. О. Огнев'юк (2011 р.)

Почесний професор Університету — Маршал Крістенсен, засновник Co-Serve International (2012 р.)

Інститут історії Яґеллонського університету), **Німеччина** (Ґейдельберзький педагогічний университет, Міжнародна асоціація Вальдорфської педагогіки), **США** (Університет Нортвест, Університет Південного Орегону, Ворнер Пасіфік Коледж, Фундація Co-Serve International), **Китай** (Чжецзянський педагогічний університет), **Туреччина** (Університет Фатіх), **Білорусь** (Барановичський державний університет), **Ізраїль** (Відкритий університет Ізраїлю), **Литва** (Вільнюський університет, Литовський університет освітніх наук), **Латвія** (Даугавпільський університет, Міжнародна вища школа практичної психології в м. Рига), **Іспанія** (Університет Альмерія), **Болгарія** (Софійський університет Св. Климента Охридського), **Республіка Казахстан** (Казахський державний жіночий педагогічний університет), **Франція** (Університет Париж-Сорбонна), а також підтримує партнерські відносини з Офісом Світового Банку в Україні, Міжнародною організацією Conversational English camps, Європейською Асоціацією з Безпеки.

Колектив Університету шанує закладені попередниками традиції, започатковує нові. Так, наприклад, запроваджені наукова премія Бориса Грінченка, грамоти та подяки, медаль Бориса Грінченка «За особистий внесок у розвиток університету», звання «Почесний професор університету». Першим це звання було присвоєно Б. Д. Грінченку. Серед почесних професорів — перший Президент України (1991–1994 рр.) Л. М. Кравчук, президент НАПН України В. Г. Кремень, міністр культури України Л. М. Новохатько, академіки О. В. Сухомлинська, О. Я. Савченко, поет І. Ф. Драч, доктор економічних та суспільних наук, дійсний член Римського клубу Б. Д. Гаврилишин, почесний ректор Вищої педагогічної школи Спілки польських вчителів (м. Варшава) Тадеуш Левовицкий, засновник Міжнародної організації Co-Serve International Маршал Крістенсен та ін.

У 2010–2011 н.р. стартував великий соціальний проект «Київський університет Бориса Грінченка — киянам», нинішня назва — «З Києвом і для Києва». Мета проекту — поповнити соціально-культурний простір жителів столиці різних вікових груп безкоштовними послугами, підтримати інноваційно-дослідницькі ініціативи педагогічного та студентського колективів Університету та ін.

Як відомо, 30 листопада 2013 року відбувся жорстокий розгін студентського Євромайдану перевертнями у погонах. У той же день ректорат Київського університету імені Бориса Грінченка у своєму відкритому зверненні однозначно засудив попрання конституційних прав і свобод громадян України.

Впродовж майже тримісячного протистояння студенти, викладачі і співробітники Університету були волонтерами, працювали у соціальних мережах, брали

«З Києвом і для Києва» (2013 р.)

Студенти та юні кияни — учасники соціального проекту «Київський університет Бориса Грінченка — киянам» (2014 р.)

участь в акціях автомайдану та пікетуваннях, стояли на барикадах, боронили Майдан, допомагали грошима, ліками, продуктами, надавали психологічну допомогу, забезпечували переклад іноземними мовами, брали участь в усіх народних Віче. Усе це робилося на основі усвідомленої громадянської позиції, добровільно, за покликом серця.

Не залишився університет осторонь подій, що зараз відбуваються на Сході країни. Студенти та співробітники неодноразово брали участь у благодійних акціях, спрямованих на допомогу бійцям із зони проведення АТО.

Понад 120 студентів інших ВНЗ, що знаходяться на тимчасово окупованих територіях, продовжують навчання в КУБГ; 30 викладачів ВНЗ Донбасу та Криму тепер є нашими співробітниками.

Подвижницьку працю Великого Просвітителя Бориса Грінченка Університет ушанував спорудженням у сквері поряд із адміністративним корпусом (вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2) пам'ятника, урочисте відкриття якого відбулося 22 серпня 2011 р. Ідея спорудження цього монумента реалізована завдяки підтримці Київської міської державної адміністрації. Кошти на пам'ятник упродовж двох років збирали викладачі й студенти Університету та освітяни столиці. Облаштування території скверу, де встановлено пам'ятник, здійснено Шевченківською у м. Києві районною державною адміністрацією та профінансовано з бюджету столиці.

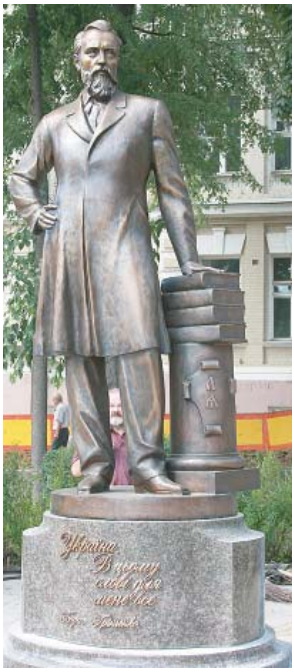

Пам'ятник Б. Грінченку (скульптор М. Обезюк, архітектор М. Босенко), споруджений 2011 р. коштом студентів та викладачів Університету і працівників освіти м. Києва за підтримки Київської міської державної адміністрації

З-поміж визначних подій, що сталися 2012 року в Київському університеті імені Бориса Грінченка, відзначимо одну з останніх, що має, на нашу думку, загальнокультурне значення, — це відкриття музейної експозиції «Історія архітектурної пам'ятки

Будівля ректорату

на Бульварно-Кудрявській, 18/2» у приміщенні ректорату Університету.

В експозиції представлено фотодокументи та ідентичні речі (підручники, посібники, книги, предмети побуту, шкільне приладдя), які відображають основні періоди життя цієї унікальної споруди.

Упродовж 110 років будинок ректорату функціонував як освітня установа. Поважний вік будівлі обіцяє відвідувачам цікаву мандрівку в минуле...

Його спорудженню кияни завдячують відомому українському меценатові, цукрозаводчикові Ніколі Артемовичу Терещенкові, почесному громадянину міста Києва. У 1902 році він збудував на Бульварно-Кудрявській, 18/2 жіночу торговельну школу імені своєї дружини Пелагеї Терещенко.

Проект будинку розробив талановитий архітектор і художник Павло Іванович Голландський. Будівництво вела не менш славнозвісна контора київського підрядника Льва Гінзбурга.

В експозиції — матеріали, що висвітлюють діяльність Ніколи Терещенка і Павла Голландського, функціонування торговельної школи, єдиної у всій царській імперії. Жіноча торговельна школа була трикласною із четвертим підготовчим класом. Сюди приймали дівчаток віком 12–15 років, які мали свідоцтво про закінчення курсу двокласного сільського училища. Зараховувалися й ті дівчатка, які склали іспити. Деякі особові справи учениць можна побачити в експозиції (копії з міського архіву Києва).

Інтер'єр Музею Б. Грінченка
в Університеті
(вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2)

На утримання школи Нікола Терещенко виділив 100 тис. недоторканого капіталу імені Пелагеї Терещенко.

Навчальний рік у торговельній школі розпочинався 16 серпня і тривав до 1 червня з різдвяними та великодніми канікулами.

Це був навчальний заклад третього розряду. Школа підпорядковувалася Міністерству торгівлі й промисловості. Керував школою жіночий комітет, до складу якого входили доньки Ніколи Терещенка (Марія, Єфросинія, Варвара й Ольга) та його невістки (Єлизавета і Надія). Головою піклувальної ради був зять Ніколи Терещенка Богдан Ханенко.

Школа випускала дрібних службовців для невеликих торговельно-промислових закладів — конторників, прикажчиків та бухгалтерів.

1913 року Міністерство торгівлі і промисловості проводило Всеросійську художньо-промислову виставку в Києві. У ній брали

участь тільки дві терещенківські торговельні школи: чоловіча і жіноча. Матеріали виставки можна побачити на стенді. Школа Пелагеї Терещенко представила на виставку роботи учениць — навчальні і прикладні. Викладач П. Кузнецький — узагальнюючі розробки з досвіду поширення комерційної освіти в Києві, а П. Л. Кованько — підручник комерції. Довідна книга «Весь Київ» (1914 р.) подає педагогічний склад школи.

Серед викладачів торговельної школи був знаний не тільки в Росії, а й у Європі учений, економіст-фінансист Петро Леонідович Кованько (1876–1938).

Привертають увагу відвідувачів підручники, за якими навчалися в тогочасних школах. Унікальні експонати — щоденник гімназиста за 1917 рік і каталог бібліотеки 1914 року.

1914 року Терещенки планували добудувати третій поверх будівлі, але розпочалася війна.

Наступний стенд відтворює період життя споруди в роки Першої світової війни. У ній функціонував Третій Георгіївський пересувний шпиталь на 120 ліжок імені Муравйових-Апостолів-Короб'їних, що утримувався на кошти родини Федора Терещенка (його доньки Надії Муравйової-Апостолової-Короб'їної).

В експозиції бачимо унікальний документ — листування шпиталю із київською міською управою щодо надання права користуватися міським садочком для прогулянок поранених, що збереглося в міському архіві.

На стенді представлено фото дружини О. Блока — Любові Дмитрівни (доньки Дмитра Менделєєва), яка працювала сестрою милосердя в одному з Терещенківських шпиталів, а також дружини М. Булгакова Любові Білозерської — теж сестри милосердя.

Життя «ошатного особнячка» на Бульварно-Кудрявській, 18/2 в роки громадянської війни описує М. Булгаков у книзі «Біла гвардія», в його описі можна розпізнати сучасну будівлю.

У буремні 20–30 рр. приміщення жіночої торговельної школи залишилося освітнім закладом. У ньому працювали соціально-економічні курси, які невдовзі стали Першою торговельною школою, далі — Четвертою кооперативною профшколою, а на початку 30-х років — кооперативним технікумом.

1931 року з вулиці Лютеранської в будинок 18/2, що знаходився вже на перейменованій вулиці Нероновича, перевели німецьку середню школу № 24, так що учні школи навчалися в першу зміну, а технікуму — у другу. Викладання усіх предметів у німецькій СШ велося німецькою мовою.

Школу закрили 1938 року за урядовою постановою про ліквідацію шкіл для нацменшин. Перед Великою Вітчизняною війною вчителі-німці були репресовані — заслані в Сибір та Казахстан.

Фото останнього випуску німецької школи демонструється на стенді. Нам пощастило знайти учнівські зошити 1937 року, тогочасне шкільне приладдя.

У роки окупації Києва газета «Нове українське слово» повідомляла про функціонування у цій споруді школи фольксдойче. У ній навчалося 250—300 учнів. Завідувачкою школи була фрау Бютнер.

1943 року Київ звільнили, і в приміщенні будинку 18/2 розпочала роботу середня чоловіча школа з російською мовою навчання № 24. Це особлива сторінка життя архітектурної пам'ятки — довжиною майже в сорок років. Школа № 24 спочатку для хлопчиків, а з 1954 року й для дівчаток перебувала за цією адресою до 1972 року, а потім її перевели в нове приміщення на Сирець (вулиця Олени Теліги).

На стендах і вітринах — цікаві шкільні документи, що для наших сучасників стали вже раритетними. Та найцінніше в цій частині експозиції — люди: вчителі та учні. Так, нам пощастило в архівах відшукати звіти СШ № 24 (тоді Молотовського р-ну м. Києва) за 1946/47, 1947/48 навчальні роки.

1944 року найстаршим класом в СШ № 24 був 7 клас (між іншим, тоді була обов'язковою семирічна освіта). Учні в школі — різновікові. Серед них є й ті, чиє навчання перервала війна. У 1943 році учителями та учнями школи були переважно колишні бійці й партизани, деякі з них ходили з орденами, були й поранені.

Умови навчання важкі: заняття проводилися в три зміни, за партами сиділи по троє. Відвідування падало, коли наставали холодні осінні та зимові дні: не було взуття, одягу.

Чимало особистих матеріалів для експозиції надали колишні учні та випускники школи.

Школа № 24 була елітною: у ній навчалися діти тодішньої партійної номенклатури: син Микити Хрущова (Першого секретаря ЦК Компартії України); син Н. Т. Кальченка (Голови Ради Міністрів України); син Д. Мануїльського (Міністра закордонних справ УРСР); син О. А. Гризи (секретаря Київського обкому Компартії УРСР, пізніше — міністра радгоспів України); син М. Д. Стражеска (відомого лікаря, академіка); внучка відомого архітектора П. Ф. Альошина та ін.

Випускники школи — знані люди України: доктори наук, учені, керівники державних установ. Так, серед випускників тільки одного 1949 року — 9 докторів наук (фото на стенді).

1972 року старовинний будинок-красень, що пережив революції та війни, фашистську окупацію, державні перебудови й міські перепланування гостинно прийняв у свої стіни Київський міський інститут удосконалення вчителів. Саме в цьому приміщенні були створені перші кафедри майбутнього університету.

Із 2008 року в цій історичній будівлі зі славним минулим працює мозок і серце Київського університету імені Бориса Грінченка — його ректорат і Вчена рада. У будівлі затишно й комфортно, бо панують у ній інтелект і духовність.

У 2010 році тут відкрився Музей Бориса Грінченка. Але це вже нова сторінка життя архітектурної пам'ятки...

Читайте. Думайте.
Робіть висновки. Дискутуйте

- Краще зовсім не знати чого-небудь, ніж знати погано (*Публілій Сір*).
- Що користі в тім, що ти багато чого знав, раз ти не вмів застосовувати твої знання до твоїх потреб (*Фр. Петрарка*).
- Всякий народ у багатонаціональному світі виявляє себе своєю самобутньою культурою, а вона може розвиватися тільки своєю, рідною мовою. Давність культури визначається давністю мови (*Г. Нудьга*).
- Почуймо себе членами усесвітньої людської сім'ї і візьмімо собі все гарне, правдиве, високе і людяне, що виробила за свого життя людськість, візьмімо й зробімо його частиною нашої душі; будьмо рідні і Гомерові, і Шекспірові, і Данте, але попереду над усе зоставаймося самими собою, будьмо вкраїнцями-русинами думкою, мовою, ділом (*Б. Грінченко*).

• ***Радимо прочитати*** •

1. *Грінченко Б.* Листи з України Наддніпрянської / Б. Грінченко. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.litopys.org.ua/
2. ДАК, ф. 163, оп. 3, спр. 56, арк. 30–31.
3. ДАК, ф. 94, оп. 1, спр. 3456.
4. Довідна книга «Весь Київ» на 1914 р. — К.,1914.
5. Довідник з історії України / за ред. І. Підкови та Р. Шуста. — К. : Генеза, 1993.
6. Звід пам'яток історії та культури України. Київ. Кн. І, ч. І. — К., 1999 — С. 296.
7. Історія української культури : у 5-ти томах. — К. : Наук. думка, 2001.
8. *Касьянов Г.* Українська інтелігенція на рубежі XIX—XX століть. Соціально-політичний портрет / Г. Касьянов. — К., 1993.
9. Київ у дні окупації нацистської навали. — Київ-Львів, 2003. — С. 510–512.
10. Киевлянин. — № 181. — 1901. — 3 лип. — С. 2.
11. Киевлянин. — № 308. — 1901. — 7 лист. — С. 2.
12. *Ковалинський В. В.* Меценати Києва / В. В. Ковалинський. — К. : Кий. — 1998. — 528 с.
13. *Ковалинський В. В.* Сім'я Терещенків / В. В. Ковалинський. — К. : Преса України. — 2003. — 388 с.
14. *Ковалинський В. В.* Школа Пелагеи Терещенко // Уикенд. — № 42 (626). — 2012. — 18 жовтня. — С. 30.
15. *Малаков Д. В.* Моя школа / Д. В. Малаков // Зеркало недели. Украина. — № 21 (549). — 2005. — 04 червня. — С. 21.
16. *Малаков Д. В.* 24-а гвардійська непромокаюча / Д. В. Малаков // Українська столиця. — № 7. — 2006. — 13 квітня. — С. 28.
17. *Мовчун А.* Будинки, як і люди, багато пам'ятають [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://shevcbs.kiev.ua/?path=0/2/1757/9841&id=9843
18. Мрії, вистраждані життям... : до 145-ї річниці з дня народження Б. Д. Грінченка : кол. монографія (у двох част.) / В. О. Огнев'юк, Н. М. Гупан, Н. П. Дічек [та ін.]. — К. : КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2009. — Ч. 1. — 260 с.; Ч. 2. — 186 с.
19. Нове Українське Слово.— № 175. — 1942. — 31 лип. — С. 4.
20. *Слабошпицький М. Ф.* Українські меценати / М. Ф. Слабошпицький. — К. : М.П. Коць : Ярославів Вал, 2001. — 328 с. : іл.

ІМ'Я БОРИСА ГРІНЧЕНКА — В НАЗВІ УНІВЕРСИТЕТУ

Феномен Бориса Грінченка

Серед видатних людей України *Борисові Дмитровичу Грінченку* (1863–1910) належить особливе місце. Він мав багатогранний талант, тож своєю діяльністю охопив майже всі складові рідної культури. Поет, прозаїк, драматург, лексикограф, етнограф-фольклорист, мовознавець, педагог, автор підручників для молодших школярів «Українська граматка до науки читання і писання» та «Рідне слово», за якими навчалися діти в Україні на початку XX ст., перекладач, журналіст, видавець, редактор газети «Рада» і журналу «Нова Громада», голова київської «Просвіти» — всюди Б. Грінченко залишив глибокий слід.

Його життя і творчість гідні подиву, а невтомна титанічна діяльність, освячена любов'ю до України, викликатиме захоплення ще не в одного покоління українців. Мало хто з діячів української культури міг би сказати про себе, як він:

Я не скажу, щоб розумом я жив,
Я не скажу, щоб серце в мене спало,
Але його я тяжко пригнітив,
Але йому так волі дав я мало.
Повинність я над все ушанував,
Віддав себе я праці без вагання;
Я йшов туди, де розум посилав...

Фанатизм його працелюбства вражав сучасників. Так, М. Лисенко наголошував, що праця і є життям Бориса Грінченка. Феномен Грінченкової невтомності композитор пояснив так: «Обвівши духовним зором Україну з краю в край, постеріг, зрозумів тяжке її безпомічне становище — і вирішив віддати життя своє на службу їй, кинувшись самотужки обслуговувати потреби її духа».

Цікаво знати

На самостійний шлях Б. Грінченко вийшов 16-річним юнаком, маючи освіту 5 класів реального училища. Під кінець життя — це вже був знаний учений, якому Російська імператорська академія доручала роботи, які могли виконати лише високоосвічені люди зі вченим званням професора чи академіка. За одну з таких робіт (рецензію на працю Г. Малинки «Сборник материалов по малорусскому фольклору») академія відзначила Б. Грінченка золотою медаллю 1907 р.

Витворити із Грінченка образ людини для замилування неможливо: працювати і дружити з ним було дуже нелегко. Письменник був надзвичайно вимогливим як до себе, так і до інших. «Людина Повинності» — так його називали друзі. Був непримиренним до пасивних і байдужих, мабуть, звідси й та його шмагаюча вимогливість до себе, до своєї праці:

Я зрікся мрій. Поважний і спокійний,
Собі сказав: мені не треба їх.
Повинність — ось той владар добродійний,
Що збереже мене од мук і лих.

Був наполегливим у всьому, чого домагався. Керувався в житті основним принципом: виявляймо силу і матимемо, що хочемо. Той, хто займав позицію очікування кращих часів, ставав для нього огидним, ганебним недбайливцем у ставленні до народу і його культури. Справді, розуміючи занедбаність української культури, невтомний Грінченко не тільки сам віддав свій розум на розбудову національного духу, але й пробуджував потребу самозреченої праці у своїх сучасників: «Треба робити, робити, робити. Ми — воли у ярмі... але вони зорють ріллю, прийде сівач, рясно засіє, і запишніють сходи».

Славнозвісний чотиритомний «Словарь української мови» Б. Грінченко упорядкував із дружиною, письменницею Марією Загірньою, за кілька років. Таку титанічну працю виконати зміг би хіба що колектив академії наук! Це був справжній науковий подвиг, і вже тільки за цю працю Б. Грінченко міг би залишитися навічно у вдячній пам'яті нащадків.

Цікаво знати

Висловлювання сучасників про Б. Грінченка

- Більше працював, ніж жив. Він високо ставив гігієну праці, беріг час, але не беріг своїх сил. Другого такого робітника мені не доводилось бачити (*М. Чернявський*).
- Він міг по 5–6 разів переробляти кожну недозволену цензурою книжку, перемінити заголовок і таки добитися її друку. Він був дуже настирливий. «Ви повинні це зробити. Ви повинні це написати», — це були улюблені його слова (*В. Самійленко*).
- Повинність стала Грінченкові за Аріаднину нитку, що провела його по нетрях життя. Він не перебирав у праці. Свідомо обмежував себе в тому, чого прагнула душа. Це було виконання раз узятої на себе повинності — служити всіма сторонами громадським інтересам рідного краю (*С. Єфремов*).

З-поміж псевдонімів, якими користувався письменник у своїй літературній праці (а серед них: *Василь Чайченко, Іван Перекотиполе, Б. Вільхівський, Іван Сельський, Карлючка, Л. Яворенко, М. Гримач, Немірич Ю.*, криптоніми *В-ий, М-р С.* та ін.), найбільш вдалим визнають псевдонім *Вартовий*. На сторожі рідного слова, історії, культури він справді стояв вартовим.

Грінченко прожив життя, повністю принесене на вівтар України. Кінцевий результат вбачав у завданні: зробити з мужиків народ. Сучасники називали його східним І. Франком. І якщо Франко для нас сьогодні — Великий Каменяр, то Грінченко — Великий Просвітитель. У 20-х роках XX ст. було видано його твори в 10-ти томах. Але те, що створено ним, може скласти не менше 50 томів, адже самих листів назбиралось би томів на вісім.

У 2013 р. Університет розпочав видавати багатотомне зібрання педагогічної, наукової, етнографічної та творчої спадщини Бориса Грінченка.

Родовід

Звідки ж така яскрава особистість, така високість духу? Дослідник Грінченкової творчості А. Погрібний твердить: «Успадковані — чому б не вдатися до такого порівняння? — від прапрадіда, козака Грінченка, який 1767 року у своєму селі Межиріч так самотньо й затято домагався, щоб Катерина II повернула вольності, що за цю затятість був покараний нагаями та закутий в кайдани».

З родоводу також довідуємося, що дід письменника — сотник Сумського полку Яків Грінченко — був удостоєний звання потомственого дворянина. Він був одру-

жений з двоюрідною сестрою письменника Г. Квітки-Основ'яненка, а також перебував у далеких родинних стосунках із художником І. Айвазовським.

Батько Грінченка, Дмитро Якович, був освіченою, працьовитою, чесною людиною. Дослужившись до чину штабс-ротмістра царського війська, він пішов у відставку і весь свій час присвячував господарству — збідніла дворянська родина володіла 19 десятинами землі, переважно лісу, та водяним млином. Дмитро Якович добре знав українську мову, проте вдома з дітьми принципово спілкувався лише російською. Він дуже пишався званням потомственого дворянина й намагався виховувати дітей «по-благородному». Борис не поділяв батькових поглядів та його великопанських прагнень.

Дмитро Якович Грінченко (*арх. фото*)

Поліксенія Миколаївна Грінченко (*арх. фото*)

Свідоцтво про народження Б. Грінченка (*арх. док.*)

Мати письменника, Поліксенія Миколаївна, була дочкою полковника російської армії Літарєва. Щира, гуманна, добра жінка, щоденно опікувалася вона своєю великою родиною. У родині було п'ятеро дітей: Борис, Петро, Ганна, Любов, Аполлінарія. Розмовляла матір також тільки російською мовою.

Борис Дмитрович Грінченко народився 9 грудня 1863 р. на хуторі Вільховий Яр на Харківщині (звідси псевдонім Вільхівський). Невдовзі батьки переїхали на хутір Кути (Долбино) під Харковом.

Хлопчик уже з п'яти років читав, його не можна було відтягнути від книжки. Улюбленими героями семирічного Бориса стали Тарас та Остап із повісті М. Гоголя «Тарас Бульба». У домашній бібліотеці родини Грінченків зберігалися твори Альфонса Карра, Дюма-батька, Віктора Гюго, Альфреда да Віньї, Вальтера Скотта, Миколи Гоголя, Джорджа Байрона, Миколи Карамзіна, Олександра Пушкіна та ін. Саме цих письменників юнак називав своїми «першими вчителями літературними».

Постійно перебуваючи поза родиною в україномовному оточенні, Борис самотужки вивчав українську мову через спілкування з селянськими дітьми та їхніми батьками. Заслуховувався піснями й казками, легендами й переказами — його приваблював український фольклор та народні звичаї. Ще в дитинстві Борис почав складати словник української мови, не підозрюючи, що використає і цей матеріал у справжньому Словнику, виконуючи замовлення «Киевской старины».

Одного разу, коли Борис, тринадцятирічний учень реального училища, прибув до батьків на канікули, на горищі в старій скрині він знайшов «Кобзар» Т. Шевченка. Книга так вразила юнака, що він почав писати українською мовою вірші й оповідання, і свій журнал також. За його словами, Шевченко здавався йому пророком, який «торкається головою неба».

Навчання у Харківському реальному училищі. Ув'язнення

Одинадцятирічного Бориса у 1874 р. віддають на навчання в Харківське реальне училище. Це був єдиний навчальний заклад, куди хлопець поступив, але який так і не закінчив. Ґрунтовну освіту Грінченко здобув самотужки, працюючи над собою все життя.

Навчаючись у Харкові, Б. Грінченко зблизився з революціонерами-народниками, читав і розповсюджував заборонену літературу. Жандарми планували через Грінченка вийти на слід керівників гуртка. Але їх сподівання виявилися марними. П'ятнадцятирічний юнак, якого кинули до в'язниці, поводився мужньо, його не зламали ні допити, ні жорстокі умови ув'язнення. Про мужність Бориса у в'язниці поширювалися легенди серед молоді, яка вважала його героєм. За словами Сергія Єфремова, ім'я Б. Грінченка стало стягом для цілого покоління.

Цікаво знати

Одягнений в арештантський халат, Борис Грінченко мерз у своїй вологій камері, та й годували хлопця (спеціально, як вид тортур) солоною їжею, а води не давали. Діяли і через батька, якому поставили умову або «показать свою отцовскую власть над сыном», або — всю родину Грінченків зашлють у Сибір протягом 24 годин. Батька пускали в камеру, щоб він дізнався, у кого Борис брав заборонену літературу, але хлопець, навіть після жорсткої розмови з батьком, не зізнався.

Це півторамісячне ув'язнення було фатальним для юнака: його виключили з училища, позбавили права здобувати будь-яку освіту; до кінця життя за ним було встановлено постійний жандармський нагляд. Крім того, у в'язниці Б. Грінченко захворів на туберкульоз, який, зрештою, і вкоротив йому віку.

Після ув'язнення майбутній письменник рік перебував на поруках у батька на хуторі, а по закінченню цього важкого, з морального погляду, терміну, Борисові вдалося влаштуватися (за допомогою маминих родичів) на роботу дрібним канцеляристом у Харківській казенній палаті.

Педагогічна діяльність

Самотужки підготувавши і склавши екстерном іспити на звання народного вчителя (1881), Борис Дмитрович домігся, що його «якимось чудом пущено вчителем на село». Так він ступив на тернистий учительський шлях. Цього ж року львівський журнал «Світ» за рекомендацією І. С. Нечуя-Левицького опублікував перші вірші молодого вчителя.

Період учителювання, який (з невеликою перервою у півтора роки) тривав з 1881 по 1893 рр., був дуже плідним для Грінченка: в ці роки відбулося його громадянське та особистісне становлення, склалася система поглядів на освіту й просвітницьку діяльність українських інтелігентів, розвинулися таланти письменника і публіциста, прийшов перший досвід політичної боротьби. Саме в цей період він зустрів свою другу половинку, а 1884 р. став батьком. Грінченко віддавав усього себе вчительській праці, бо був

Свідоцтво про отримання Б. Грінченком звання вчителя початкового народного училища (1881 р., арх. док.)

твердо переконаний, що саме у цій царині принесе велику користь рідному народові. Ішов за німецьким філософом Лейбніцом, який твердив: «Той, хто держить у руках просвіту, може змінити обличчя землі». А Борисові так хотілося змінити духовне обличчя свого народу! Тому й створив перші рукописні шкільні підручники: «Настина читанка», «Рідне слово» та «Українська граматка до науки читання і писання». Дві останні вже після смерті чоловіка видасть друком його дружина Марія Загірня (Грінченко).

Б. Д. Грінченко за робочим столом (1888 р., *арх. фото*)

Візьміть до уваги!

Школи, в яких працював Борис Грінченко

- 1881 р. — с. Введенське, Зміївського повіту, Харківської губернії. Перша школа, в якій опинився молодий педагог, — це «маленька хатинка, в ній — дві поламані парти, вибите скло, зрита долівка і страшенний холод. Книжок нема ні одної». Але молодий учитель вечорами був з дітьми: варив куліш, читав книжки, співав українських пісень. І хоч успішність покращилася (це відзначив навіть малоосвічений інспектор, що був присутнім на екзамені), школу закрили «за неможливістю в ній викладання». В оповіданні «Екзамен» (1884) Б. Грінченко розповість про цей випадок зі своєї вчительської діяльності.
- 1882 р. — с. Тройчате, Зміївського повіту, Харківської губернії, де проживали вихідці з великоросійських губерній. Тому, аби мати змогу вдосконалювати свої знання з української мови та спілкуватися з україномовним оточенням, Грінченко оселився в українському с. Чунишине (нині Семенівка), яке адміністративно увіходило до Полтавської губернії. Хоч і доводилося ходити на роботу за кілька верств і жити «в одній хаті з хазяями, квочками під полом, ягнятами й телятами…», але був задоволений, бо того, що шукав (українського лексичного і фольклорного багатства), мав досить.
- 1883 р. — с. Олексіївка, Зміївського повіту, Харківської губернії. Сюди молодий учитель отримав направлення від директора народних шкіл Жаворонкова. Двокласна школа містилася в гарному мурованому приміщенні. Тут були теплі й чисті класи, бібліотека, кухня, кімнати для вчителів. І платня — 330 крб. на рік. Але моральні умови для діяльності українолюбця були вкрай тяжкими у російськомовному середовищі. Тому він просить перевести його до україномовної школи.
- 1884 р. — с. Нижня Сироватка, Сумського повіту, Сумської губернії. Тут Грінченка призначили завідувачем двокласної школи, де були хороші умови, але вкрай низькі рівень викладання, знання учнів та дисципліна. Незабаром Борисові Дмитровичу вдалося налагодити навчальний процес, хоча працював він в атмосфері постійних доносів та наклепів.

Школа в с. Олексіївка (на Катеринославщині, нині Луганщина), де в 1887—1893 рр. працював Борис Грінченко (*арх. фото*)

Видання творів Б. Грінченка різних років

- 1887–1893 рр. — однокласна земська школа с. Олексіївка, Слов'яносербського повіту, що на Катеринославщині. Попечителькою школи була відома діячка освіти і культури Христина Алчевська, яка дозволяла у своїй російськомовній школі виконувати українських пісень. Грінченко виявив досить низький рівень підготовки учнів. Тому педагог працює зі своїми вихованцями по 8–9 год щоденно. Він не тільки вдосконалює навчальний процес, але й створює низку навчальних посібників, зокрема «Рідне слово», разом з учнями випускає рукописний ілюстрований журнал «Думка». В олексіївський період Борис Дмитрович продовжував збирати лексичний і фольклорний матеріали, написав низку оповідань з народного життя: «Каторжна» (1888), «Олеся», «Грицько» (1890), «Украла», «Кавуни» (1891), «Панько», «Батько та дочка» (1893) та ін. У цей період з-під його пера вийшли життєписи «Григорій Квітка» (1890), «Євген Гребінка» (1891), відома публіцистична праця «Листи з України Наддніпрянської» (1892–1893), у якій Грінченко активно полемізував з видатним українським політичним діячем М. П. Драгомановим. У 1892–1893 н.р. навчальний заклад визнали кращим у повіті, але це не врятувало стосунки Грінченка та Алчевської — учитель-народолюбець покинув Олексіївку.

Грінченко-педагог сповідував прогресивні погляди щодо освіти взагалі, гостро критикував тогочасну систему освіти, її зміст, дбав про розвиток національної школи, просвіту широких верств населення, особливо селянства. Колеги поважали Грінченка за відданість учительській праці, за гострий розум і любов до дітей.

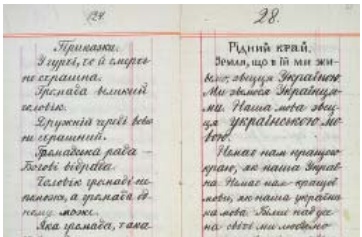

Фрагменти рукописної «Читанки» Б. Грінченка (1889 р., *арх. док.*)

У підручниках Б. Грінченка — культ народної педагогіки. Історичне минуле, звичаї народу, фольклорний матеріал він використав глибоко, продумано й мудро. Свої педагогічні погляди він виклав та розвинув у низці статей: «Яка тепер народна школа на Вкраїні» (1896), «Народні вчителі і вкраїнська школа» (1906), «На беспросветном пути. Об украинской школе» (1906). У статті «Якої нам треба школи» (1906) письменник відстоював ідеї навчання рідною мовою. Б. Грінченко переконував своїх сучасників, що «з чужомовної науки дитина дуже часто стає якоюсь недотепною, важкою на думку». Цій темі було присвячено й раніше написане оповідання «Дзвоник» (1897).

Цікаво знати

1883 р., перебуваючи на літніх учительських курсах у Змієві, Б. Грінченко познайомився зі своєю майбутньою дружиною — вчителькою Марією Гладиліною (літературний псевдонім М. Загірня). На початку 1884 р. Грінченко та Гладиліна побралися. Усе життя подружжя об'єднували не тільки взаєморозуміння і велике кохання, а й важка праця задля просвіти українського народу.

Педагогічні погляди письменника актуальні й донині. Ось основні з них: навчай рідною мовою; виховуючи, вживай рідної мови; навчальні видання повинні мати зрозумілий, науковий зміст, бездоганний методичний апарат і художнє оформлення; дитяча книга повинна виховувати любов до людини. Наприклад, розділ

«Рідний край» у своєму підручнику Б. Грінченко розпочав словами: «Земля, що ми в їй живемо, зветься Україною. Ми звемося Українцями. Наша мова зветься українською мовою. Немає нам кращого краю, як наша Україна. Немає нам кращої мови, як наша українська мова...» Але поряд із любов'ю до української мови і культури пропагував толерантне ставлення до культур інших народів, перекладав з кількох мов.

Цікаво знати

Письменник досконало володів німецькою і французькою мовами. В останні роки життя вивчав італійську, навіть розпочав роботу над українсько-італійським словником. Драматургію Г. Ібсена любив так, що мріяв прочитати в оригіналі, тому вивчав норвезьку мову. Та чи не найбільше його приваблювала творчість Ф. Шіллера та Г. Гейне. Шіллера називав коханим німцем. У своєму робочому кабінеті тримав портрети Шевченка і Гейне. М. Коцюбинський захоплювався Грінченковим перекладом драми Шіллера «Вільгельм Тель»: «Яка чиста мова, який гучний вірш! Другого такого гарного перекладу в перекладацькій літературі українській я не знаю».

Чернігів. Літературна, видавнича та фольклористична діяльність

З 1894 р. родина Грінченків оселилася в Чернігові. Тут Борис Дмитрович отримав посаду діловода в земстві, а потім — секретаря земської управи. Та долею учителів він опікувався й далі. У Чернігівському земстві дбав про покращення умов життя і праці вчителя, про створення бібліотек, клопотався про відкриття шкіл.

Чимало сил і здоров'я Б. Грінченко віддав музейній справі. Письменник і його дружина впорядкували каталог музею старожитностей В. Тарновського. На це їм знадобилося півроку копіткої праці. Частина врятованих подружжям Грінченків Шевченкових експонатів з багатющої колекції В. Тарновського (а їх було 758!) зараз зберігається в Національному музеї Тараса Шевченка.

У Чернігові розкрився талант Б. Грінченка як фольклориста, етнографа та бібліографа. Він був першим, хто так ґрунтовно зібрав фольклорні скарби Чернігівщини, видавши їх тритомною працею «Этнографические материалы, собранные в Черниговской и соседней с ней губерниях». Четвертим томом цієї праці Б. Грінченко вважав збірку «Из уст народа». 1901 р. було видано працю «Література українського фольклору (1777–1900). Спроба бібліографічного покажчика».

Б. Грінченко та І. Франко (1903 р., *арх. фото*)

Працюючи в земстві, Б. Грінченко віддав себе літературній творчості. Письменник саможертовно зрікався насолоди вільної творчості в ім'я громадянського обов'язку перед рідним краєм: «Я ніколи не належав до тих поетів, що весь свій час можуть оддавати пісні. На поезію завсігди я мав тільки короткі хвилини, вільні від праці, — часом любої, дорогої, здебільшого — нудної, наймитської».

А. Кримський відзначив, що найталановитіше Грінченко-письменник проявив свій талант у прозі й, зокрема, в жанрі повісті.

І. Франко теж назвав його талановитим повістярем. Справді, прозаїк Б. Грінченко був одним із перших в українській літературі, хто розповів у повісті «Соняшний промінь» (1890) про різноманітні шляхи, якими йшла (чи сподівалася йти) українська інтелігенція кінця XIX ст. Раніше від М. Коцюбинського він показав станове розшарування українського села в дилогії «Серед темної ночі» (1900) та «Під тихими вербами» (1901). Був першим серед письменників, хто торкнувся теми шахтарського життя.

Б. Грінченко разом із І. Франком, Оленою Пчілкою, М. Коцюбинським, Лесею Українкою, С. Васильченком, Олександром Олесем та іншими письменниками брав участь у закладанні основ української дитячої літератури. Письменник розповів у своїй малій прозі про знедолене дитинство («Каторжна», «Сестриця Галя», «Ксеня», «Дзвоник»), розкрив морально-етичні проблеми життя сільських дітей («Украла», «Кавуни» та ін.). Уперше в українській літературі Б. Грінченко доступно й зрозуміло для дітей змалював історичні події («Олеся»). Як педагог, він розумів роль казки в дитячому вихованні. Тож активно виступив у жанрі віршованого оповідання та віршованої казки. З народних джерел черпав сюжети для цих творів. «Книга казок віршем» з'явилася 1894 р. у Львові. Сюди ввійшло майже двадцять казок. Збірка мала велику популярність серед дітей, вона неодноразово перевидавалася.

Візьміть до уваги!

У Чернігові письменник організував єдине в Наддніпрянській Україні видавництво, що випускало популярну дешеву літературу для народу. Коштів не вистачало. Щоб здешевити вартість книг, Борис і Марія Грінченки редагування рукописів і коректуру здійснювали самотужки. За кілька років завдяки подружжю було видано 47 видань загальним тиражем майже 180 тис. примірників. Видавнича діяльність здійснювалася на пожертви, кошти мецената Івана Череватенка, а незрідка вкладалися й власні гроші, хоч родина жила, заощаджуючи на елементарних побутових потребах.

Київ. Робота над Словником. Просвітницька діяльність

На запрошення редакції журналу «Київська старовина» родина Грінченка 1902 р. переїздить до Києва. Письменник мав довершити працю кількох поколінь інтелігенції: закінчити укладання словника, матеріали до якого знаходилися в редакції. Тут, у Києві, який Грінченко любив надзвичайно, він з головою поринув у лексикологічну працю, долучився до політичної боротьби та визвольного руху, здійснював просвітницьку діяльність.

Репринтне видання «Словаря української мови», укладеного Б. Грінченком

Київ, будинок по вул. Гоголівській, 8, де у 1902—1905 рр. проживала родина Грінченків

Завдяки надлюдській енергії Грінченка робота з укладання «Словаря української мови» була завершена за два роки, а чотиритомне видання побачило світ протягом 1907–1909 рр. «Думав я, що се справді буде редактування, однак зараз же виявилося, що се буде складання нового словаря з того матеріалу, який дала „Киевская старина", та зі свого ...» — писав Борис Дмитрович.

Цікаво знати

«Словарь української мови» був відзначений Російською імператорською академією наук другою премією Миколи Костомарова (срібною медаллю).
На матеріалах Словника Б. Грінченка ґрунтувався український правопис, прийнятий у 20-х роках XX ст.

РАДА
Жертвуйте на пам'ятник Т.
Літній театр Купецького Саду.
„КУМА МАРТА"

Фрагмент першої сторінки газети «Рада», серпень 1902 р. (*арх. док.*)

У Києві Грінченко опікувався випуском щомісячного журналу «Нова Громада», щоденної газети «Громадська Думка», пізніше «Рада». Чимало здоров'я і часу вклав письменник у створення київської «Просвіти», яку очолював та керував у ній роботою видавничої комісії (було опубліковано багато науково-популярних книжок, організовано лекції і літературно-музичні вечори, зібрано значні кошти на пам'ятник Т. Шевченкові). Членами товариства були відомі діячі української культури: Олена Пчілка, Леся Українка, Микола Лисенко, Любов Яновська, Марія Загірня, В. Дурдуківський, С. Єфремов, Іван Нечуй-Левицький та ін.

Усе життя родина письменника збирали книги і насамперед ті, що стосувалися України. Тож у заповіті він просив нащадків, щоб його бібліотека збереглася як ціле, просив не змішувати її книги із загальним фондом, мати окремий каталог і окремі шафи, називати «Бібліотекою Марії і Бориса Грінченків». Книги не видавати додому, а дозволяти (безкоштовно) працювати з ними в читальному залі. Марія Миколаївна після смерті чоловіка намагалася виконати його заповіт.

Тут, у Києві, Б. Грінченко зазнав не тільки радощів натхненної праці, а й невимовного горя — протягом короткого часу письменник втратив найближчих людей.

Цікаво знати

Родина Б. Д. Грінченка (1889 р., арх. фото)

Горова Настя, Сагайдачна Настя, Гаєнко Н., Наталка — такі псевдоніми обрала для себе донька Бориса і Марії Грінченків — Анастасія, коли на початку XX ст. виступила як письменниця і перекладач. Її коротке життя (нар. 1884 р. — пом. 1908 р.) спалахнуло і згасло, як зірка. Приклад батька, його відданість справі просвіти рідного народу справили вирішальний вплив на формування особистості Насті, вибір нею життєвого шляху. Дівчина рано долучилася до письменницької праці: писала вірші, байки, оповідання, науково-публіцистичні статті, переклала окремі твори Марка Твена, Г. Ібсена, А. Франса та ін. Захопившись революційною діяльністю, вступила до Революційної української партії. Разом з іншими молодими національно свідомими інтелігентами виконувала різні партійні доручення, брала участь у збройних виступах, за що в 1906 р. була заарештована. Важко пережив Грінченко ув'язнення доньки. У листі до В. Гнатюка писав: «Опріч роботи, якої справді в нас

дуже багато, на нашу сім'ю випало ще лихо — дочка в нас скоро три місяці як у тюрмі». Постійне недоїдання, стреси, пов'язані з виконанням партійних доручень, довга хвороба, вагітність (Настя перебувала в громадянському шлюбі зі своїм соратником по партії), загроза нового ув'язнення перед пологами, пологи — все це знесилило організм молодої жінки і стало причиною її ранньої смерті. Через 4 місяці помер і її син Воля, єдиний онук письменника. Марія Грінченко, бажаючи зберегти в пам'яті людей ім'я своєї дочки, 1911 р. починає видавати бібліотечну серію «Книжки пам'яті Насті Грінченко», пише її біографію.

Титульна сторінка видання із серії, присвяченої Насті Грінченко (*арх. док.*)

Італія. Колдіроді

Драматичні події 1908–1909 рр. — втрата дочки, онука, матері, тяжка хвороба дружини — спричинили в Грінченка спалах пригаслого туберкульозу. На позичені батьком гроші Марія Миколаївна у вересні 1909 р. везе чоловіка на лікування в Італію. Подружжя оселяється в маленькому селищі Колдіроді, що розташоване на мальовничому пагорбі, з якого відкриваються краєвиди м. Сан-Ремо і містечка Оспедалетті на узбережжі Лігурійського моря. Тут 6 травня 1910 р. в будинку № 2 на Віа Вітторіо Еммануеле письменник помер.

Цікаво знати

Так і встає він перед очима такий, який приїхав сюди: стомлений і худий, з типичною постаттю й ходою хворого на груди, з великими блакитними очима, що іноді здавалися очима розумної хворої дитини, стільки в їх було покори та невимовної журби. З першого разу, як тут я його побачила, він зробив на мене враження людини, що тільки короткий час має пробувати на цьому світі… Не було у його того психічного пригнічення, яке буває у безнадійно хворих, що тратять цікавість до всіх проявів життя, які безпосередньо не торкаються до їх, і психіка яких через це блідне та пригасає. Навпаки, він цікавився усім, про все розпитувався, а головне — хотілось йому працювати і, ледве приїхав сюди, став мріяти про вороття вже через те одно, що тут нема необхідних для праці книжок, нема потрібної бібліотеки… До самого кінця він мріяв про поворот, часто розпитувався про подорож, радився, як їхати. Можна було собі уявити, яка це мука була для тих, котрі знали, як мало-мало надії було, щоб та подорож могла для його здійснитися… Напевне можна сказати: коли б не величезне горе, що мав на серці, він подолав би хворобу, бо організм мав досить міцний. (Зі спогадів *Н. Кибальчич*).

В останню подорож на Україну Б. Грінченка проводжали українці-емігранти, що перебували тоді в Італії, та італійці, які високо цінували особистість українського патріота. Італійська преса написала про нього як про велику людину, яка все життя працювала для рідного краю й померла серед вічнозеленої, вічно заквітчаної італійської природи.

Після того, як домовину й два вінки поклали у вагон, прибраний пальмовим гіллям і трояндами, один із італійців виголосив скорботну промову, яку закінчив словами: «Прощай, робітнику, що стільки зробив для свого краю, стільки страждав за нього. Ми, італійці, складаємо тобі останню шану».

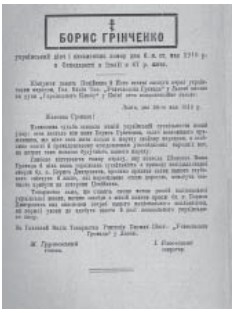
БОРИС ГРІНЧЕНКО

Некролог Б. Грінченку у журналі «Наша школа» (1910 р., *арх. док.*)

Поховали Б. Грінченка в Києві 22 травня 1910 р. на Байковому кладовищі. У прощальному слові С. Єфремов сказав: «Не стало Того між нами, Кого звикли ми і в негоду, і в спеку палючу, і в люту хуртовину бачити завжди за роботою на нашій вбогій, занедбаній ниві, коло стерна нашого національного життя».

Зойком болю відгукнулась громадськість на смерть письменника, що стала великою втратою для України. Цю думку висловив М. Коцюбинський у телеграмі до М. Загірньої: «Нехай буде потіхою нам, як і всій Україні, що він був серед нас, що його велика праця, його велика любов до народу не згинуть ніколи і в них він ще довго житиме серед вдячних потомків».

Цікаво знати

…Слава Грінченкова зростала лише до середини 20-х років XX ст., тоді ж вийшло друком десятитомне зібрання його творів. У ті часи його портрети можна було побачити в багатьох селянських хатах поряд із зображенням Шевченка.

Проте популярність класика української літератури лякала «будівників» СРСР. Невдовзі у Великій радянській енциклопедії про нього напишуть як про буржуазного націоналістичного письменника, який зображав дійсність у спотвореному вигляді. Дивно читати таке про людину, котра померла в Російській імперії у 1910 році. Його ім'я було заборонено згадувати, його книги були вилучені з бібліотек.

Меморіальна дошка Б. Грінченкові у Львові (вул. Підвальна, 2002 р.)

Лише у 1963 році репутація письменника була відновлена. На ювілейному вечорі, присвяченому 100-річчю з дня народження Б. Грінченка, головував на якому Максим Рильський, один скептично налаштований літератор запитав: «Грінченко — це дійсно всерйоз і надовго?», на що Рильський відповів: «Усерйоз і назавжди!» (*С. Зарвовський*).

Садиба музею Б. Грінченка в с. Олексіївка, на Луганщині

Ім'я Б. Грінченка, патріота-трудівника, святе для кожного, хто працює та навчається у нашому навчальному закладі. Грінченківці — так гордо називають себе викладачі й студенти Університету. Щороку 9 грудня Університет святкує день народження свого ідейного лідера — Бориса Дмитровича Грінченка.

Відродження імені Бориса Грінченка, його багатогранної спадщини є важливим завданням Університету. Чимало зроблено в цьому напрямі. Зокрема, засновано єдину в Україні науково-дослідну лабораторію грінченкознавства. 2010 р. в Університеті відкрито Музей Б. Грінченка — другий в Україні. Музей є дієвим освітнім ресурсом у вихованні молоді та професійній підготовці майбутніх фахівців, тому з 2010–2011 н. р. першокурсники розпочинають своє навчання з екскурсії до музею.

4 липня 2012 р. Верховна Рада України ухвалила постанову «Про відзначення 150-річчя від дня народження Бориса Дмитровича Грінченка» (див.: http://zakon3.rada.gov.ua/ laws/show/5050-17). У документі йдеться про забезпечення належних організаційно-правових умов для відзначення ювілею Б. Д. Грінченка (9 грудня 2013 р.) на державному та регіональному рівнях. Враховуючи важливість постаті Бориса Дмитровича Грінченка, крім інших важливих заходів, ВР України прийняла рішення затвердити програму розвитку нашого Університету.

Серед ювілейних заходів на відзначення в Університеті **150-річчя** Б. Грінченка слід виокремити видання науковцями НДЛ грінченкознавства багатотомного зібрання творів Б. Грінченка (керівник проекту, голова редакційної ради Огнев'юк В. О., ректор Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філософських наук, професор, академік НАПН України), з яких у 2013 році побачили світ перші дві книги, присвячені педагогічній спадщині Бориса Грінченка, у 2014 році «Народопросвітні твори Бориса Грінченка» — у двох книгах.

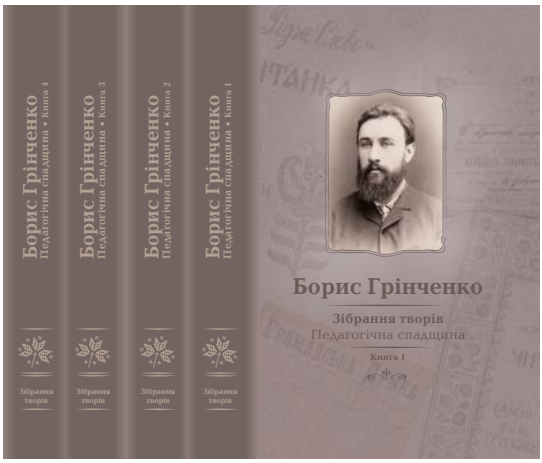

Багатотомне зібрання творів Б. Грінченка «Педагогічна спадщина», кн. 1-4

В рамках святкування ювілею в Університеті відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція (VI Грінченківські читання) «Я йшов туди, де гуркіт праці чути...» (22 січня 2014 року), під час якої презентовано перший том багатотомного зібрання творів Бориса Грінченка, а також видані групою «АстудіЯ» книги Б. Грінченка для дітей: «Казки Бориса Грінченка», «Борис Грінченко. Снігурка» з аудіо дисками («Майстер Книг»). На основі фондів університетського Музею Бориса Грінченка створено науково-популярні фільми «Інший, инший Б. Грінченко...» (креативна група «АстудіЯ», режисер М. Ангелова) та «Ловець слів» (режисер Н. Довгич, Перший національний телеканал). Видавництво Університуту випускає щорічний тематичний календар, присвячений Б. Грінченку. Побачила світ книга «Зібрання Грінченкіани Музею книги і друкарства України та Київського університету імені Бориса Грінченка».

21 листопада 2013 року спільно з Національним банком України Університет провів презентацію пам'ятної монети з нагоди 150-річчя від дня народження Бориса Дмитровича Грінченка, тиражем 20 000 шт.

Ювілейна монета

Викладачі та студенти Університету, як справжні грінченківці, не залишились осторонь. Викладацьким колективом було проведено цикл радіопередач, присвячених Борисові Грінченку на Українському радіо, опубліковано в пресі низку досліджень про діяльність невтомного патріота-трудівника. Викладачі Інституту мистецтв увічнили пам'ять митця у художніх творах: виткали гобелен «Портрет Бориса Грінченка» і написали живописні твори «Борис Грінченко — учитель», «Борис

Грінченко і члени Київської Просвіти», «Борис Грінченко в колі сім ї», що перемогли на конкурсі наукових робіт.

Створений студентами-інформатиками Університету біографічно-літературний портал «Грінченко-онлайн» (http://grinchenko.kubg.edu.ua/) містить результати досліджень про життя та творчість Бориса Дмитровича, а також найповнішу в Інтернеті бібліотеку його творів, унікальність котрої полягає в наявності хронологічного категоризатора за періодами художньої діяльності автора. Ресурс посів І місце на Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Борис Грінченко очима студентів XXI століття».

На університетському сайті постійно діє віртуальний музей Бориса Грінченка (wiki.kubg.edu.ua/Віртуальний_музей) та новий студентський інтерактивно-пізнавальний проект «СловОпис» (http://pedpresa.com.ua/blog/kyjivskyj-universytet-imeni-borysa-hrinchenka-rezentuje-novyj-interaktyvno-piznavalnyj-proekt-slovopys.html).

Читайте. Думайте.
Робіть висновки. Дискутуйте

- Блиснути величним учинком, усе навкруги осяйнувши одразу, — не важко тому, хто має на це силу: досить на це одного тільки пориву, одного великого творчого розмаху. Але згнітити навіть бажання такого вчинку, але з дня на день тягнути ярмо буденної праці, але не бачити ні в минулому, ні в майбутньому нічого, опріч довгої низки таких само гнітючих сірих днів, — це справжній героїзм, це незмірний подвиг, бо ціле життя зводить на один суцільний подвиг. І не впасти під вагою такого подвигу — то найвищий ступінь, до якого тільки може піднятись людина, бо вимагає це майже надлюдської сили. Непохитну залізну вдачу, велику силу духа, незломну віру в себе і в своє діло треба мати для цього — і їх у високій мірі посідав Грінченко, червоною ниткою позначивши ці риси у своїй діяльності (*С. Єфремов*).

- Всяка справа культурна тільки тоді буває певна і міцна, коли вона, ... зростаючи на рідному ґрунті, живиться живущим духом з великої скарбниці духовних здобутків народів усього світу (*Б. Грінченко*).

- III
  Говорять люди: не зітхай,
  Чого нема, то й так нехай!
  А я говорю: не зітхай,
  Коли нема,— борись, придбай!

  XI
  Не єднайсь з розумами низькими,
  Бо і сам понизишся ти з їми.
  Та і рівний тобі головою
  Не знесе тебе вгору з собою.
  Тільки вищий, на розум багатий,
  Зможе дух твій угору підняти.

  XXVIII
  «Зроблю», — сього сахайся слова.
  «Зробив», — оце потужних мова (*Б. Грінченко, з циклу «Зернята»*).

• ***Радимо прочитати*** •

1. *Білецький О. І.* Борис Грінченко // Зібр. праць : У 5 т. — К., 1965. — Т. 2.
2. Борис Грінченко — відомий і невідомий : матер. щорічних Грінченківських читань: 8 груд. 2011 р. / за заг. ред. В. О. Огнев'юка, Л. Л. Хоружої, А. І. Мовчун. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. — 132 с.
3. Борис Грінченко — відомий і невідомий : матер. щорічних Грінченківських читань: 5 груд. 2012 р. / за заг. ред. В. О. Огнев'юка, Л. Л. Хоружої, А. І. Мовчун. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. — 176 с.
4. Борис Грінченко — відомий і невідомий : матер. VII щорічних Грінченківських читань: 9 груд. 2014 р. / за заг. ред. В. О. Огнев'юка, Л. Л. Хоружої, А. І. Мовчун. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. — 184 с.
5. *Грінченко Борис*. Зібрання творів. Педагогічна спадщина. Кн. 1 / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка; упоряд. О. М. Мислива, А. І. Мовчун, В. В. Яременко ; вступ. слово В. О. Огнев'юка ; передм., комент., прим. В. В. Яременка. — К. : [Київ. ун-т ім. Б. Грінченка], 2013. — 552 с. : іл.
6. *Грінченко Борис*. Зібрання творів. Педагогічна спадщина. Кн. 2 / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка ; упоряд. О. М. Мислива, А. І. Мовчун, В. В. Яременко ; комент., прим. В. В. Яременка. — К. : [Київ. ун-т ім. Б. Грінченка], 2013. — 424 с. : іл.
7. *Грінченко Борис*. Зібрання творів. Народопросвітня спадщина. Кн. 1 / Б. Грінченко ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка ; упоряд. О. В. Бурко, А. І Мовчун, В. В. Яременко ; кер. проекту, голов. ред. ради В. О. Огнев'юк ; вступ. слово В. О. Огнев'юка ; передм., комент., прим. А. І. Мовчун. — К. : [Київ. ун-т ім. Б. Грінченка], 2014. — 544 с. : іл.
8. *Грінченко Борис*. Зібрання творів. Народопросвітня спадщина. Кн. 2 / Б. Грінченко ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка ; упоряд. О. В. Бурко, А. І Мовчун, В. В. Яременко ; кер. проекту, голов. ред. ради В. О. Огнев'юк ; передм. В. В. Яременка ; комент., прим. А. І. Мовчун. — К. : [Київ. ун-т ім. Б. Грінченка], 2014. — 544 с. : іл.
9. *Грінченко Б.* Листи з України Наддніпрянської / Б. Грінченко. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.litopys.org.ua/
10. Грінченко Борис. Поезії. Повісті. Оповідання / Борис Грінченко. — К. : Наук. думка, 2002.
11. *Драгоманов М. П.* Твори Василя Чайченка / М. П. Драгоманов // Літературно-критичні праці : У 2 т. — К., 1970. — Т. 2.
12. *Мовчун А. І.* Борис Грінченко в Києві: адреси, діяльність / А. І. Мовчун // Українська мова і література в сучасній школі. — № 7—8. — 2012. — С. 21–24.
13. *Мовчун А. І.* Борис Грінченко: нові життєписні факти / А. І. Мовчун // Українська мова і література в сучасній школі. — № 1. — 2013. — С. 7–10.
14. *Мовчун А. І.* Будинки, як і люди, багато пам'ятають... (Про музейну експозицію Київського університету імені Бориса Грінченка «Історія архітектурної пам'ятки на Бульварно-Кудрявській, 18/2» / А. І. Мовчун // Краєзнавство. — 2013. — № 3. — С. 91—96.
15. *Мовчун А. І.* «Кожна річ має в собі частинку мого Я...»: музей Бориса Грінченка в Києві / Антоніна Мовчун // Дивослово. — 2011. — № 9 — С. 58–61.
16. «Мрії, вистраждані життям...»: до 145-ї річниці з дня народження Б. Д. Грінченка : кол. монографія (у двох част.) / В. О. Огнев'юк, Н. М. Гупан,

Н. П. Дічек [та ін.]. — К. : КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2009. — Ч. 1. — 260 с. ; Ч. 2. — 168 с.
17. *Пільгук І. І.* Поетична творчість Б. Грінченка / І. І. Пільгук // Грінченко Борис. Поезії. — К., 1965.
18. *Погрібний А. Г.* Борис Грінченко. Нарис життя і творчості / А. Г. Погрібний. — К., 1988.
19. *Чернявський Микола.* Кедр Ливана : Спогади про Б. Грінченка / Микола Чернявський. — Херсон, 1918.
20. «Я йшов туди, де гуркіт праці чути...» (до 150-річчя від дня народження Бориса Грінченка) : матер. Всеукр. наук.-практич. конференції (VI Грінченківські читання), (22 січня 2014 року, м. Київ) / за заг. ред. В. О. Огнев'юка, Л. Л. Хоружої, А. І. Мовчун. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. — 260 с.
21. *Яременко В. В.* Нива його духовності / В. В. Яременко // Грінченко Борис. Зернятка. — К., 1989.

Я – СТУДЕНТ-ГРІНЧЕНКІВЕЦЬ

У розділі йдеться про соціальний статус студента, особливості студентської діяльності, засоби її оптимізації, систему цінностей сучасного студента. Окремо висвітлюються права та обов'язки студентів-грінченківців, уміщено Кодекс студента Університету. Подано матеріали про студентську групу як різновид соціально організованої групи людей, розкрито етапи її становлення, особливості поведінки членів студентської групи.

Ключові слова: *студент, студентство, соціальний статус студента, самооцінка, професійне самовизначення, особливості діяльності студентів, права та обов'язки студентів, студентська академічна група, лідер, об'єкт, суб'єкт навчально-професійної діяльності, мета діяльності.*

Я — СТУДЕНТ-ГРІНЧЕНКІВЕЦЬ

Коли ви кажете: «Я — студент», ви підкреслюєте свій новий соціальний статус. А говорячи: «Я — студент-грінченківець», ви наголошуєте на своїй приналежності до історії, традицій, цінностей, корпоративної культури Київського університету імені Бориса Грінченка, на своїй готовності спільно з усіма нами долати труднощі і розділяти радість перемог.

В. Огнев'юк

Вступ до Університету — це новий етап мого життя. Студентське життя наповнене новими позитивними враженнями. Лекції, семінари, іспити залишають у пам'яті яскравий слід. Ці емоції спонукають мене рухатися вперед, я дорослішаю, стаю більш упевненим у собі. Бути студентом — неймовірно цікаво!

Р. Драч, студент Гуманітарного інституту

Позаду вступна кампанія, хвилювання, безсонні ночі, роздуми про те, чи до того навчального закладу ви подали документи. Тепер ви не школярі, не вступники. Ви — студенти Київського університету імені Бориса Грінченка, престижного столичного вищого навчального закладу, історія і дух корпоративної культури якого, спрямованість у майбутнє стануть невід'ємною частиною вашого студентського життя.

Цікаво знати

В останні роки приблизно один із 25 випускників середніх шкіл м. Києва став студентом першого курсу денної форми навчання Київського університету імені Бориса Грінченка.

Говорячи мовою науки, зі вступом до Університету ви набуваєте нового соціального статусу «студент» і стаєте членом нової для вас соціальної групи «студентство», що є складником суспільної групи «молодь».

Ви повинні бути готовими до усвідомлення змін у вашому житті, а також і до активної діяльності у новому статусі, що зумовить ваші успіхи під час опанування обраного фаху. Адже студентство є найпрогресивнішою частиною молоді в усіх країнах, важливим джерелом відтворення інтелігенції. Загальною світовою тенденцією в умовах інноваційного розвитку виробництва є швидке зростання кількості студентів, особливо в розвинутих країнах світу.

Ознайомившись із першим розділом підручника, ви можете здогадатися, що оскільки мовою науки тривалий час була латинська, термін «студент» має латин-

ське походження — він означає назву особи, яка ретельно працює, навчається. Починаючи з Давнього Риму і до раннього середньовіччя студентами називали будь-кого, хто був зайнятий процесом пізнання. З виникненням у XII ст. університетів студентами вже називають тих, хто має відношення до університетської освіти: спочатку як викладачів, так і учнів, а після введення учених звань для викладачів (магістр, професор та ін.) — лише тих, хто навчається (кого навчають).

Візьміть до уваги!

Студент — особа, яка в установленому порядку зарахована до вищого навчального закладу та навчається за денною (очною), вечірньою або заочною, дистанційною формами навчання з метою здобуття певних освітнього й освітньо-кваліфікаційного рівнів.

Отже, як бачите, ваш нинішній статус повністю відповідає визначенню, поданому в сучасних словниках, зокрема і в «Енциклопедії освіти». Процес навчання у вищому навчальному закладі передбачає включення студента в систему соціальних суспільних відносин, оскільки його діяльність має велике соціальне значення: забезпечити запити суспільства щодо підготовки різнопрофільних спеціалістів, реалізувати суспільну потребу в людях з відповідною освітою та вихованням. Студентам властиві зміни мотивації, всієї системи ціннісних орієнтацій особистості, формування спеціальних здібностей у зв'язку з професіоналізацією, тому саме студентський вік стає центральним періодом становлення характеру та інтелекту, що базується на всіх попередніх процесах біологічного, психологічного, соціального розвитку особистості.

З розвитком суспільства змінюються мета, способи, результати і предмет діяльності студентів. Відповідно змінюються вимоги до особистості та професійної роботи випускника вищого навчального закладу, рівня його підготовки й особистісних якостей. Через це в діяльності студента все більшу роль починає відігравати самоосвіта, самостійна робота, участь у наукових дослідженнях, виконання професійних завдань, спілкування з представниками тієї професії, яку студент обрав для вивчення у вищому навчальному закладі.

Соціальні портрети сучасного студента і студента Київського університету імені Бориса Грінченка

Дослідженню особливостей сучасного студентства присвячена низка праць вітчизняних і зарубіжних психологів та соціологів (див. список літератури), в яких ідеться про те, що внутрішня структура студентства передбачає варіативність, яка зумовлена типом вищого навчального закладу, певними регіональними особливостями проживання, віком, гендерними особливостями, сімейним станом тощо. Тобто, даючи характеристику окремому студентові чи студентці або студентській групі, дослідники беруть до уваги особливості регіону, де знаходиться той

чи інший навчальний заклад, вікові групи студентів, дисципліни, які вони опановують (гуманітарні, природничо-математичні, медико-біологічні, соціальні тощо), професійно-творчі та морально-громадянські якості, матеріальне становище, сімейний стан та ін.

Візьміть до уваги!

Студентство — це особлива соціальна група, що формується з різних соціальних прошарків суспільства, характеризується особливими умовами життя, праці, побуту, особливою суспільною поведінкою та психологією, для якої набуття знань і підготовка до майбутньої професійної діяльності є основним і здебільшого єдиним заняттям.

Сучасне покоління студентів, яке виросло у специфічних умовах постмодерністської епохи, приходить у вищий навчальний заклад зі своїми особливостями і запитами. Важливим для розуміння рис новочасного студентства є те, чому молодь вступає до вищих навчальних закладів. Серед рушійних мотивів цього устремління юнаків та дівчат переважають такі: отримати диплом, набути професію, освоїти теорію і практику підприємництва, здійснити наукові дослідження, запроваджуючи свої винаходи, досягти матеріального благополуччя завдяки отриманій професії, стати сучасною високоосвіченою культурною людиною, продовжити династію, просто побути студентом тощо. При цьому дослідники відзначають такі вирізняльні характеристики студентів, як високий інтелектуальний рівень, широкий кругозір, більш високі життєві вимоги й більші, ніж у інших груп молоді, життєві шанси по закінченні ВНЗ (незалежно від того, будуть вони працювати за обраною спеціальністю чи ні).

У нашому Університеті вивчення студентського колективу — добра традиція. З метою адаптації студентів першого курсу до студентського життя, а по суті, до нових умов організації навчання, для поліпшення планування заходів, спрямованих на гармонізацію відносин у новостворених студентських колективах, виявлення можливих негативних тенденцій у житті першокурсників та для з'ясування цілої низки інших питань у вересні декілька років поспіль в Університеті проводилось анкетування студентів. В опитуванні брали участь 92–95 % першокурсників. Значна частка першокурсників висловлює бажання брати участь у волонтерській роботі (від 16 % до 40 %) (*див.: Жильцов О. Б.* Портрет першокурсника сучасного університету / О. Б. Жильцов, О. В. Леонтьєва // Сучасні стратегії університетської освіти: якісний вимір : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (28–29 берез. 2012 р.) ; за заг. ред. В. О. Огнев'юка [рекол.: В. О. Огнев'юк, В. П. Андрущенко, Л. Л. Хоружа та ін.]. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. — С. 122–127).

Запитання анкети згруповані в окремі блоки. Перший блок запитань стосується віку, статі та місця проживання першокурсників, тобто об'єктивних даних.

У другому блоці вміщені запитання, що стосуються мотиваційних аспектів професійного вибору вступників. Так, з'ясовуючи фактори, які суттєво вплинули на вибір ВНЗ, упродовж останніх п'яти років перші позиції в анкетуванні займає відповідь «поради друзів», тобто Київський університет імені Бориса Грінченка за порадою друзів обрали від 28 до 33 % першокурсників.

Серед чинників, які впливали на вибір ВНЗ, від 22 до 30 % вступників зазначає вдалу, структуровану, зручну у використанні презентацію матеріалів на офіційному сайті Університету (www.kubg.edu.ua). Понад 20 % вступників важливий вплив на вибір місця навчання пов'язують із відвідуванням Днів відкритих дверей та із зустрічами з науково-педагогічним персоналом і студентами Університету.

Понад 13 % у 2012 р. і 14,5 % у 2013 р. вступників при виборі місця навчання зважили на поради вчителів, а 10 % у 2012 р. та 12 % у 2013 р. прийшли вчитись до Київського університету імені Бориса Грінченка за порадою батьків, родичів або знайомих. А після закінчення курсів доуніверситетської підготовки свій вибір на користь нашого Університету зробили 2–4 % вступників.

Серед факторів, що мають вирішальне значення для вступу, всі роки поспіль майже 30 % вступників відзначають вартість навчання.

Досить важливою є відповідь студентів-першокурсників Університету на запитання щодо мотивації обрання конкретного (того, на який прийшли навчатись) напряму (спеціальності) підготовки. Так, 44 % студентів I курсу вважають, що мають здібності до обраного виду діяльності, а 32 % мріяли оволодіти обраним фахом уже давно. Багато студентів (понад 30 %) вважають обраний напрям підготовки перспективним у майбутньому житті, а в 2011 р. цей напрям вважали престижним 12 % респондентів. Зазначені показники відображають деякою мірою і ставлення студентів до навчання у перші місяці навчального року. Студенти, які свідомо обрали напрям підготовки, легше переносять перші труднощі, пов'язані з навчанням, швидше адаптуються до нових вимог та умов навчання.

До мотиваційних факторів, що впливають на ставлення до навчання, варто віднести й очікування студентів від університетського життя. Так, переважну більшість першокурсників (65–75 %) приваблює можливість здобути сучасні знання з обраної професійної галузі, 45–50 % тих, хто дав відповідь на анкету, вказали на привабливість можливості спілкуватися з досвідченими викладачами та науковцями, 45–50 % опитаних сподіваються знайти в Університеті нових друзів, а 35–45 % першокурсників мріють розвинути свої творчі здібності. Можливість присвятити студентські роки громадській діяльності приваблює близько 20 %, а науковій роботі — від 7 % до 10 % першокурсників.

Одним із важливих питань, що впливає на адаптацію студентів, є їхнє бачення себе в соціально зорієнтованій діяльності. Так, бажання брати участь у роботі органів студентського самоврядування виявляють майже 40 % першокурсників нашого Університету.

Як бачимо, портрет студента-грінченківця цілком відповідає загальним уявленням про сучасного студента. Студенти нашого Університету, самоідентифікуючись із соціальною групою «студенство», позитивно оцінюють свою належність до неї і ставлять студенство на одне з перших місць у молодіжній ієрархії.

Бути студентом — відповідально

Як уже зазначалося вище, діяльність студентів є своєрідною за своєю метою та завданнями, змістом, внутрішніми й зовнішніми умовами, засобами, особливостями перебігу психічних процесів індивідуума, вияву мотивації тощо.

Ви, як студенти-першокурсники, маєте знати, що студент (і кожен із вас зокрема) характеризується певними *соціально-психологічними рисами*, до яких належать:

а) уже сформовані (рівень підготовки, система цінностей, ставлення до навчання, поінформованість про функціонування вищого навчального закладу та особливості студентського життя, уявлення про майбутню професійну діяльність);

б) ті, які ще тільки потрібно формувати (організація навчального процесу, способи і методи навчальної діяльності, самозростання, тип стосунків у навчальній групі з ровесниками та викладачами, спроби практичного застосування набутих знань, новий рівень соціалізації у якості випускника ВНЗ із розробленням нової системи цінностей та ін.).

У процесі навчання має місце професійне самовизначення студента, сутність якого становить процес інтеграції студента в соціально-професійну структуру суспільства, що реалізується на особистісному рівні через ціннісний вибір варіантів професійного розвитку. Професійне самовизначення студента — процес не статичний, а динамічний. Динаміка професійного самовизначення студента має кілька стадій.

І. На першому курсі мають місце: адаптація до нових умов навчання; поглиблення психологічних процесів самопізнання та самовизначення; пошук сенсу життя і життєвих цінностей; певні сумніви у правильності вибору професії; соціалізація студентів в умовах університету. Психологічні чинники, що впливають на рівень успішної адаптації студентів першокурсників: емоційна стабільність та емоційний стан особистості; вольова сфера особистості; самооцінка; міжособистісні стосунки; відповідність між «Я» реальними та «Я» ідеальним, сформованість образу майбутнього.

ІІ. Другий—третій курси — адаптаційний період завершений, активізуються професійні інтереси й перспективи, життєві плани, формується педагогічна взаємодія між викладачами і студентами, корпоративна культура і партнерство.

ІІІ. На четвертому—п'ятому (в деяких випадках — з третього) курсах вирішується питання про спеціалізацію в межах обраної професії, відбувається осмислення власного вибору з точки зору затребуваності на ринку праці. Вищий ступінь розвитку особистості студента характеризується його соціальною зрілістю, соціальною активністю та відповідальністю, рівень сформованості яких визначається чіткими критеріями; це етап самоствердження і самовираження.

У цілому нинішня студентська молодь стратифікована на *три групи*, що різняться за інтелектуальними й моральними параметрами.

1 група. Студенти, зорієнтовані на освіту як на професію, — для них інтерес до майбутньої роботи, бажання реалізувати себе в ній — найголовніше, решта всіх чинників для них менш значуща; до цієї групи належить близько третини студентів.

2 група. Студенти, зорієнтовані на бізнес (близько 26 % від загальної кількості опитаних), — для них освіта виступає інструментом (або можливою стартовою сходинкою) для того, щоб надалі здійснити спроби створити власну справу, відкрити власну фірму, зайнятися торгівлею тощо; до своєї професії вони ставляться менш зацікавлено, ніж перша група.

3 група. Студенти, яких, з одного боку, можна назвати такими, що не «визначилися», з іншого — пригніченими різними проблемами особистісного, побутового плану; для них освіта і професія не становлять того інтересу, що характерний для перших двох груп; у них на першому плані — побутові, особисті, житлові, сімейні та інші проблеми.

Науковці виокремлюють три *типи діяльності* й *поведінки* студентів під час навчання у вищому навчальному закладі.

1. Студенти *першого типу* мають комплексний підхід до цілей і завдань навчання у виші, вони орієнтовані на широку спеціалізацію, різносторонню професійну підготовку, їх інтереси перевищують зміст програм навчання, соціальна активність охоплює всі форми життя навчального закладу.

2. *Другий тип* студентів вирізняється чіткою орієнтацією на вузьку спеціалізацію, при чому пізнавальна діяльність цих студентів також виходить за рамки програм у плані поглибленого вивчення фахових дисциплін.

3. Студенти *третього типу* зорієнтовані на здобуття знань і навичок лише в рамках програми, вони виявляють малу активність як в опануванні фахом, так і в житті навчального закладу.

Поміркувавши, ви можете самостійно встановити, до якого типу студентів ви належите. І якщо ваші устремління здадуться вам замалими, ви можете відкоригувати свою діяльність (*див. останній розділ підручника*).

Цікаво знати

Першокурсники Київського університету імені Бориса Грінченка на запитання щодо визначення основних якостей, притаманних сучасному студентові, дали такі відповіді: у 2012 р. 66 %, у 2013 р. — 70 % першокурсників вважали, що сучасний студент повинен бути працелюбним; у 2012 р. 63 %, у 2013 р. — 62 % — комунікабельним, у 2012 р. 67 %, у 2013 р. — 71 % мали за мету бути відповідальними. У 2010, 2011 рр. відповідно 68 % (64 %) першокурсників обрали працелюбність, 58 % (67 %) — відповідальність та 44 % (58 %) — впевненість (*див.: Жильцов О. Б.* Портрет першокурсника сучасного університету / О. Б. Жильцов, О. В. Леонтьєва // Сучасні стратегії університетської освіти: якісний вимір : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (28–29 берез. 2012 р.) ; за заг. ред. В. О. Огнев'юка [рекол. : В. О. Огнев'юк, В. П. Андрущенко, Л. Л. Хоружа та ін.]. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. — С. 122–127).

Активна взаємодія з різними соціальними утвореннями суспільства, а також специфіка навчання у вищому навчальному закладі створюють для студентів великі *можливості для спілкування*, тому досить висока інтенсивність спілкування — це специфічна риса студентства. Тобто вищий навчальний заклад сприймається

студентами здебільшого не тільки як соціальний інститут професійної освіти, але і як те середовище спілкування, яке дає їм значно ширші можливості (особливо в порівнянні з однолітками, що не навчаються у вищій школі).

Для студентства як соціальної групи властиві такі позитивні риси:

• *соціальна зрілість* — прагнення одержати спеціальність; реалізація потенційних можливостей особистості у громадській та науково-дослідницькій діяльності; виявлення стійкості до тиску з боку групи; використання можливостей групи для реалізації власних ідей; адекватне співставлення себе із громадською думкою;

• *соціальна активність* — прагнення до самореалізації, бажання приносити користь своєю діяльністю іншим людям; прагнення до лідерства, бажання активно впливати на життєдіяльність навчального закладу;

• *соціальна відповідальність* — прагнення мати міцні знання; врахування громадської думки щодо своєї діяльності; вболівання за доручену справу.

Студенти повинні намагатися позбавлятися негативних особистісних рис та розвивати в собі позитивні, спрямовувати на професійний розвиток та особистісне зростання, самовиховання всі свої зусилля.

Рушійними силами особистісно-професійного становлення і розвитку студента є:

— змістовна мотивація — значущість професії, її творчий характер, відповідність здібностям, зв'язок із новітніми технологіями;

— утилітарна мотивація — мотиви кар'єрного просування, досягнення певного становища в суспільстві;

— мотиви соціальної значущості майбутньої професії.

Чинники, які визначають життєдіяльність студента:

— навчально-виховне і культурне середовище навчального закладу;

— залучення до науково-дослідної роботи;

— створення комфортних побутових умов;

— майнове становище;

— вплив соціального середовища й умов виховання в сім'ї та школі;

— організація дозвілля.

Соціально значущою рисою студентства є також напружений пошук сенсу життя, прагнення до нових ідей, оволодіння новими інформаційними технологіями.

Від чого залежить ефективність діяльності студента

У вищому навчальному закладі молода людина має справу з новою для неї системою методів виховання, стикається з труднощами засвоєння великої кількості нової інформації, необхідністю самостійно розподіляти час, потрапляє у нове середовище друзів, товаришів, співкурсників тощо. Це вносить істотні змі-

ни в особистість студента і майже завжди, особливо на початковому етапі навчання, викликає низку труднощів. Успішна адаптація студента до нових умов, змісту й характеру навчального процесу — передумова активної діяльності й необхідна умова її ефективності.

Візьміть до уваги!

Анкетування, яке проводиться в Університеті, та його аналіз зумовили необхідність розробки й упровадження поетапного вивчення думки студентів, особливо з питань, що стосуються особистих вражень і проблем, пов'язаних з організацією процесу навчання. Так, більшість студентів отримують позитивні враження від навчального процесу, а саме від 65 % до 69 %. Гарні враження від спілкування з викладачами отримали від 54 до 61 % першокурсників, а також від 20 до 35 % мали гарні враження від громадського життя студентів-старшокурсників. У 2013 р. 22 % студентів відмітили, що вважають дуже високими навчальні вимоги, що викликає у 22–38 % першокурсників труднощі в адаптації до норм студентського життя. Це, перш за все, зумовлено організацією навчального процесу, який суттєво відрізняється від звичної для них шкільної системи, по-друге, відмінними від шкільної системою та шкалою оцінювання навчальних досягнень, появою нового виду діяльності — самостійної роботи студента. Всі ці чинники викликають у першокурсників низку проблем, з якими вони успішно справляються до кінця першого курсу (*див.: Жильцов О. Б.* Портрет першокурсника сучасного університету / О. Б. Жильцов, О. В. Леонтьєва // Сучасні стратегії університетської освіти: якісний вимір : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (28–29 берез. 2012 р.) ; за заг. ред. В. О. Огнев'юка [рекол.: В. О. Огнев'юк, В. П. Андрущенко, Л. Л. Хоружа та ін.]. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. — С. 122–127).

Дослідники відзначають, що в останні роки у студентів сформувалися якості, які дозволяють їм легше адаптуватися до складностей сучасного життя. Вони енергійні, самостійні, раціональні, діловиті, мобільні, бо більшість молодих людей знають іноземну мову, тому не зв'язані кордонами й іншими бар'єрами, мають доступ до сучасних джерел інформації та засобів навчання. Разом з тим сучасними студентами дещо втрачено. Вони стали менш ерудованими, інтелігентними, вимогливими до себе, працелюбними у навчанні.

Соціологічні дослідження ціннісних орієнтацій молоді, яка навчається, за останнє десятиліття переконують, що в свідомості сучасної студентської молоді формується тип особистості, характерний для постмодерністського суспільства — це особа, яка в першу чергу цінує себе і вважає, що її діяльність, життєвий успіх залежать насамперед від неї самої.

Цікаво знати

58,7 % студентів упевнені, що найбільше досягненню життєвого успіху сприяють власний інтелект та здібності; 37,4 % — везіння, удача; 36,6 % — працелюбність; 33,2 % — професіоналізм і ділові якості, а 31 % опитуваних гарантію свого успіху вбачають у якісній освіті. У відповідь на запитання: «Чому ви вирішили отримати вищу освіту?», 50,1 % респондентів відзначили можливість забезпечити собі стабільний матеріальний прибуток у майбутньому; 43,0 % — прагнення до розвитку, підвищення рівня освіченості; 35,2 % — бажання реалізувати свої здібності; 31,4 % — бажання стати висококваліфікованим спеціалістом.

З одного боку, така позиція не є негативною, адже покладання на власні сили, розум і здібності при досягненні життєвих цілей вимагає вольових зусиль, наполегливого опанування знаннями тощо. Але головне, щоб при реалізації цих завдань не формувалася людина-егоїст, яка може нехтувати всім задля досягнення власних цілей, зневажаючи моральні норми.

Як уже зазначалося, навчальна діяльність студента професійно спрямована, тобто є *навчально-професійною діяльністю* (освоєння способів та досвіду професійного вирішення тих практичних завдань, з якими можна зіштовхнутися в майбутньому, оволодіння професійним мисленням і творчістю). Для неї характерні велике розумове навантаження, включення вищих психічних процесів. Саме тому відчуття, сприйняття, пам'ять, уява, увага, мислення, мова відіграють важливу роль у навчально-професійній діяльності студентів. Засвоєння знань, утвердження переконань, практичні дії ґрунтуються на роботі психологічних процесів, особливо мислення. Важливим тут є посилення ролі професійних мотивів самоосвіти та самовиховання, які виступають як найважливіша умова розкриття можливостей особистості студента, його професійного зростання. Тому кожен, хто навчається, має розуміти, що ефективність діяльності спеціаліста визначається не лише властивостями його особистості, але й рівнем функціонування пізнавальних процесів.

Досить часто в процесі такої складної навчальної діяльності у студентів з'являється перенавантаження, наприклад, під час складання модульного контролю, заліків, іспитів, захисту бакалаврських і магістерських робіт тощо. Тому студентам варто не тільки вчитися організовувати свій робочий графік, але й не забувати про раціональне використання часу на навчання та відпочинок, спорт, відвідання закладів культури, зустрічі з друзями, спілкування та допомогу рідним, хобі — все те, що становить смисл життя кожної людини.

Отже, до переліку особливостей успішної діяльності студентів необхідно віднести: своєрідність цілей та результатів (підготовка до самостійної праці, оволодіння знаннями, навичками, вміннями, розвиток особистісних якостей); особливий характер об'єкта вивчення (наукові знання, інформація про майбутню професію тощо); заплановані умови діяльності — програми, терміни навчання; особливі засоби забезпечення діяльності — книги, Інтернет, лабораторне устаткування, моделі, комп'ютери. Діяльності студентів притаманна також інтенсивність функціонування психіки, висока інтелектуальна напруженість. Діяльність студента професійно спрямована, вона є формою його соціальної та пізнавальної активності, вираженням прагнень до життєвого самовизначення й самоствердження. Більшість студентів виявляють самостійність у навчальному процесі, займають активну позицію, надаючи перевагу також формам навчання, які є не лише засобами пізнання, але й засобами самовираження, дають можливість висловити власну точку зору.

Я навчаюсь і досліджую

«Освіта без науки неможлива» . Саме такий надпис, що знаходиться на стінах Болонського університету — найстарішого неперервно існуючого університету Європи (1088 р.), яскраво розкриває сутність науки як основи усталеного розвитку вищої освіти.

Основною ідеєю професійної підготовки магістрів і бакалаврів у нашому Університету є навчання, засноване на дослідженнях.

Що таке навчання, засноване на дослідженнях?

Дослідницьке навчання або навчання, засноване на наукових дослідженнях (англ. *research-based education*) є пріоритетним у діяльності провідних зарубіжних університетів. Головною характеристикою такого навчання є підготовка бакалаврів і магістрів в умовах науко зорієнтованого освітнього середовища, що реалізується на кафедрах, в університетських науково-дослідних інститутах, центрах, лабораторіях і спрямоване на формування в студентів вмінь застосовувати знання з різних галузей задля вирішення конкретних науково-дослідних, практичних завдань.

Цікаво, що в XX ст. найбільша кількість наукових відкриттів здійснена саме в університетських наукових центрах, адже стратегія розвитку об'єднаної Європи побудована на використанні трикутника знань — освіти, досліджень та інновацій.

Дійсно, навчання, засноване на практико зорієнтованих спільних наукових дослідженнях викладачів і студентів, дозволяє виробляти нові знання та поширювати їх через інноваційну діяльність. Його характерними особливостями є наступні положення: засвоєння студентами базових компетентностей дослідницької та інноваційної діяльності; активне залучення студентів для проведення досліджень, у тому числі за фінансованими програмами, проектами, грантами; залучення більшості викладачів у дослідницьку та інноваційну діяльність, яка є пріоритетною щодо викладацької; формування інноваційних структур університетів.

Візьміть до уваги!

Метою навчання, заснованого на дослідженнях, є розвиток:
- продуктивної діяльності студентів;
- самостійності освоєння нових знань та досвіду;
- активної пошукової позиції;
- операцій мислення;
- критичного мислення.

Основні **принципи навчання**, заснованого на дослідженнях: наукової творчості, відкритості, рівності прав, добровільності.

Ідея навчання, заснованого на дослідженнях, окреслена в багатьох нормативно-правових документах і відповідає основним положенням *Закону України «Про вищу освіту»*, де, зокрема, зазначено, що наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність у ВНЗ є невід'ємною складовою освітньої діяльності і провадиться з метою інтеграції наукової, освітньої і виробничої діяльності в

системі вищої освіти (стаття 65). Відповідно до *«Великої хартії університетів»* (1988 р.), освітній процес в університетах має бути невіддільним від дослідницької діяльності. Найважливішим положенням Європейської асоціації університетів (2001 р.) є те, що університетам необхідно зберігати нерозривний зв'язок з дослідницькою діяльністю, навчати студентів методам організації та проведення досліджень, розвивати в них навички критичного мислення.

Цікаво знати

Із історії відомо, що впродовж XIX–XX ст. у Європі з'являлися індустріальні лабораторії, що систематично використовували результати науки для пошуку нових технічних рішень. До середини XIX ст. лабораторії та інститути, які мали в розпорядженні дослідницьку базу та проводили навчальну діяльність, стали важливою частиною організаційної освітньої структури ВНЗ. Так, в університетах Німеччини, а пізніше інших країн студентів залучали до досліджень як стажистів-дослідників, виконавців конкретних робіт. Викладання поєднували з процесом дослідження, а навчанню надавали характер дослідницького процесу.

У 1809 р. Вільгельм фон Гумбольдт, засновник першого в світі класичного університету в Берліні, наголосив на принципі єдності освіти та науки. На думку вченого, джерелом розвитку університету повинні бути природничі науки та дослідження, що припускають особливі взаємовідносини між викладачами та студентами, які перетворюються на дослідників-колег у спільному пошуку істини у формі нового знання. Отже, представники різних наукових шкіл Німеччини, а пізніше й інших європейських країн, позитивно сприйняли ідею реалізації освіти через наукові дослідження.

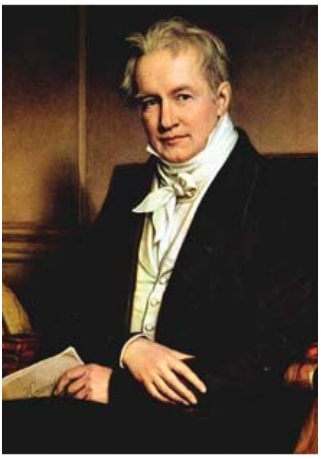

Вільгельм фон Гумбольдт
(22 червня 1767 — 8 квітня 1835) — німецький філолог, філософ, мовознавець, державний діяч, дипломат

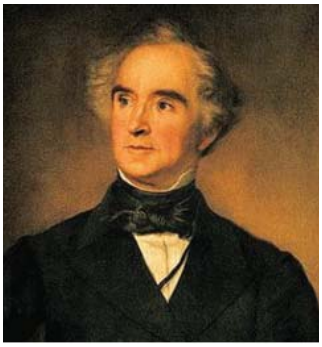

Класичним прикладом, який свідчить про роль ідей Гумбольдта, може служити хімічна лабораторія Юстуса Лібіха (1826 р., університет Гессена). У процесі розвитку власних дослідницьких інтересів Ю. Лібіх формулював нові проблеми для студентських досліджень. Концентруючись на проблемах, що становили коло інтересів ученого, студенти працювали з урахуванням власних інтересів і здібностей. Значний контингент студентів-хіміків забезпечив лабораторії вагомі конкурентні переваги серед інших аналогічних дослідних центрів.

Юстус фон Лібіх (12 травня 1803 — 18 квітня 1873) — німецький хімік, президент Баварської академії наук (з 1860), один із засновників агрохімії

У наш час навчання, засноване на дослідженнях, реалізується не лише в країнах, де університети традиційно є основою національної дослідної та інноваційної систем (США, Великобританія, Канада та ін.), але й там, де дослідницька робота зосереджена в академічних і галузевих інститутах (Німеччина, Франція, Фінляндія та ін.).

Сучасні зарубіжні університети — провідні освітньо-науково-виробничі комплекси, що об'єднують навчальні та дослідні інститути, коледжі, факультети, кафедри, проблемні лабораторії, школи-лабораторії, конструкторські та технологічні бюро. Проведення наукових досліджень і професійна підготовка бакалаврів і магістрів є головними функціями університетів майже всіх країн світу.

Освіта, яка ґрунтується на наукових дослідженнях, є однією з найбільш сильних сторін сучасних університетів. Вони забезпечують розвиток науки на всіх етапах освітнього процесу, дозволяючи студентам набувати досвіду науково-дослідної роботи та підвищувати інтерес до неї як можливої майбутньої професії через підготовку наукових повідомлень, складання портфоліо, створення індивідуальних дослідницьких проектів, організацію публічних презентацій, використання «кейсів», роботу з «підготовленими питаннями» тощо.

Одним із популярних алгоритмів здійснення дослідження є **5-ти кроковий алгоритм** А. Осборна:

1. Визначення проблеми, її формулювання з різних точок зору.
2. Пошук фактів, які уточнюють проблему та її значущість.
3. Пошук ідей.
4. Пошук рішень (ідеї підлягають аналізу та оцінці, вибираються найкращі).
5. Визнання знайденого рішення іншими учасниками

Алекс Осборн (24 травня 1888 — 5 травня 1966) — відомий американський діяч в галузі реклами, автор креативної техніки, що отримала назву «мозковий штурм»

Візьміть до уваги!

Починаючи з 2014 р. у нашому Університеті реалізується **«План переходу до навчання, заснованого на дослідженнях»** (режим доступу: http://kubg.edu.ua/informatsiya/naukovtsyam/dokumenti.html). Його **метою** є визначення системи заходів, спрямованих на розвиток наукового мислення студентів щодо продукування нових ідей, формування відповідальних та мобільних дослідників, здатних до інновацій, дослідницької діяльності, ефективного вирішення наукових і соціальних проблем міждисциплінарним способом у відповідності до потреб сучасного суспільства.

Які переваги має навчання, засноване на дослідженнях?

Отже, в нашому Університеті навчання, засноване на дослідженнях, є не самоціллю, а невід'ємним складником професійної підготовки кваліфікованих магістрів і бакалаврів, які мають достатній рівень дослідницької компетентності, що дозволяє успішно вирішувати професійні, наукові, педагогічні, соціальні та інші практичні завдання.

З метою підтримки обдарованої студентської молоді, створення умов для її творчого зростання, активізації науково-дослідної роботи студентів в Університеті кожного року проходять Конкурс студентських наукових робіт, студентські олімпіади за напрямками та спеціальностями, студентські науково-практичні конференції, семінари, круглі столи та майстер-класи. Виходить друком журнал студентських наукових праць «Наукові студії студентів-грінченківців». Найкращі студенти представляють результати своїх наукових досліджень на міжнародних і всеукраїнських конференціях і конкурсах.

Права та обов'язки студентів

Студент одночасно є як об'єктом (той, хто навчається), так і суб'єктом (той, кого навчають) навчально-професійної діяльності. Як суб'єкт навчально-професійної діяльності студент має свої об'єкт та мету діяльності й способи її досягнення, права і обов'язки.

Права та обов'язки студентів існують у кожному вищому навчальному закладі. Їх мета — забезпечити виконання нормативних вимог щодо організації на-

вчального процесу у ВНЗ, дотримання внутрішньої дисципліни та розпорядку, створення оптимального психологічного мікроклімату в колективі, уникнення протиправних дій тощо.

Права та обов'язки студентів нашого Університету розроблені на основі нормативної законодавчої бази України, зокрема Конституції України, Закону України «Про вищу освіту», постанов Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, нормативних документів Міністерства освіти і науки України, Департаменту освіти і науки, молоді та спорту виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації). У них також враховані специфіка нашого навчального закладу, особливості його функціонування, які визначені Статутом Університету.

ПРАВА СТУДЕНТІВ-ГРІНЧЕНКІВЦІВ

У сфері навчання кожен студент має право:

- обирати форму навчання;
- обирати навчальні дисципліни у межах елективної складової, передбаченої освітньо-професійною програмою і робочим навчальним планом та визначати вільну траєкторію навчання;
- обирати 25 % навчального навантаження;
- відвідувати поза розкладом інші заняття за згодою викладача, що їх проводить;
- брати участь у науково-дослідній роботі, конференціях, виставках, конкурсах тощо;
- навчатися і стажуватися в інших вищих навчальних закладах, у тому числі зарубіжних;
- офіційно оформити перерву у навчанні.

У сфері забезпечення навчально-виховного процесу кожен студент має право на:

- безпечні та нешкідливі умови навчання, праці й побуту;
- трудову діяльність у позааудиторний час;
- користування інфраструктурою Університету;
- безкоштовне користування бібліотекою, інформаційними фондами, послугами медичних підрозділів Університету і Міської студентської поліклініки;
- канікулярну відпустку тривалістю не менше 8 календарних тижнів;
- моральне і (або) матеріальне заохочення за успіхи у навчанні та активну участь у науково-дослідній роботі;
- захист від будь-яких форм експлуатації, фізичного та психічного насильства.

Студенти денної форми навчання додатково мають право на пільговий проїзд у міському пасажирському транспорті, отримання стипендій (іменних, соціальних і академічних), забезпечення гуртожитком.

Студенти, які поєднують навчання з роботою, мають право на додаткові оплачувані відпустки за місцем роботи відповідно до ст. 15 Закону України «Про відпустки».

ОБОВ'ЯЗКИ СТУДЕНТІВ-ГРІНЧЕНКІВЦІВ

Студенти повинні:

- дотримуватись чинного законодавства України, моральних та етичних норм;
- виконувати Статут Київського університету імені Бориса Грінченка, Правила внутрішнього розпорядку, дотримуватися Кодексу студента-грінченківця;
- глибоко й систематично оволодівати знаннями, вміннями, практичними навичками, професійною майстерністю та підвищувати загальний культурний рівень;
- виконувати графік навчального процесу і вимоги навчального плану;
- відвідувати заняття за розкладом, вчасно інформувати навчальний відділ про неможливість відвідування;
- підтримувати належний порядок у навчальних корпусах та університетському гуртожитку, дбайливо ставитися до майна Університету;
- пильно берегти студентський квиток, залікову книжку та індивідуальний навчальний план студента.

КОДЕКС СТУДЕНТА-ГРІНЧЕНКІВЦЯ

- Університет — наш спільний храм освіти й науки, ми ставимося до нього як дбайливі та гостинні господарі до рідної домівки. У цьому храмі все майно спільне, а його збереження — це заощадження наших спільних коштів.
- У нас поважають права всіх членів колективу без винятку.
- Доброзичливість, толерантність, взаємна повага, вимогливість до себе, відповідальність, пунктуальність і чесність — запорука успіху кожного з нас.
- Ми дотримуємося здорового способу життя, не вживаємо алкогольних напоїв, підтримуємо заборону тютюнопаління; приміщення і територія Університету є вільними від наркотиків. Ми пам'ятаємо про те, що тільки здорові батьки народжують здорових дітей, тільки батьки без шкідливих звичок можуть виховати здорових громадян.
- Ми гордо несемо звання студентів-грінченківців, приймаючи цінності, традиції і корпоративну культуру Університету; прагнемо особистими досягненнями у навчанні, науковій діяльності, соціальній та гуманітарній роботі, спорті утверджувати його високий статус як сучасного європейського вищого навчального закладу.
- У навчальному процесі, науковій діяльності, спорті та дозвіллі, що проходять у стінах Університету, виявляючи громадянську гідність, ми спілкуємося українською мовою, при цьому поважаємо всі інші мови, нації та народи, а також право кожного зберігати свою рідну мову, культуру, традиції й національну ідентичність.
- Кожен із нас відкритий до спілкування, обміну знаннями, досвідом, ідеями, адже ми працюємо не лише на себе — ми робимо велику спільну справу на користь українського народу, його сьогодення і майбутнього.

Заохочення та стягнення

За успіхи в навчанні та практичній роботі в Університеті встановлюються певні форми морального та матеріального *заохочення* студентів згідно з існуючими положеннями — іменні стипендії, як-от стипендія Бориса Грінченка, подяки, грамоти тощо.

За невиконання навчальної програми, систематичні пропуски занять, порушення дисципліни, недотримання правил внутрішнього розпорядку, порушення правил проживання в гуртожитку на студентів можуть бути накладені відповідні *стягнення*, передбачені чинним законодавством, аж до виключення з Університету.

Перспективи щодо працевлаштування після закінчення Університету

Випускники Університету, які одержали направлення на работу, користуються всіма пільгами молодого спеціаліста згідно із законодавством України.

Молодші спеціалісти можуть продовжити навчання за програмою підготовки бакалаврів; бакалаври — за програмою підготовки спеціалістів і магістрів; спеціалісти — за програмою підготовки магістрів; магістри можуть продовжити підготовку за програмами докторів філософії.

Цікаво знати

Майже кожний другий першокурсник має намір здобути в Університеті другу вищу освіту. Деякі першокурсники навіть визначилися з профілем цієї освіти. Перші три місця впродовж багатьох років займали психологія, філологія (іноземна) та журналістика. Невелика частина опитаних (в межах 3 %) відзначає своє бажання здобути другу вищу освіту, але ще не визначилася з профілем. Разом з тим, майже всі охочі здобути другу вищу освіту виявляють намір здійснювати паралельне навчання за двома напрямами підготовки (*див.: Жильцов О. Б.* Портрет першокурсника сучасного університету / О. Б. Жильцов, О. В. Леонтьєва // Сучасні стратегії університетської освіти: якісний вимір : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (28–29 берез. 2012 р.) ; за заг. ред. В. О. Огнев'юка [рекол.: В. О. Огнев'юк, В. П. Андрущенко, Л. Л. Хоружа та ін.]. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. — С. 122–127).

Випускники університету, навчання яких здійснювалось за рахунок коштів державного бюджету, можуть бути направлені на роботу в державні установи.

Порядок працевлаштування випускників, які навчались за рахунок державного бюджету, може визначатись угодами між ними, роботодавцями та адміністрацією Університету. Згідно із цими угодами випускники зобов'язуються після закінчення навчання та одержання відповідної кваліфікації працювати за місцем роботи не менше трьох років.

Студентська група

Студентська група, так само як і клас у школі, є різновидом соціально організованої групи людей, що об'єднані однією метою. Люди в такій групі постійно перебувають у ділових, дружніх, службових, побутових стосунках. Саме студентська академічна група забезпечує оптимальну організацію навчального процесу у вищому навчальному закладі, вона також здійснює певний виховний вплив на кожного її члена.

Візьміть до уваги!

Студентська академічна група — це відносно постійна в межах навчального року сукупність студентів, що об'єднані завданням групової навчально-професійної діяльності та перебувають у безпосередньому контакті один з одним.

Студентська група за час навчання в Університеті проходить кілька етапів розвитку.

І етап — *асоціація*. На цьому етапі група — первинне об'єднання студентів за загальними ознаками, організаторами життя в якому є староста та куратор. Для студентів розпочинається період адаптації до студентського життя, до вимог викладачів, відбувається засвоєння основних засад організації навчального процесу за кредитно-модульною системою, правил внутрішнього розпорядку, традицій Університету.

ІІ етап — *кооперація*. Цей етап характеризується завершенням процесу адаптації, переважанням ділових стосунків, до яких додається формування міжособистісних взаємин. У групі виявляються неформальні організатори та активісти.

У студентів зростає інтерес до справ групи, проявляється активність щодо їх реалізації, формується громадська думка та групова мораль.

ІІІ етап характеризується тим, що студентська академічна група стає *колективом*. Колектив має такі ознаки:

— кожен член студентської групи бере на себе відповідальність за досягнення цілей та виконання завдань спільної навчально-професійної діяльності;

— група характеризується високим рівнем організованості та згуртованості, єдністю щодо ціннісних орієнтацій, поглядів, оцінок, ставлення до подій у групі;

— у офіційних керівників групи (старости, куратора) домінує демократичний стиль керівництва;

— характерна наявність корпоративної культури, згуртованості.

Визначальний вплив на способи організації спільної діяльності у студентській групі мають форми керівництва, що складаються офіційно або стихійно. У першо-

му випадку йдеться про керівництво, в другому — про лідерство. *Керівництво* є офіційно регламентованим, організованим процесом. *Лідерство* витікає з тенденції групи об'єднуватися навколо найбільш популярних студентів.

Візьміть до уваги!

Лідер — авторитетний студент групи, особистісні якості якого дозволяють йому відігравати головну роль у соціальних ситуаціях і процесах, під час прийняття групових рішень та організації спільної навчальної діяльності.

Що необхідно для того, аби стати лідером у студентській групі? Студент, який прагне лідерства, повинен мати певні особистісні якості, організаторські здібності, бути впевненим у собі, прагнути до співпраці, вміти надихати інших, відзначатися високим рівнем престижу та авторитету в групі.

Одним із мотивів групової діяльності є потреба у досягненні певного становища в студентській групі. Як правило, під час групової взаємодії є різні засоби самоствердження студента, які використовуються з метою посісти гідне місце в спільній навчальній діяльності. До позитивних засобів самоствердження належать: успіхи у навчанні, пізнавальна, науково-дослідницька спільна діяльність; до негативних — упертість, негативізм, свавілля, маскування недоліків та бравірування ними.

Важливу роль у діяльності групи відіграє сумісність її членів, що є умовою виникнення міжособистісних симпатій, передумовою згуртованості групи, можливості безконфліктного спілкування й узгодження дій в умовах виконання спільної діяльності. Водночас, несумісність членів групи перешкоджає ефективній навчально-дослідницькій діяльності, може призвести до виникнення *конфліктних ситуацій*, коли кожна зі сторін намагатиметься посісти протилежну (іноді несумісну) щодо іншої сторони позицію. Розрізняють конфлікти в широкому та вузькому розумінні.

Студентське самоврядування

Студентське самоврядування Київського університету імені Бориса Грінченка — це самостійна громадська діяльність студентів по реалізації функцій управління, які визначаються керівництвом та здійснюються студентами Університету. Студентське самоврядування є важливим елементом удосконалення навчально-виховної роботи. Його діяльність спрямована на інтенсифікацію процесів зростання соціальної активності у студентському середовищі, ініціативності та відповідальності за доручені справи, а також сприяння гармонійному розвитку особистості студентів, набуття ними якостей та навичок лідера, організатора, керівника. Студентське самоврядування виражає інтереси всіх студентів Університету, незалежно від раси, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, громадянства, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак. Основна мета студентського самоврядування — сприяння сумлінному виконанню студен-

тами своїх обов'язків з одночасним захистом їх законних прав та інтересів, а також надання їм можливості гармонійного, творчого та інтелектуального розвитку. Студентське самоврядування діє на основі принципів добровільності, демократичності, законності та гласності. У своїй діяльності органи студентського самоврядування керуються чинним законодавством України, рішеннями Міністерства освіти і науки України, Статутом Київського університету імені Б. Грінченка та цим Положенням, не дублюють профспілкову організацію студентів, користуються допомогою і підтримкою ректорату та профспілкового комітету Університету. Перелік питань, що належить до компетенції органів студентського самоврядування, узгоджується з керівництвом Університету. Рішення органів студентського самоврядування мають дорадчий характер.

Студентське самоврядування функціонує на рівні академічних груп, інститутів і коледжу та Університету в цілому. В Університеті створюються і діють органи студентського самоврядування: Студентський парламент Університету, Студентські ради інститутів і коледжу, Виконавчі комісії студентських рад, студентські активи академічних груп. Вищим органом студентського самоврядування є Конференція студентів Університету. На розгляд Конференції виносять найважливіші питання студентського життя, визначені основними напрямами діяльності студентського самоврядування.

Вищим представницьким органом студентського самоврядування Університету на період між конференціям є Студентський парламент. До складу Студентського парламенту Університету входять: по 3 представника від кожного інституту та Університетського коледжу; голова Наукового товариства студентів Університету (за згодою); куратор студентського самоврядування — представник від навчально-методичного центру виховних технологій. Студентський парламент Університету обирає президента Студентського парламенту, першого заступника, секретаря Студентського парламенту; затверджує кандидатури голів Студентських рад, яких обрали на студентських конференціях інститутів і коледжу. У червні 2014 року головою Студентського парламенту Університету була обрана Анастасія Юрганова, студентка II курсу напряму підготовки «Журналістика» Гуманітарного інституту.

Студентське наукове товариство

Студентське наукове товариство Київського університету імені Бориса Грінченка (*далі* — СНТ Університету) як громадське об'єднання діє з метою координації, організаційного та науково-методичного забезпечення роботи з обдарованою молоддю, залучення їх до активної науково-дослідницької, пошукової діяльності в процесі навчання у вищому навчальному закладі, участі у вирішенні актуальних науково-педагогічних, гуманітарних та науково-технічних проблем, наукових конкурсах тощо. Членами СНТ можуть бути студенти та магістранти, які активно займаються пошуковою та науково-дослідницькою діяльністю, мають наукові здобутки, власні розробки, виявляють стійкий інтерес до наукової ді-

яльності. СНТ працює на засадах відкритості, вільного доступу кожного студента, який проявляє інтерес до наукової роботи і бажає взяти участь у діяльності Студентського наукового товариства.

Координаційним органом Студентського наукового товариства Університету є його Рада. Голова Ради СНТ Університету обирається на розширеному засіданні Ради студентського наукового товариства Університету. Обрання відбувається відкритим голосуванням простою більшістю голосів. Голова Ради СНТ Університету є членом Вченої Ради Університету. До складу Ради СНТ Університету входять голови рад студентських наукових товариств Інститутів. Структурними підрозділами Ради СНТ Університету є ради, обрані у відповідних Інститутах. Ради студентських наукових товариств Інститутів співпрацюють з науковими гуртками, проблемними групами тощо, кураторами діяльності яких є кафедри, Радою СНТ Університету, іншими органами студентського самоврядування. Студентське наукове товариство та його ради працюють згідно з планом роботи, який складається на навчальний рік та затверджується на засіданні Ради СНТ Університету. Ради СНТ Університету та Інститутів розглядають планові та поточні питання у ході своїх засідань відповідно до затвердженого плану. Контроль за організацією та проведенням засідань СНТ Університету, виконанням плану його роботи здійснює Голова Ради СНТ Університету. Рада студентського наукового товариства співпрацює з проректором з наукової роботи. Голова Ради СНТ Університету щорічно звітує за результатами діяльності на розширеному засіданні Ради СНТ Університету.

Візьміть до уваги!

Конфлікт у широкому розумінні — це особлива взаємодія індивідів, груп, об'єднань, що виникає при їх несумісних поглядах, позиціях, інтересах. Конфліктуючими сторонами можуть бути суспільні групи чи окремі особистості, групи тварин чи окремі особини тварин, технічні системи.

Конфлікт у вузькому значенні (наприклад, у психології) визначається як відсутність згоди між двома або більше сторонами — особами чи групами — під час розв'язання значимої для них проблеми.

Конфлікт може носити як деструктивний, руйнівний характер, так і творчий, надихаючий. Розрізняють два способи поведінки у конфлікті, які можуть суттєво вплинути на його вирішення (*схема 1*).

Схема 1

Способи поведінки у конфлікті	
Раціональний — конфлікт дає поштовх до поліпшення ситуації. Учасник конфлікту здійснює: • логічний аналіз позицій; • визначення цілей, засобів; • побудову власної поведінки.	*Емоційний* — конфлікт є самоціллю, веде до руйнування стосунків. Учасник конфлікту: • імпульсивний; • керується неусвідомленими потягами; • поведінку будує, орієнтуючись на миттєві вимоги ситуації.

Зрозуміло, що треба намагатися уникати конфліктних ситуацій, а при їх виникненні — якнайшвидше розв'язувати раціональним способом. При цьому треба не забувати про гідну поведінку, не втрачати свого «обличчя», уважно слідкувати за тоном та формою розмови, не кричати, не ображати опонентів, аргументовано переконувати, вміти привертати на свою сторону інших студентів групи тощо. Коли конфлікт вичерпано, виникають відчуття злагоди та взаєморозуміння між студентами групи.

В умовах безконфліктності групова діяльність досягає найвищої результативності. Тому виховувати в собі серед інших позитивних рис толерантне ставлення до членів колективу — завдання кожного студента.

Корисні поради/
Психологічна допомога

I. Якщо у вас виникають проблеми, використовуйте подані прийоми корекційної роботи.

1. «*Переінтерпритація*» симптомів тривожності. Часто студентів з підвищеною тривожністю деморалізують перші ознаки появи цього стану. У багатьох випадках корисно переконати себе, що це знаки готовності людини діяти (ознаки активації), їх переживає більшість людей, і вони допомагають відповісти, виступити краще. При тренуванні цей прийом може допомогти подолати певні стереотипи.
2. «*Репетиція*». Програвання ситуацій, які спричиняють тривогу (подумки, перед дзеркалом, разом із друзями).
3. «*Переформулювання завдання*». Відомо, що одним із моментів, який заважає результативній діяльності тривожних людей, є те, що вони зосереджуються не на виконанні завдання, а переважно на тому, як це виглядає збоку. У зв'язку з цим необхідно тренувати вміння формулювати мету своєї поведінки в тій чи іншій ситуації, повністю абстрагуючись від себе.
4. «*Налаштування на певний емоційний стан*». Подумки пов'яжіть свої емоційні стани з окремими мелодією, кольором, пейзажем, певним характерним жестом тощо. Наприклад, тривожний стан — коричневий колір; розслаблений — бірюзовий; впевнений, «спонукальний» — червоний. При сильному хвилюванні спочатку слід згадати перший, потім другий, за ним третій асоціативний варіант, повторюючи останній кілька разів.

II. Виконайте запропоновані тести з метою корекції вашої поведінки.

1. Тест «Чи вмієте ви контролювати себе в процесі спілкування?»
Дайте відповідь «так» («+»), якщо ви погоджуєтеся із твердженням, і «ні» («–»), якщо не погоджуєтеся.
1. Мені важко наслідувати інших людей.
2. Я б, мабуть, зміг прикинутися, щоб привернути увагу або потішити навколишніх.
3. Із мене вийшов би непоганий актор.

4. Іншим людям іноді здається, що я переживаю щось значно глибше, ніж це є насправді.
5. У гурті я рідко коли перебуваю в центрі уваги.
6. У різноманітних ситуаціях під час спілкування з людьми як правило я обираю адекватну лінію поведінки.
7. Я можу відстоювати тільки те, у чому я щиро переконаний.
8. Щоб досягти успіху у справах і в стосунках із людьми, я намагаюсь бути таким, яким мене хочуть бачити люди.
9. Я можу бути приязним із людьми, яких не терплю.
10. Я завжди такий, яким здаюся.

Обробка результатів

Зарахуйте собі по одному балу за відповідь «ні» на 1, 5, 7 твердження і за відповідь «так» — на всі інші твердження. Підрахуйте суму балів.

0–3 бали. У вас низький комунікативний контроль. Ваша поведінка усталена, і ви не вважаєте за потрібне її змінювати залежно від ситуації. Ви здатні до щирого саморозкриття у спілкуванні, і, мабуть, тому дехто вважає вас «незручним» співрозмовником через вашу прямолінійність.

Зверніть увагу, може, ви обмежуєте всю багату палітру міжособистісних стосунків однією-єдиною роллю, розкриваєте перед знайомими лише одну грань ваших душевних якостей, обмежуєте рольову взаємодію.

4–6 балів. У вас середній комунікативний контроль. Ви щирі, не стримуєтеся у своїх емоційних виявах. Але, можливо, вам все-таки необхідно у своїй поведінці зважати на оточуючих.

7–10 балів. У вас високий комунікативний контроль, ви гнучко реагуєте на зміни ситуації і навіть здатні передбачити враження, яке справляєте на оточуючих. Ви надто захоплюєтеся грою, маніпулюванням, підпорядковуючи реальні людські взаємини надуманому вами сценарію.

2. «Тест Томаса»

Ця методика дозволяє оцінити сутність адаптації кожного студента до спільної діяльності.

Інструкція

Із запропонованих варіантів способів реагування у складних конфліктних ситуаціях оберіть той, який є для вас найхарактернішим. Перевагу надавайте першій реакції.

У кожному з п'яти розділів опитувальника треба підрахувати кількість відповідей, що збігаються з ключем. Одержані кількісні оцінки порівнюються між собою для виявлення переважаючої форми соціальної поведінки опитуваного в ситуації конфлікту. Це допомагає правильно будувати взаємостосунки з урахуванням того, у якій мірі студент схильний до суперництва чи співпраці, наскільки він уникає конфліктів або намагається їх загострити.

Ключ для опитувальника

Суперництво: *3а, 6б, 8а, 9б, 10в, 13б, 16б, 17а, 22б, 25а, 28а.*
Співпраця: *2а, 5а, 8б, 11а, 14а, 19а, 20а, 21б, 23а, 26б, 28б, 30б.*
Компромісна: *4а, 7б, 10б, 12б, 13а, 18б, 20б, 22а, 24б, 26а, 29а.*
Уникнення: *1а, 5б, 7а, 9а, 13а, 15б, 17б, 19б, 21а, 23б, 27а, 29б.*
Пристосування: *1б, 3б, 4б, 6а, 11б, 15а, 16а, 18а, 24а, 25б, 27б, 30а.*

ТЕСТ

1. *а.* Інколи я надаю можливість іншим взяти на себе відповідальність за вирішення спірного питання.
   б. Замість того, щоб обговорювати те, в чому ми розходимось, я намагаюсь звернути увагу на те, в чому ми між собою згодні.
2. *а.* Я намагаюсь знайти компромісне рішення.
   б. Я намагаюсь уладнати конфлікт з урахуванням всіх інтересів іншої людини і моїх власних.
3. *а.* Як правило, я наполегливо намагаюсь домогтися свого.
   б. Інколи я поступаюсь своїми інтересами заради інтересів іншої людини.
4. *а.* Я намагаюсь знайти компромісне рішення.
   б. Я намагаюсь не зачепити почуттів іншої людини.
5. *а.* Створюючи спірну ситуацію, я завжди прагну знайти підтримку в іншого.
   б. Я намагаюсь зробити все, щоб уникнути зайвого напруження.
6. *а.* Я намагаюсь уникнути неприємностей для себе.
   б. Я намагаюсь домогтися свого.
7. *а.* Я намагаюсь відкласти рішення спірного питання для того, щоб пізніше вирішити його остаточно.
   б. Я вважаю за можливе поступитися в одному, щоб досягти іншого.
8. *а.* Як правило, я наполегливо намагаюсь домогтися свого.
   б. Я намагаюсь спочатку визначити суть спірних питань.
9. *а.* Вважаю, що не завжди слід хвилюватись через розходження, що виникають.
   б. Я докладаю зусиль, щоб досягти свого.
10. *а.* Я твердо намагаюсь досягти свого.
    б. Я намагаюсь знайти компромісне рішення.
11. *а.* Насамперед, я намагаюсь чітко визначити, в чому суть всіх порушених інтересів та спірних питань.
    б. Я намагаюсь заспокоїти іншого і, головне, зберегти наші стосунки.
12. *а.* Часто я уникаю займати позицію, яка може спричинити суперечки.
    б. Я надаю іншому можливість залишитись при своїй думці з умовою, що він теж іде назустріч.
13. *а.* Я займаю нейтральну позицію.
    б. Я наполягаю, щоб усе було зроблено по-моєму.
14. *а.* Я повідомляю іншому свою точку зору.
    б. Я намагаюсь показати іншому логіку й перевагу моїх поглядів.

15. *а.* Я намагаюсь заспокоїти іншого і зберегти наші стосунки.
б. Я намагаюсь зробити все необхідне, щоб уникнути напруження в стосунках.
16. *а.* Я намагаюсь не зачіпати почуттів іншого.
б. Я зазвичай намагаюсь переконати іншого в перевагах своєї позиції.
17. *а.* Зазвичай я наполегливо намагаюсь досягти свого.
б. Я намагаюсь зробити все, щоб уникнути зайвого напруження.
18. *а.* Якщо це зробить іншого щасливим, я дам йому можливість наполягати на своєму.
б. Я дам іншому можливість залишитися при своїй думці, якщо він також піде мені назустріч.
19. *а.* У першу чергу я намагаюсь визначити те, у чому полягають всі порушені інтереси і спірні питання, з тим, щоб із часом вирішити їх остаточно.
б. Я намагаюсь відкласти спірні питання.
20. *а.* Я намагаюсь негайно подолати наші розбіжності.
б. Я намагаюсь знайти найкраще поєднання переваг і втрат для нас обох.
21. *а.* Ведучи переговори, намагаюсь бути уважним до іншого.
б. Я завжди схиляюсь до прямого обговорення проблеми.
22. *а.* Я намагаюсь знайти позицію, яка посередині між моєю та позицією іншого.
б. Я відстоюю свою позицію.
23. *а.* Як правило, я стурбований тим, щоб задовольнити бажання кожного з нас.
б. Інколи надаю можливість іншим узяти на себе відповідальність за вирішення спірного питання.
24. *а.* Якщо позиція іншої людини здається їй дуже важливою, я намагаюся йти цій людині назустріч.
б. Я намагаюсь переконати іншого піти на компроміс.
25. *а.* Я намагаюсь переконати іншого у своїй правоті.
б. Проводячи переговори, я намагаюсь бути уважним до аргументів іншого.
26. *а.* Як правило, я пропоную нейтральну позицію.
б. Я майже завжди намагаюсь задовольнити інтереси кожного з нас.
27. *а.* Часто намагаюсь уникнути суперечок.
б. Якщо це зробить іншу людину щасливою, я надам їй можливість наполягати на своєму.
28. *а.* Я наполегливо намагаюсь досягти свого.
б. Залагоджуючи ситуацію, я зазвичай намагаюсь знайти підтримку в іншого.
29. *а.* Я пропоную нейтральну позицію.
б. Гадаю, що не завжди варто хвилюватися через виникнення розбіжностей.
30. *а.* Я намагаюсь не зачепити почуттів іншого.
б. Я завжди займаю таку позицію в суперечці, щоб ми спільно могли досягти успіху.

Читайте. Думайте.
Робіть висновки. Дискутуйте

- Якщо запастися терпінням і виявити старання, то посіяні насіння знання неодмінно дадуть добрі сходи. Навчання корінь — гіркий, та плід — солодкий (*Леонардо да Вінчі*).
- Найцінніше багатство, яке набувається у роки ранньої юності, — це знання (*В. Сухомлинський*).
- Важлива не кількість знань, а якість їх. Можна знати дуже багато чого, не знаючи найпотрібнішого (*Л. Толстой*).
- Жодну проблему неможливо вирішити на тому рівні, на якому вона виникла (*А. Ейнштейн*).
- Той, хто уявляє собі, що може обійтися без інших людей, дуже помиляється; але той, хто думає, що без нього не можуть обійтися люди, помиляється ще більше (*Ф. Ларошфуко*).
- Не треба забувати старе правило: хто хоче, щоб до нього ставилися з повагою, перш за все має поважати себе сам (*М. Лєсков*).

Візьміть до уваги!

• ***Радимо прочитати*** •

1. *Андрущенко В.* Основні характеристики європейської вищої освіти та можливості їх реалізації в системі освіти України / В. Андрущенко // Вища освіта України. — 2010. — № 4. — С. 5–16.
2. *Арыдин В.* Учебная деятельность студентов : справоч. пособ. для абитур., студ., мол. преподавателей / В. Арыдин, Г. Атанов. — Донецк : ЕАИ-пресс, 2000. — 80 с.
3. *Астахова В. И.* Система образования Украины в поисках ответов на глобальне вызовы епохи / В. И. Астахова // Новий колегіум. — 2004. — № 5/6. — С. 12–15.
4. *Бакіров В. С.* «Суспільство знань» та трансформація вищої освіти / В. С. Бакіров // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : зб. наук. пр. : У 2 т. — Т. 1. — Х. : Видав. центр Харківського нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна, 2006. — С. 352–357.
5. *Бєлова Л. О.* Виховна система ВНЗ: питання теорії та практики / Л. О. Бєлова. — Х. : Вид-во НУА, 2004. — 264 с.
6. *Бибрих Р. Р.* Мотивационные аспекты адаптации студентов к учебному процессу в вузе / Р. Р. Бибрих // Психолого-педагогические аспекты адаптации студентов к учебному процесу в вузе. — Кишинев, 1990. — С. 70–81.
7. *Бойчук О.* Студент у суспільстві знань — зарубіжний погляд / О. Бойчук // Науковий світ, 2004. — С. 20–27.
8. *Вернидуб Р.* Науково-дослідницька діяльність у структурі забезпечення професійної підготовки вчителя / Р. Вернидуб // Вища освіта України. — 2012. — № 1. — С. 49–55.
9. *Вітвицька С.* Основи педагогіки вищої школи : метод. посіб. для студентів магістратури / С. Вітвицька. — К. : Центр навчальної літератури, 2003. — 316 с.
10. *Вітвицька С.* Практикум з педагогіки вищої школи : метод. посіб. для студентів магістратури за модульно-рейтинговою сист. навч. / С. Вітвицька. — Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. — 396 с.
11. *Глузман О. В.* Професійно-педагогічна підготовка студентів університету: теорія та практика дослідження / О. В. Глузман. — Київ : Просвіта, 1998. — 256 с.

12. *Гончаренко С. У.* Етичний кодекс ученого / С. У. Гончаренко // Естетика і етика педагогічної дії : зб. наук. пр. — К. ; Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2011. — Вип. 1. — С. 25–34.
13. *Гончаренко С.* Український педагогічний словник / С. Гончаренко. — К. : Либідь, 1997. — 376 с.
14. *Гришанов А. К.* Социологические проблемы адаптации студентов младших курсов / А. К. Гришанов, В. Д. Цуркан // Психолого-педагогические аспекты адаптации студентов к учебному процесу в вузе. — Кишинев, 1990. — С. 35–49.
15. *Добреньков В. И.* Фундаментальная соціологія : В 15 т. — Т. 8: Социология и образование / В. И. Добреньков, А. И. Кравченко. — М. : ИНФРА-М, 2005. — 1040 с.
16. *Дьяченко М. И.* Психология высшей школы : учеб. пособ. для вузов. — 2-е изд., перераб. и доп. / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. — Минск : Изд-во БГУ, 1981. — 383 с.
17. *Дубасенюк О. А.* Методологія, методика і методи організації науково-педагогічних досліджень / О. А. Дубасенюк // Методологія наукової діяльності : навч. посіб. / Д. В. Чернілевський, М. І. Томчук, О. А. Дубасенюк, О. Є. Антонова, В. ІІ. Захарченко, О. В. Вознюк, Н. З. Сіранчук / за ред. Д. В. Чернілевського, Вінниця : Нілан-ЛТД, 2012. — С. 216–241.
18. Енциклопедія освіти: довідково-аналіт. вид. / Биков В. Ю. та ін. ; за ред. Кременя В. Г. та ін. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.
19. *Євтух М. Б.* Методологічні засади розбудови особистісно-орієнтованої навчальної діяльності у вищій школі / М. Б. Євнух // Філософія освіти XXI століття: Проблеми і перспективи : зб. наук. пр. — К. : Знання, 2000. — С. 42–50.
20. *Журавський В. С.* Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні / В. С. Журавський. — К. : Видавничий дім, 2003. — 413 с.
16. *Занюк С.* Психологія мотивації : навч. посіб. / С. Занюк. — К. : Либідь, 2002. — 304 с.
21. *Иванова Е.* Основы психологического изучения профессиональной деятельности / Е. Иванова. — М. : Изд-во Московского ун-та, 1987. — 208 с.
22. *Козловський Ю. М.* Моделювання наукової діяльності вищого навчального закладу: теоретико-методологічний аспект : монографія / Ю. М. Козловський ; за ред. д-ра пед. наук М. Козяра. — Л. : СПОЛОМ, 2012. — 484 с.
23. *Кремень В. Г.* Освіта і наука в Україні — інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. — К. : Грамота, 2005. — 447 с.
24. *Кремень В.* Философия образования XXI века: Выступление на юбилейной сессии АПН / В. Кремень // Персонал. — 2003. — № 1. — С. 8–10.
25. *Куценко О. Д.* Ценностные идентификации и солидарности в реструктурирующемся обществе / О. Д. Куценко // Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи : Вісник Харк. держ. ун-ту. — 1997. — № 393. — С. 21–28.
26. *Лапенок М.* Формирование готовности ученика основной школы к обучению в старшей школе / М. Лапенок, В. Моисеев // Практична психологія та соціальна робота. — 2005. — № 6. — С. 42–56.
27. *Левківська Г. П.* Адаптація першокурсників в умовах вищого закладу освіти / Г. П. Левківська, В. С. Сорочинська, В. С. Штифурак. — К., 2000. — 102 с.
28. *Лисовский В.* Советское студенчество: Социолог. очерки : науч.-попул. / В. Лисовский. — М. : Высшая школа, 1990. — 304 с.
29. *Литвинова Л.* Фактори успішної вузівської адаптації студентів-першокурсників: соціально-психологічний аспект / Л. Литвинова. — К., 2000. — 102 с.

30. *Микитюк О. М.* Становлення та розвиток науково-дослідної роботи у вищих педагогічних закладах (історико-педагогічний аспект) : монографія / О. М. Микитюк. — Х. : ОВС, 2003. — 272 с.
31. *Мороз О. Г.* Психологія і психологія вищої школи / О. Г. Мороз, О. С. Падалка, В. І. Юрченко. — К., 2000. — 364 с.
32. *Москаленко В.* Обдарованість і діяльність / В. Москаленко // Практична психологія та соціальна робота. — 2005. — № 10. — С. 76–77.
33. *Нагорний Б. Г.* Студентство і сучасність / Б. Г. Нагорний, М. Л. Яковенко, А. В. Яковенко. — К. : Арістей, 2005. — 160 с.
34. Основы педагогики и психологии высшей школы / под ред. А. Петровского. — М. : Изд-во Московского ун-та, 1986. — 304 с.
35. *Паніна Н.* Молодь України: структура цінностей, соціальне самопочуття та морально-психологічний стан за умов тотальної аномії / Н. Паніна // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. — 2001. — № 1. — С. 5–26.
36. *Петрова Т. З.* Студенчество начала XX века как обьект социолого-библиографического анализа / Т. З. Петрова // Социологические исследования. — 1999. — С. 15–20.
37. *Подольская Е. А.* Постмодернизм в образовании: студент — человек возможностей, а не реализаций / Е. А. Подольская // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : зб. наук. пр. : У 2 т. — Т. 1. — Х. : Видав. центр Харківського нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна, 2006. — С. 357–362.
38. *Пузанова Ж. В.* Студенты в начале и конце XX века: опыт сравнительной характеристики / Ж. В. Пузанова, П. А. Борисенкова // Социологические исследования. — 2001. — № 7. — С. 136–139.
39. *Ржевська А. В.* Розвиток сучасної університетської освіти країн Західної Європи : монографія / А. В. Ржевська ; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». — Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. — 356 с.
40. *Селіверстов С.* Деякі проблеми адаптації студентів першого курсу у вищому навчальному закладі / С. Селіверстов // Проблеми освіти. — 1997. — № 10. — С. 135–140.
41. *Сисоєва С. О.* Методологія науково-педагогічних досліджень : підручник / С. О. Сисоєва, Т. Є. Кристопчук. — Рівне : Волинські обереги, 2013. — 360 с.
42. *Соколов А. В.* Интеллектуально-нравственная дифференциация современного студенчества / А. В. Соколов // Социологические исследования. — 2005. — № 9. — С. 91–98.
43. *Сокурянская Л. Г.* Студенчество на пути к другому обществу: ценностный дискурс перехода / Л. Г. Сокурянская. — Х. : Харьковский нац. ун-т им. В. Н. Каразина, 2006. — 576 с.
44. Студент XXI. Социальный портрет на фоне общественных трансформаций: украинская интерпретация / сост.: В. И. Астахова [и др.] — Х. : Изд-во НУА, 2008. — 124 с.
45. *Чибісова Н. Г.* Культурно-освітнє середовище як чинник формування ціннісних орієнтацій студентської молоді / Н. Г. Чибісова // Грані. — 2005. — № 1. — С. 89–92.
46. *Штомпка П.* Социология. Анализ современного общества / П. Штомпка. — М. : Логос, 2005.

Я НАВЧАЮСЯ У СУЧАСНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Матеріали розділу дають змогу ознайомитися з сутністю та особливостями Болонського процесу, Європейської кредитно-трансферної та акумулюючої системи, дізнатися про сучасну систему організації освітнього процесу, форми організації навчання та контроль успішності в Університеті, розкрити значення основних термінів, що стосуються такої організації.

Ключові слова: *Болонський процес, Європейська культурна конвенція, Європейська кредитно-трансферна та акумулююча система, кредит, навчальний план, навчальна програма, змістовий модуль, індивідуальний навчальний план студента, лекція, заняття (семінарське, практичне, лабораторне), індивідуальна робота студента, індивідуальне навчально-дослідницьке завдання, дипломна, магістерська роботи, модульно-рейтингова система оцінювання знань.*

Я НАВЧАЮСЯ У СУЧАСНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Наша мета — забезпечити продовження виконання вищими навчальними закладами своїх цілей у повному обсязі. Ці цілі включають підготовку студентів до життя в якості активних громадян демократичного суспільства, підготовку студентів для побудови їх майбутньої кар'єри, а також забезпечення можливостей для особистісного розвитку; побудову і вдосконалення широкої та сучасної бази знань, стимулювання дослідницької діяльності і використання інновацій.

Витяг з Комюніке Конференції Міністрів європейських країн, відповідальних за сферу вищої освіти (м. Лондон, 16–19 травня 2007 року)

Сучасні підходи до організації навчання допомагають мені планувати час та надають можливість організовувати самонавчання. Виконуючи завдання та набираючи бали, я маю змогу відстежувати свою успішність, керувати процесом навчання.

Т. Дрофа,
студентка Педагогічного інституту

Організація навчання у вищому навчальному закладі, як уже зазначалося вище, суттєво відрізняється від навчання у школі. Ці відмінності стосуються, перш за все, форм і методів навчання, обсягів навчального матеріалу, який необхідно засвоїти, принципів самоорганізації та перенесення акцентів у бік збільшення частки самостійної роботи. Суттєвих трансформацій, порівняно зі школою, набуває система оцінювання навчальних досягнень, змінюються види й форми контрольних заходів тощо.

Що таке Болонський процес

Варто відзначити, що відмінності між школою і ВНЗ існували завжди, але сьогодні такі відмінності стають більш суттєвими за рахунок входження вищої освіти України у Болонський процес, адаптації діяльності ВНЗ до вимог європейського освітнього простору.

Візьміть до уваги!

Болонський процес — це процес європейських реформ, що спрямований на створення спільної Зони європейської вищої освіти. Болонський процес не передбачає створення повністю ідентичних систем освіти у різних країнах, він призначений лише для зміцнення взаємозв'язків та покращення взаєморозуміння між різними освітніми системами.

Болонський процес офіційно розпочався у червні 1999 р. Саме тоді міністри освіти з 29 європейських країн у м. Болонья (Італія) підписали декларацію «Зона європейської вищої освіти». Передумовою створення Болонської декларації стало підписання Великої Хартії Університетів (Magna Charta Universitatum). Згідно з цілями Болонського процесу освітні системи країн-учасниць до 2010 р. повинні бути змінені, щоб сприяти: • полегшеному переїзду громадян з метою подальшого навчання чи працевлаштування у Зоні європейської вищої освіти; • зростанню привабливості європейської вищої освіти; • розширенню Європи та забезпеченню її подальшого розвитку як стабільного, мирного, толерантного суспільства.

19 травня 2005 р. на Конференції міністрів країн Європи, що проходила у м. Берген (Норвегія), Україна приєдналася до Болонського процесу, зобов'язавшись внести відповідні зміни у національну систему освіти.

Сьогодні Болонський процес об'єднує 47 країн, які є учасниками Європейської культурної конвенції і прихильниками створення Європейського простору вищої освіти. Остання зустріч представників країн — учасників Європейської культурної конвенції відбулася у 2010 р., на ній вирішувалися важливі питання щодо подальшого функціонування Болонського процесу.

Цікаво знати

Учасники Болонського процесу і декларації «Зона європейської вищої освіти»

Австрія • Азербайджан • Албанія • Андорра • Бельгія • Болгарія • Боснія і Герцеговина • Ватикан • Великобританія • Вірменія Греція • Грузія • Данія • Естонія • Ізраїль • Ірландія • Ісландія • Іспанія • Італія • Казахстан • Кіпр • Латвія • Литва • Ліхтенштейн • Люксембург • Македонія • Мальта • Молдова • Нідерланди • Німеччина • Норвегія • Польща • Португалія • Російська Федерація • Румунія • Сербія • Словацька Республіка • Словенія • Туреччина • Угорщина • Україна • Фінляндія • Франція • Хорватія • Чеська Республіка • Чорногорія • Швейцарія • Швеція

Важлива особливість Болонського процесу (ключ до успіху) полягає в тому, що він пов'язаний з багатьма міжнародними організаціями, такими як Європейська комісія, Рада Європи та ЮНЕСКО-CEPES, а також із представниками управління освітою та вищими навчальними закладами окремих країн, студентами, викладачами, працедавцями й агентствами із забезпечення якості. Тобто, існує кілька рівнів застосування Болонського процесу: *міжнародний* (міжнародні організації, які здійснюють контроль за перебігом; проводять заходи, на яких обговорюються документи, що стосуються процесу, можливості для співпраці тощо); *національний* (уряд кожної конкретної країни; міністри; ректори ВНЗ; студентські спілки, роботодавці, страхові агенції тощо, котрі здійснюють контроль за перебігом процесу

в країні; введення Європейської кредитно-трансферної системи та акумулюючої системи (ECTS), фінансування та управління вищою освітою, програми мобільності) та *інституційний* (безпосередньо задіяні заклади вищої освіти, їхні факультети й відділення, студенти; викладацький склад вищих закладів освіти та ін. Без упровадження на інституційному рівні, мало чого можна досягти у Болонському процесі).

Візьміть до уваги!

Європейська кредитно-трансферна та акумулююча система (ECTS) — засіб поліпшення визнання освіти для навчання за кордоном, що забезпечує єдину процедуру та гарантує академічне визнання навчання, яке проходило як в Україні, так і за кордоном, дозволяє вимірювати й порівнювати результати навчання студента, передавати їх з одного навчального закладу до іншого, використовуючи загальні поняття і єдині для всіх механізми — кредити та оцінки.

З 2005 р. наш Університет розпочав роботу, яка дозволила повністю перейти до кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

В 2015 році в Університеті розроблені й запроваджені нові освітні програми підготовки бакалаврів і магістрів, які за своїми підходами цілком відповідають Закону України «Про вищу освіту», який прийнятий 6 вересня 2014 року.

Кредити ЕКТС у навчальному процесі

ЄКТС – це орієнтована на особу, яка навчається, система накопичення і трансферу кредитів, що ґрунтується на прозорості результатів навчання та навчального процесу. Її метою є сприяння плануванню, наданню, оцінюванню, визнанню та підтвердженню кваліфікацій та навчальних модулів, а також сприяння мобільності студентів.

Використання ЄКТС є обов'язковою вимогою при розробленні та акредитації освітніх програм.

Основними поняттями, на яких ґрунтується ЄКТС, є кредити ЄКТС, навчальне навантаження студента, результати навчання та компетентності.

Кредити ЄКТС ґрунтуються на навчальному навантаженні, необхідному студентам для досягнення очікуваних результатів навчання. Результати навчання описують те, що має знати, розуміти чи вміти робити студент після успішного закінчення процесу навчання.

У **навчальному навантаженні** зазначається час, зазвичай потрібний студенту для завершення всіх видів навчальної діяльності (таких як лекції, семінари, проекти, практичні заняття, самостійна робота, екзамени), необхідних для досягнення очікуваних результатів навчання.

60 кредитів ЄКТС відповідають навчальному навантаженню повного року формального навчання (навчального року) і асоційованим результатам навчання. Навантаження студента складає 1800 годин на навчальний рік, один кредит відповідає 30 годинам роботи. Для семестрів встановлюється 30 кредитів.

Кредити призначаються кваліфікаціям або навчальним програмам у цілому, а також їх навчальним (освітнім) компонентам (таким як модулі, навчальні курси (дисципліни), дисертаційні роботи, виробнича практика та лабораторна робота). Кількість кредитів, що призначається кожному компоненту, визначається на основі його вагомості в обчисленні навантаження студентів, необхідного для досягнення **результатів навчання** у формальному контексті.

При розробленні навчального плану кредити встановлюються складовим навчального плану (дисциплінам, циклам дисциплін, практикам, екзаменам, курсовим та кваліфікаційним роботам).

Загальний обсяг додаткових кредитів, які студент може отримати за навчальний рік (повторне вивчення дисциплін, ліквідація академічної різниці, додаткове вивчення дисциплін (модулів) понад обсяги, встановлені навчальним планом), не повинен перевищувати 10 кредитів за рік.

Максимально дозволений обсяг академічної різниці при поновленні, переведенні студента або зарахуванні на другий-третій курси на основі здобутого освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста встановлюється Університетом, але не може перевищувати 20 кредитів (10 кредитів при зарахуванні на останній курс чи рік навчання).

Кількість кредитів, присвоєних студенту, є такою самою, як і кількість кредитів, призначених компоненту.

Присвоєння студентам кредитів у цілому, за навчальною програмою (навчальним планом) здійснюється на підставі встановлених кредитів усім його навчальним складовим. Повна кількість кредитів завжди присвоюється, якщо студент отримав прохідну оцінку.

Навчальний план — це нормативний документ Університету, який складається на підставі освітньо-професійної програми та структурно-логічної схеми підготовки фахівця й визначає перелік та обсяг навчальних дисциплін, послідовність їх вивчення, конкретні форми проведення навчальних занять та їх обсяги, графік навчального процесу, форму підсумкового контролю. З навчальними планами, за якими здійснюється підготовка фахівців в Університеті, можна ознайомитись на сайті Університету або у навчальних частинах структурних підрозділів.

Кількість кредитів, які встановлені для чотирирічної навчальної програми підготовки бакалавра, становить 240 кредитів, з них, як і зазначалося вище, на один навчальний рік — 60 кредитів, на семестр — 30 кредитів і 20 — на триместр, якщо графік навчального процесу побудований за триместровою схемою.

Обліковими одиницями навчального часу студента є академічна година, навчальний день, тиждень, семестр, курс.

Академічна година — це мінімальна облікова одиниця навчального часу. Служить основою для планування і обліку таких видів занять як лекція, семінарське, практичне, лабораторне заняття. Тривалість однієї академічної години становить 45 хвилин. Дві академічні години утворюють «пару». «Пара» може бути тривалістю 80 хвилин і проводитись без перерви.

Навчальний день — складова частина навчального часу студента тривалістю не більше 9 академічних годин.

Навчальний тиждень — складова частина навчального часу тривалістю не більше 45 академічних годин (1,5 кредити ЄКТС).

Навчальний семестр — складова частина навчального часу студента.

Тривалість навчального семестру в Університеті становить 20 тижнів, з яких, як правило, 10-й та 20-й тижні є атестаційними. Під час атестаційного тижня проводяться екзамени з тих навчальних дисциплін, що були вивчені протягом 1–9-го та 11–19-го тижнів поточного семестру відповідно. Якщо навчальним планом передбачено складання п'яти екзаменів, то 19-й тиждень також є атестаційним. Студенти, не допущені до складання екзаменів, протягом атестаційного тижня можуть звітуватись щодо виконання завдань проміжного контролю, які були заборговані під час вивчення дисципліни.

Відвідування студентами семінарських, практичних, лабораторних занять є, як правило, обов'язковим. Відмітка про відвідування занять студентами робиться в журналі обліку навчальної роботи академічної групи в обов'язковому порядку.

У разі неможливості виконання студентом чинного графіка навчального процесу (у зв'язку зі складними сімейними обставинами, підтвердженими документально, стажуванням в установах, організаціях за профілем навчання з перспективою майбутнього працевлаштування, за умови надання відповідних документів тощо), може бути встановлений індивідуальний графік навчання.

Навчальний курс — завершальний період навчання студента протягом навчального року. Навчальний рік триває 52 тижні, з яких теоретичне навчання, обов'язкова практична підготовка, семестровий контроль та виконання індивідуальних завдань становить 40 тижнів, решта — не менше восьми тижнів — сумарна тривалість канікул, три тижні на рік відводиться на атестацію (на останньому році навчання), а також може бути використана для перескладання та повторного вивчення дисциплін тощо.

Сумарна тривалість канікул в Університеті знаходиться в межах від 9 до 12 тижнів.

Тривалість перебування студента на навчальному курсі включає час навчальних семестрів та канікул.

Основна мета і завдання навчальної дисципліни, зміст та вимоги до знань і вмінь студентів визначаються ***навчальною програмою дисципліни***.

Для кожної дисципліни на підставі навчальної програми розробляється ***робоча навчальна програма***. Кожна робоча навчальна програма містить «Навчально-методичну карту вивчення дисципліни», яка створюється здебільшого для студента. Навчально-методична карта (зразок див. на с. 72–73) відображає розподіл дисципліни на *змістові модулі* та *обсяги годин*, відведених на їх вивчення, форми контролю за кожним модулем та *кількість балів*, які студент може набрати при вивченні модуля за умови виконання поставлених завдань, *підсумкову форму контролю* з навчальної дисципліни тощо.

Змістовий модуль — цілісна логічно завершена частина навчальної дисципліни, яка підлягає засвоєнню в системі вивчення певної навчальної дисципліни. Як правило, змістовий модуль за обсягом годин співпадає з одним кредитом, але такий розподіл не є обов'язковим. Вивчення модуля зазвичай закінчується *проміжним модульним контролем* (тест, контрольна робота, опитування тощо).

Робоча навчальна програма містить також:

— тематичний план лекцій;
— орієнтовну тематику практичних (семінарських, лабораторних) занять;
— списки основної та додаткової літератури з дисципліни;
— завдання для самостійної роботи студента;
— перелік індивідуальних навчально-дослідних завдань;
— тематику рефератів, курсових робіт, якщо такі передбачені навчальним планом та інше.

З навчальними програмами та робочими навчальними програмами будь-якої дисципліни, що викладається в Університеті, студент може ознайомитись (і це варто зробити) на кафедрі, за якою закріплена навчальна дисципліна.

З метою конкретизації планування навчального процесу для кожного студента Університету на кожний навчальний рік відповідно до навчального плану складається індивідуальний навчальний план студента.

Навантаження студента з дисципліни складається з навчальних занять (лекцій, практичних, семінарських, лабораторних занять, консультацій), самостійної роботи та проходження контрольних заходів, на які розподіляються кредити, встановлені для навчальних дисциплін.

Кількість встановлених для дисципліни кредитів перераховується в години, які розподіляються на контактні години та самостійну роботу.

Кількість контактних годин на один кредит, як правило, становить: для студентів освітньо-кваліфікаційних рівнів молодшого спеціаліста та ступенів бакалавра — 14 годин, спеціаліста — 12 годин, магістрів — 8 годин. Для проміжного контролю виділяється 2 години на один кредит. Решта часу відводиться для самостійної роботи. Дисципліни, спрямовані на формування фахових компетентностей на мистецьких напрямах / спеціальностях, а також на напрямах / спеціальностях «Філологія», «Фізичне виховання», «Здоров'я людини», можуть мати інший розподіл годин.

Для підготовки до екзамену та його складання виділяється 30 годин із загального обсягу годин самостійної роботи, запланованих для вивчення дисципліни.

Курсова робота (проект) є, на рівні із окремою навчальною дисципліною, елементом освітньої програми. Курсова робота оцінюється окремо, для її виконання передбачається відповідна кількість кредитів ЄКТС, які мають бути відображені у навчальному плані.

Навчання студента здійснюється за індивідуальним навчальним планом, який розробляється на навчальний рік на підставі робочого навчального плану.

Індивідуальний навчальний план студента (ІНПС) є основним робочим документом студента, що містить інформацію про студента, перелік навчальних дисциплін, передбачених програмою підготовки, обсяги навчального навантаження студента з аудиторної та самостійної роботи, результати оцінювання знань студента при підсумковому контролі знань та під час атестації.

В ІНПС зазначаються обов'язкові навчальні дисципліни, вибіркові навчальні дисципліни

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА КАРТА
дисципліни «Філософія освіти»

Разом: ***54 год***, лекції — *12 год*, практичні заняття — *10 год*, індивідуальна робота — *4 год*, самостійна робота — *26 год*, модульний контроль — *2 год*.

Модуль	**Змістовий модуль 1**						
Назва модуля	**Філософське осягнення ідеї освіти**						
К-сть балів за модуль	**97**						
Лекції	**1**	**2**		**3**		**4**	
Теми лекцій	**Тема 1**. Філософія освіти: особливості дисциплінарної ідентифікації	**Тема 2**. Ідея і сутність освіти та її розвиток		**Тема 3**. Цілі, цінності та ідеали освіти		**Тема 4**. Результати освіти та критерії їх оцінки	
Відвідування лекцій	1 бал	1 бал		1 бал		1 бал	
Теми семінарських занять (СЗ)			**Тема 1**. Філософські витоки ідеї освіти та її розвиток		**Тема 2**. Ідеї гуманізму та індивідуалізму в освіті		**Тема 3**. Формування і розвиток національного освітнього простору
Відвідування СЗ/ робота на СЗ/ виконання ДЗ			1+10+5= 16 балів		1+10+5= 16 балів		1+10+5= 16 балів
Самостійна робота (СР)	СР № 1 5 балів	СР № 2 5 балів		СР № 3 5 балів		СР № 4 5 балів	
ІНДЗ	30 балів (для обох модулів)						
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота 1 25 балів						

Модуль	**Змістовий модуль 2**					
Назва модуля	**Розвиток ідеї освіти**					
К-сть балів за модуль	**81 + 30 (ІНДЗ)**					
Лекції	**5**		**6**	**7**		**8**
Теми лекцій	**Тема 5.** Ідея школи та її розвиток. Університет		**Тема 6.** Системи у сфері освіти	**Тема 7.** Освіта як чинник суспільного розвитку		**Тема 8.** Основні суперечності у розвитку освіти
Відвідування лекцій	1 бал		1 бал	1 бал		1 бал
Теми семінарських занять (СЗ)		**Тема 4.** Цінності, концепції та парадигми освіти індустріального та інформаційного суспільства			**Тема 5.** Трансформація ідеї університету	
Відвідування СЗ/ робота на СЗ/ виконання ДЗ		1+10+5= 16 балів			1+10+5= 16 балів	
Самостійна робота (СР)	СР № 5 5 балів		СР № 6 5 балів	СР № 7 5 балів		СР № 8 5 балів
ІНДЗ	30 балів (для обох модулів)					
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота 2 25 балів					
Підсумковий контроль	Залік за результатами обох модулів					

та навчальні дисципліни, що вивчаються студентом додатково.

Вибіркові навчальні дисципліни забезпечують виконання вимог варіативної частини освітньої програми і обираються студентом із навчального плану (каталогу курсів) з урахуванням власних потреб та інтересів щодо майбутньої фахової діяльності.

Обов'язкові та вибіркові навчальні дисципліни можуть вивчатися як в Університеті, так і в інших вищих навчальних закладах (зокрема закордонних), у тому числі відповідно до тристоронніх угод, у межах законодавчої бази України.

Обсяг обов'язкових та вибіркових навчальних дисциплін, запланованих для вивчення, становить не менше 60 кредитів на навчальний рік.

Студент за власним бажанням може обрати для вивчення додаткові навчальні дисципліни (понад встановлені 60 кредитів на рік) за умови відсутності у нього академічних і фінансових заборгованостей, що регламентується Положенням Університету про надання додаткових освітніх послуг з вивчення студентами навчальних дисциплін (модулів) понад обсяги встановлені навчальними планами і програмами.

За бажанням студента до ІНПС можуть бути включені навчальні дисципліни (модулі), додатково вивчені студентом в Університеті або іншому навчальному закладів. Якщо дисципліна вивчалась в іншому навчальному закладі, то її включення до ІНПС здійснюється на підставі офіційного документа, виданого установою (зокрема закордонною), що має право на надання послуг з вищої освіти і підтверджує опанування студентом даної навчальної дисципліни (модуля), кількість кредитів та результати навчання.

ІНПС формується відповідно до навчального плану на кожний навчальний рік окремо (на наступний навчальний рік складається в кінці поточного).

ІНПС складається студентом за допомогою куратора, затверджується заступником керівника структурного підрозділу (факультету, інституту, коледжу) з науково-методичної та навчальної роботи і погоджується проректором з науково-методичної та навчальної роботи Університету.

Студенти першого курсу отримують ІНПС, сформований навчальним відділом до початку першого атестаційного тижня.

Протягом перших двох місяців студентів першого року навчання куратори ознайомлюють з відповідним навчальним планом, структурно-логічною схемою підготовки фахівця обраної спеціальності, а співробітники навчального відділу — з правилами та принципами організації навчального процесу в Університеті.

За власним бажанням кожний студент має право ознайомитись із робочими навчальними програмами будь-якої дисципліни, включеної до навчального плану, а також навчальними планами підготовки фахівців інших напрямів/спеціальностей.

Для формування ІНПС на наступний навчальний рік студенти, ознайомившись із відповідними матеріалами, до 15 березня подають до навчального відділу свої заяви-побажання щодо вивчення тих чи інших вибіркових дисциплін у наступному навчальному році.

Протягом двох тижнів після подачі заявок навчальні відділи формують списки груп для вивчення вибіркових дисциплін і включають обрані дисципліни, зазна-

чивши відповідну кількість студентів, до робочих навчальних планів на наступний навчальний рік.

Навчальні групи для вивчення вибіркових дисциплін, пов'язаних із вивченням іноземної мови, використанням комп'ютерних класів, спеціальних лабораторій тощо, формуються за умови наявності не менше 12-ти студентів. У всіх інших випадках група становить не менше 25 осіб.

Якщо на вивчення навчальної дисципліни записалось менше необхідної кількості студентів, то такі дисципліни вважається необраними, а студентам пропонується обрати зі списку дисциплін, які обрані чи умовно обрані іншими студентами. Умовно обраними вважаються дисципліни, для вивчення яких у групі не вистачає двох-трьох студентів (група з 12 осіб) або не більше шести студентів (група з 25 осіб).

Після другого етапу вибору студентами дисциплін формуються остаточні групи. Графік вивчення обраних дисциплін за семестрами, підписаний керівником навчального відділу, доводиться до відома студентів, а перелік дисциплін вноситься до ІНПС.

З об'єктивних причин студент може внести зміни до заявленої ним варіативної складової ІНПС на наступний навчальний рік, подавши до навчального відділу відповідну заяву на ім'я керівника структурного підрозділу (факультету, інституту, коледжу).

Заява може подаватись до початку навчального року за умови, що студент не розпочав опанування вибіркової навчальної дисципліни. Якщо вивчення навчальної дисципліни розраховано на декілька семестрів, то змінювати ІНПС в частині, що стосується вибіркової дисципліни, вивчення якої розпочато – неможливо.

Рішення про можливість задоволення заяви студента щодо внесення змін до ІНПС приймається вченою радою структурного підрозділу.

Зміни, внесені до ІНПС, затверджуються керівником структурного підрозділу (факультету, інституту, коледжу) та погоджуються проректором з науково-методичної та навчальної роботи Університету.

При затвердженні ІНПС на наступний навчальний рік обов'язково враховується фактичне виконання студентом індивідуального навчального плану попередніх навчальних років.

Формування варіативної складової ІНПС освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста, ступеня магістра здійснює випускова кафедра разом зі студентом протягом перших двох тижнів навчання за обраною програмою.

Щорічно, в перший тиждень після завершення навчального року, ІНПС подаються до навчального відділу для перевірки фактичного виконання плану і прийняття рішення щодо подальшого навчання студентів.

Результати підсумкового контролю вносяться до ІНПС та навчальної картки студента.

Надання кваліфікованих консультацій щодо формування ІНПС, його реалізації протягом всього періоду навчання покладається на куратора та заступника керівника структурного підрозділу (факультету, інституту, коледжу) з науково-методичної та навчальної роботи.

Виконання ІНПС здійснюється протягом часу, який не перевищує граничного терміну навчання.

Нормативний термін навчання визначається навчальним планом. Граничний термін може перевищувати нормативний на 1 рік. Різниця між граничним і нормативним термінами не фінансується з коштів державного бюджету.

Форми організації навчання

Формами організації освітнього процесу є: лекційні, практичні, семінарські, лабораторні та індивідуальні заняття, усі види практик та консультацій, самостійні завдання студентів та інші форми й види навчальної та науково-дослідницької діяльності студентів.

Навчальна діяльність студентів в Університеті регламентується Положенням про організацію навчального процесу в умовах кредитно-модульної системи навчання у Київському університеті імені Бориса Грінченка, з яким потрібно ознайомитись на сайті Університету.

Лекція — це логічно завершений, науково обґрунтований і систематизований виклад навчального, наукового матеріалу. Лекція є однією з основних організаційних форм навчальних занять у вищій школі, що формує у студентів основи знань з певної наукової галузі, визначає напрямок, основний зміст і характер усіх інших видів навчальних занять та самостійної роботи студентів з відповідної навчальної дисципліни

Залежно від мети розрізняють *вступні, установчі, ординарні, оглядові* та *заключні лекції*. Так, вступна лекція ознайомлює студентів з метою викладання певного курсу, його структурою, порядком вивчення. Установча, як правило, поряд з певною сумою знань дає установки студентам щодо самостійної роботи над певним завданням чи курсом в цілому. Під ординарною розуміють одну з чергових лекцій курсу. Оглядові лекції зазвичай читаються перед державними екзаменами і мають на меті акцентувати увагу студентів на основних проблемах курсу. Заключні лекції підбивають підсумки вивчення певного модуля або дисципліни в цілому.

Інколи розрізняють лекції за формами подання матеріалу: *інформаційна лекція, лекція-дискусія, лекція-діалог, лекція-прес-конференція, лекція з навмисними помилками, лекція-шоу, лекція вдвох* (читається двома викладачами) та інші.

Цікаво знати

Лекція (*латин.* lectio — читання), як форма навчання, зародилась у V—IV ст. до н.е. в античній Греції в академії Платона та ліцеї Аристотеля, де була основним методом викладання. З появою в світі перших університетів (XII—XIII ст.) лекція стає провідною формою роботи у вищих навчальних закладах. У Середньовіччі лекція поступилася в університетах іншим формам роботи, зокрема читанню джерел з наступним коментуванням. Лекційні форми навчання набули поширення у XIX—XX ст. в університетах Росії, України. У 1930 р. була здійснена спроба відмовитися у вищій школі СРСР від лекцій, які замінили бригадно-лабораторним методом викладання. Але в 1932 р. лекція знову відіграє провідну роль у навчальному процесі ВНЗ.

Семінарське заняття — це форма навчального заняття, на якому викладач організовує вивчення попередньо визначених тем. Семінарські заняття можуть проводитись у формі *бесіди, обговорення рефератів і доповідей, дискусій, круглих столів* тощо.

Семінарські заняття проводяться з основних і найбільш складних питань (тем, розділів) програми навчальної дисципліни.

Основне завдання семінарських занять — поглибити і закріпити знання, одержані студентами на лекції та в процесі самостійної роботи над навчальною і науковою літературою, прищепити їм навички пошуку, узагальнення, критичного аналізу навчального матеріалу, вміння висувати ідеї та захищати свої погляди з питань, що розглядаються.

Для якісної підготовки студентів до семінарських занять на кафедрі розробляються плани семінарських занять, завдання для самостійної підготовки. Ці матеріали видаються тим, хто навчається, до початку вивчення відповідної теми навчальної дисципліни.

На кожному семінарському занятті викладач оцінює підготовлені студентами реферати, виступи, активність у дискусії, вміння студентів формулювати та відстоювати свою позицію тощо.

Практичне заняття — це організаційна форма навчального заняття, при якій викладач організовує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння й навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом відповідних завдань.

Практичні заняття проводяться в аудиторіях або в навчальних лабораторіях, оснащених необхідними технічними засобами навчання, обчислювальною технікою тощо.

Практичне заняття складається з кількох етапів: проведення попереднього контролю знань, умінь і навичок студентів, постановка загальної проблеми викладачем та її обговорення, розв'язування контрольних завдань, їх перевірка та оцінювання.

Під час проведення практичного заняття навчальна група за необхідності може ділитися на підгрупи.

Лабораторне заняття — це форма організації навчального заняття, при якому студент під керівництвом викладача особисто проводить експерименти чи досліди з метою практичного підтвердження окремих теоретичних положень даної навчальної дисципліни, набуває практичних навичок роботи з лабораторним устаткуванням, обчислювальною технікою, методикою експериментальних досліджень у конкретній галузі.

Лабораторні заняття проводяться у спеціально обладнаних навчальних лабораторіях з використанням устаткування, пристосованого до умов навчального процесу.

Лабораторне заняття проводиться зі студентами, кількість яких не перевищує половини академічної групи.

За результатами виконання завдання на лабораторному занятті студенти оформлюють *індивідуальні звіти* з його виконання та захищають ці звіти перед викладачем. Студент, який отримав незадовільну оцінку, повинен повторно захистити звіт.

Цікаво знати

Серед студентів коледжу під час занять:
- 20 % слухали уважно, але тільки 12 % слухали активно;
- 20 % думали про майбутнє побачення;
- 20 % поринули у спогади;
- Решта мріяли, переживали, хвилювалися, розмірковували на сторонні теми.

Індивідуальна робота студента (ІРС) – це форма організації навчальної роботи викладача зі студентами, яка здійснюється шляхом створення необхідних умов для виявлення й реалізації творчих можливостей студентів через індивідуально спрямований розвиток їх здібностей, науково-дослідну роботу й творчу діяльність.

Індивідуальні заняття на молодших курсах спрямовуються здебільшого на поглиблене вивчення студентами окремих навчальних дисциплін, на старших — мають науково-дослідницький характер і передбачають безпосередню участь студента у виконанні наукових досліджень та інших творчих завдань.

Індивідуальні заняття проводяться під керівництвом викладача у позааудиторний час за окремим графіком, що складений кафедрою з урахуванням потреб і можливостей студента. Графік індивідуальних занять викладачів складається кафедрою разом з навчальним відділом на початку кожного семестру, затверджується директором структурного підрозділу, погоджується проректором з навчально-методичної роботи і оголошується разом з основним розкладом занять.

Індивідуальне завдання — це частина навчального матеріалу, яка має на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які студенти отримують у процесі навчання, а також застосування цих знань на практиці.

Індивідуальні завдання студенти виконують повністю самостійно або під керівництвом викладачів. Як правило, індивідуальні завдання виконуються окремо кожним студентом. У тих випадках, коли завдання мають комплексний характер, до їх виконання можуть залучатись декілька студентів, у тому числі студенти, які навчаються за різними напрямами і спеціальностями.

Різновидом індивідуальних занять в Університеті є індивідуальні навчально-дослідні завдання.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) є видом позааудиторної індивідуальної роботи студента навчального, навчально-дослідницького або проектно-конструкторського характеру, яке використовується в процесі вивчення програмового матеріалу навчального курсу і завершується обов'язковим звітом щодо його виконання.

ІНДЗ планується для студентів старших курсів бакалаврської програми з дисциплін фахової підготовки, обсяг яких становить не менше чотирьох кредитів, за умови, що курсова робота з цієї дисципліни не виконується. З однієї навчальної дисципліни може бути не більше одного ІНДЗ на навчальний рік.

Перелік дисциплін, які передбачають виконання ІНДЗ, до початку навчального року затверджується на засіданні вченої ради структурного підрозділу (факультету, інституту) для кожного курсу кожної спеціальності.

Наявність ІНДЗ обов'язково відображається у робочій навчальній програмі дисципліни. До відома студентів доволяться зміст ІНДЗ, графік звітності з кожного ІНДЗ протягом вивчення дисципліни, кількість балів, яку можна отримати за виконання ІНДЗ та ін.

Курсова робота — один із видів індивідуальних завдань навчально-дослідного, творчого чи проектно-конструкторського характеру, який має на меті не лише поглиблення, узагальнення та закріплення знань студентів з навчальної дисципліни, а й застосування їх при вирішенні конкретного фахового завдання і вироблення вміння самостійно працювати з навчальною та науковою літературою, обчислювальною технікою, лабораторним обладнанням, використовуючи сучасні інформаційні засоби і технології. Курсова робота оцінюється як самостійний вид навчальної діяльності.

Кількість курсових робіт, що обов'язково виконуються студентом протягом періоду навчання, визначається навчальним планом.

Тематика курсових робіт розробляється кафедрами відповідно до змісту і завдань навчальної дисципліни. Студентам надається право вільного вибору теми роботи із запропонованого кафедрою переліку, а також можливість пропонувати власні теми для написання робіт. Теми, що запропоновані студентами для написання курсових робіт, обговорюються на засіданні кафедри і, при позитивному вирішенні питання, вносяться до переліку тем курсових робіт за даною навчальною дисципліною.

Керівництво курсовими роботами здійснюють професори і доценти, які мають досвід науково-педагогічної та практичної роботи. В окремих випадках керівництво курсовими роботами можуть здійснювати старші викладачі та викладачі кафедри.

Захист курсової роботи може проводитися перед комісією у складі не більше трьох викладачів кафедри, у тому числі керівника курсової роботи.

Якість виконання курсової роботи та результати її захисту оцінюються за шкалою ECTS та заносяться до відомості обліку успішності й ІНПС.

Дипломна робота — це індивідуальне завдання науково-дослідного, творчого чи проектно-конструкторського характеру, яке виконує студент на завершальному етапі фахової підготовки за освітньо-кваліфікаційними рівнями «бакалавр» (випускна, бакалаврська тощо), «спеціаліст».

Дипломна робота є однією із форм виявлення теоретичних і практичних знань, вміння їх застосовувати при розв'язуванні конкретних наукових, технічних, соціальних та виробничих завдань.

Магістерська робота — це індивідуальне завдання науково-дослідного, творчого чи проектно-конструкторського характеру, яке виконує студент на завершальному етапі фахової підготовки за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр». Магістерська робота є однією із форм виявлення теоре-

тичних і практичних знань, уміння їх застосовувати при розв'язуванні конкретних наукових, технічних, соціальних та виробничих завдань та містить елементи наукової новизни в даній галузі знань або напрямку практичної діяльності.

Наукові керівники магістерських і дипломних робіт призначаються з числа висококваліфікованих працівників Університету, які мають науковий ступінь і/або вчене звання.

Студенти мають право запропонувати свою тему магістерської чи дипломної роботи з обґрунтуванням доцільності її розробки. У таких випадках перевага надається темам, які продовжують тематику виконаної курсової роботи, безпосередньо пов'язані з місцем майбутньої професійної діяльності випускника. Запропонована тематика обов'язково обговорюється на засіданні кафедри і, при позитивному вирішенні питання, затверджується як тема магістерської (дипломної) роботи.

Консультація проводиться з метою отримання студентом відповіді на окремі теоретичні або практичні питання, для пояснення певних теоретичних положень чи аспектів та їх практичного застосування.

Консультація може бути індивідуальною або проводитись для групи студентів. Графік консультацій викладачів складається кожною кафедрою на початку семестру і доводиться до відома студентів.

Самостійна робота є основним засобом засвоєння студентом навчального матеріалу без участі викладача в час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Метою самостійної роботи є засвоєння в повному обсязі навчальної програми та послідовне формування у студента самостійності як риси характеру, що відіграє суттєву роль у формуванні сучасного фахівця вищої кваліфікації.

Навчальний час, відведений для самостійної роботи студента, визначається навчальним планом і знаходиться в межах від 1/3 до 2/3 від загального обсягу дисципліни.

Зміст самостійної роботи з кожної навчальної дисципліни визначається робочою навчальною програмою дисципліни та відповідними методичними рекомендаціями.

Навчальний матеріал дисципліни, передбачений робочою навчальною програмою для засвоєння студентом у процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль поряд із навчальним матеріалом, який опрацьовувався при проведенні аудиторних занять.

Читайте. Думайте.
Робіть висновки. Дискутуйте

- Корисне розумно брати собі з чужого досвіду (*Теренцій*).
- Три шляхи ведуть до знання: шлях роздумів — цей шлях найшляхетніший, шлях наслідування — це шлях найлегший і шлях досвіду — цей шлях найгіркіший (*Конфуцій*).

Практична підготовка студентів є обов'язковим компонентом навчального процесу і має на меті набуття студентом професійних умінь та навичок відповідно до різних освітньо-кваліфікаційних рівнів та обраного напряму підготовки. Проводиться в профільних установах і організаціях. Практика студентів передбачає безперервність та послідовність її проведення. Організація практики в Університеті

регламентується Положенням про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України, затвердженим наказом Міністерства освіти України від 08.04.1993 р. № 93 зі змінами, внесеними згідно з наказом Міносвіти № 351 (0351281-94) від 20.12.1994, та Положенням про організацію практики студентів у Київському університеті імені Бориса Грінченка.

Контроль успішності студентів

Контрольні заходи включають проміжний та підсумковий контроль.

Проміжний контроль здійснюється протягом семестру по закінченню кожного змістового модуля, а також відповідно до графіка виконання ІНДЗ і має на меті перевірку рівня підготовленості студентів з конкретної теми (набору тем, циклу тощо).

Змістовий модуль – цілісна і логічно завершена частина навчальної дисципліни, яка підлягає засвоєнню в системі вивчення певної дисципліни. Як правило змістовий модуль за обсягом годин збігається з одним кредитом, але такий розподіл не є обов'язковим.

Підсумковий контроль є **семестровим контролем**, який проводиться у вигляді заліку чи екзамену з метою оцінки результатів навчання на завершальному етапі та/або на окремих його етапах з кожної дисципліни навчального плану.

Вибірковим дисциплінам підсумковий контроль встановлюється у вигляді заліку, за умови, що ці дисципліни не забезпечують отримання студентом додаткової спеціалізації (спеціальності).

Дисципліни, що вивчаються факультативно, підсумкового контролю не мають.

Результати навчання студентів щодо опанування навчальної дисципліни оцінюються за 100-бальною шкалою.

Загальне оцінювання засвоєння студентом навчального матеріалу з кожної дисципліни здійснюється за результатами проміжного і підсумкового контролю за стобальною шкалою.

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	**90–100** балів	**Відмінно** — відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками
B	**82–89** балів	**Дуже добре** — достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	**75–81** балів	**Добре** — в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	**69–74** балів	**Задовільно** — посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	**60–68** балів	**Достатньо** — мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	**35–59** балів	**Незадовільно з можливістю повторного складання** — незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	**1–34** балів	**Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу** — досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

Під час роботи в семестрі всі навчальні досягнення студентів щодо вивчення певної навчальної дисципліни оцінюються за уніфікованою системою оцінювання, яка прийнята в Університеті, а накопичена впродовж семестру сума балів перераховується відповідно до загальноприйнятої системи оцінок ECTS (*див. нижче*).

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТА

№ п/п	Вид діяльності	Максимальна кількість балів за одиницю
1	Відвідування лекцій	**1**
2	Відвідування практичних (семінарських) занять	**1**
3	Виконання завдання для самостійної роботи (домашнього завдання)	**5**
4	Робота на практичному (семінарському) занятті (в тому числі доповідь, виступ, повідомлення, участь у дискусії та ін.)	**всього 10, у тому числі за видами**
5	Індивідуальне навчально-дослідницьке завдання (ІДНЗ)	**30**
6	Опрацювання фахових видань (у тому числі першоджерел)	**10**
7	Написання реферату	**15**
8	Виконання модульної контрольної роботи	**25**
9	Виконання тестового контролю, експрес-контроль	**10**
10	Лабораторна робота (у тому числі допуск, виконання, захист)	**всього 10, у тому числі за видами**
11	Творча робота (в тому числі ссе)	**20**

Форми проведення поточного контролю визначаються кафедрою самостійно і чітко прописуються в робочій навчальній програмі.

Візьміть до уваги!

Виконання студентом усіх видів робіт, що зазначені в робочій навчальній програмі, є обов'язковим. Студентам не дозволяється замінювати один вид роботи іншим.

Семестровий контроль здійснюється у вигляді, що передбачений навчальним планом.

Семестровий екзамен — це форма підсумкового контролю засвоєння студентом теоретичного та практичного матеріалу з окремої навчальної дисципліни, що проводиться як контрольний захід. Екзамени можуть проводитись в *усній* та *письмовій* формі або у формі *тестування*. Перелік

питань до іспиту можна одержати на кафедрі або самостійно подивитись у відповідній робочій навчальній програмі навчальної дисципліни.

Допоміжний матеріал і засоби обчислювальної техніки, які можна використовувати під час підготовки відповіді на екзамені, визначає кафедра.

До складання екзамену допускаються студенти, які виконали всі види робіт, що передбачені навчальним планом та робочою навчальною програмою відповідної навчальної дисципліни, та за результатами поточного контролю сумарно набрали не менше 35 балів (після перерахунку згідно зі шкалою ECTS).

Повторне вивчення навчальних дисциплін з метою ліквідації академічних заборгованостей регулюється Положенням про надання додаткових освітніх послуг з вивчення студентами навчальних дисциплін (модулів) понад обсяги, встановлені навчальними планами і програмами.

Корисні поради/
Психологічна допомога

Виконайте тест «Чи вмію я слухати викладача?».

Розгляньте кожне з наведених нижче тверджень і оберіть один із варіантів відповідей: «так», «іноді» або «ні». Намагайтеся відповідати відверто.

№ п/п	Запитання	Відповіді		
		так	іноді	ні
1	На лекції в аудиторії я сідаю переважно за останні парти			
2	Під час лекції мене відволікають розмови сусідів			
3	У мене зазвичай виникає потреба під час лекції перепитати що-небудь у сусіда			
4	Я соромлюся ставити запитання лектору, якщо не розумію, про що йдеться			
5	Мені буває на лекціях не цікаво			
6	Під час лекції мені хочеться спати			
7	На лекціях я готуюся до важливих семінарів або контрольних робіт			
8	Перед лекцією я не переглядаю попередній матеріал			
9	Під час лекції я поринаю у спогади чи мрії			

Обробка результатів

Оцініть свої результати, зарахувавши за кожну відповідь «так» — *1 бал*, за відповідь «іноді» — *2 бали*, відповідь «ні» — *3 бали*. Зробіть висновки. Якщо ви набрали:

9–15 балів — ви не готові до сприйняття лекційного матеріалу, вам треба багато працювати над собою, розвивати увагу, тренувати вольові якості, займатися самовихованням;

16–21 бал — ви непоганий слухач, але вам необхідно вдосконалювати свої вміння: спробуйте встановити, що саме заважає ефективному слуханню лекцій, і зосередьтесь на подоланні цих перешкод;

22–27 балів — ви вмієте слухати лектора, і якщо при цьому вам удається складати гарний конспект, то багатьох проблем, пов'язаних із навчанням у ВНЗ, ви зможете уникнути.

Читайте. Думайте.
Робіть висновки. Дискутуйте

- Предметніше мусимо зайнятися залученням студентства до конструктивної участі в реалізації принципів Болонської конвенції в цілому і до контролю якості освіти зокрема. <…> Адже активна участь органів студентського самоврядування в реалізації завдань Болонського процесу — один із його пріоритетів (*В. Кремень*).
- Навчання протягом усього життя є істотним елементом Зони європейської вищої освіти. У майбутній Європі, що будується як суспільство й економіка, засновані на знаннях, стратегія навчання протягом усього життя повинна стати віч-на-віч із проблемами конкурентоспроможності та використання нових технологій, поліпшення соціальної єдності, рівних можливостей і якості життя (*З Комюніке зустрічі європейських міністрів, відповідальних за вищу освіту, м. Прага, 19 травня 2001 року*).
- Суперечність між винятково самостійним способом здобуття знань і засвоєнням їх під керівництвом викладача й вирішує нова освітня парадигма, а саме кредитно-модульна система, що поєднує навчання під проводом педагога із самостійною навчальною працею студента. Цілком зрозуміло, що докторант повинен працювати самостійно набагато більше часу, ніж магістр, не кажучи вже про той період, коли він пише докторське дослідження, а, відповідно, магістр повинен працювати самостійно набагато більше навчального часу, ніж бакалавр, не кажучи вже про той період, коли він пише магістерську роботу.

  Перевагами такої системи є також можливість не тільки враховувати навчальне навантаження, а й накопичувати всі досягнення студента (участь у наукових конференціях, олімпіадах тощо) (Ю. Атаманчук).
- У демократичному суспільстві, яке будує Україна, не можна примусити студента вчитися активно, а можна лише спонукати його займати активну позицію у процесі навчальної діяльності. Отже, система освіти, зокрема вищі навчальні заклади, повинні активно шукати шляхи підвищення пізнавальної активності студентів. <…>

  Навчання, що перетворюється в творчість, особливо сприятливо впливає на емоційну сферу студента, загострює його пам'ять і увагу, створює позитивну мотивацію для самовдосконалення і саморозвитку, викликає почуття радості й задоволення, сприяє підвищенню інтересу до пізнавальної діяльності (*С. Редько*).

• ***Радимо прочитати*** •

1. *Ван дер Венде М. К.* Болонская декларация: расширение доступности и повышение конкурентоспособности высшего образования в Европе / М. К. Ван дер Венде // Высшее образование в Европе. — 2000. — № 3. — Том XXV.

2. Вища освіта України і Болонський процесс : навч. посіб. / за ред. В. Г. Кременя. — [Авт. колектив: М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бабин]. — К. : Освіта, 2004.

3. *Лукичев Г. А.* Интеграция и эффективность — цели реформ в высшем образовании стран Европы / Г. А. Лукичев // Научный вестник Московского государственного технического университета гражданской авиации. — 2000.— № 26. — С. 13–18.

4. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес: Матеріали до першої лекції / Уклад. М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський, Ю. В. Сухарніков; відп. ред. М. Ф. Степко. — К., 2004.

5. Наказ МОН України від 27.02.2007 року № 1/9-97 «Про особливості введення переліку напрямів підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра». — Освіта України. — № 59 (839). — 10.08.07 р.

6. *Сікорський П. І.* Кредитно-модульна технологія навчання / П. І. Сікорський. — К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2006. — С. 52–60.

«Сходинки зростання»
Практикум **3**

ЯК МЕНІ КРАЩЕ ОРГАНІЗУВАТИ НАВЧАННЯ

У розділі розглядаються методи і прийоми роботи з інформацією, що не тільки допоможуть студентам протягом перших місяців навчання адаптуватися до навчального процесу в Університеті, але й стануть у пригоді у подальшій науковій та професійній діяльності.

Подано корисні поради щодо формування навичок слухання (аудіювання), читання, конспектування та вмінь робити інші тематичні виписки. Характеризуються форми й види усного та писемного мовлення, зокрема доповідь, виступ, дискусія, диспут, есе, реферат, особливості їх підготовки, структури, оформлення. Уміщено зразки оформлення списку джерел.

Ключові слова: *комунікація, аудіювання, усне та писемне мовлення, ситуація спілкування, монолог, діалог, полілог, виступ, промова, доповідь, дискусія, диспут, читання (ознайомлювальне, вивчальне, вибіркове), тематичні виписки, тези, конспект, есе, реферат, письмові творчі роботи, список джерел.*

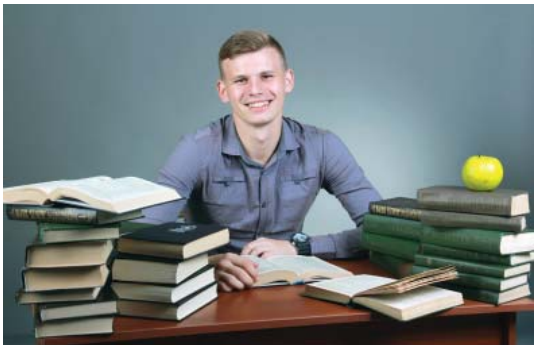

ЯК МЕНІ КРАЩЕ ОРГАНІЗУВАТИ НАВЧАННЯ

Єдиний шлях, що веде до знання, — це діяльність.

Б. Шоу

Для мене організація навчання — це коли всі компоненти навчального процесу діють як один злагоджений механізм. Коли раціонально складений розклад. Коли викладачі одразу повідомляють усі вимоги до дисципліни, завчасно дають завдання для самостійної роботи, цікаво проводять заняття. Дуже добре, що, навчаючись в Університеті, я маю змогу самостійно обирати дисципліни, які цікавлять мене найбільше, а семінари, тренінги, дистанційні курси відкривають нові можливості для мого професійного розвитку та становлення. Я намагаюся раціонально розподіляти свій час, і це допомагає отримувати високі бали, успішно складати іспити і врешті мати більше часу на відпочинок та заняття футболом.

Р. Расцвєтов, студент Інституту людини

Студент, як і будь-яка сучасна людина, що живе в умовах інформаційного суспільства, повинен уміти працювати з інформацією: знаходити її, правильно зберігати, інтерпретувати та передавати. Але для того, хто навчається у вищому навчальному закладі, ці вимоги мають визначальний характер, тому що основна діяльність студента — навчальна. Тобто студент увесь час перебуває в інформаційному полі, не завжди комфортному, іноді агресивному. І методи та прийоми роботи з великими масивами інформації, вміння її представляти для студентської молоді відіграють вирішальну роль.

Навчання — комунікативний процес

Якщо ви виконали тест «Чи вмію я слухати викладача?» (с. 83), то вже маєте уявлення про вашу здатність до сприйняття навчального матеріалу на слух. Але слухання, як ви пам'ятаєте, — це лише один із видів комунікативної діяльності. Для того щоб успішно навчатися, потрібно вміти викладати свої думки на папері, тобто володіти розвиненим писемним мовленням.

Навчальна діяльність студента не мислима без публічних виступів — коротких повідомлень, відповідей на запитання, розгорнутих презентацій, доповідей, участі в дискусіях, спільній діяльності. Тому навички говоріння, вміння чітко, дохідливо, коректно висловлювати свою думку, цікаво виступати також є складниками навчальної діяльності студента. Не забуваймо й про читання: робота із навчальною, довідковою, розвивальною, художньою, методичною, технічною літературою у будь-якій формі її відтворення (на паперових чи електронних носіях) займає значний відсоток усього часу, який студент витрачає на навчальну діяльність у вищому навчальному закладі.

Цікаво знати

Мовленнєва діяльність охоплює чотири види: *аудіювання* (*слухання — розуміння*), *говоріння, читання* і *письмо*. За останніми науковими даними, час, який доросла людина витрачає на види мовленнєвої діяльності, розподіляється таким чином: аудіювання — 45 %, говоріння — 30 %, читання — 15 %, письмо — 11 %. Аудіювання та читання є *рецептивними* видами мовленнєвої діяльності, говоріння й письмо — *продуктивними*.

Отже, навчання як складна інтегративна діяльність вимагає від студента високої самоорганізації, вміння правильно розпоряджатися часом, а це, в свою чергу, зумовлює набуття навичок та опанування раціональних прийомів організації своєї навчальної діяльності. Добре, якщо в школі ви навчилися вчитися. Якщо ні, то з початком навчання у виші маєте опанувати це мистецтво, звичайно, роблячи поправки на вимоги кредитно-модульної системи, що діє в Університеті. До речі, набуті на першому курсі вміння стануть вам у пригоді до випуску, та й упродовж усього подальшого життя.

Нижче розглянемо види роботи з інформацією, пов'язані з мовленнєвою діяльністю методи і прийоми, які допоможуть вам раціонально використовувати останню під час навчання, дадуть змогу чітко організувати власний алгоритм праці та відпочинку, щоб досягти успіху в навчанні й отримати міцні знання. Не нехтуйте «прописними істинами», іноді їх виконання — єдиний шлях до творчої діяльності та наукового відкриття.

Слухання (аудіювання) та його роль у комунікації

Перебування на лекціях — чудовий час для розвитку вміння розуміти на слух усні повідомлення, тренування уваги, пам'яті. Уважне, вдумливе слухання допомагає студентам якісно засвоїти матеріал. Аудіювання іноді має бути критичним, що передбачає вміння вчасно поставити викладачеві запитання, які стосуватимуться теми чи питання, що розглядаються. Усе це стає можливим лише тоді, коли студент відчуває справжнє зацікавлення навчальною дисципліною, має чіткі уявлення про знання, потрібні для опанування певної спеціальності. Треба пам'ятати про те, що аудіювання є основою спіл-

кування, і для багатьох професій уміння сприймати та розуміти усне мовлення — необхідна навичка для виконання службових обов'язків. Наприклад, у Німеччині часто практикують такий прийом: керівник, даючи усні вказівки чи розпорядження, завжди просить підлеглого повторити формулювання завдання, яке той має виконати. Керівник уточнює завдання, коли бачить, що підлеглий не зрозумів або не до кінця зрозумів те, що від нього вимагається. Так удається уникнути багатьох помилок у роботі.

Цікаво знати

Слухання (аудіювання) — це такий вид мовленнєвої діяльності, під час якого людина одночасно сприймає усне мовлення й аналізує його.

У природній ситуації спілкування співрозмовники вдаються до *продуктивного аудіювання*, яке є одноразовим, не повторюється. У навчальній діяльності часто використовується *репродуктивне аудіювання*, що передбачає повторюваність усної інформації (наприклад, на лекції викладач може кілька разів повторити якісь дефініції, важливі дані тощо).

Існує кілька видів аудіювання.

- *Глобальне*, або *ознайомлювальне аудіювання* вимагає від слухача загального охоплення змісту повідомлення, уміння визначати його тему, основну думку, ділити його на смислові частини, розрізняти композиційні елементи.
- *Докладне аудіювання* передбачає якнайповніше сприймання змісту повідомлення, усвідомлення деталей змісту, кожного з його елементів.
- *Критичне аудіювання*, ґрунтуючись на глобальному і докладному, вимагає висловлення власної думки з приводу почутого, мотивованої оцінки сприйнятого твердження, критичного осмислення почутого.

Читайте. Думайте. Робіть висновки

Дослідження процесів комунікації свідчать про те, що понад 70 % активного дня люди проводять у спілкуванні. При цьому приблизно 42 % цього часу відводять слуханню, 32 % — мовленню, 15 % — читанню і 11 % — писанню. Тобто людина у повсякденному житті слухає більше, ніж говорить, пише або читає. Роль слухання у спілкуванні надзвичайно важлива, оскільки воно допомагає залагодити непорозуміння, сприяє співпраці, допомагає у прийнятті рішень, посилює впевненість людини у собі.

Слухання — це цілеспрямована, організована діяльність людини в комунікації. Елементами слухання є сприйняття слухом, уважність, розуміння, запам'ятовування.

Сприйняття слухом — це перший етап слухання, процес відбору фізіологічних подразників: адресат виокремлює звуки мовлення, розрізнює їх, упізнає слова, речення, значення слів і повідомлень. Швидкість людського мовлення становить 100–150 слів на хвилину, а здатність сприймати і розуміти — 400–500 слів на хвилину, тобто потенціал сприймання значно більший.

Уважність — явище психологічне, відбір потрібних звукових сигналів. Складниками уважності є мінімальний поріг сприймання (все, що людина може фізично сприйняти), рівні зацікавленості та мотивації. Експериментально встановлено: чим нижчий рівень індивідуальної зацікавленості й мотивації учасників спілкування, тим нижчий їхній поріг сприймання.

Розуміння (інтерпретація) — це надання особою почутим словам, повідомленням, текстам певних значень, смислів. Інтерпретація повідомлень адресатом ґрунтується на розумінні граматики, лексики, інших мовних елементів; розпізнаванні і розумінні устремлінь, бажань мовця; орієнтуванні у висловленні, жанрі мовлення, у контексті й ситуації спілкування.

Запам'ятовування — це процес зберігання інформації з метою пізнішого її використання. Запам'ятовування буває короткотривалим, коли запам'ятовуються під час розмови попередні аргументи, цифри, факти, і довготривалим, яке сприяє збереженню в пам'яті важливих подій, вчинків. За даними досліджень психологів, відразу людина запам'ятовує лише 50 % почутої інформації , через вісім годин — 35 %, за два місяці пам'ятає заледве 25 %. Ці 25 % і називаються осадовою інформацією.

Є чотири типи слухання: 1) слухання заради задоволення (музика, матч, вистава); 2) уважне, вдумливе (лекції, новини, інструкції); 3) критичне (у разі невпевненості у достовірності інформації); 4) емфатичне, тобто співчутливе (коли слухач прагне увійти в ситуацію мовця, сприймає слова крізь призму його досвіду, почуттів). Отже, сприймання мовлення (слухання і розуміння) має велике значення для міжособистісного спілкування (*Ф. Бацевич*).

Усне мовлення, його види та форми

Оскільки усне мовлення (говоріння), як зазначалося вище, посідає друге місце з-поміж комунікативних процесів, до яких людина вдається протягом дня, то варто розглянути його роль у міжособистісному та професійному спілкуванні студентів. Зрозуміло, що види спілкування студентів залежать від ситуації спілкування. Від ситуації також залежить і вибір форм та засобів спілкування. Скажімо, під час семінарського заняття студентові часто доводиться вдаватися до монологічної форми мовлення, коли він щось пояснює, висловлює свої міркування, відповідає на запитання викладача, здійснює презентацію проекту, або до діалогічного мовлення, коли він бере участь у дискусії, обговоренні певних питань, бесіді. Під час занять студенти вживають наукову лексику, будують більш складні речення, переважно складнопідрядні, користуються рівною, спокійною, переконливою інтонацією, спокійним тембром голосу. Такі мовні засоби зазвичай відсутні у повсякденному спілкуванні. Замість них студенти обирають прості речення, побутову лексику, пестливі форми слів, сленг, жаргонізми чи навіть брутальні вирази. Інтонація — найрізноманітніша, доповнена яскравим жестикулюванням, мімікою.

Як бачимо, те, *що* і *як* можна сказати одногрупникам, під час спілкування з викладачами має піддаватися критичному оцінюванню (пригадайте завдання на с. 10–11 Практикума). Проте всі учасники навчального процесу мають пам'ятати: мовленнєвого етикету під час корпоративного, ділового спілкування (а саме таким є навчальна діяльність) треба дотримуватися беззаперечно!

Цікаво знати

Великого значення у спілкуванні набуває психологічна сумісність. Людина холеричного темпераменту, спілкуючись із флегматиком, повинна мати велику витримку і терпіння, щоб довести розмову до потрібного їй завершення.
Впливають на спілкування біоритми людини. Часто виникають конфлікти у «сови» з «жайворонком». Людина-«сова» любить працювати вночі, а зранку вона млява, сонна, дратівлива. Люди-«жайворонки», навпаки, намагаються працювати рано-вранці, у цей час вони жваві, енергійні, працездатні.

Отже, перед тим, як вступити у спілкування, мовцеві варто взяти до уваги такі фактори:

- ситуацію спілкування (де, з ким, коли відбувається спілкування);
- мету спілкування (повідомлення, з'ясування, спонукання);
- обстановку спілкування (офіційне, неофіційне);
- тему спілкування, основну думку;
- форму спілкування, спосіб взаємодії між учасниками комунікації (монолог, діалог, полілог);
- інтонацію, тон спілкування.

Способи взаємодії між учасниками спілкування

Розглянемо за матеріалами публікації Ф. Бацевича окремо монолог, діалог, полілог — способи взаємодії між учасниками спілкування, які є важливими для мовленнєвої діяльності студентів.

Монолог — розгорнутий вид мовленнєвої діяльності людини (мовця). Найважливішими ознаками його є: певна тривалість у часі; розгорнутість, оскільки відсутня можливість опертя на безпосередню ситуацію спілкування; обмеженість або повна відсутність безпосереднього спілкування з людьми (писемний монолог); підготовленість і керованість мовленнєвими висловлюваннями, їх плановість (доповідь, лекція тощо); однобічний характер висловлювання, не розрахований на негайну репліку співрозмовника у відповідь; наявність значних за розміром уривків, які складаються з пов'язаних між собою повідомлень, що мають індивідуальну композиційну побудову і відносну смислову завершеність. Монологічного мовлення, на відміну від діалогічного, необхідно вчитися.

Цікаво знати

Монологічне мовлення класифікують за формою втілення (внутрішнє, зовнішнє), способом організації (приватне, публічне), сферами вжитку (дружнє, офіційне), жанровою належністю (художній монолог, ораторське мовлення, побутова розповідь), функціонально-комунікативною належністю (розповідь, міркування, доповідь тощо), ситуативними особливостями комунікації (безпосередньо-контактне, опосередковано-контактне — радіо, телебачення), генетичними ознаками (імпровізоване, підготовлене), тематичним критерієм (наукове, публіцистичне, художнє тощо).

Діалог — форма мовлення, якій притаманний обмін мовцями мовленнєвими повідомленнями — від мовця до адресата і навпаки. Прикметними особливостями діалогу є: наявність двох співрозмовників; швидкий обмін репліками без попереднього обмірковування; лаконічність, чіткість реплік; ситуативна залежність реплік; зорове і слухове сприймання (міміка, жести тощо); важливість інтонації, тембру голосу, тональності, які можуть впливати на семантику слів. Невід'ємним складником діалогу є репліка — окреме повідомлення особи. У процесі спілкування виняткову роль відіграють позамовні (невербальні) засоби: жести, міміка, постава, відстань контакторів, мовчання (значуще і незначуще), погляд, одяг, сторонній шум тощо.

Корисні поради

Радимо не забувати про засоби зв'язності й підтримки діалогічного мовлення.

1. Семантичні (повтори, сполучники), наприклад:

— Як ти вважаєш, Микола знає про це?

— На мою думку, він про це знає.

2. Прагматичні, тобто такі, що забезпечуються спільними знаннями учасників (узгодження намірів; репліки, спрямовані на підтримання розмови; запитання, ствердження, незгода, згода тощо).

Полілог — розмова між кількома особами. Найважливіші ознаки полілогу: ситуативна пов'язаність; високий рівень спонтанності; більш-менш однакова участь співрозмовників; швидка зміна мовців; незначний зв'язок реплік; значення соціальних ролей учасників полілогу, поінформованість комунікантів щодо теми розмови.

Виступ

Якщо звернутися до «Тлумачного словника української мови», то можна дослідити, що слово «виступ» — багатозначне. У царині комунікації воно означає: публічне виголошення промови, заяви, інформації і т. ін.; виконання перед глядачами літературного, музичного, драматичного та ін. творів; публікація свого твору, статті або окремого твердження, думки з певного питання; дія, спрямована проти кого-, чого-небудь.

Ми розглядатимемо перше з тлумачень як таке, що найбільше відповідає змістові навчальної діяльності.

Щоб виступ був вдалим, важливо визначити його тему й мету, тобто *про що* і *з якою метою* мовець хоче вдатися до цього виду комунікації. Тема й мета виступу взаємопов'язані. Матеріал до виступу треба добирати з таких джерел: література, спілкування з людьми, спостереження й роздуми, особистий досвід.

Тема виступу має відповідати рівневі освіти й обізнаності з проблемою самого оратора, бути актуальною для слухачів, зацікавлювати їх своєю новизною або нестандартним трактуванням обговорюваного питання. Бажано, щоб у виступі на обрану тему розв'язувалася певна проблема.

Мета виступу: поінформувати про щось, переконати в чомусь, надихнути, спонукати до певних вчинків або дій, розважити.

Залежно від мети визначають вид виступу:

• *інформаційний.* В основу його покладено конкретне, точне й правдиве повідомлення про факти, події, явища;

• *виступ з метою переконання* покликаний довести або спростувати певну думку. Мета оратора — зробити слухачів своїми однодумцями;

• *виступ з метою впливу на слухача* — це визнання й підкреслення суспільної чи моральної значущості певних вчинків конкретних осіб;

• *виступ з метою спонукання* до чогось формулюється у вигляді закликів до слухачів;

• *розважальний виступ* — це привітальне слово, тост, веселий каламбур на концертах, святах тощо.

Ще від часів Аристотеля розрізняють три основні *фази діяльності оратора*:

• *докомунікативну* (підготовчу),

• *комунікативну* (діяльність оратора перед аудиторією),

• *посткомунікативну* (аналіз сказаного після виступу).

Підготовка виступу залежить від досвіду мовця. Зрозуміло, що початківцеві доведеться витратити значно більше часу на підготовку, ніж тому, хто добре знається на цій справі.

Як пише І. Томан, «існують чотири варіанти підготовки до виступу та його проведення:

1) написати весь текст виступу, а потім прочитати його слухачам; 2) написати текст виступу, кілька разів прочитати його, а потім виголосити по пам'яті, коли-не-коли заглядаючи в рукопис; 3) підготувати лише короткі записи; 4) виступати без будь-яких нотаток, якщо є досвід. Рекомендуємо насамперед другий і третій варіанти. До першого й четвертого вдавайтеся лише зрідка. Чому початківцеві треба мати під рукою повний текст промови? Тому, що, виступаючи перед широким загалом, він повинен стежити за багатьма речами: станом свого одягу, виходом на трибуну, диханням та голосом, виразністю артикуляції, темпом мовлення, силою голосу, реакцією слухачів і т. ін. Навряд чи зуміє молодий лектор думати ще про зміст промови та формулювання думок».

Читайте. Думайте.
Робіть висновки

Виступ складається з 3 частин: вступу, основної частини й закінчення. Промовець повинен чітко уявляти собі, що треба сказати у вступі, що в головній частині, а що — наприкінці свого виступу. При цьому важливо правильно розподілити час так, щоб приблизно 10–12 % припадало на вступ, 4–5 % — на підсумок, а решта (85 %) — на основну частину. У доповіді має бути стільки пунктів, скільки промовець зможе висвітлити за відведений час повністю. Під час виступу потрібно розчленовувати текст на окремі частини, стежачи, щоб між ними були логічні переходи. Для цього скористайтеся мовними штампами-зворотами: *незважаючи на це; внаслідок цього; окрім того; замість того (цього); натомість; а з іншого боку; з цього погляду; але зауважимо* та ін.

Початок виступу дуже важливий. Залежно від того, яке враження справить доповідач у вступі, буде сприйнята вся доповідь. Перед тим як говорити, варто зробити коротку паузу, дихання має бути глибоким, мовлення повільним, погляд спокійним і впевненим. Це дасть можливість заспокоїтися, здобути рівновагу. Треба пам'ятати, що вступ стосується слухачів, а закінчення-висновок — суті проблеми. На початку промови треба завоювати симпатії слухачів, а цього можна досягти лише знанням справи, уникненням шаблону. Доповідь починається з чогось цікавого, можливо, не надто серйозного, краще всього з приємної для слухачів інформації.

Під час *основної частини* доповідач має постійно стежити за тим, чи все, що він говорить, зрозуміле слухачам; викладаючи думки у хронологічній послідовності, бажано розвивати їх по-різному: описувати, пояснювати, доводити, розповідати. Найцікавішою формою викладу думки є розповідь про події, учасниками яких були певні люди. Тому під час виступу треба пожвавлювати сухі твердження й описи колоритною розповіддю про якісь цікаві події, що можуть ілюструвати сказане. Включені у доповідь пригоди, ситуації повинні бути стислими і динамічними, аргументи вагомими. При цьому промовець не має права на висловлення суб'єктивної оцінки подій і фактів, лише об'єктивність дасть можливість переконати інших.

Закінчення (висновок) — складається з двох частин: а) узагальнення сказаного, логічне виділення головного, можливо, заклик до певних дій; б) останні слова, звернені до слухачів (прикінцеві й останнє речення).

Слухачі запам'ятовують загальні висновки, тому закінчувати доповідь треба підбиттям підсумків, що випливають із сказаного. Останні речення мають бути виразними і переконливими (*В. Тихоша*).

Структура виступу	
Назви частин	**Особливості частин**
Початок виступу	Етикетні формули, звертання (*Шановні учасники конференції!*), представлення, висловлення задоволення від зустрічі тощо
Вступ	Промовець оголошує тему, мету і завдання, що мають бути вирішені у виступі (*Наш виступ присвячений особливостям англомовних ділових листів. Оскільки нині листування англійською мовою набуло в Україні значного поширення, є потреба розглянути види англомовної ділової кореспонденції.*)
Основна частина	Інформація в основній частині відповідає темі, меті і завданням, оприлюдненим у вступі виступу; виклад ведеться логічно й переконливо, обґрунтовано; мова виступу точна і зрозуміла, використовуються виражальні засоби риторики; дібраний матеріал відповідає задумові промови, рівневі слухачів, їхнім інтересам; спеціальні вислови й терміни роз'яснюються; поєднуються різні способи викладу: пояснення, опис, розповідь, доведення
Висновки	Підсилення, згусток основної думки виступу, фрази, що формулюють основну думку, мають бути чіткими, зрозумілими всім, лаконічними і переконливими. Важливо відокремити висновок від основної частини. Для цього можна скористатися виразами: *«Я узагальнюю сказане»* або *«Я переходжу до висновків»*. Є сенс закликати слухачів до конкретних дій, вчинків, зробити слухачам комплімент

Візьміть до уваги!

У заключній частині також можуть використовуватися і цитата, і риторичні запитання, і антитеза, і художній образ, і анафора, і звертання до слухачів. Наприклад:
«Отже, завершуючи свої міркування, я хотів би (*попередження*) висловити надію на те, що удасться знайти правильну відповідь на страшне запитання Ейнштейна: підготуємо кінець людству чи відвернемо війну (*цитата з антитезою*). Я думаю, що є шлях порятунку цього покоління від війни. Якщо це можливо завдяки нашим спільним зусиллям (*звертання до слухачів*), то чому б миру не досягнути наступним поколінням? (*антитеза: «війна — мир», риторичне запитання*). Вам надано право вирішувати, які із творінь сьогоднішнього дня будуть перенесені через поріг нового століття (образ). Я думаю, що зрештою це буде здійснення ідеї свободи в усіх галузях суспільного життя, бо саме свободі (повтор) належить вічність» (*І. Крейський*).

Оратор повинен пам'ятати про те, що його промова має бути образною, ясною, цілеспрямованою, інформація — об'єктивною. Текст виступу не слід переобтяжувати теоретичними міркуваннями, абстрактною лексикою, термінологією. Для пожвавлення виступу треба використовувати афоризми, приказки і прислів'я, крилаті вирази, дотепи, гумор тощо. Лише за таких умов варто розраховувати на успіх, який, як відомо, відразу не приходить. Тому радимо наполегливо удосконалювати свої ораторські вміння, беручи активну участь у різноманітних навчальних та публічних заходах.

Отже, успіх виступу забезпечує ретельна підготовка. По-перше, треба сформулювати тему виступу, скласти його план, у якому фіксується логічна структура, а також послідовність та взаємозв'язок висловлюваних думок, або конспект виступу (повний чи з ключових слів, на які падає логічний наголос під час промови). Доберіть приклади, порівняння, що будуть ілюструвати основні думки. І ще: *не виступайте, доки не зберете якомога більше матеріалу, важливого й цікавого для слухачів. Говоріть лише тоді, коли маєте що сказати.*

Доповідь

Доповідь — одна з найпоширеніших форм публічних виступів, у якій порушуються нова проблема або гостре, злободенне питання, що потребують вирішення. Доповідь є важливим елементом системи зв'язків із громадськістю (наприклад, висловлення авторської позиції з наукової проблеми, громадянської позиції з певного питання тощо).

Розрізняють *політичні, ділові* та *наукові, звітні* доповіді за певний період діяльності та ін.

Виголошення доповіді, так само як і виступу, потребує серйозної підготовки. *Перший крок* — визначення мети та завдань, окреслення найважливіших питань доповіді. *Другий крок* — добір інформації. Вона може бути отримана з двох джерел: 1) теоретичних — це можуть бути статті в періодичних виданнях, книги, монографічні праці, що стосуються теми, енциклопедичні, термінологічні та галузеві словники; 2) з усної бесіди

з обізнаними з проблемою людьми. Добираючи інформацію, необхідно пам'ятати про те, що повідомлення буде теоретично обґрунтованим та актуальним лише за умови наявності промовистих прикладів. *Третій крок* — визначити та сформулювати власне бачення проблеми. Структура доповіді така ж, як і виступу.

Дискусія та диспут

У процесі навчальної діяльності вам доведеться неодноразово брати участь у таких формах публічних виступів, як дискусія та диспут.

Дискусія — широке публічне обговорення якогось спірного питання на зборах, у пресі тощо; спір, суперечка окремих осіб, співрозмовників.

Диспут — спір на наукову, літературну та іншу тему, що відбувається перед аудиторією; публічне обговорення наукової праці, написаної для здобуття наукового ступеня.

Всі зауваження, викладені вище, також стосуються цих двох видів комунікації. Часто участь у дискусії мовець може взяти й без підготовки, експромтом. Тому треба пам'ятати про культуру мовлення та культуру ведення публічних спорів. І ще про те, що висловлювання опонентів не стосуються особисто вас як людини, індивіда, а спрямовані на вирішення питання, яке дискутується. Толерантність, коректність, стриманість, повага до учасників дискусії чи диспуту — найголовніші риси, які треба виховувати майбутньому науковцеві, високоосвіченому спеціалістові.

Корисні поради

Правила ведення дискусії

- Говоріть по черзі, а не всі одночасно.
- Не перебивайте того, хто говорить.
- Критикуйте ідею, а не особу, що її висловила.
- Поважайте того, хто висловив іншу думку (інший погляд).
- Не смійтеся, коли хтось говорить, якщо він не жартує.
- Не відхиляйтеся від теми дискусії.
- Заохочуйте до участі в дискусії інших (За *І. Томаном*).

Спілкування з аудиторією (публікою) під час публічних виступів

Під час публічного виступу важливо вміти спілкуватися з аудиторією. Уміння встановити контакт з публікою — велике мистецтво. Мало хто ним володіє з народження. Досягти його можна роками наполегливої праці. А найголовніше — треба навчитися ставитися до аудиторії слухачів доброзичливо, без агресії, з повагою, щиро, тактовно, з гумором.

Популярність у колективі залежить від того, наскільки зовнішній вигляд, поведінка та манери спілкування того чи іншого індивіда відповідають уявленням і неписаним правилам конкретної суспільної групи. Гарні рухи і вміння поводитися — такі ж важливі складники приємного зовнішнього вигляду, як і фізичні дані та зовнішній вигляд (одяг, зачіска тощо).

Установленню контакту між промовцем і слухачами сприяє правильна поведінка першого і зміст доповіді. Якщо ви впевнено виходите на трибуну, то уже цим справляєте позитивне враження. Запам'ятайте, що більшість слухачів протягом перших хвилин виступу приділяє промовцеві всю свою увагу (вони приглядаються до нього: як він іде, як розкладає папери, як починає говорити, як поводиться за трибуною).
Якщо, йдучи до трибуни, ви виявляєте свою знервованість, поспіх, страх, ніяковість, то все це неодмінно вплине на слухачів, на їхню увагу та зацікавленість. Тому ви повинні всією своєю поведінкою виражати впевненість і віру в свої сили.
Упевнено станьте за трибуну, розкладіть свої папери, впевнено і спокійно погляньте на слухачів. Почекайте, поки всі повсідаються. Така коротка пауза дає можливість слухачам зайняти свої місця і заспокоїтися. Те, що ви поки що не починаєте говорити, загострить їхню увагу, та й ви самі зможете протягом цієї короткої хвилі заспокоїтися й зосередитися. Ця пауза і ваш прямий погляд справлять позитивне враження ще до того, як ви почнете говорити. Велике значення має ваш упевнений погляд. Якщо промовець лише два-три рази скрадливо гляне на присутніх, то враження він справить разюче відмінне від того, коли впевненим поглядом дивиться в очі присутнім. Легка усмішка викликає доброзичливість з боку слухачів, сприяє встановленню з ними контакту. Тут знову ж таки слід наголосити: хто любить людей, того й люди люблять. Більшості досвідчених і популярних лекторів властиве таке ставлення до своїх слухачів.
Далі контакт закріплюється вже під час промови — так само, як і під час особистої зустрічі з людьми (За *І. Томаном*).

Читання, його роль у навчальній діяльності студентів. Види читання

Читання є одним з основних видів діяльності, до яких звертаються студенти в процесі навчання. «Але ж ми всі давно цього навчилися! — зауважите ви. — Що тут може бути особливого? Ось книга чи інтернет-видання, бери і читай!» Це так, але читання з навчальною метою відрізняється від просто читання, розважального читання, читання мимохідь.

Як уже зазначалося вище, читання належить до рецептивного виду діяльності, тобто відбувається сприймання інформації. Зрозуміло, що як і будь-яка діяльність, читання складається з кількох етапів. Починається цей процес після того, як індивід визначив *мету* своєї діяльності (читати для чого). Далі завдяки мислительним процесам аналізу та синтезу відбувається *сприйняття* форми та змісту прочитаного, його *розуміння*. І лише після цього відбувається *відтворення* інформації у формі говоріння, письма, приймаються рішення, що зумовлюють певні практичні дії. Наприклад: зацікавився якоюсь темою → прочитав статтю у науковому журналі → осмислив інформацію → обговорив з викладачем, друзями → вирішив написати реферат → написав → виступив на семінарському занятті з повідомленням.

У процесі читання розв'язуються різноманітні комунікативні завдання: здобути знання, навчитися виконувати

певну роботу, одержати естетичну насолоду тощо. Тому залежно від мотивації реалізуються й різні види читання: ознайомлювальне, вивчальне та вибіркове.

Ознайомлювальне читання здійснюють для попереднього ознайомлення з книжкою (статтею тощо). Переглянувши анотацію, передмову або зі змісту склавши попередню характеристику видання, читач має зробити висновки про цінність та корисність книжки.

Вивчальне читання (поглиблене, аналітичне, критичне, творче) передбачає не просто сприйняття інформації, а й з'ясування незрозумілого, власне (перефразоване) трактування поданих положень та висновків. У навчанні цей вид читання вважають найдоцільнішим. До цього читання слід вдаватися, опрацьовуючи новий матеріал. Під час вивчального читання студент ставиться до прочитаного творчо і критично, що сприяє ефективному запам'ятовуванню прочитаного, розвитку процесів мислення.

Вибіркове читання — це швидке читання, у процесі якого читач, охоплюючи текст загалом, акцентує увагу тільки на потрібних йому аспектах. Його застосовують для повторного перегляду книги, щоб знайти потрібне місце, яке читають поглиблено.

Цікаво знати

!

Цінність кожного наукового твору коливається в великих межах. Далеко не кожну книгу варто читати повністю, в окремих випадках потрібні її частини. Тому для економії часу і щоб визначити мету та підходи до книги, починати слід з попереднього ознайомлення з нею.

При цьому необхідно взяти до уваги всі ті елементи книги, які дають можливості оцінити її як належить. Робити це треба в такій послідовності: → *заголовок* → *автор* → *видавництво* → *час видання* → *анотація* → *зміст* → *передмова* → *довідково-бібліографічний апарат.*

Переглядове та ознайомлювальне читання дасть змогу визначитись, наскільки книга стосується вашої теми, а також є необхідною. Ретельне опрацювання («суцільне читання») книги — це засвоєння її змісту, осмислення з метою використання в своїй роботі. Читання наукової літератури повинно супроводжуватись веденням записів, що дає можливість зберегти потрібний матеріал для подальшого використання (І. Домрачева).

Тематичні виписки. Тези. Конспект

Кількість інформації, яку ви будете одержувати, вступивши до вищого навчального закладу, постійно зростатиме. Дійсно, студентові важко запам'ятати все, про що йдеться на лекціях, семінарських заняттях, у пресі та засобах масової інформації, навчальних посібниках і підручниках. Навіть в одній якійсь галузі — літературі, мовознавстві, мистецтві, економіці, техніці, технологіях тощо. Тому дуже важливо навчитися робити відбір потрібного матеріалу і занотовувати його. Це розвиває інтелект і має неоціненне практичне значення. Адже зроблені вами записи допоможуть відновити в пам'яті матеріал під час підготовки до практичних занять, екзаменів, написання рефератів, курсових, дипломних, магістерських робіт.

Відомо декілька видів записів: план, виписки, тематичні виписки, тези, конспект.

Що таке *план*, вам відомо ще зі школи. Він допомагає відтворити послідовність матеріалу опрацьованого джерела. Але в книгах, статтях ви часто зустрічаєте такі думки, які хочеться запам'ятати на все життя або, залежно від ваших пізнавально-наукових чи практичних інтересів, використати при написанні різного виду робіт, перевірити дослідним шляхом. Такі важливі тези, думки ви занотовуєте у свій записник, тобто робите *виписки*. Під час підготовки до виступу, доповіді добирається матеріал за певною темою. Якщо ви робите виписки з різних джерел, але за однією темою (наприклад, «Технології навчання»), то вони називаються *тематичними* й оформлюються здебільшого у вигляді цитат.

Візьміть до уваги!

Як працювати над тематичними виписками

1. Уважно прочитайте статтю, позначивши олівцем важливий матеріал.
2. Випишіть цитати, додаючи службову інформацію у такій послідовності: прізвище та ініціали автора, назва твору, місце і рік видання, видавництво, том (розділ) книги, сторінка. Такі дані будуть вам потрібні для оформлення посилань на джерело, з якого взято цитату, а також для складання списків використаної (опрацьованої) літератури. Перед цитатою треба подавати заголовок теми, якої вона стосується (наприклад: «Народний одяг»).
3. Якщо нова цитата з цього самого твору, то пишуть: «Там само»; якщо цитату взято з уже зазначеного твору, але з іншої сторінки, то пишуть: «Там само, с. …»
4. Якщо у великій цитаті ви пропускаєте не важливі для вас відомості, то пропуск у тексті позначають трьома крапками (...) або кутовими дужками, в яких також ставлять три крапки (<…>).
5. Цитата оформлюється за правилами пунктуації тієї мови, якою вона написана.
6. Якщо цитата є продовженням вашої думки, вона пишеться з малої літери, але в лапках.

У засвоєнні змісту складної статті з будь-якої дисципліни допоможуть складені вами тези, які пишуться після плану. Тезування сприяє розвиткові логічного мислення, розвиває вміння чітко, ясно і послідовно висловлювати думки.

Тези — це стисло сформульовані основні положення прочитаного тексту, які передають його суть. Є два види тезування:

- добір авторських думок із тексту (тезування у вигляді цитат);
- самостійне формулювання основних положень статті.

Кожен обирає таку форму тезування, яка видається йому найбільш зручною. Іноді є потреба комбінувати обидва види.

Візьміть до уваги!

Як складати тези статті

- Уважно прочитайте статтю. Подумайте, чи відповідає її зміст тому завданню (меті), яке стоїть перед вами.
- Поділіть статтю на смислові частини, визначте мікротеми і складіть план.

- Прочитайте статтю вдруге, визначаючи основні думки та положення, важливі для вашого завдання.
- Запишіть навпроти кожного пункту плану відповідні ідеї та положення цитатами або передайте власними словами.
- Слідкуйте за тим, щоб не було перекручень змісту, звіряйте записане з думкою автора.

Є один вид записів, створювати який повинен уміти кожен студент. Досить складний вид, оскільки він може містити одночасно план, виписки, тези у різному поєднанні. До того ж, все це має бути поєднане внутрішнім логічним зв'язком, систематизовано. Звичайно, йдеться про конспект — цей магічний для кожного студента вид записок, найбільш універсальний з усього, що студентові доводиться створювати під час навчання. Завдяки систематичності й послідовності викладу матеріалу конспектом можуть користуватися й інші читачі. Конспектом можна користуватися й через багато років після того, як він був створений. Основний принцип створення конспекту: *коротко, але переконливо*.

Візьміть до уваги!

Конспект — це стислий, зв'язний, послідовний переказ змісту статті чи розділу книги, лекції тощо. Конспект джерела складається після попереднього прочитання тексту і виділення основних думок, положень, цитат. Конспект лекції чи іншого усного повідомлення складається під час їх слухання, у тому порядку, в якому матеріал подає той, хто проводить лекцію чи інший захід.

Існує кілька видів конспектів: плановий, текстуальний, вільний, змішаний, тематичний, хронологічний. Кожен користувач обирає вид конспекту, орієнтуючись на матеріал, який потрібно опрацювати, та ситуацію, в якій знаходиться.

Плановий конспект легко написати завдяки попередньо складеному плану твору. Кожному питанню плану відповідає своя частина конспекту. Стислий, у формі плану конспект-переказ прочитаного найбільш доречний тоді, коли треба засвоїти матеріал у процесі його сприймання. Найкоротший плановий конспект має вигляд «запитання — відповідь».

Цікаво знати

Часто під час опрацювання наукової літератури користуються методом *вкладених аркушів*. Що це значить? У книжку між відповідними сторінками вкладаються окремі аркушики паперу, на які дуже стисло заноситься потрібна інформація — конспект матеріалу, що поданий на сторінці, ідеї, визначення термінів, важливі дати тощо. Такий метод допомагає дуже швидко підготувати виступ, повідомлення. Але він має і недолік — через певний час за такими вкладеними аркушиками важко пригадати зміст статті чи видання.

Текстуальний конспект передбачає послідовний виклад основних думок статті словами автора (цитатами). Переваги такого виду конспекту полягають у тому, що ним можна буде користуватися тривалий час, він допоможе встановити істинність чи хибність положень, висловлених автором, виявити дискусійні моменти в науковій роботі. Тобто такий конспект радимо робити для порівняльного аналізу, дослідження певних явищ чи понять. Щоб скласти текстуальний конспект, студент повинен володіти навичкою швидко й правильно обирати потрібні цитати. Проте треба пам'ятати про те, що під час такого виду конспектування не активізуються увага й пам'ять.

Найбільшу творчість студенти можуть виявити під час підготовки *вільного конспекту*. Адже тут треба поєднати вміння робити виписки, тези, складати план. Такий вид конспектування надзвичайно корисний, тому що під час підготовки вільного конспекту, по-перше, формується здатність самостійно чітко формулювати основні положення, осмислювати матеріал, по-друге, розвивається увага, пам'ять, мислення, розширюється словниковий запас.

Під час *змішаного конспектування* цитування поєднується з вільним викладом змісту прочитаного.

Тематичний конспект допоможе розробити певну тему чи вивчити питання за кількома джерелами. Він передбачає не тільки конспектування, а й залучення здобутих раніше знань та досвіду, власних міркувань з проблеми тощо.

У конспекті необхідно застосовувати підкреслення, виділення ключових слів іншим кольором або шрифтом. Це допомагає швидше знайти потрібне під час читання. Щоб прискорити процес конспектування, варто також скласти власний список скорочень слів, наприклад: соціально-економічний — *соц.-економ.*, педагогічний — *педагогічн.*, іноземна мова — *ІМ*, англійська мова — *АМ*, українська мова — *УМ*, українська література — *УЛ*, сільське господарство — *с/г* та под. Деяку інформацію не обов'язково записувати повністю — вистачить і схематичного зображення за допомогою стрілочок, геометричних фігур.

Візьміть до уваги!

Як складати конспект

- Прочитайте уважно статтю, визначте тему та основну думку.
- Поділіть текст на логічно завершені смислові частини, підкресліть олівцем ключові слова.
- Доберіть до кожної частини власний заголовок або запишіть у вигляді цитати.
- Кожен пункт у конспекті пишіть з нового рядка через певний інтервал (щоб було куди вписати додаткову інформацію).
- Ключові слова (ідеї) виділіть іншим кольором чи підкресліть (прямою лінією — важливу думку; хвилястою — додаткову інформацію; вертикальною рискою позначте важливу інформацію — «не забути!»; знаками на полях: «?» — «сумнівно»; «!!» — «цікаво»; «>» — «більше»; «<» — «менше»; «=» — «рівнозначно»; «□» — «вставка», «доповнення»).
- Прочитайте ще раз статтю, зіставте з конспектом. Якщо пропущена якась важлива інформація, доповніть.

Письмові творчі роботи. Есе. Реферат

Згідно з ІНПС та робочими програмами дисциплін, студенти у процесі навчання виконують декілька видів письмових робіт, які різняться за метою та способом виконання, підлягають оцінюванню, що виражається у певній кількості балів (див. «Систему оцінювання навчальних досягнень студента», с. 82). Багато з цих видів робіт є обов'язковими до виконання відповідно до робочої навчальної програми дисципліни. Тому студентові треба знати загальні вимоги щодо змісту, структури, технічного оформлення цих робіт. Їх дотримання допоможе одержати максимальну кількість балів та уникнути багатьох помилок.

Розглянемо загальні характеристики двох найбільш поширених видів робіт — есе та реферату. Говоримо «загальні», тому що існують деякі специфічні вимоги щодо написання цих робіт, зумовлені змістом дисципліни, що вивчається. З ними вас ознайомить викладач.

Есе — це письмова творча робота, в якій студент на основі опрацьованого матеріалу самостійно висвітлює теми, питання, проблеми відповідно до обраного підходу, стилю тощо.

Реферат — це короткий виклад у писемній чи усній формах основного змісту низки наукових праць, що вивчалися студентом, з аналізом запропонованих шляхів вирішення певної проблеми, а також висловленням власних міркувань автора реферату щодо цієї проблеми. Якщо реферат цих ознак не має, то він є лише конспектом опрацьованих публікацій.

Підготовлений реферат може бути використаний для виголошення доповіді, підготовки наукового звіту, написання статті, а також накопичення інформації для подальшої дослідної роботи. Студент повинен бути готовим, якщо потрібно, стисло представити інформацію, що міститься в рефераті, відповісти на запитання викладача.

Робота над рефератом зорієнтована на:

- розвиток базисних умінь наукової роботи (вміння постійно знаходити необхідний науковий матеріал, користуватися довідковою літературою, складати список використаної літератури, формулювати висновки);
- формування гностичних умінь, необхідних для оволодіння певною дисципліною;
- формування вмінь реферування;
- розвиток мислення студентів;
- оволодіння основами наукового писемного мовлення.

Обсяг есе/реферату встановлюють відповідні кафедри, але реферат, скажімо, повинен мати обсяг 10–15 сторінок.

Основні змістові структурні частини есе та реферату подібні до структури виступу чи доповіді, що вже розглядалися вище:

- *вступ* (обґрунтовується актуальність обраної теми (проблеми), характеризується її практичне значення, формулюється мета написання, визначаються конкретні завдання роботи);
- *основна частина* (складається з кількох розділів (в основному у рефераті, для есе — не обов'язково), де подається виклад наявних точок зору з обраної теми,

представлених у сучасній науковій літературі, а також самостійний аналіз опрацьованого матеріалу; пропонується авторський варіант вирішення цієї проблеми. Кожний розділ нумерується і має свою назву);

- *висновки* (автор стисло характеризує основні результати виконаної роботи, формулює узагальнювальні тези відповідно до завдань, визначених у вступі).

У письмовій роботі обов'язково наявна *титульна сторінка*, котру можна співвіднести з початком виступу. Вона має стандартне, часто затверджене кафедрою чи інститутом оформлення. Тут зазначають назву навчального закладу, його підпорядкування, факультет, кафедру, спеціальність, дисципліну, тему, курс, групу, прізвище й ініціали студента та викладача, місто, рік написання (див. нижче).

Зразок оформлення титульної сторінки реферату

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Гуманітарний інститут

Кафедра української мови

Історичні умови зародження та розвитку гімназійної освіти в Україні

(реферат)

Решетник
Наталя Володимирівна,
студентка групи ФУЗ-1-07-4.Од

Київ — 2015

Обов'язковими елементами письмової роботи є *план* та *список літератури* (*список джерел*), поданий в алфавітному порядку з урахуванням сучасних вимог до бібліографічного опису. Нижче наведено зразок оформлення бібліографічних даних[1].

Джерело	Зразок оформлення
Книги; монографії (один, два, три автори)	*Афанасьев В. В.* Расчёты на программируемых мікрокалькуляторах / В. В. Афанасьев, О. Н. Василько. — М. : Энергоиздат, 1992. — 190 с. *Василенко М. В.* Теорія інформаційних систем : навч. посіб. / М. В. Василенко. — К. : Вища шк., 1992. — 430 с. *Матюх Н. Д.* Що дорожче срібла-золота / Наталія Дмитрівна Матюх. — К. : Асамблея діл. кіл : Ін-т соц. іміджмейкінгу, 2006. — 311 с. — (Ювеліри України ; т. 1). *Матяш І. Б.* Діяльність надзвичайної дипломатичної місії УНР в Угорщині : історія, спогади, арх. док. / І. Б. Матяш, Ю. В. Мушка. — Києво-Могилян. акад., 2005. — 397, [1] с. — (Бібліотека наукового щорічника «Україна дипломатична»; вип. 1). *Меліков А. З.* Математичні моделі багатопотокових систем обслуговування / А. З. Меліков, В. М. Іванов, Н. А. Рюмін. — К. : Техніка, 1998. — 265 с. *Суберляк О. В.* Технологія переробки полімерних та композиційних матеріалів : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. В. Суберляк, П. І. Баштанник. — Львів : Растр-7, 2007. — 375 с. *Шкляр В.* Елементал : [роман] / Василь Шкляр. — Львів : Кальварія, 2005. — 196, [1] с. — (Першотвір).
Чотири автори	Основы создания гибких автоматизированых производств / Л. А. Сидоров, Л. В. Адамович, В. Т. Музычук, А. Е. Гридасов ; под ред. Б. И. Тимофеева. — К. : Техніка, 1986. — 144 с.
П'ять і більше авторів	Психология менеджмента / [П. К. Власов, А. В. Липницкий, И. М. Лущихина и др.] ; под ред. Г. С. Никифорова. — [3-е изд.]. — Х. : Гуманитар. центр, 2007. — 510 с. Системный анализ / [Н. И. Белоус, Е. И. Вишняков, В. Ю. Левин и др.] — М. : Экономика, 1995. — 620 с. Формування здорового способу життя молоді : навч.-метод. посіб. для працівників соц. служб для сім'ї, дітей та молоді / [Т. В. Бондар, О. Г. Карпенко, Д. М. Дикова-Фаворська та ін.]. — К. : Укр. ін-т соц. дослідж., 2005. — 115 с. — (Серія «Формування здорового способу життя молоді» : у 14 кн., кн. 13).
Багатотомні видання	Історія України: у 8 т. — К. : Основи, 2004. — Т. 2. — 530 с.

[1] За даними Книжкової палати України.

Джерело	Зразок оформлення
Перекладені видання	*Акофф Р. Л.* Идеализированное проектирование: как предотвратить завтрашний кризис сегодня. Создание будущего организации / Акофф Р. Л., Магидсон Д. К., Эдисон Г. Д. ; пер. с англ. Ф. П. Тарасенко. — Днепропетровск : Баланс Бизнес Букс, 2007. — XLIII, 265 с. *Василій Великий.* Гомілії / Василій Великий ; [пер. з давньогрец. Л. Звонська]. — Львів : Свічадо, 2006. — 307 с. — (Джерела християнського Сходу. Золотий вік патристики IV—V ст. ; № 14). *Мишкін О.* Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / О. Мишкін, С. Фредерік ; пер. з англ. — К. : Основи, 1999. — 963 с.
Збірники наукових праць	Вычислительная и прикладная математика : сб. науч. раб. — К. : Либідь, 1996. — 85 с.
Статті з журналів	*Нижник Н. Р.* Синергетично-рефлексивна модель соціальної самоорганізації та управління / Н. Р. Нижник // Вісник НАДУ при Президентові України. — 2003. — № 3. — С. 5–14.
Енциклопедії	Юридична енциклопедія: у 6 т. / ред. кол.: Ю. С. Шученко (голова ред. кол.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 2001. — Т. 3. — 530 с.
Словники	*Тимошенко З. І.* Болонський процес в дії: слов.-довід. основ. термінів і понять з орг. навч. процесу у вищ. навч. закл. / З. І. Тимошенко, О. І. Тимошенко ; Європ. ун-т. — К. : Європ. ун-т, 2007. — 57 с. : табл. — ISBN 966-301-090-8.
Законодавчі та нормативні документи	Кримінально-процесуальний кодекс України: за станом на 1 груд. 2008 р. / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — К. : Парлам. вид-во, 2008. — 207 с. — (Бібліотека офіційних видань).
Автореферати дисертацій	*Нгуен Ші Данг.* Моделювання і прогнозування макроекономічних показників у системі підтримки прийняття рішень управління державними фінансами : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук: спец. 05.13.06 «Автоматиз. системи упр. та прогрес. інформ. Технології» / Нгуен Ші Данг; Нац. техн. ун-т України «Харків. політехн. ін-т». — К., 2007. — 20 с. : іл., табл. — Бібліогр. : С. 17–18.
Інтернет-ресурси	Бібліотека і доступність інформації у сучасному світі: електронні ресурси в науці, культурі та освіті : (підсумки 10-ї Міжнар. конф. «Крим-2003») / Л. Й. Костенко, А. О. Чекмарьов, А. Г. Бровкін, І. А. Пав- луша // Бібліотечний вісник. — 2003. — № 4. — С. 43. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/articles/2003/03klinko.htm — Назва з екрану.

Для написання письмових робіт потрібно виконати певну *підготовчу роботу*. По-перше, треба зібрати й проаналізувати матеріали з теми, опрацювавши достатню кількість джерел. Не забувайте про методи та прийоми роботи з виписками, цитатами, а також конспектування, які було висвітлено вище!

Наступний етап — визначення проблеми, з'ясування її суті, кола науковців, які нею цікавилися, коли про неї вперше згадали, як вона може бути вирішена тощо; формулювання теми (проблеми), якщо вона не була сформульована викладачем. Пам'ятайте, що теза, яка становить основу теми, повинна підлягати аргументованому доведенню.

Далі варто продумати план роботи, її структуру, а відповідно до них — рубрикацію. Текст роботи має поділятися на змістові, графічно відокремлені частини зі своїми заголовками, підзаголовками, нумерацією тощо, кожна нова думка починатися з абзацу. Нагадаємо, що *абзац* — це відступ управо у рядку, яким починається виклад нової думки у документі, а також фрагмент тексту між двома такими відступами. Абзац — це внутрішньо замкнене смислове ціле, що виражає завершену думку. Радимо уникати надто великих абзаців.

Візьміть до уваги!

Абзацне членування тексту доповнює нумерація рубрик тексту, що вказує на взаємозалежність певних розділів, частин, пунктів та їх підпорядкування. Існує дві системи нумерації — комбінована (традиційна) й нова.

Комбінована (традиційна) система ґрунтується на використанні різних типів знаків — слів, літер, арабських та римських цифр. Ця система використання різних позначень обов'язково має бути логічною, послідовною і будуватися за ознакою зростання.

Нова система ґрунтується на використанні лише арабських цифр, розміщених у певній послідовності.

Системи нумерації		
Комбінована (традиційна)		**Нова**
А. Б. В.	Розділ I	1
I. II. III.	Частина 1	1.1
I. 2. 3.	Частина 2	1.2
1); 2); 3);	Пункт 1	1.2.1
а); б); в);	§1	1.2.2.1
	§2	1.3
		2
		і т. д.

І ще одне. Оскільки писемне мовлення відрізняється від усного, то варто пам'ятати про те, що думки у письмовій роботі мають бути висловлені більш чітко, стилістично грамотно, а написаний текст повинен відповідати загальноприйнятим граматичним нормам української (чи іноземної) мови. Адже оцінюванню підлягає не лише вміння студента висловлювати свої думки з означеної проблеми, а й структура, оформлення та мовностилістична грамотність творчої роботи, тобто ураховується загальна мовна культура студента.

Технічне оформлення письмових робіт має бути стандартним для Word: шрифт — Times New Roman, ромір шрифта — 14 пт, міжрядковий інтервал — 1,5 пт. Поля: ліве — 3 см, праве — 1,5 см, верхнє та нижнє — по 2 см. Першою сторінкою роботи є титульний аркуш, який включається в загальну нумерацію сторінок. На титульному аркуші номер сторінки не проставляється, на наступних сторінках номер (без крапки) проставляється в правому верхньому/нижньому кутку.

Текст реферату повинен ділитися на розділи, пункти, підпункти (див. вище). Заголовки розділів необхідно розміщувати в середині рядка без крапки в кінці та друкувати ПРОПИСНИМИ (ВЕЛИКИМИ) ЛІТЕРАМИ, без підкреслення. Нумерацію сторінок, розділів, малюнків, таблиць проставляють арабськими цифрами без знаку №.

Таблиці та малюнки нумерують у межах кожного розділу роботи двома цифрами: номер розділу і підпорядкований номер малюнка, розділені крапкою. Наприклад: *мал. 1.5* (тобто це п'ятий малюнок першого розділу); *Таблиця 1.1* (курсивом, виключка в правий край, кегль менший, ніж основний). Кожний малюнок повинен мати назву. Її розміщують під малюнком: *Мал. 1.5*. Організаційна схема управління (без крапки в кінці). Назва таблиці подається посередині рядка **напівжирним шрифтом** на наступному рядку після слова *Таблиця*. Якщо таблиця переходить на іншу сторінку, треба писати: *Продовження табл. 1.1* (з виключкою вправо).

Читайте. Думайте.
Робіть висновки. Дискутуйте

- Знання деяких принципів легко компенсує незнання деяких фактів (*К. Гельвецій*).
- Що користі в тім, що ти багато чого знав, раз ти не вмів застосовувати твої знання до твоїх потреб (*Ф. Петрарка*).
- Заговори, щоб я тебе побачив (*Сократ*).
- Найбільша цінність оратора не тільки сказати те, що потрібно, але і не сказати того, чого не потрібно (*Цицерон*).
- Належна підготовка доповіді залежить від багатьох чинників: життєвого досвіду промовця, місця проведення зібрання, специфіки аудиторії тощо. Доповідь краще записати повністю і потім прочитати; можна написати, вивчити, виголосити з пам'яті. Але за будь-якої умови не треба виступати з доповіддю перед слухачами, доки не зберете якнайбільше матеріалу, важливого й цікавого для них. Приказка говорить: «З посудини не можна вилити більше, ніж було в неї налито». Так і людина не може сказати більше, ніж знає (*А. Капська*).
- Про встановлення контакту зі слухачами не забувайте ніколи. Продумайте заздалегідь, що у вас може бути з ними спільного, з'ясуйте, які проблеми і труднощі хвилюють їх. Так само, як і під час встановлення особистих контактів, намагайтеся неодмінно знайти, що пов'язує вас зі слухачами. Початок доповіді: «Зараз я вам усім доведу, як ви помиляєтеся, коли думаєте, що...» — дуже невдалий. Промовець

налаштував слухачів проти себе так, що вони потім не звертатимуть уваги на будь-які його аргументи.

Запам'ятайте, що, не встановивши контакту зі слухачами, їх не можна ні зацікавити чим-небудь, ні змінити їх погляди на те, про що ви будете їм говорити (*І. Томан*).

Візьміть до уваги!

• ***Радимо прочитати*** •

1. *Бацевич Ф. С.* Основи комунікативної лінгвістики : підруч. / Ф. С. Бацевич. — К. : ВЦ «Академія», 2004. — 344 с.
2. *Ботвина Н.* Офіційно-діловий та науковий стилі української мови : навч. посіб. / Н. Ботвина. — К. : АРТек, 1999. — 264 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. — 1440 с.
4. *Городенська Катерина.* Українське слово у вимірах сьогодення / К. Городенська ; Ін-т укр. мови НАН України. — К. : КММ, 2014. — 214 с.
5. *Зарицький М. С.* Стилістика сучасної української мови : посіб. / М. С. Зарицький. — К. : Сатсанта, 1999. — 88 с.
6. *Караман С. О.* Українська мова за професійним спрямуванням : навч. посіб. / С. О. Караман, О. А. Копусь, В. І. Тихоша. — К. : Літера ЛТД, 2010. — 480 с.
7. *Ковальчук В. В.* Основи наукових досліджень : навч. посіб. / В. В. Ковальчук. — К. : ВД «Слово», 2009. — 240 с.
8. *Пентилюк М. І.* Культура мови і стилістика : навч. посіб. / М. І. Пентилюк. — К., 1994.
9. *Селігей П. О.* Питоме і чуже в термінології: гармонія чи конфлікт? / П. О. Селігей // Вісник НАН України. — 2007. — № 9. — С. 20–28.
10. *Соснова М. П.* Тренинг коммуникативного мастерства : уч.-практ. пособ. / М. П. Соснова. — М. : Академический проект, 2010. — 256 с. — (Серия "Gaudeamus").
11. *Стишов О. А.* Українська лексика кінця XX століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) : монографія / О. А. Стишов. — Вид. 2-ге переробл. — К. : Пугач, 2005. — 388 с.
12. *Томан Іржі.* Мистецтво говорити / Іржі Томан ; пер. з чеської. — К., 1989.
13. *Томан І.* Як удосконалювати самого себе / І. Томан ; пер. з чеської. — К., 1989.
14. *Черніченко Г. О.* Попит на освітні послуги: шляхи наближення до потреб роботодавців / Г. О. Черніченко, Л. В. Шаульська // Університетські наукові записки. — 2007. — № 3 (23). — С. 224–230. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.univer.km.ua/visnyk/1382.pdf — Назва з екрану.

Інтернет-ресурси

1. Довідник з української мови: http://www.ussr.to/All/tishkovets/movva.html
2. Електронний підручник з сучасної української мови: http://www.philolog.univ.kiev.ua/WINS/pidruchn/index.html
3. Мова ділових паперів: http://www.bpapers.iatp.org.ua (X)
4. Словники України "on-line": http://www.ulif.org.ua/ulp/dict_all/
5. Словник іншомовних слів: http://www.pcdigest.net/ures/book/sis.shtml
6. Українська мова в Інтернеті: http://www.novamova.info/

Відеоматеріали

1. Дикція. 3-й урок ораторського мистецтва: http://www.youtube.com/watch?v=jL4MYbvushc
2. П'ять золотих питань успішного оратора: http://www.youtube.com/watch?v=K5S5De1_S_I
3. Трибуна лідера. Заговори, щоб я тебе побачив: http://www.youtube.com/watch?v=604YsrR2eI8

«Сходинки зростання»

Практикум **4**

Я – В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ

Розділ присвячено ознайомленню з поняттями: інформаційне суспільство, інформатизація, смарт-освіта, смарт-університет, навички XXI століття, якими має володіти успішний студент, електронне освітнє середовище Університету; а також містить докладний матеріал про електронні освітні ресурси Університету: портал, електронний каталог, корпоративну е-пошту, платформу електронного навчання та електронного тестування, інституційний репозиторій, Вікі-портал, портфоліо студента та викладача, наукові електронні видання, систему «Антиплагіат» тощо.

Ключові слова: *інформаційне суспільство, інформаційне середовище, навички XXI століття, електронні ресурси, портал Університету, електронний каталог, електронне навчання, інституційний репозиторій, Вікі-портал, електронне тестування, портфоліо.*

Я — В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ

Завдяки широкому й усебічному розповсюдженню Всесвітньої мережі Internet та її основних послуг уже наприкінці 1990-х навчальний матеріал в освітніх закладах переорієнтовано на винаходи сучасності, зокрема web-технології, електронну пошту, пошукові сервери, телеконференції, спілкування в чатах.

О. Гладченко

Інформаційне середовище нині відіграє помітну роль в організації навчальної діяльності студентів, проте дуже важливо не загубитися в потоках інформації. Це можливо лише тоді, коли володієш навичками пошуку необхідних даних, вміннями перевіряти достовірність джерел, коли твоє ставлення до інформації — критичне. Я розділяю інформацію за важливістю, обсягом та сферою інтересів. Це допомагає мені зекономити час та уникнути плутанини.

К. Сізоненко, студентка Педагогічного інституту

СТВОРЕННЯ СМАРТ-УНІВЕРСИТЕТУ — НАШЕ СТРАТЕГІЧНЕ ЗАВДАННЯ

Світ стає цифровим, і люди на достатньому рівні мають володіти цифровими технологіями та використовувати їх ефективно в бізнесі, різних галузях економіки, зокрема в освіті та науці. Нині, як ніколи раніше, ключовим моментом будь-якої діяльності є доступ до інформаційних даних, що розміщуються у відповідних відкритих середовищах та можуть бути доступними з будь-якого місця та в будь-який час, що в свою чергу можна віднести до необхідних і достатніх умов розвитку інноваційної та підприємницької діяльності.

Компанія *IBM* першою почала говорити про те, що наша планета стає розумнішою — *смарт* (від. *англ.* smart — розумний), маючи на увазі те, що інтелектуальні (цифрові) технології впроваджуються в системи і процеси, які є основою нашого світу, вони використовуються у всіх напрямах розвитку інформаційного суспільства [1].

Тому у сучасних умовах абсолютно правомірно говорити про смарт-освіту та смарт-університет. Під терміном «смарт-освіта» будемо розуміти об'єднання сучасних навчальних закладів та навчально-педагогічних працівників для здійснення освітньої діяльності в мережі Інтернет на базі спільних стандартів, домовленостей і технологій, до яких включають:

- гнучке навчання в інтерактивному освітньому середовищі;
- швидку адаптацію студентів до середовища, яке стрімко змінюється;
- надання вільного доступу до освітнього контенту всього світу;
- формування у студентів навичок XXI століття, розуміння ними парадигми «освіти майбутнього», яка полягає в опануванні індивідом способами неперервного здобуття нових знань, вміння учитися самостійно; набутті навичок роботи з різнорідними та суперечливими даними й відомостями; формуванні самостійного креативного, а не репродуктивного типу мислення; доповнення традиційного принципу «формувати знання, вміння та навички» принципом «формувати компетентність» [3].

«Розумний» університет перш за все має бути готовим до об'єднання із глобальним інформаційним відкритим освітнім простором, який передбачає вільний доступ студентів і викладачів до світових інформаційних ресурсів, задоволення потреб студентів в інформаційних продуктах та послугах, а також ефективну інформаційну взаємодію всіх учасників навчального процесу. А це в свою чергу означає, що має відбутися перехід від книжкового до інтерактивного контенту, мають змінитися викладачі і студенти та їх компетентності, повинна бути створена нова концепція управління академічними та корпоративними знаннями. За таких умов завдання сучасного «розумного» університету, на шлях формування якого став наш Університет, полягає у розвитку у студентів:

— ключових компетенцій: життєвих, професійних, цифрових, комунікаційних;

— навичок людини XXI століття, в тому числі співробітництва (спільна робота, лідерство, повага до відмінностей тощо).

Розглянемо більш детально основні етапи переходу до «розумного» університету.

По-перше, це *перехід від книжкового пасивного контенту до електронного активного* та постійна актуалізація навчальних дисциплін. Під активним контентом будемо розуміти навчальний контент, що будується шляхом інтеграції знаннєвих об'єктів, електронних метрик та систем управління академічними знаннями. При цьому знання розміщуються в репозиторіях у формі знаннєвих об'єктів різного формату. Для опису та зв'язування всіх знаннєвих і навчальних об'єктів використовується спеціально розроблена система метаданих. Контент являє собою набір модулів, які можуть бути зібрані в будь-якій послідовності, що дає можливість розробляти індивідуально для кожного студента навчальний курс та в реаліях впроваджувати особистісно орієнтоване навчання. Технологічне середовище навчального закладу має забезпечувати роботу не лише з навчальними курсами, але й з їх окремими модулями. Контент розміщується в соціальних мережах для спільного доопрацювання і спільного використання як студентами, так і викладачами.

По-друге, *формування нових професійних та інформатичних компетентностей викладачів і студентів,* оскільки інформаційне суспільство знань вимагає інноваційних технологій щодо створення навчальних матеріалів та інноваційних підходів до навчання.

Інформаційне суспільство (*англ.* — information society) — теоретична концепція постіндустріального суспільства, в якій інформація і знання продукуються в єдиному інформаційному просторі. Головними продуктами виробництва інформаційного суспільства мають стати інформація і знання. Характерними рисами теоретичного інформаційного суспільства є збільшення ролі інформації і знань у житті суспільства; зростання кількості людей, зайнятих інформаційними технологіями, комунікаціями і виробництвом інформаційних продуктів і послуг, зростання їх частки у валовому внутрішньому продукті; зростання інформатизації та ролі інформаційних технологій в суспільних і господарських відносинах; створення глобального інформаційного простору, який забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, їх доступ до світових інформаційних ресурсів і задоволення їхніх потреб щодо інформаційних продуктів і послуг [4].

Інформатизація (*англ.* — informatisation) — сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки [4].

Контент (від *англ.* content — зміст) — це абсолютно будь-яке інформаційно значуще або змістовне наповнення інформаційного ресурсу або веб-сайту (тексти, мультимедіа, графіка) [4].

Відкриті освітні ресурси — це навчальні або наукові ресурси, які є вільно доступними, відкритими для користувачів. До відкритих освітніх ресурсів відносять електронні підручники, навчальні відео-, аудіоматеріали, презентації, тести, тренажери, а також інші електронні навчальні засоби. Відкриті освітні ресурси розміщені у спеціалізованих репозиторіях. Користувачі відкритих освітніх ресурсів представлені різними цільовими групами: учні, студенти, вчителі, викладачі. Крім використання відкритих освітніх ресурсів у навчальному процесі, вони можуть бути корисні тим, хто здобуває освіту неформально [4].

E-learning (від *англ.* electronic learning — електронне навчання) — система електронного навчання, синонім таких термінів, як «електронне навчання», «дистанційне навчання», «навчання із застосуванням комп'ютерів», «мережеве навчання», «віртуальне навчання за допомогою інформаційно-комунікаційних, електронних технологій». Існує визначення, яке дали фахівці ЮНЕСКО: «e-Learning — навчання за допомогою Інтернет і мультимедіа» [4].

Мобільне навчання — навчання, яке тісно пов'язане з електронним та дистанційним навчанням, особливістю є використання мобільних пристроїв. Навчання проходить незалежно від місцезнаходження того, хто навчається, і відбувається при використанні портативних технологій [4].

Репозиторій — спеціальний сервер, з якого можна завантажити програмне забезпечення. На сервері зберігається архів програмних продуктів, які доступні для завантаження. Це — місце, де зберігаються і підтримуються будь-які дані. Найчастіше

дані в репозиторії зберігаються у вигляді файлів, доступних для подальшого розповсюдження по Мережі. Співтовариство "Subversion" рекомендує використовувати замість терміна «репозиторій» термін «сховище», оскільки він повністю відповідає як прямому перекладу слова «repository», так і його значенню [4].

Інституційний репозиторій — місце, де накопичуються, зберігаються і підтримуються у належному стані документи наукового, освітнього та методичного призначення, створені співробітниками будь-якого структурного підрозділу Університету та студентами. Документи та інші дані зберігаються у вигляді файлів у форматі PDF, доступних для постійного безкоштовного, повнотекстового їх перегляду через Інтернет [4].

Метадані, у загальному випадку, — це дані, що характеризують або пояснюють інші дані. Наприклад, значення «123456» саме по собі недостатньо зрозуміле. А якщо зі значенням «123456» зіставлено достатньо виразне ім'я «поштовий індекс» (що вже є метаданими), то в цьому контексті значення «123456» більш осмислене — можна здобути відомості про місцезнаходження адресата, що має даний поштовий індекс.

Метадані — це інформація про дані: імена таблиць, колонок в таблиці, програм тощо. Метадані можна класифікувати за:

— *змістом:* можуть або описувати сам ресурс (наприклад, назва і розмір файлу), або вміст ресурсу (наприклад, «у цьому відеофайлі показано, як хлопець грає у футбол»);

— *відношенням до ресурсу в цілому:* можуть відноситися до ресурсу в цілому або до його частин. Наприклад, "Title" (назва фільму) відноситься до фільму в цілому, а "Scene description" (опис епізоду фільму) окремо до кожного епізоду фільму;

— *можливістю логічного висновку:* зокрема, поділити на три шари: нижній шар — це «сирі» дані самі по собі; середній шар — метадані, що описують ці дані; верхній шар — метадані, які дають змогу робити логічний висновок, використовуючи другий шар.

Метаданими на практиці зазвичай називають дані, представлені відповідно до одного з форматів метаданих.

Формат метаданих — це стандарт, призначений для формального опису деякої категорії ресурсів (об'єктів, сутностей тощо). Такий стандарт зазвичай включає набір полів (атрибутів, властивостей, елементів метаданих), що дають змогу характеризувати даний об'єкт. Наприклад, формат MARC дає змогу описувати книги (і не тільки книги), містить поля для опису назви, автора, тематики і безлічі інших характеристик, яких можуть бути сотні [4].

Електронні ресурси Університету

Під ***електронними ресурсами*** (ЕР) розуміють навчальні, наукові, інформаційні, довідкові матеріали та засоби, розроблені в електронній формі та представлені на носіях будь-якого типу або розміщені у комп'ютерних мережах, які відтворюються за допомогою електронних цифрових технічних засобів і необхідні для ефективної організації навчально-виховного процесу, в частині, що стосується його наповнення якісними навчально-методичними матеріалами.

До основних видів ЕР належать електронні документи, електронні видання, електронні бібліотеки, електронні навчальні курси, інформаційні системи тощо. Залежно від реалізованого доступу ЕР поділяють на відкриті та з обмеженим доступом. Для *відкритих ЕР* характерним є безкоштовний, швидкий, постійний, повнотекстовий доступ в режимі реального часу до наукових та навчальних матеріалів, що реалізується для будь-якого користувача у глобальній інформаційній мережі.

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ УНІВЕРСИТЕТУ

Назва	Електронна адреса
Відкриті (доступні з зовнішньої мережі)	
Портал Університету	http://kubg.edu.ua/
Університет у Facebook	https://www.facebook.com/grinchenkouniversity
Університет у ВКонтакте	http://vk.com/grinchenkouniversity
Університет у Twitter	https://twitter.com/nash_kubg
Університет в Instagram	http://instagram.com/grinchenkouniversity
Бібліотека	http://library.kubg.edu.ua/
А-Студія (Телестудія)	http://astudia.kubg.edu.ua/
Електронний каталог Web ІРБІС	http://ek.kubg.edu.ua/
Платформа електронного навчання з електронними навчальними курсами	http://e-learning.kubg.edu.ua/
Інституційний репозиторій	http://elibrary.kubg.edu.ua/
Вікі-портал	http://wiki.kubg.edu.ua/
Наукові електронні видання	http://kubg.edu.ua/2012-08-15-10-06-19/180-resursy/2402-elektronni-vydannia.html
Наукові публікації магістрантів	http://masters.kubg.edu.ua/
Наукові конференції та семінари	http://conf.kubg.edu.ua/
Підвищення рівня сформованості ІКТ-компетентності	http://cikt.kubg.edu.ua/
З обмеженим доступом (доступні з внутрішньої мережі Університету)	
Електронний репозиторій	http://elib. kubg.edu.ua/
Платформа для електронного тестування	http://testing.kubg.edu.ua/
Система «Антиплагіат»	http://antiplagiat.kubg.edu.ua/
База кваліфікаційних (магістерських) робіт з автоматизованою перевіркою на плагіат	http://resbase.kubg.edu.ua/

Розглянемо особливості роботи з електронними ресурсами Університету.

Для роботи з ресурсами відкритого доступу в глобальній мережі достатньо ввести до адресного рядка інтернет-браузера URL-адресу обраного ресурсу. В мережах кожного електронного ресурсу існують правила, з якими можна ознайомитися у відповідному розділі. Далі буде описано призначення та правила користування всіма електронними ресурсами Університету.

Для доступу до електронних ресурсів в мережі Університету необхідно авторизуватися (ввести логін та пароль) у системі (*рис. 1*). Для цього, зайшовши на портал Університету (kubg.edu.ua), в меню «Ресурси» оберіть «Е-середовище» та у вікні доступу вкажіть логін та пароль, після чого оберіть необхідний ресурс. Логіни та паролі доступу можна отримати за особистим запитом у помічника директора з ІКТ кожного структурного підрозділу Університету — інституту чи Університетського коледжу. У разі виникнення проблем із доступом можна звернутися по допомогу до співробітників науково-дослідної лабораторії (НДЛ) інформатизації освіти (ndl.io@kubg.edu.ua, тел. 485-20-87).

Рис. 1. Вікна доступу та вибору електронних ресурсів Університету

Інтернет-портал Університету (http://kubg.edu.ua/) є одним із офіційних джерел доступу до інформації. Він створений для висвітлення діяльності Університету та його структурних підрозділів, взаємообміну відомостями з іншими навчальними та науковими закладами, органами державної влади України й органами місцевого самоврядування з питань, пов'язаних із діяльністю Університету, інформаційної взаємодії з іншими організаціями, громадськістю.

Користувачі порталу отримують доступ до довідкової інформації, систем реєстрації, пошуку та допомоги, сервісів новин і повідомлень про події, бібліографічних пошукових систем та електронних бібліотек, унікального електронного навчального контенту.

Мета створення інтернет-порталу Університету:

— представлення та популяризація діяльності Університету в мережі Інтернет;

— інформаційний супровід навчального процесу, наукової, соціально-гуманітарної, профорієнтаційної, видавничої діяльності, міжнародного співробітництва, спортивних досягнень, організації дозвілля викладачів, співробітників, аспірантів, студентів і слухачів.

Основні структурні елементи інтернет-порталу Університету *(рис. 2)*:

— ***тематичні розділи:***

Інформація вступникам, студентам, аспірантам, науковцям, співробітникам та випускникам;

Про Університет — візитівка, конференція трудового колективу, Вчена рада Університету, ректорат, корпоративна культура;

Ресурси — ключові документи Університету, кошторис, закупівлі, електронне середовище, сервіси, вебометричний рейтинг Університету;

Структура — інститути, коледж, бібліотека, телестудія, інші підрозділи Університету, соціальний проект;

— ***мобільні рубрики*** («Вступникам», «Анонси», «Події»);

— ***швидкий перехід на сайти*** інститутів/коледжу;

— ***тематичні банери***, які дають змогу здійснити перехід на відповідні сайти (Європейської асоціації освіти дорослих, Інтернаціональної асоціації університетів, Європейської асоціації університетів, Великої Хартії університетів, міжнародних наукових проектів TEMPUS, IRNet, Департаменту освіти і науки, молоді та спорту КМДА, Міністерства освіти і науки України, Університету в соціальних мережах — Facebook, Вконтакте, Twitter, Instagram, LinkedIn), канал Університету в Youtube, завітати до юридичної клініки «АСТРЕЯ», до навчального центру SMART та Microsoft IT-Академії, переглянути 3D-тур Університетом, ознайомитись із його буклетом та підписатися на канал основних новин Університету).

Рис. 2. Головна сторінка порталу Університету

За допомогою меню порталу **Корпоративна культура (Про Університет)** ви можете дізнатись про місію Університету, його цінності та особливості університетської культури.

Завітавши на **сторінку ректора** (*рис. 3*), маєте змогу звернутися з пропозицією, скаргою, висловити власну думку без зайвих бюрократичних процедур, написавши листа на особисту пошту Віктора Олександровича Огнев'юка.

Рис. 3. Сторінка ректора на порталі Університету

Скориставшись меню **Інформація → Студентам**, ви маєте змогу ознайомитись зі студентськими новинами, розкладом навчальних занять, а також взяти участь в електронному анкетуванні, яке проводиться за допомогою електронних анкет (*рис. 4*) і займе лише 3–5 хв вашого часу.

Для зручності пошуку та навігації на порталі і сайтах структурних підрозділів обрано єдиний шаблон, завдяки якому ви зможете знайти необхідні відомості, скориставшись *меню-лінками* головної сторінки ресурсу.

Ось як, наприклад, виглядають головні сторінки сайтів структурних підрозділів Університету (*рис. 5*):

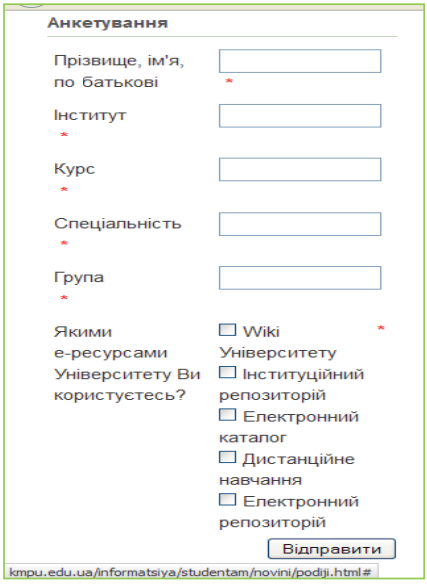

Рис. 4. Вигляд анкети

Рис. 5. Головні сторінки сайтів Університетського коледжу і Педагогічного інституту

Гуманітарний інститут	http://gi.kubg.edu.ua/
Інститут суспільства	http://is.kubg.edu.ua/
Педагогічний інститут	http://pi.kubg.edu.ua/
Інститут мистецтв	http://im.kubg.edu.ua/
Інститут людини	http://il.kubg.edu.ua/
Університетський коледж	http://uk.kubg.edu.ua/
Інститут післядипломної педагогічної освіти	http://ippo.kubg.edu.ua/
Телестудія	http://astudia.kubg.edu.ua/
Бібліотека	http://library.kubg.edu.ua/

Вибір меню порталу **Е-середовище (Ресурси)** дозволить користуватися електронними ресурсами Університету (*рис. 6*), працювати з електронним навчальним контентом, використовувати технології е-взаємодії та е-співпраці між студентами, студентами та викладачами, студентами та адміністрацією.

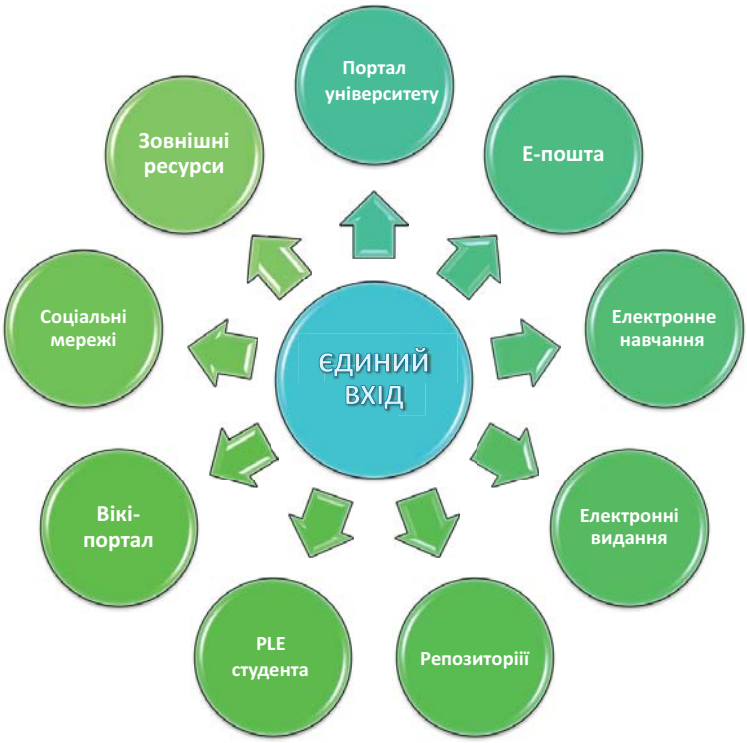

Рис. 6. Структура електронного середовища Університету

Важливим підрозділом Університету є бібліотека, діяльність якої спрямована на підвищення рівня і якості бібліотечно-інформаційного обслуговування навчального процесу, наукової та інноваційної діяльності; створення єдиного інфор-

маційно-освітнього середовища Університету та інтеграцію бібліотечних ресурсів у світову мережу освітніх послуг і наукових комунікацій.

Бібліотека Київського університету імені Бориса Грінченка складається з *чотирьох автономних бібліотек* — бібліотеки головного приміщення та філій, розташованих у навчальних корпусах університету.

Головне приміщення

- Гуманітарний інститут
- Інститут суспільства

м. Київ, вул. Маршала Тимошенка, 13-б
Тел.: 461-02-49, lidrary@kubg.edu.ua

Бібліотека головного приміщення забезпечує навчально-виховний та науковий процеси Гуманітарного інституту та Інституту суспільства. У фонді бібліотеки зібрана література з питань української та іноземної філології, історії, філософії, економіки, правознавства, інформатики, рекламної діяльності, журналістики, перекладу, видавничої та бібліотечної справи.

Філія 1

- Інститут людини
- Інститут післядипломної педагогічної освіти

м. Київ, просп. П. Тичини, 17
Тел:. 553-28-07, library.il@kubg.edu.ua

Філія № 1 забезпечує науковий і навчальний процеси Інституту людини та Інституту післядипломної освіти. До послуг користувачів надається література з педагогіки, психології та соціальної роботи; методична література для педагогічних працівників дошкільних, позашкільних та загальноосвітніх навчальних закладів.

Філія 2

- Педагогічний інститут
- Інститут мистецтв

м. Київ, бульв. Давидова, 18/2
library.pi@kubg.edu.ua

Філія № 2 забезпечує навчально-виховний та науковий процеси Педагогічного інституту та Інституту мистецтв. До послуг користувачів бібліотеки надається література з педагогіки і психології, дошкільної, початкової та мистецької освіти. У фондах бібліотеки також понад 16 тис. примірників літератури з мистецтва, зокрема понад 8 тис. нотних видань.

Філія 3

- Університетський коледж

м. Київ, просп. Ю. Гагаріна, 16
Тел.: 559-83-81, library.uk@kubg.edu.ua

Бібліотека Університетського коледжу (Філія № 3) має універсальні за своїм складом бібліотечні фонди, що забезпечують загальноосвітню та професійну підготовку ОКР «Молодший спеціаліст». Своїм користувачам бібліотека пропонує також видання з дошкільної, початкової, мистецької освіти, дизайну, фізичної культури і спорту, правознавства, журналістики, видавничої справи, діловодства та бібліотечної справи.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ БІБЛІОТЕКИ

Коротка довідка в цифрах:

Базовий документний фонд бібліотеки налічує більше 300 тис. примірників, із них:

навчальних видань	252 000 прим.
наукових видань	12 000 прим.
літературно-художніх видань	21 000 прим.
рідкісних та цінних видань	184 прим.

Щорічно бібліотека передплачує приблизно 140 назв періодичних видань, у тому числі:

газет	12 назв
журналів	123 назви

До послуг користувачів:

- 4 комп'ютеризовані читальні зали;
- 4 абонементи у навчальних корпусах Університету.

Електронний контент

Доступ здійснюється з сайту бібліотеки (*рис. 7*).

- Електронний каталог ІРБІС (***http://ek.kubg.edu.ua***).
- Електронний репозиторій (***http://elib.kubg.edu.ua***).
  Користування електронними версіями підручників та посібників в локальній мережі Університету.
- Інституційний репозиторій праць професорсько-викладацького складу Університету (***http://elibrary.kubg.edu.ua***).
- Електронні повнотекстові колекції:
  — творів Бориса Грінченка;
  — рідкісних видань з фондів бібліотеки.
- Ресурси відкритого доступу:
  — електронні бібліотеки;
  — бази даних відкритого доступу;
  — придбані бази даних або ті, які знаходятся в тестовому доступі.

Електронна колекція EBSCO

EBSCOhost — служба, що надає доступ до баз даних англомовних періодичних видань. Частина статей в базах надається у вигляді повних текстів, частина — тільки у вигляді анотацій (abstracts). В EBSCO включені як нові номери журналів, так і архів, для деяких видань **до 1950-х років.**

Найбільш актуальними є колекції "Academic Search Premier", "Buisness Source Premier" и "MasterFILE Premier", у яких представлені журнали з педагогіки, освіти, економіки, менеджменту, соціології, політології, правознавства тощо.

На сайті бібліотеки є **навігатор з ресурсів відкритого доступу** бази даних відкритого доступу, де подано перелік відкритих електронних колекцій, інституційних репозиторіїв та баз даних.

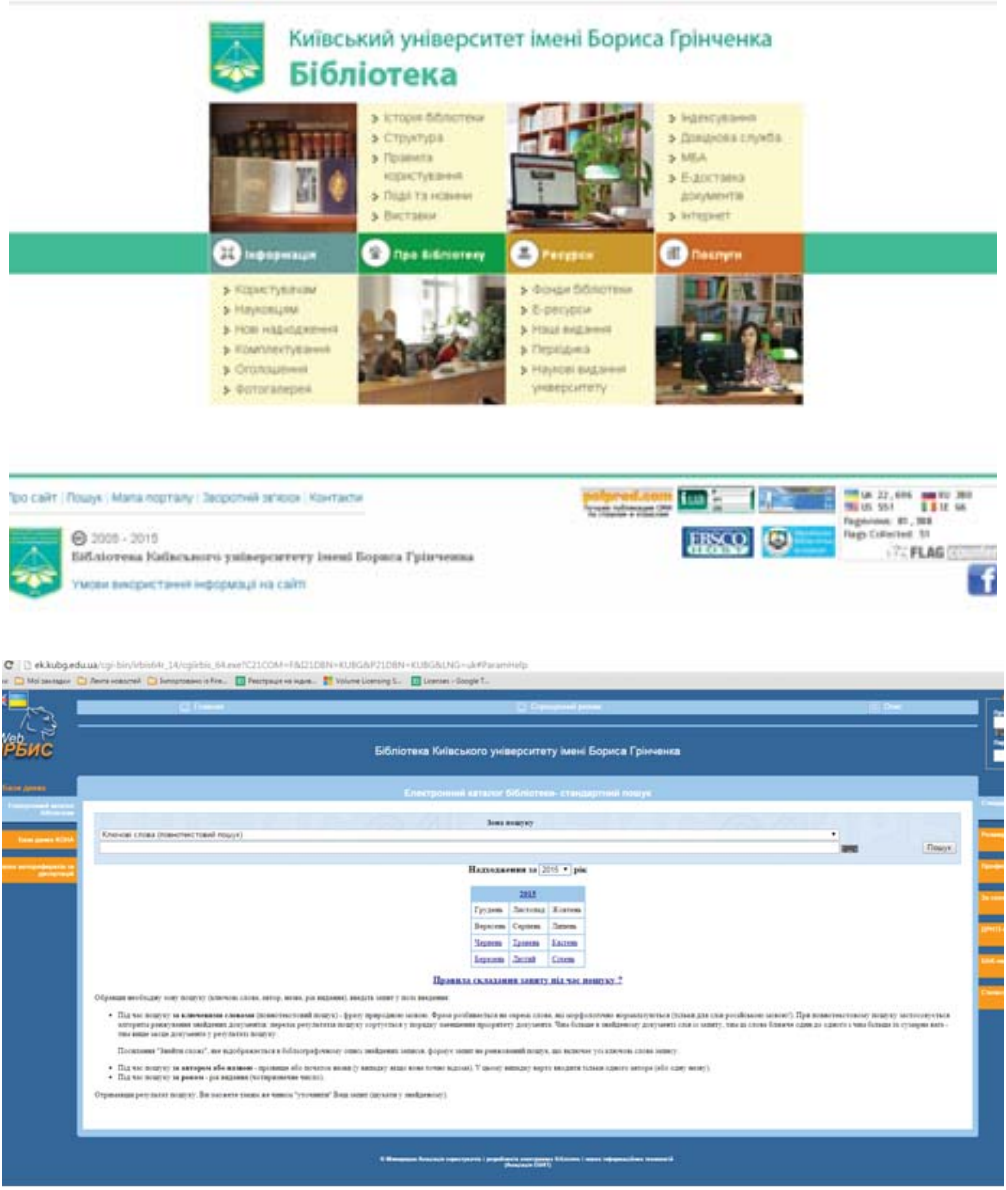

Рис. 7. Головна сторінка і сторінка електронного каталогу бібліотеки Університету

Інформаційні послуги та сервіси

- Доступ до мережі Інтернет (безкоштовний WiFi).
- Віртуальна довідка.
- Робота з ресурсами відкритого доступу та консультування по роботі з ними.
- Міжбібліотечний абонемент (МБА) та електронна доставка документів.
- Нічний абонемент.

- Індексування наукових праць за УДК, ББК.
- Виконання різних тематичних запитів на замовлення.
- Тиражування документів.
- Перевірка документів на антиплагіат.

З метою забезпечення оперативного пошуку документів з усього фонду бібліотеки та подальшого їх замовленням через Інтернет створено **електронний каталог** (http://ek.kubg.edu.ua) бібліотеки Університету (*рис. 7*), де на стартовій сторінці розміщено рекомендації стосовно пошуку та меню для різних типів пошуку, а саме: стандартного, розширеного, професійного, за словником, ДРНТІ-навігатор, ББК-навігатор, статистика звернень.

Електронний репозиторій (http://elib.kubg.edu.ua/) — це електронний ресурс бібліотеки, який містить понад 4460 електронних навчальних, навчально-методичних, наукових, художніх, довідкових, рідкісних друкованих видань в електронній формі (*рис. 8*). До повнотекстових електронних ресурсів бібліотеки можна потрапити лише з внутрішньої локальної мережі Університету. При цьому обов'язково мати власний логін та пароль.

Рис. 8. Електронний внутрішній репозиторій Університету

До основних способів пошуку в репозиторії належать перегляд матеріалів та використання спеціальних інструментів пошуку. За допомогою перегляду можна переходити зі сторінки на сторінку, шукаючи потрібні дані за такими критеріями: рік, тема (*рис. 9*), відділ. Перегляд використовується, якщо ви конкретно не знаєте, що хочете знайти. Недоліком цього способу пошуку є те, що можна досить довго подорожувати сторінками сайту.

Рис. 9. Рубрикатор внутрішнього репозиторію

Форми простого та розширеного пошуку мають спеціальні засоби організації пошуку відомостей за певними ознаками, що забезпечує його ефективність.

Для простого пошуку слід обрати кнопку *<Пошук>* (верхня права частина веб-сторінки); у вікні **Простий пошук,** що відкрилося (*рис. 10*), слід ввести в поле *Елемент* ключове слово (пошуковий термін). У полі *Елемент* за допомогою меню, яке розміщене справа, обрати одне із ключових слів — *Кожний* або *Будь-який* (*Кожний* — пошук документів, які містять усі вказані ключові слова відповідного поля; *Будь-який* — пошук документів, які містять будь-які з указаних термінів відповідного поля). За необхідності можна задати значення поля *Порядок виведення результатів* (за роками, автором або назвою) та обрати кнопку *<Пошук>*.

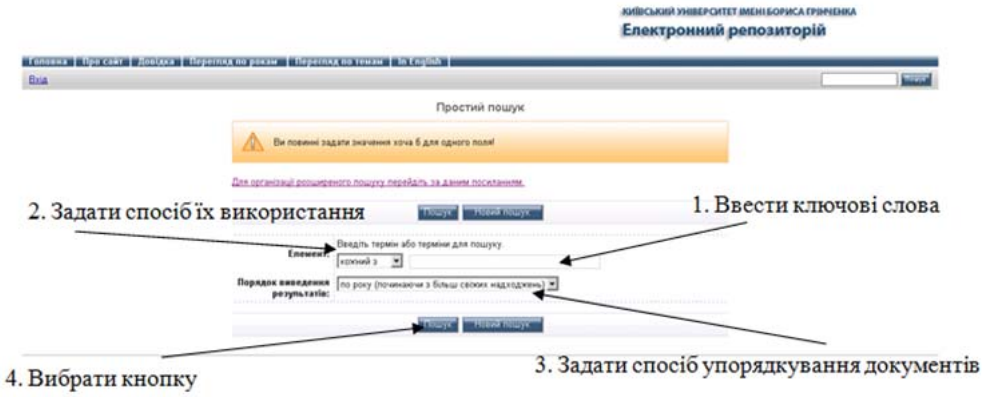

Рис. 10. Вікно простого пошуку внутрішнього репозиторію

Детальна інструкція щодо роботи з електронними ресурсами внутрішнього репозиторію знаходиться в меню **Довідка** е-репозиторію.

Інституційний репозиторій (ІР) (http://elibrary.kubg.edu.ua) — це окремий ресурс, створений для ознайомлення з науковими публікаціями викладачів Університету, що знаходиться у вільному доступі. Станом на 1 липня 2015 р. в ІР розмістили власні наукові доробки близько 700 науково-педагогічних працівників

Університету (більш ніж 4500 наукових статей). Основне призначення ІР — накопичення, систематизація та зберігання в електронному вигляді інтелектуальних продуктів наукового загалу Університету, надання відкритого доступу до них засобами інтернет-технологій, поширення наукових матеріалів у світовому науково-освітньому просторі. Здійснювати пошук в інституційному репозиторії можна за різними критеріями: автор (викладач), підрозділ, тема, рік, а також є можливість скористатись розширеним пошуком (*рис. 11*).

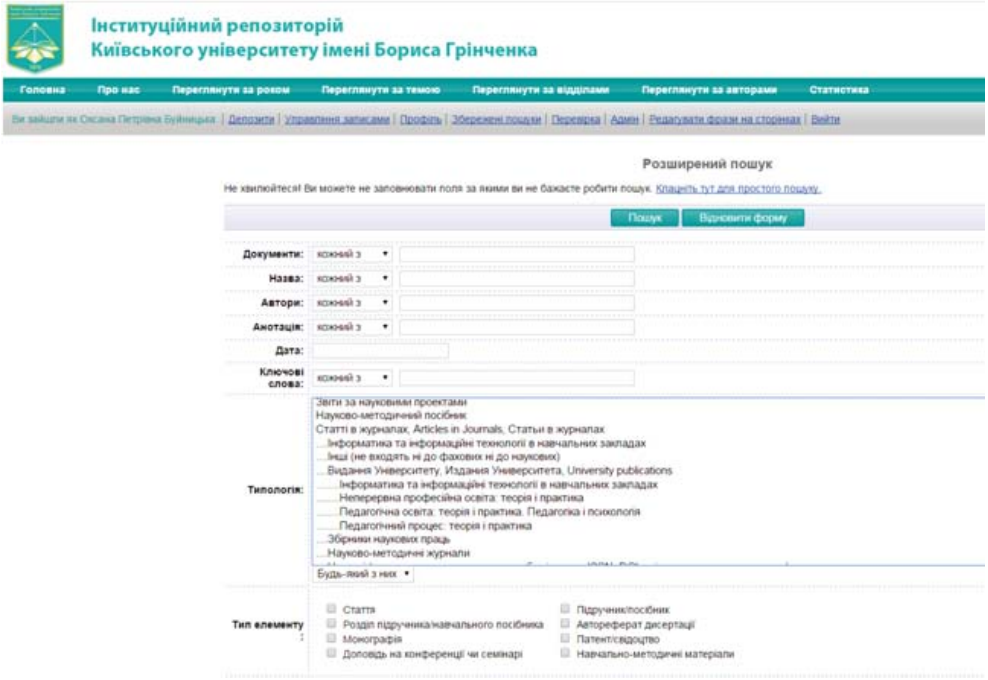

Рис. 11. Вікно розширеного пошуку інституційного репозиторію

Поряд із кожним пошуковим полем розміщено символ **«?» (Допомога),** при обранні якого над пошуковим полем буде відображатись підказка для його заповнення.

Ознайомитись із найпопулярнішими авторами та науковими доробками (*рис. 12*) можна завдяки меню *Статистика ІР,* завдяки якому можна також сформувати загальний, порівняльний та розширений звіти.

Ще одним ресурсом, завдяки якому можна ознайомитись із науковими напрацюваннями студентів і викладачів, є електронні журнали.

Електронні журнали — це види періодичних журнальних видань, які подають публікації у певних електронних форматах. В Університеті створено вісім е-журналів, серед яких такі: «Педагогічна освіта: теорія і практика», «Синопсис: текст, контекст, медіа», «Літературний процес: методологія, імена, тенденції», «Наукові доробки магістрантів», «Studia Philologica (Філологічні студії)», «Освітологічний дискурс», «Наукові здобутки студентів Інституту людини», «Юридичний світ» (*рис. 13*).

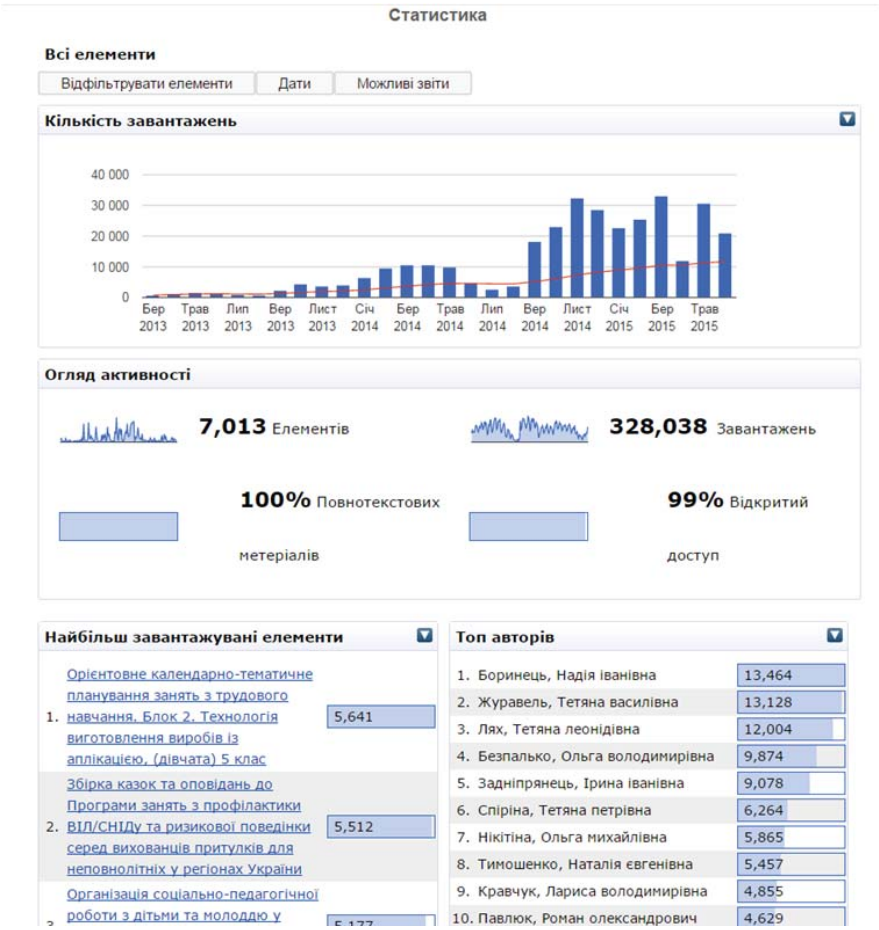

Рис. 12. Статистика інституційного репозиторію

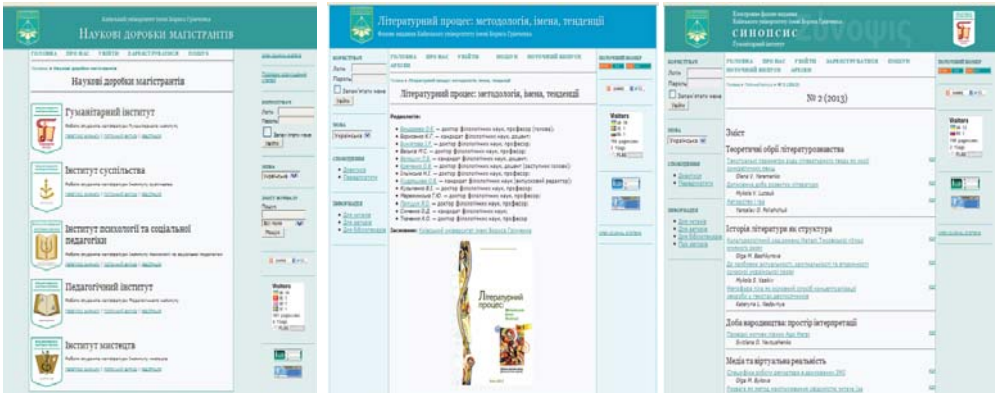

Рис. 13. Сторінки електронних журналів Університету

Вікі-портал Університету (wiki.kubg.edu.ua) (*рис. 14*) створено як платформу, призначену для реалізації освітніх технологій, орієнтованих на активну діяльність студентів та викладачів, всіх учасників навчально-виховного процесу. Наповнення ресурсу здійснюється спільними зусиллями великої кількості грінченківців.

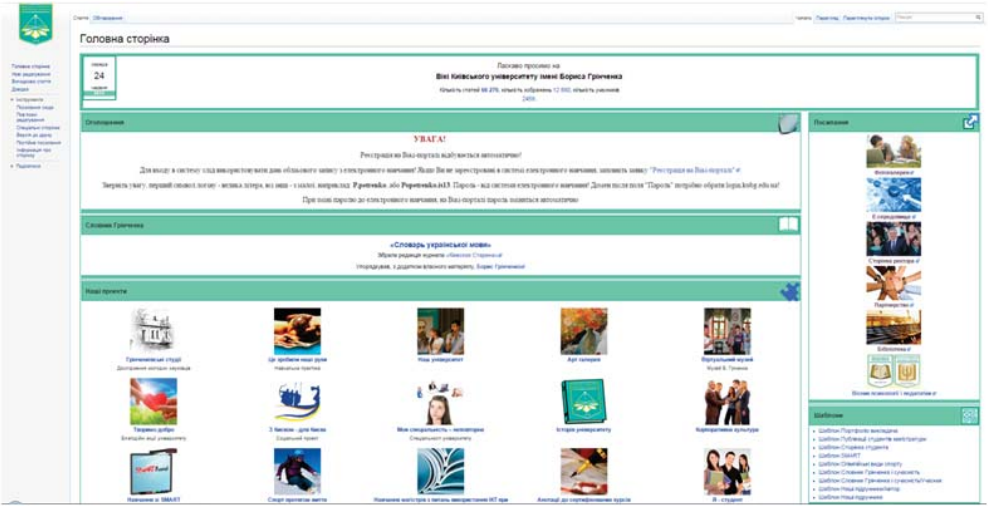

Рис. 14. Вікі-портал Університету

Вікі-сайт функціонує за спеціальною технологією, яка називається «Вікі». Використовуючи цю технологію, можна без будь-яких зусиль розміщувати різноманітні освітні веб-ресурси, обмінюватись думками, повторно використовувати розміщені веб-ресурси, створювати освітні веб-ресурси на основі внеску багатьох учасників. Вікі-технологія дає змогу вставляти зображення, опитування на відео, аудіо, карти знань та інші ресурси, створювати категорії для зручності.

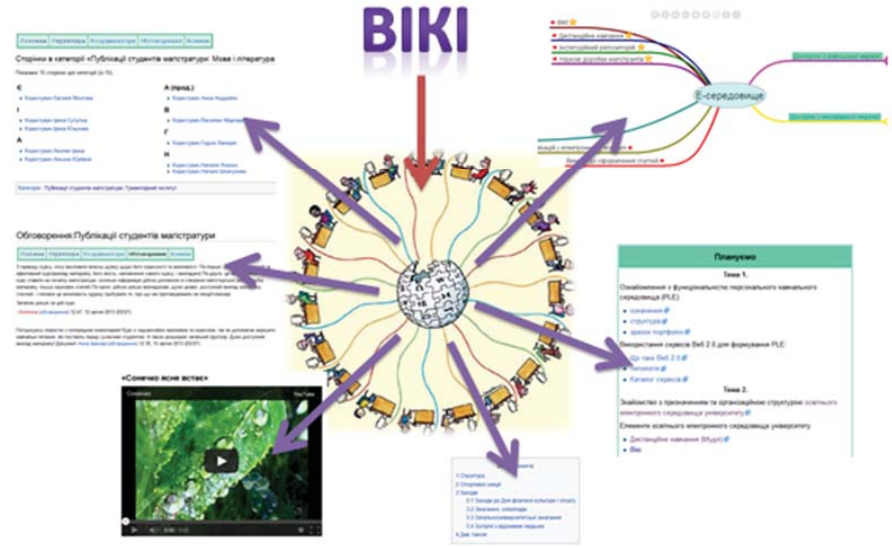

Рис. 15. Вікі-ресурси

До основних **характеристик** Вікі-сайту відносяться:

— оперативна публікація матеріалів;

— встановлення та підтримка зв'язків між сторінками відповідно до правила: назва статті — посилання на цю статтю в тексті інших статей проекту;

— автоматична генерація та підтримка цілісності гіперпосилань між документами на сайті;

— створення складних документів/сторінок;

— здійснення контролю за версіями статей;

— автоматичне створення персональних сторінок учасників та персональних сторінок обговорення;

— можливість формування персонального списку спостережень та оновлення списку в режимі реального часу;

— автоматична фіксація внеску учасника та відслідковування змін у ньому.

Завдання, які можна виконувати на Вікі-порталі для навчання:

— написання рефератів — анотація до реферату, аналіз реферату, оцінювання;

— складання бібліографії до теми — анотованого списку інтернет-ресурсів;

— анотування джерел з теми;

— складання глосарію термінів за даною тематикою;

— виконання описових робіт;

— складання інструкцій щодо здійснення тих чи інших операцій;

— обговорення та дискусії на рівні групи/курсу/спеціальності;

— порівняльний аналіз підходів різних авторів щодо розв'язання певних питань, проблем, означень тощо;

— побудова систем класифікації за визначеними класифікаційними ознаками;

— визначення критеріїв оцінки подій, явищ, процесів;

— огляд інтернет-ресурсів з обраної теми;

— ознайомлення з навчальними посібниками, книгами і журналами (наприклад, Wikibooks) тощо.

Наразі в Університеті впроваджується освітня програма Вікіпедії (*рис. 16*). Це — Міжнародна програма з поширення написання статей у Вікіпедії як форми самостійної роботи студентів у вищих навчальних закладах. В рамках цієї програми був підписаний Меморандум співпраці.

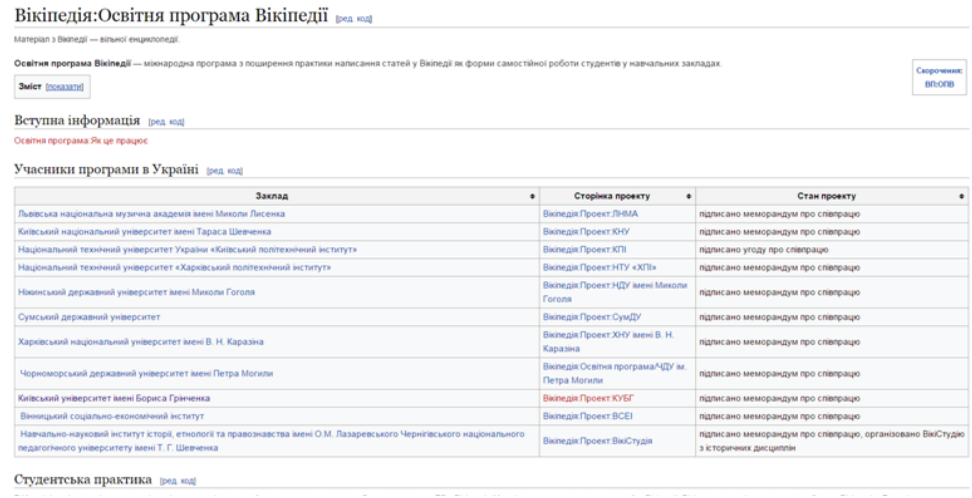

Вікіпедія:Освітня програма Вікіпедії [ред. код]

Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії.

Освітня програма Вікіпедії — міжнародна програма з поширення практики написання статей у Вікіпедії як форми самостійної роботи студентів у навчальних закладах.

Скорочення: ВП:ОПВ

Зміст [показати]

Вступна інформація [ред. код]

Освітня програма:Як це працює

Учасники програми в Україні [ред. код]

Заклад	Сторінка проекту	Стан проекту
Львівська національна музична академія імені Миколи Лисенка	Вікіпедія:Проект:ЛНМА	підписано меморандум про співпрацю
Київський національний університет імені Тараса Шевченка	Вікіпедія:Проект:КНУ	підписано меморандум про співпрацю
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»	Вікіпедія:Проект:КПІ	підписано угоду про співпрацю
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»	Вікіпедія:Проект:НТУ «ХПІ»	підписано меморандум про співпрацю
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя	Вікіпедія:Проект:НДУ імені Миколи Гоголя	підписано меморандум про співпрацю
Сумський державний університет	Вікіпедія:Проект:СумДУ	підписано меморандум про співпрацю
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна	Вікіпедія:Проект:ХНУ імені В. Н. Каразіна	підписано меморандум про співпрацю
Чорноморський державний університет імені Петра Могили	Вікіпедія:Освітня програма:ЧДУ ім. Петра Могили	підписано меморандум про співпрацю
Київський університет імені Бориса Грінченка	Вікіпедія:Проект:КУБГ	підписано меморандум про співпрацю
Вінницький соціально-економічний інститут	Вікіпедія:Проект:ВСЕІ	підписано меморандум про співпрацю
Навчально-науковий інститут історії, етнології та правознавства імені О.М. Лазаревського Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка	Вікіпедія:Проект:ВікіСтудія	підписано меморандум про співпрацю, організовано ВікіСтудію з історичних дисциплін

Студентська практика [ред. код]

Рис. 16. Освітня програма Вікіпедії: учасники

Для того щоб кожен студент міг стати активним учасником, на порталі функціонують зазначені нижче проекти:

Проект	Опис	Проект	Опис
Грінченківські студії	Якщо ти маєш наукові доробки та хочеш поділитись з усіма або взнати думку інших, то цей проект саме для тебе. Він призначений для відкритого доступу студентських наукових доробок з подальшим рецензуванням та обговоренням. Висвітлює діяльність СНТ	Історія Університету	Проект призначений для ознайомлення загалу з історією Університету та враженнями про роки навчання у ньому
Наш Університет	Ваша група креативна? Створіть її сторінку в цьому проекті та додайте портфоліо кожного представника	Корпоративна культура	Корпоративна культура Університету — це цілісна система унікальних ідентифікуючих ознак, творімо їх разом!
Я — студент	Проект підтримки курсу «Я-студент»	Навчання зі SMART	Проект для висвітлення навчання у Smart-центрі
Арт-галерея	Малюєш? Чи, може, співаєш або пишеш музику, вірші? Презентуй себе для інших! Проект призначено для ознайомлення широкого загалу з творами студентів	Спорт протягом життя	Ти за здоровий спосіб життя?! Закликай інших. Знаєш гарну зарядку? Поділись інструкцією. Цей проект створений саме для цього
Віртуальний музей	Проект призначений життю і творчості Бориса Грінченка	Творимо добро	Займаєшся благодійністю чи волонтерством? Заклич інших допомагати! Проект присвячений благодійній діяльності студентів

Проект	Опис	Проект	Опис
З Києвом — для Києва	Проект висвітлює соціальні заходи для киян, які проводяться студентами та викладачами Університету	Електронне освітнє середовище сучасної школи	Проект підтримки створення ефективного навчального середовища у сучасних школах
Моя спеціальність – неповторна	Чому ти обрав саме цю спеціальність? Чим вона унікальна? Хочеш поділитись своїми думками з іншими? Цей проект — для тебе!	Це зробили наші руки	Створили якусь «цікавинку»? Розмістіть інструкцію щодо її створення в цьому проекті
Словник Грінченка та сучасність	Проект для долучення якомога більшої кількості студентів до ознайомлення із унікальним словником, створеним Борисом Грінченком, шляхом опрацювання кожного окремого слова	Навчальні курси	Проект відкритих електронних навчальних курсів
Навчання магістрів з питань використання ІКТ при створенні магістерської роботи	Проект підтримки навчання магістрів з питань використання інформаційно-комунікаційних технологій при створенні магістерської роботи	Tempus	Проект підтримки міжнародного проекту Tempus

Першим колективним проектом Вікі-порталу є «Словарь української мови», до якого спочатку були додані у вигляді статей усі слова (68 тис.) словника Бориса Грінченка (*рис. 17*).

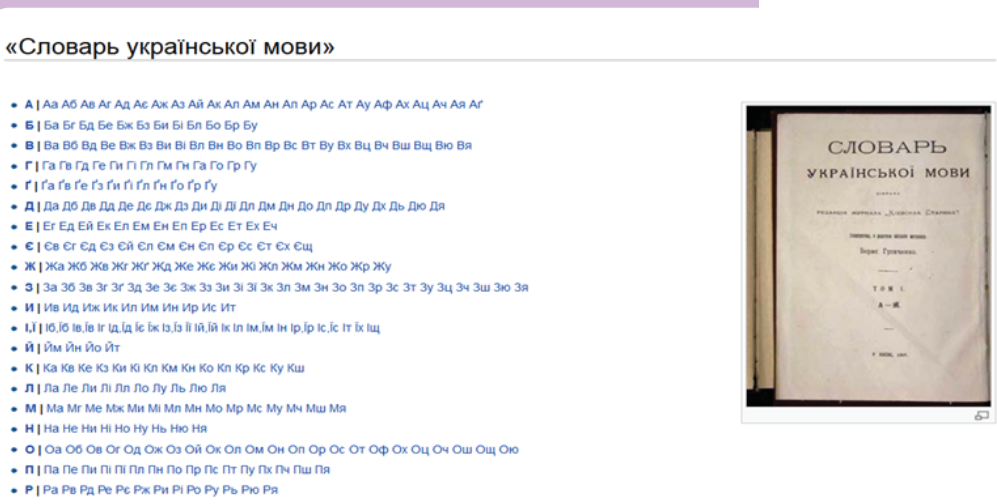

Рис. 17. Проект «Словарь української мови»

На сьогодні існують три електронні версії словника Грінченка на:

— сайті-збірці російсько-українських словників r2u.org.ua,

— спеціальному сайті hrinchenko.com, створеному за перевиданням АН УРСР 1958 р.,

— Вікі-порталі Київського університету імені Бориса Грінченка.

Завдання проекту — долучити якомога більше студентів до ознайомлення із унікальним словником, створеним Борисом Грінченком, шляхом опрацювання кожного окремого слова:

— пояснення сучасного тлумачення,

— опис його в інших словниках,

— візуалізація за допомогою вставляння відповідних зображень та відео,

— пояснення через відео його тлумачення науковцями, суспільними діячами та студентами.

Для початку роботи з проектом потрібно обрати відповідне слово зі словника, наприклад слово «коваль» (*рис. 18*).

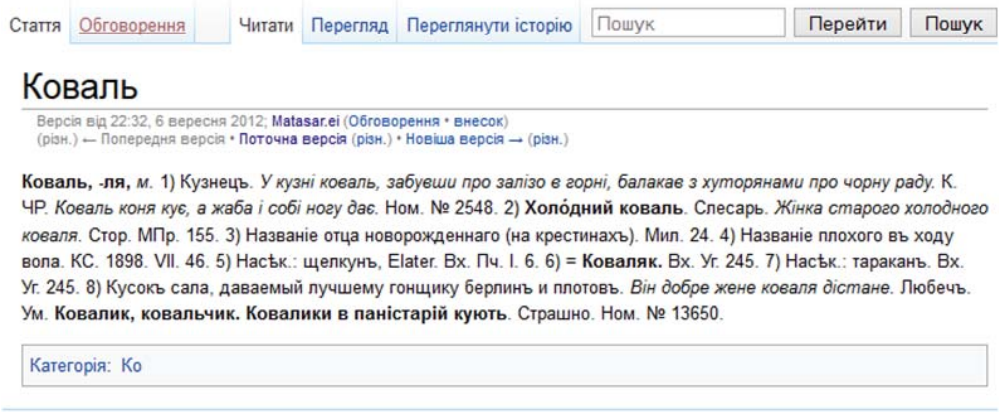

Рис. 18. Слово зі словника Бориса Грінченка

Потім на основі спеціально створеного шаблону доповнити Вікі-статтю за відповідними напрямами (*рис. 19*).

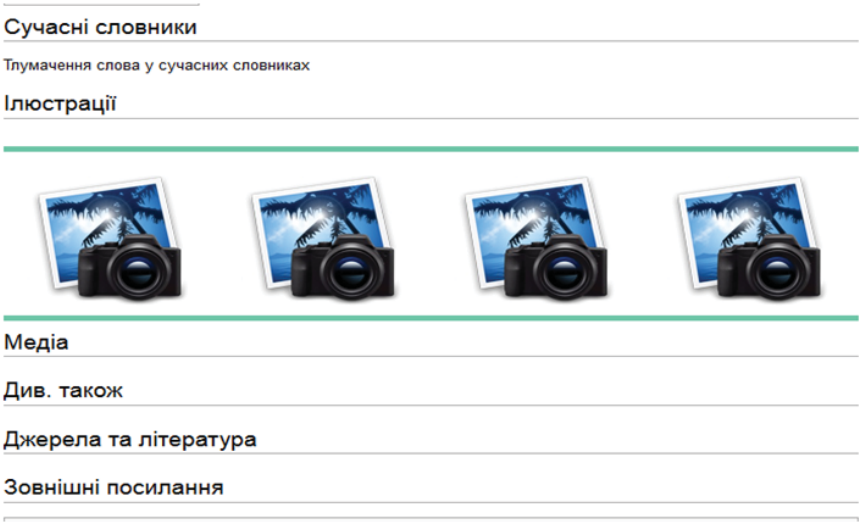

Рис. 19. Шаблон для створення Вікі-статті проекту

Приклад Вікі-статті, створеної студентами в рамках цього проекту, подано на рисунку (*рис. 20*).

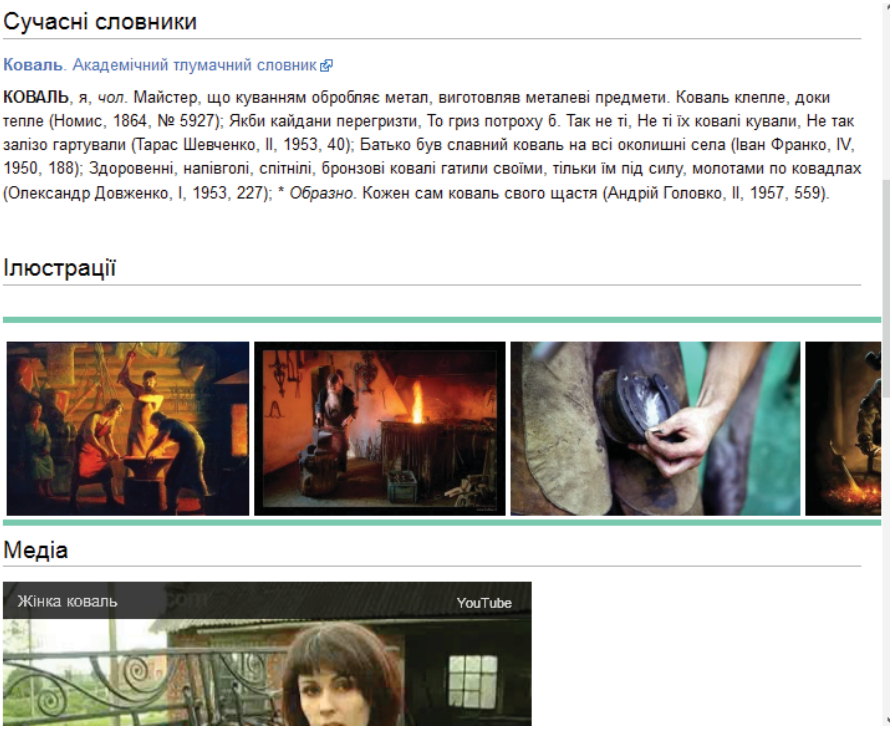

Рис. 20. Приклад подання Вікі-статті для слова зі словника Бориса Грінченка

У проекті бере участь понад тисячу зареєстрованих учасників, адже одній людині не під силу за короткий час опрацювати 68 тисяч статей (саме стільки слів містить «Словарь української мови»).

У рамках цього проекту в Університеті щорічно проходить конкурс «Словник Бориса Грінченка та сучасність» на кращу інтерпретацію слів зі словника.

Метою проекту є долучення студентів до спадщини ідейного лідера Університету, які, за задумом, мають не лише ознайомитися із описами слів, а й додати сучасне тлумачення кожного та спробувати візуалізувати його.

Традиційно конкурс відбувається у два етапи. Перший, підготовчий етап конкурсу — це робота на Вікі-порталі у проекті «Словник Грінченка і сучасність».

Студенти опрацьовують слова із словника Бориса Грінченка, використовуючи шаблон, додають тлумачення із сучасних українських та іноземних словників, ілюстрації, аудіо- та відеоресурси, цікаві факти тощо.

Другий, фінальний етап конкурсу відбувається у конференц-залі Університету: команди феєрично виступають на сцені з презентаціями до найкраще опрацьованих слів.

Важливою студентською розробкою є проект «Моя спеціальність — неповторна». На його сторінках кожен студент має змогу додати власну оригінальну інформацію про свою спеціальність, причини вибору саме її (*рис. 21*).

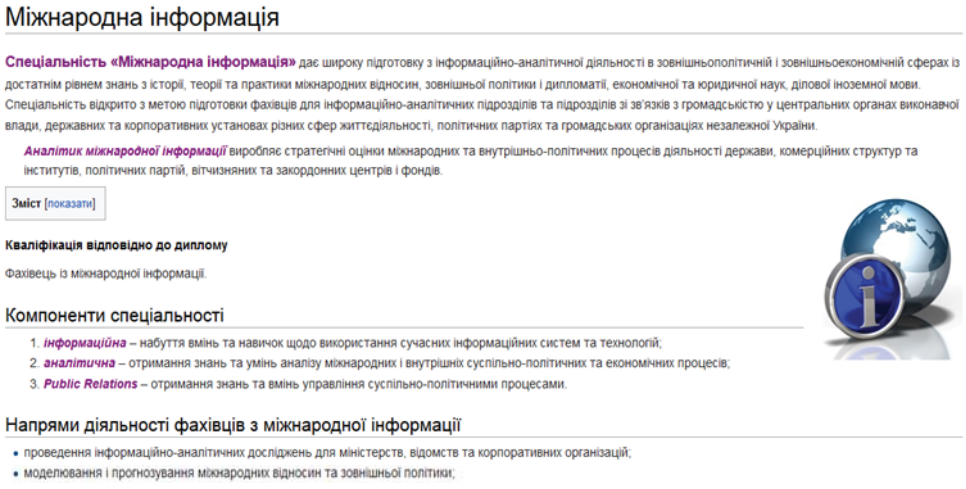

Міжнародна інформація

Спеціальність «Міжнародна інформація» дає широку підготовку з інформаційно-аналітичної діяльності в зовнішньополітичній і зовнішньоекономічній сферах із достатнім рівнем знань з історії, теорії та практики міжнародних відносин, зовнішньої політики і дипломатії, економічної та юридичної наук, ділової іноземної мови. Спеціальність відкрито з метою підготовки фахівців для інформаційно-аналітичних підрозділів та підрозділів зі зв'язків з громадськістю у центральних органах виконавчої влади, державних та корпоративних установах різних сфер життєдіяльності, політичних партіях та громадських організаціях незалежної України.

Аналітик міжнародної інформації виробляє стратегічні оцінки міжнародних та внутрішньо-політичних процесів діяльності держави, комерційних структур та інститутів, політичних партій, вітчизняних та закордонних центрів і фондів.

Зміст [показати]

Кваліфікація відповідно до диплому

Фахівець із міжнародної інформації.

Компоненти спеціальності

1. ***інформаційна*** – набуття вмінь та навичок щодо використання сучасних інформаційних систем та технологій;
2. ***аналітична*** – отримання знань та умінь аналізу міжнародних і внутрішніх суспільно-політичних та економічних процесів;
3. ***Public Relations*** – отримання знань та вмінь управління суспільно-політичними процесами.

Напрями діяльності фахівців з міжнародної інформації

- проведення інформаційно-аналітичних досліджень для міністерств, відомств та корпоративних організацій;
- моделювання і прогнозування міжнародних відносин та зовнішньої політики;

Рис. 21. Сторінка спеціальності «Міжнародна інформація»

Також на Вікі-порталі кожен студент має можливість створення та наповнення власного портфоліо під час періоду навчання в університеті (*рис. 22*).

Портфоліо забезпечує:

- систематизацію власного досвіду;
- чітке визначення напрямів саморозвитку, що полегшує самоосвіту або консультування з боку колег чи адміністрації;
- об'єктивність самооцінки та оцінки професійних умінь;
- підтримку й допомогу в атестації, вступі до магістратури, аспірантури;
- чітку фіксацію власних якостей (через описані факти, зібрані документи);

- фіксацію особистісного зростання як засобу самоосвіти та самодисципліни;
- обмін розробками та ідеями з іншими.

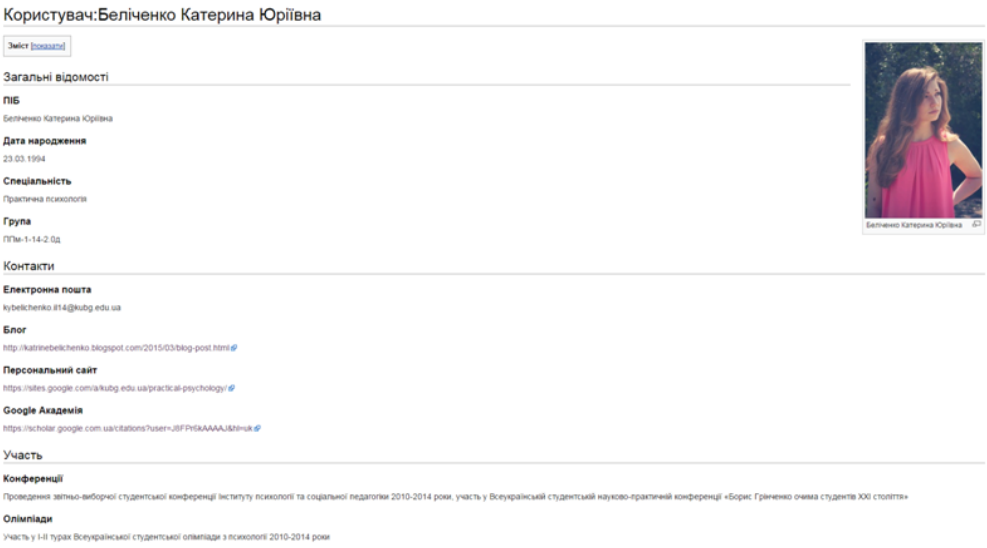

Рис. 22. Сторінка портфоліо студента

Візитівкою викладача, що містить відомості про різні аспекти його діяльності, наукову роботу, професійний розвиток, навчальну діяльність, є портфоліо викладача (*рис. 23*), яке автоматично генерується на Вікі-портал Університету із системи **Е-портфоліо викладача** (e-portfolio.kubg.edu.ua) (*рис. 24*). Набравши у рядку пошуку Вікі-порталу прізвище викладача, який у вас викладає, зможете ознайомитись із його професійними та науковими здобутками, оскільки інформація про них знаходиться у відкритому доступі для всіх користувачів мережі Інтернет.

Система е-портфоліо викладача передбачає обмежений доступ до внесених відомостей.

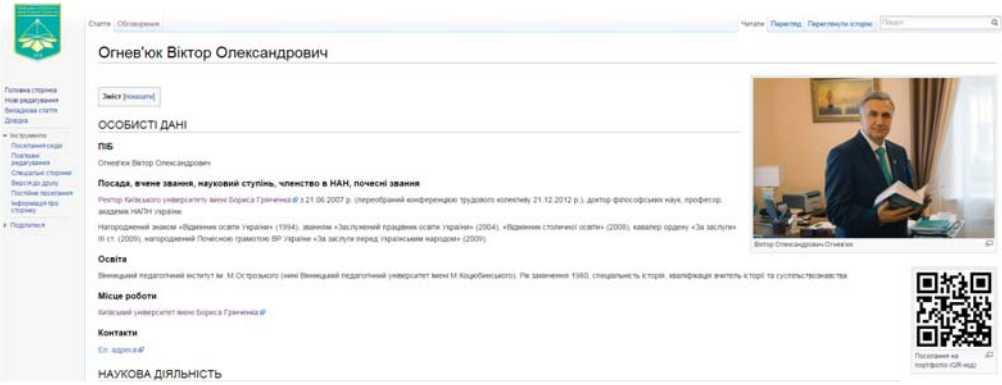

Рис. 23. Сторінка портфоліо викладача на Вікі-порталі

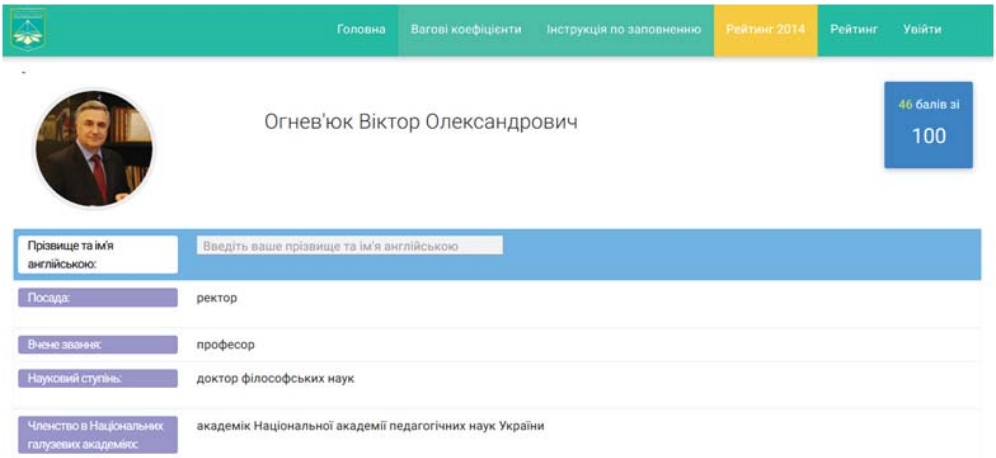

Рис. 24. Персональна сторінка портфоліо викладача в системі е-портфоліо

Основними компонентами її є:

- особисті дані;
- наукова діяльність;
- професійний розвиток;
- викладацька діяльність.

Всі ці компоненти формують цілісне представлення діяльності викладача з яким може ознайомитись кожен студент. На основі портфоліо автоматично формується рейтинг викладачів Університету відповідно до вагових коефіцієнтів, визначених ректоратом. Ознайомитись із рейтингом викладача на кафедрі, в інституті чи університеті мають змогу усі, без додаткової реєстрації, обравши в меню *Рейтинг системи* (*рис. 25*).

ПІБ	Відділ	Інститут	Вчене звання	Науково-дослідна діяльність	Професійний розвиток	Викладацька діяльність	Разом
Мартиненко Світлана Миколаївна	кафедра початкової освіти та методик гуманітарних дисциплін	Педагогічний інститут	професор	40	8	28	76
Міляєва Валерія Робертівна	НДЛ культури лідерства	Лабораторії	доцент	38	16	20	74
Лях Тетяна Леонідівна	кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи	Інститут людини	доцент	34	8	28	70
Гріньова Ольга Михайлівна	кафедра педагогіки та психології	Педагогічний інститут	доцент	34	8	28	70
Горбенко Галина Василівна	кафедра реклами та звязків з громадскістю	Гуманітарний інститут	доцент	20	8	40	68
Дика Наталія Михайлівна	кафедра української мови	Гуманітарний інститут	доцент	20	8	40	68
Лозова Ольга Миколаївна	кафедра практичної психології	Інститут людини	професор	32	16	20	68

Рис. 25. Сторінка рейтингу викладачів Університету

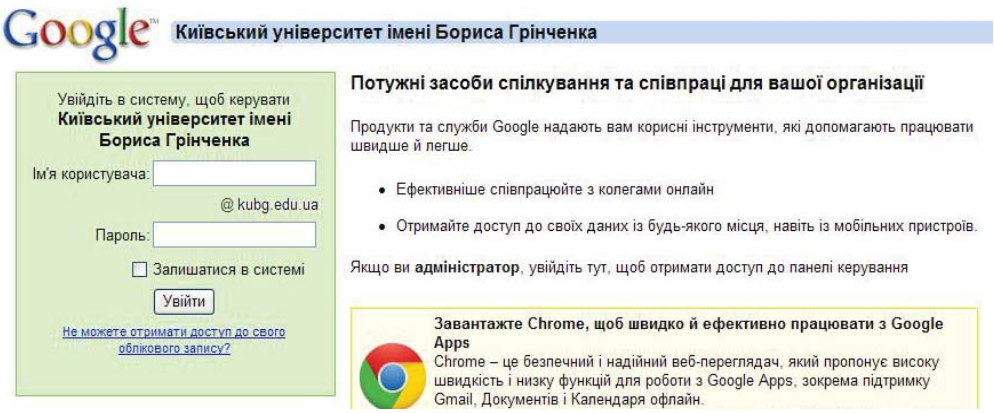

Рис. 26. Сторінка входу до корпоративної поштової скриньки

Корпоративна електронна пошта. Для забезпечення ефективної комунікації студентів і співробітників Університету кожному користувачеві створюється **корпоративна електронна поштова скринька** (*рис. 26*). Логін і пароль до корпоративної пошти надаються кожному студентові разом із доступом до електронного середовища методистом навчального відділу. Корпоративна адреса поштової скриньки студентів формується автоматично за таким алгоритмом: перші літери імені та по батькові, прізвище та абревіатура інституту в транслітерації із зазначенням року вступу до Університету + @kubg.edu.ua. За наявності повного збігу перших букв імені, по батькові та прізвища додається цифра. Наприклад, Андрій Миколайович Петров, який вступив до Гуманітарного інституту в 2015 р. отримає корпоративну адресу: ampetrov.gi15@kubg.edu.ua

Корпоративна пошта надає можливість використовувати Google-сервіси — календар, диск, документи, групи, сайт, перекладач тощо.

Поштова скринька студента — це не лише повідомлення, але й люди, які їх надсилають.

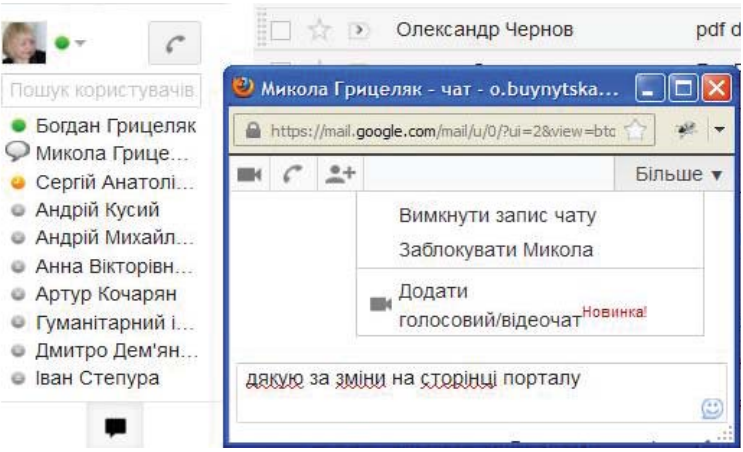

Рис. 27. Вікно чату

Текстовий і голосовий чати, а також відеочати дають змогу студентам і викладачам бачити, хто знаходиться в мережі (доступний, невидимий, зайнятий), і миттєво розпочинати з ними особисту розмову (тет-а-тет) або ж запрошувати окремих користувачів до групового чату та обговорювати спільні питання (*рис. 27*).

Завдяки спільним календарям стало легше дізнаватися про вільний час студентів і викладачів (*рис. 28*).

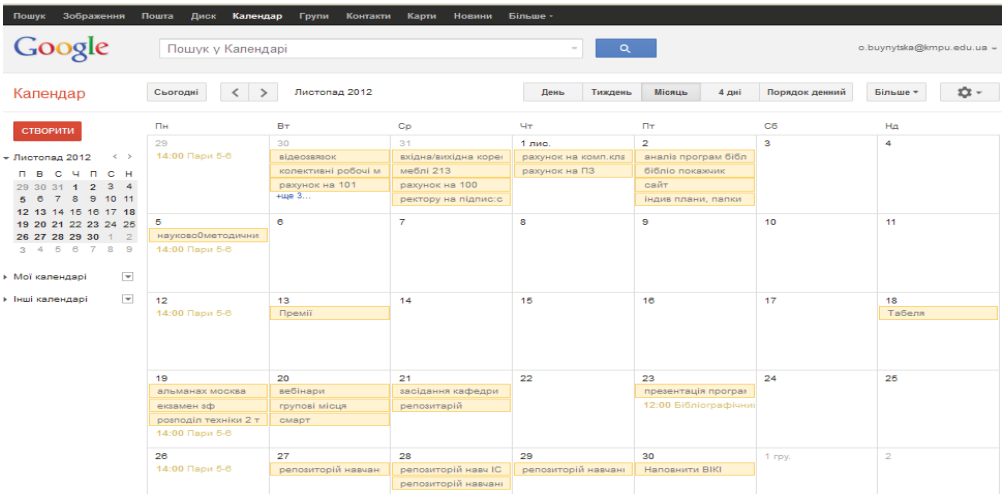

Рис. 28. Вікно календаря подій

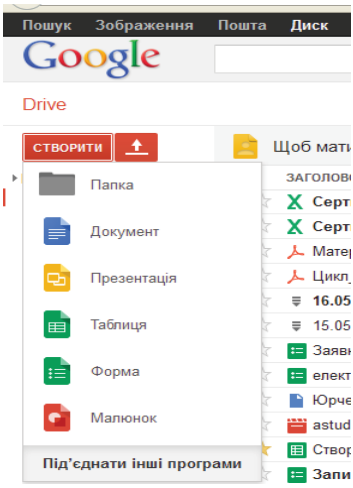

Рис. 29. Вікно диска Google

Однією з переваг є можливість спільного використання календаря. Його можна зробити видимим для обраних користувачів, щоб планувати спільні зустрічі.

Диск Google (*англ.* — Google Drive) — хмарне сховище даних, яке належить корпорації Google і дає змогу користувачам зберігати свої дані на серверах у хмарі,

ділитися ними з іншими користувачами в Інтернеті. На *Диску Google* вам надається необмежена кількість ГБ для безкоштовного зберігання даних.

Завдяки можливості зберігання даних і обміну ними всі ваші файли доступні з будь-якого веб-браузера. Вам відкривається можливість разом створювати документи (*рис. 29*) і працювати з одними і тими ж файлами одночасно, надавати доступ до файлів чи цілих папок окремим користувачам або всій групі. Можна писати і відповідати на коментарі до файлів, щоб дізнатися думку інших або поділитися своїми ідеями. Навіть створити проектний сайт так само легко, як звичайний документ, навички програмування для цього не потрібні! Детальніше з усіма можливостями можете ознайомитись на сайті «Підвищення ІКТ-компетентності» за посиланням http://cikt.kubg.edu.ua/

Електронне навчання (е-навчання) — навчання на основі використання е-контенту (в тому числі ЕНК — електронних навчальних курсів) та е-співпраці всіх учасників навчально-виховного процесу на основі створеного е-середовища Університету. Для входу на портал електронного навчання (http://e-learning.kubg.edu.ua/) необхідно авторизуватись — ввести відповідний логін та пароль, які ви отримали у методиста навчального відділу. Далі слід обрати потрібний інститут або коледж та, скориставшись меню навігації порталом, зайти до розділу *Мої курси* (*рис. 30*).

Рис. 30. Сторінки порталу е-навчання

Студенти зараховуються на розроблені викладачами Університету електронні навчальні курси (ЕНК), які використовуються як додаткові ресурси для вивчення навчальної дисципліни, за винятком студентів першого та п'ятого курсів заочної форми навчання, які виконують всі завдання через систему електронного навчання з відображенням електронного журналу та використанням електронного деканату.

ЕНК — комплект навчально-методичних матеріалів та освітніх послуг, створених для організації індивідуального та групового навчання з використанням ІКТ й технологій дистанційного навчання під керівництвом викладача, що реалізуються засобами та сервісами Веб 2.0. Навчальний матеріал ЕНК подається у структурованому електронному вигляді та зберігається на спеціальному навчальному порталі, побудованому на платформі *Moodle* (модульне об'єктно орієнтоване динамічне навчальне середовище). Наприклад, структуру сертифікованого ЕНК з екології (автор І. Д. Омері) представлено на *рис. 31*.

Рис. 31. Структура ЕНК з екології

З використанням платформи *Moodle* в Університеті систематично проводиться електронне тестування з метою виявлення рівня сформованості ІКТ-компетентності студентів. Доступ до системи тестування наявний лише з внутрішньої мережі Університету і надається щоразу на час виконання роботи (*рис. 32*). Вхід до системи здійснюється за адресою http://testing.kubg.edu.ua.

Університет в соціальних мережах

Соціальні мережі — один з найпотужніших інструментів спілкування в мережі Інтернет. *ВКонтакте*, *Facebook*, *Twitter*, *Instagram* та інші соціальні мережі дають змогу максимально просто спілкуватися користувачам, знайомитися, обмінюватися фото, дізнаватися новини з життя друзів і отримувати популярний та навчальний контенти. Соціальні мережі — це перш за все інструмент спілкування, тому необхідно дотримуватися правил поведінки, особливо таких, як ввічливість і повага.

Процес створення сторінки у *Facebook* — максимально простий: потрібно зареєструватись та перейти за посиланням http://www.facebook.com/pages/create.php і заповнити вказані поля.

Насторінку Університету в *Facebook*, *ВКонтакте*, *Twitter*, *Instagram* (*рис. 33*) можна перейти з головного порталу, скориставшись відповідними банерами.

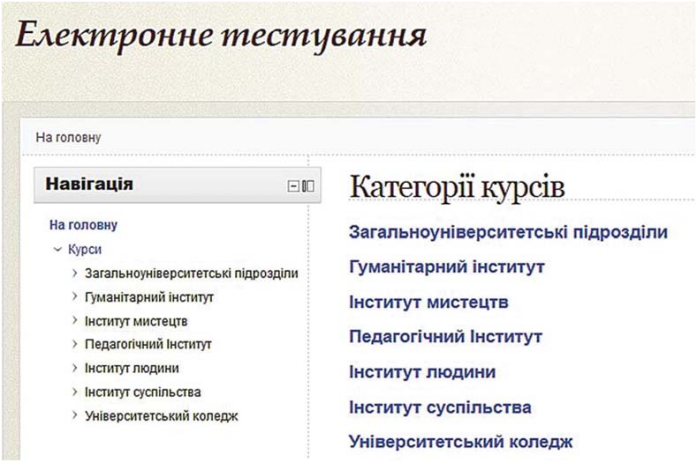

Рис. 32. Сторінка електронного тестування

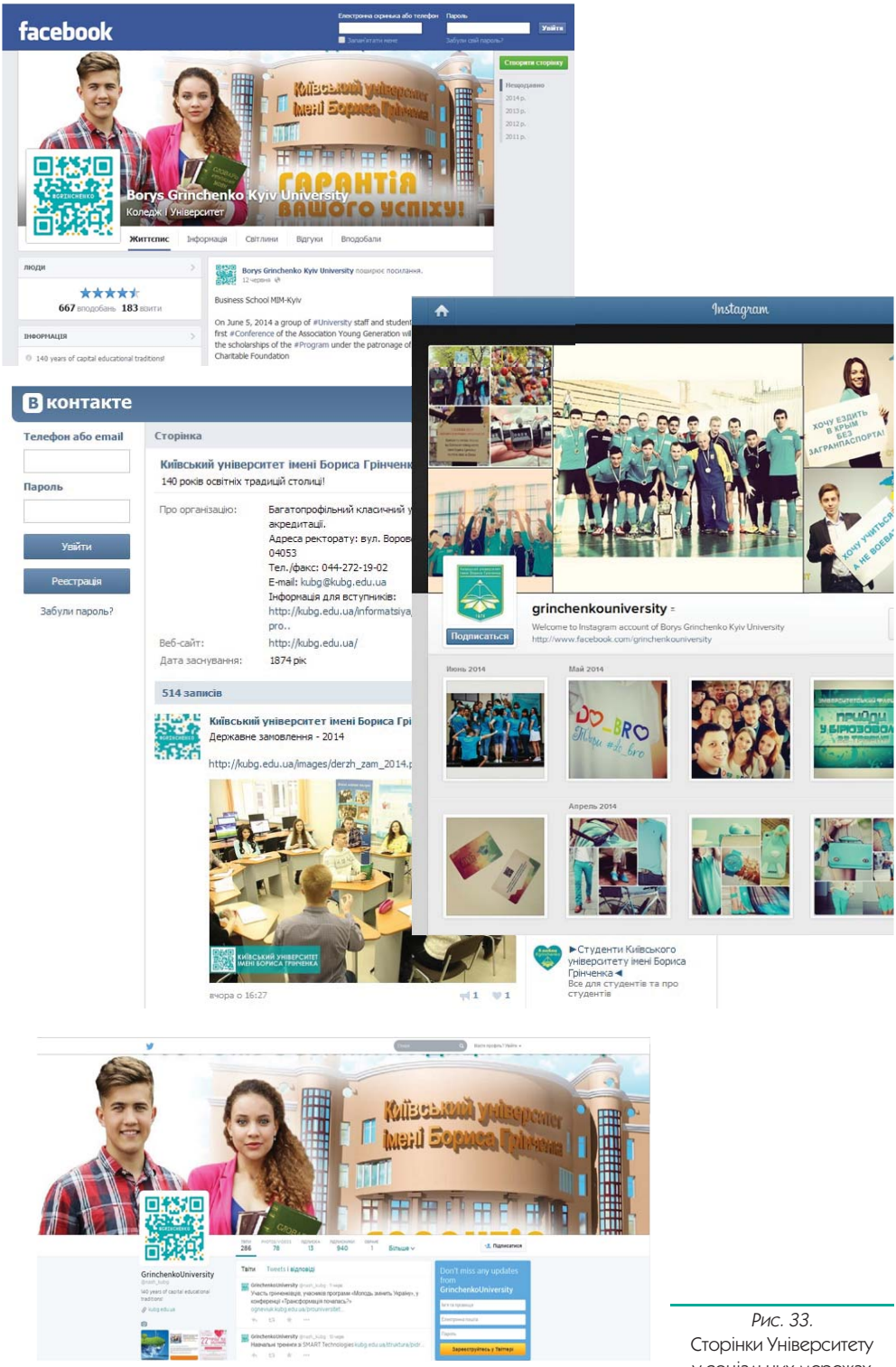

Рис. 33.
Сторінки Університету у соціальних мережах

Пошук навчально-наукових матеріалів в Інтернеті

Пошук наукових та навчальних матеріалів в Інтернеті, як уже зазначалося раніше, — трудомісткий і складний процес. Проблема початківців — відсутність навичок диференціації авторитетних і неавторитетних джерел.

Авторитетними джерелами для наукової роботи є праці вчених, монографії, статті. Такі джерела завжди мають вказівку на автора та видання (зазначено бібліографічний опис або назва збірки, номер сторінки).

До неавторитетних джерел відносимо реферати, курсові, дипломні роботи, публіцистичні статті, матеріали, у яких не зазначений автор та вихідні дані.

Поради щодо оволодіння методами пошуку необхідних інформаційних даних

Використовуйте різні системи пошуку інформації (*Google, META, Яндекс, Rambler, Yahoo!* та інші). Перевагу радимо надавати Google, а також спеціальним системам пошуку наукових відомостей:

Google Академія — http://scholar.google.com.ua/

Scirus — http://www.scirus.com/srsapp/

Flexum — http://science.flexum.ru/

Під час пошуку необхідно формулювати запити на основі ключових слів, проглядати значну кількість матеріалів, не обмежуватися першими у списку вибірки. Пам'ятайте, найпопулярнішими в мережі є реферати, а наукові статті зі збірників ви знайдете, якщо будете ретельно шукати (доведеться витратити час).

Ознайомтесь із 9 способами пошуку інформаційних матеріалів у Google, про які не знає 96% користувачів!

1. *Як знайти точну фразу або форму слова?*

За допомогою оператора »« візьміть фразу або слово в лапки, і Google буде шукати веб-сторінки, де є точно така фраза (форма слова).

Приклад: [«науковометрична база»].

2. *Як знайти цитату, в якій пропущено слово*?

Забули слово в цитаті? Візьміть всю цитату в лапки, а замість пропущеного слова поставте зірочку *. Цитата знайдеться разом із забутим словом.

Приклад: [«місія Університету — сприяти кожному * служити людині, суспільству»].

3. *Як знайти будь-які з кількох слів?*

Просто перерахуйте всі підходящі варіанти через вертикальний слеш: |. Google буде шукати документи з будь-яким із цих слів.

Приклад: [мудл | енк].

4. *Як знайти слова в межах одного речення?*

Використовуйте оператор з іменем «амперсанд» &. Якщо з'єднати слова амперсандом, Google знайде документи, де ці слова стоять в одному реченні.

Приклад: [КУБГ & електронні ресурси].

5. *Як знайти документ, що містить певне слово?*

Поставте перед потрібним словом плюс, не відділяючи його від слова пропуском. У запит можна включити кілька обов'язкових слів.

Приклад: [студентам +грінченківцям].

6. *Як виключити слово з пошуку?*

Поставте мінус перед словом, яке ви не хочете бачити у результатах пошуку. Так можна виключити навіть кілька слів:

Приклад: [Курс англійської мови -купити].

7. *Як шукати на певному сайті?*

Для цього слід скористатися оператором *сайт*. Він дає змогу в запиті вказати сайт, на якому потрібно шукати. При цьому слід обов'язково поставити після слова *сайт* двокрапку.

Приклад: [Розклад занять сайт:kubg.edu.ua].

8. *Як шукати документи певного типу?*

Вам потрібен оператор *mime*. Поставте в запиті *mime*, двокрапку і тип документа, який вам потрібен. Наприклад, у форматі *pdf*.

Приклад: [стипендій mime:pdf].

9. Як шукати на сайтах певною мовою?

За допомогою оператора *lang*. Після *lang* потрбно поставити двокрапку і написати, якою мовою шукати документи. Якщо це українська мова, то потрібно вказати *uk*, англійська — *en*, французька — *fr*.

Приклад: [стипендіальні програми lang:uk].

Організація пошуку наукової літератури

Google Scholar (http://scholar.google.com.ua/) — система, орієнтована на пошук наукової літератури за різними галузями знань та різними джерелами (*рис. 34*).

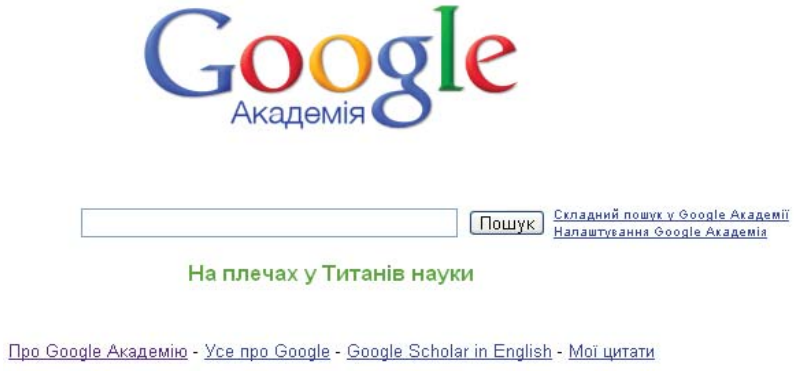

Рис. 34. Пошукове вікно Google Академії

Програма *Google Академія* включає пошук рецензованих статтей, дисертацій, книг, анотацій та іншої академічної літератури з усіх основних галузей досліджень.

Для здійснення ефективного пошуку вдаються до такої послідовності дій:

— *формулювання задачі пошуку:* коротке визначення теми (змісту) пошуку у вигляді елементарної тематичної рубрики, однак можна й у вигляді плану (тез, рубрикатора — переліку предметних рубрик, структурно оформлених ключових слів) чи анотації;

— *розробка стратегії пошуку:* максимальна конкретизація поставленої задачі, визначення об'єкта, видів і методів, можливих напрямів (маршрутів), необхідних обмежень (тематичних, хронологічних, мовних, жанрових і т.п.) пошуку, можливих об'єктивних і суб'єктивних труднощів, ступіня повноти, форми представлення результатів пошуку;

— *реалізація пошуку;*

— *оформлення результатів пошуку.*

Здійснювати пошук потрібних навчально-наукових матеріалів в *Google Академії* можна за допомогою різних критеріїв: за ім'ям авторів публікацій, назвою, певною темою.

Розглянемо приклади здійснення пошуку в *Google Академії*.

Для пошуку публікацій за ім'ям автора потрібно ввести до поля пошуку ім'я автора в лапках. При цьому для збільшення кількості результатів пошуку доцільно вказувати ініціали замість повного імені. Якщо в результатах пошуку подається забагато статей, де згадується ім'я цього автора, слід скористатися оператором *автор:*. Якщо не отримано бажаних результатів, то необхідно скористатися сторінкою розширеного (складного) пошуку (*рис. 35*).

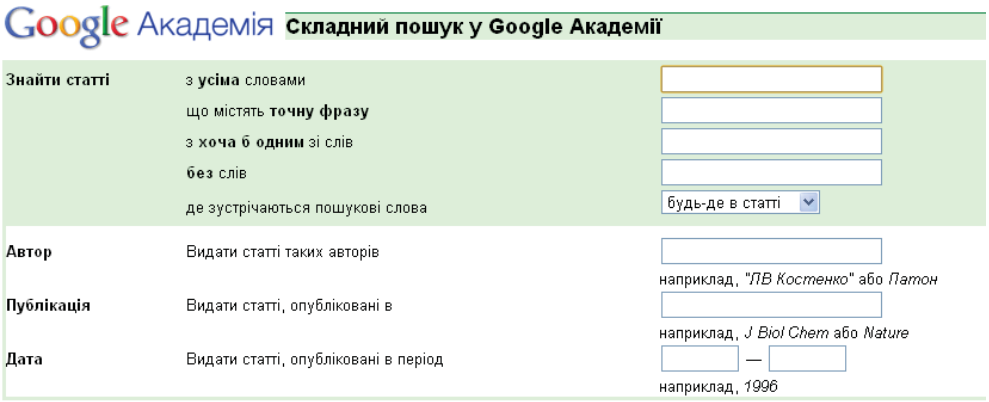

Рис. 35. Складний пошук у *Google Академії*

Для пошуку навчальних матеріалів за назвою слід взяти в лапки відповідну назву. Програма *Google Академія* автоматично знайде статті разом із іншими статтями, де згадується подібна тематика. Посилання *Останні статті* у правій частині сторінки результатів дають змогу класифікувати результати пошуку за останніми дослідженнями. При упорядкуванні враховуються такі фактори, як популярність автора, успіх повного тексту кожної статті (як часто його було процитовано) та попередніх статей у журналі.

Посилання *Подібні статті* дає можливість автоматично визначити, які статті найбільше відповідають запиту для пошуку матеріалів. Можна переглянути перелік цих статей, натиснувши на це посилання. Список подібних статей упорядковується за відповідністю їх до початкових результатів, але також враховується відповідність кожного документа. Відображення набору відповідних статей або книг — це чудова нагода для першого ознайомлення з новою темою.

Також вам потрібно навчитися користуватися *інтернет-каталогами*. Робота з ними також вимагає вправності, але якщо ви правильно сформулюєте запит, то зможете укласти гарний список джерел. Далі, вже знаючи імена дослідників та назви їхніх робіт, ви зможете звертатися у бібліотеки, шукати якщо не самі книжки, то цитати з них у роботах інших. Окрім того, можна замовити відповідну літературу у сканованому вигляді (таку послугу надає наш Університет, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського).

Інтернет-каталоги

Електронні каталоги України	http://www.e-catalog.name/
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського	http://www.nbuv.gov.ua/
Інституційний репозиторій КУ імені Бориса Грінченка	http://elibrary.kubg.edu.ua/
Електронний каталог Парламентської бібліотеки України	http://ukrlibrary.org/book.htm
Електронна бібліотека України	http://www.elibukr.org/

Візьміть до уваги!

• ***Радимо прочитати*** •

1. На початку десятиліття розумних систем [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.ibm.com/smarterplanet/ua/uk/overview/visions/index.html
2. ИКТ в профессиональном образовании / ЮНЕСКО. Аналитическая записка [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://iite.unesco.org/files/policy_briefs/pdf/ru/icts_in_tvet.pdf
3. Тихомиров В. П. Мир на пути Smart Education [Электронный ресурс] / В. П. Тихомиров. — Режим доступа : http://www.ido.ru/ido_media/ido_press/articles/?content_id=1581&news_id=1206
4. Вікіпедія. Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://uk.wikipedia.org.
5. Тихомирова Н. В. Глобальная стратегия развития smart-общества. МЭСИ на пути к Smart-университету / Smart Education [Электронный ресурс] / Н. В. Тихомирова. — Режим доступа : http://smartmesi.blogspot.com/2012/03/smart-smart.html
6. Nancy J. Неформальное обучение — форма и содержание [Электронный ресурс] / J. Nancy. — Режим доступа : http://www.smart-edu.com/stati-korporativnoe-obuchenie/neformalnoe-obuchenie.html
7. General Mills. Интерактивность, креативность, стратегия — вот ключи к успеху компании [Электронный ресурс] / Mills General. — Режим доступа : http://www.smart-edu.com/stati-korporativnoe-obuchenie/prekrasnoe-novoe-obuchenie.html
8. Measuring the Information Society 2012 / Committed to connecting the world / [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.itu.int/dms_pub/itu-d/opb/ind/D-IND-ICTOI-2012-SUM-PDF-R.pdf
9. Open Educational Resources [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/access-to-knowledge/open-educational-resources
10. Bob Mosher. Пять мифов о неформальном обучении [Электронный ресурс] / Bob Mosher. — Режим доступа: http://www.smart-edu.com/stati-korporativnoe-obuchenie/pyat-mifov-o-neformalnom-obuchenii.html

«Сходинки зростання»
Практикум **5.1**

СИСТЕМА ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАННЯ УНІВЕРСИТЕТУ

Система електронного навчання Університету (http://e-learning.kubg.edu.ua/) організована на основі використання платформи LMS Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment, в перекладі — Модульне об'єктно орієнтоване динамічне навчальне середовище) *(рис. 36)*. Moodle — це безкоштовна, відкрита (Open Source) система управління навчанням. Вона реалізує філософію «педагогіки соціального конструктивізму» та орієнтована насамперед на організацію взаємодії між викладачем та студентами. Moodle має широкий набір функціональності, притаманний платформам електронних систем навчання, системам управління курсами (CMS), системам управління навчанням (LMS) або віртуальним навчальним середовищам (VLE). Moodle — це безкоштовний веб-сервіс, що надає можливість створювати ефективні сайти для он-лайн-навчання.

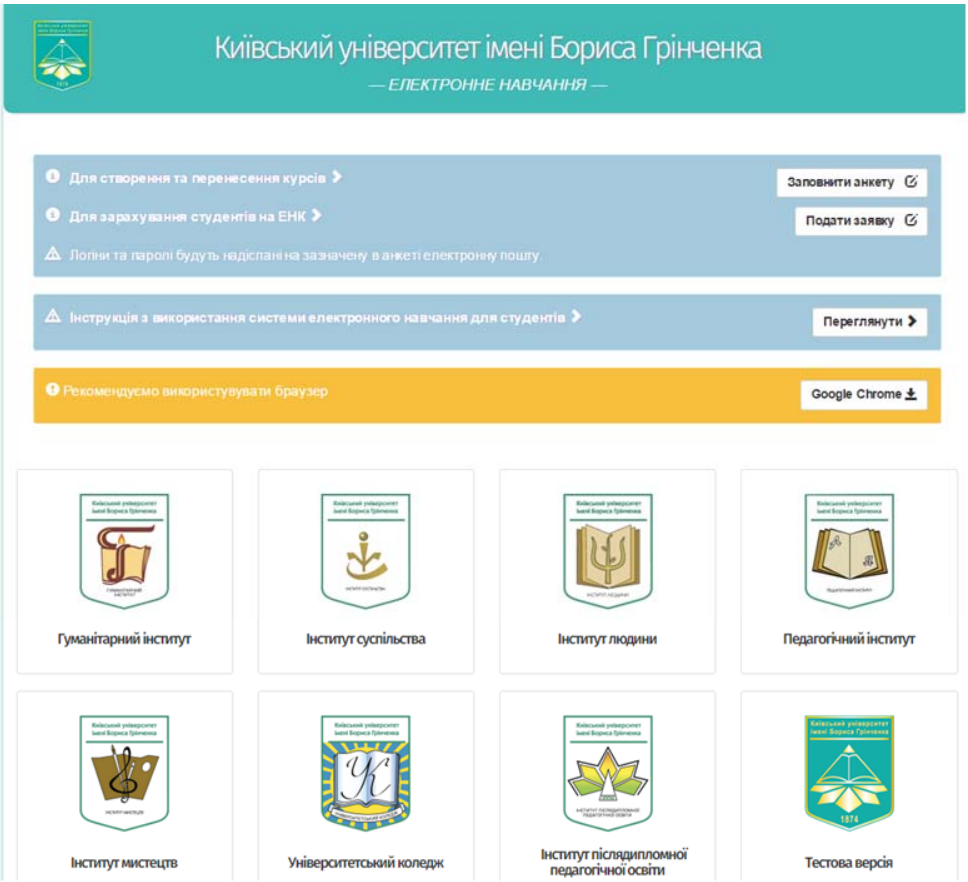

Рис. 36. Головна сторінка системи електронного навчання Університету

За допомогою цієї системи студенти мають змогу дистанційно, використовуючи глобальну мережу Інтернет, ознайомитися з навчальним матеріалом з різних предметів, який може бути поданий у вигляді різнотипних інформаційних ресурсів

(текст, відео, анімація, презентація, електронний посібник), відправляти виконані завдання на перевірку викладачеві, проходити тестування. Викладачі самостійно створюють навчальні електронні курси і проводять навчання на відстані, надсилають повідомлення студентам, розподіляють, збирають та перевіряють виконані студентами завдання, ведуть електронні журнали обліку оцінок, налаштовують різноманітні ресурси навчального курсу із зазначенням термінів їх опрацювання тощо.

У системі електронного навчання Університету створено та використовується веб-додаток **Електронний деканат** (ЕД), який дає змогу організувати та проводити моніторинг навчального процесу.

За допомогою сервісів ЕД для кожного студента після авторизації на моніторі комп'ютера подається індивідуальний навчальний план за напрямком підготовки посеместрово, в якому вказані назви дисциплін (курсів), прізвища викладачів, терміни навчання, форми та терміни проходження поточного та підсумкового контролю відповідно до графіка, затвердженого викладачами та навчальною частиною. При навчанні за матеріалами електронного курсу студент може отримувати варіанти завдань для самостійного виконання; відправляти виконані завдання; виконувати тестові завдання; ознайомлюватись з результатами перевірки своїх робіт та тестів; при необхідності листуватися з викладачем чи представником навчального відділу (методистом); отримувати відомості щодо змін та організації навчального процесу.

За допомогою ЕД здійснюється облік виконання кожним студентом навчального плану, враховуючи терміни виконання поточного контролю (контрольні роботи, тести тощо).

Використання ЕД надає можливість викладачеві отримувати відомості (звіти, результати навчальної діяльності) щодо роботи студента при вивченні навчальних матеріалів електронного курсу.

Доступ до ресурсів навчального порталу — персоніфікований. Кожен студент або викладач має доступ лише до тих електронних навчальних курсів, на яких він зареєстрований для участі у навчальному процесі. Реєстрація студентів на електронний навчальний курс здійснюється відповідно до навчального плану спеціальності та ОКР.

Для початку роботи з системою вам необхідно обрати інститут, в якому ви навчаєтесь, та здійснити авторизацію *(рис. 37)*.

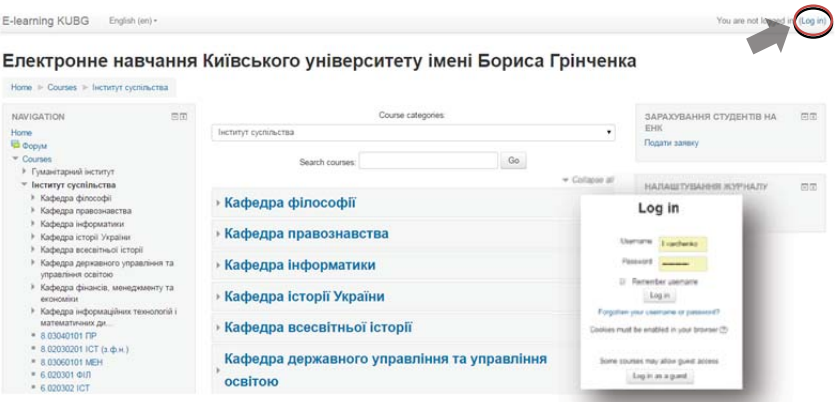

Рис. 37. Сторінка системи електронного навчання Інституту суспільства з вікном авторизації

Для перегляду курсів, доступних студенту в системі електронного навчання, необхідно скористатися меню *Навігація*, обравши *Мої курси (рис. 38)*.

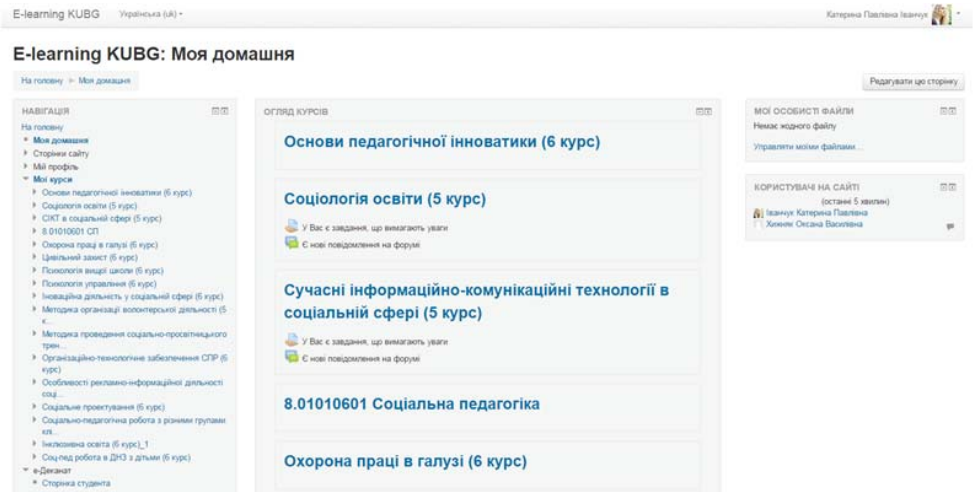

Рис. 38. Сторінка *Мої курси*

На сторінці відображається шифр та назва спеціальності, на яку зарахований студент, а також перелік доступних курсів з навчальних дисциплін. Обравши спеціальність, студент може переглянути усі дисципліни, які має опанувати згідно з навчальним планом по кожному семестру. Біля кожної дисципліни, для якої існує розроблений електронний курс, відображається підсумкова кількість отриманих балів на поточний момент *(рис. 39)*.

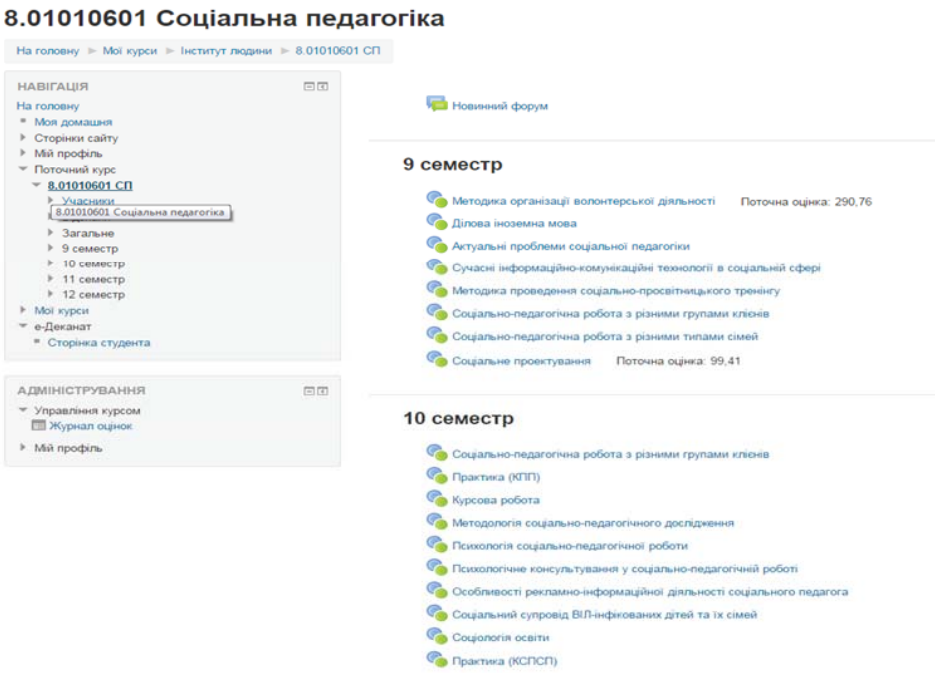

Рис. 39. Перелік дисциплін за спеціальністю

Всі електронні навчальні курси розробляються викладачами згідно із затвердженими в Університеті вимогами і у відповідності до кредитно-модульної системи навчання.

Кожен електронний начальний курс (ЕНК) складається зі вступної частини (загальні відомості про курс: робоча програма, тематичний план, критерії оцінювання, глосарій, друковані та інтернет-джерела, презентація та карта курсу, форум тощо), навчальних модулів та підсумкової атестації. Навчальний модуль містить теоретичний матеріал, практичні (семінарські, лабораторні) завдання, завдання для самостійної роботи, модульний контроль та путівник по модулю (*рис. 40*).

Рис. 40. Зразок структури навчального модуля ЕНК «МОВГ» (автор Лях Т.Л.)

Для створення ЕНК використовуються різні типи ресурсів. Детальний опис основних ресурсів подано в таблиці.

Ресурс	Опис	Примітка
сторінка	Ресурс називається «сторінка», він слугує для подання навчальних матеріалів	У вигляді сторінки викладачі додають робочу програму, тематичний план, критерії оцінювання, список літератури, методичні рекомендації або додаткові матеріали
форум	Ресурс «форум» слугує для обговорень та новин	Завдяки цьому ресурсу можна ознайомитись з новинами ЕНК (наприклад, дізнатися, коли відбудеться модульна контрольна робота), поставити викладачу або одногрупникам запитання, які цікавлять з дисципліни
глосарій	Ресурс «глосарій» містить тлумачення термінів з дисципліни	Можна переглянути потрібний термін у словнику або викликати його визначення безпосередньо з тексту, де він зустрічається (слово виділяється сірим кольором, якщо воно міститься у глосарії) 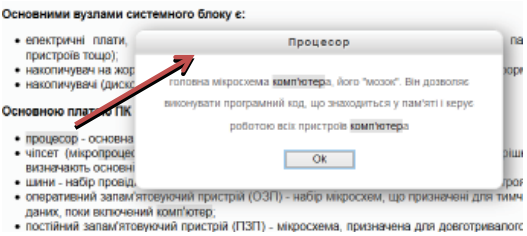
гіперпосилання	Ресурс «гіперпосилання» містить переходи на веб-сайти	Викладачі таким ресурсом додають додаткові цікаві відомості з дисципліни або посилання на електронні підручники
файл	Ресурс «файл» містить прикріплені файли	Піктограма цього ресурсу може виглядати не тільки так, вона змінюється в залежності від типу прикріпленого файлу

Ресурс	Опис	Примітка
лекція	Ресурс «лекція» містить лекційні матеріали	У вигляді такого ресурсу представлені лекції з дисципліни, окремі логічні її складові для зручності знаходяться на окремих сторінках, перехід між ними може здійснюватись за допомогою кнопок або панелі меню. **! Зверніть увагу:** деякі лекції можуть містити тестові запитання. Щоб перейти до наступного пункту, слід правильно відповісти на них. Лекція вважається успішно пройденою, коли переглянуті всі сторінки
завдання	Ресурс «завдання» містить практичні завдання (семінари, лабораторні, самостійні роботи)	У вигляді такого ресурсу викладач додає до курсу всі елементи навчальної дисципліни, які потрібно оцінити після їх виконання студентами. У системі є такі типи завдань: • *Відповідь у вигляді файлу* (коли виконується деяке завдання та подається у вигляді файлу: документу, презентації, архіву, фото). **! Зверніть увагу:** якщо потрібно здати декілька файлів, то слід об'єднати їх у архів. • *Відповідь текстом* (коли додається посилання на виконану роботу або відповідь друкується). • *Відповідь поза сайтом* (до такого типу завдання входить семінарське заняття, коли відповідь створюється безпосередньо на парі, а потім викладач виставляє оцінку у систему)
тест	Ресурс «тест» містить тестові запитання	Тест може бути навчальним, додатковим до лекції чи лабораторної роботи. Модульна контрольна робота та підсумковий контроль також можуть бути представлені у вигляді тесту

Важливі моменти щодо виконання завдань:

1. Виконання завдань можуть мати обмеження у часі. У цьому випадку зазначається *Доступно* та *Останній термін здачі*. Для того щоб здати виконане завдання, необхідно скористатись меню *Здати роботу* або *Завантажити файл* (*рис. 41*).

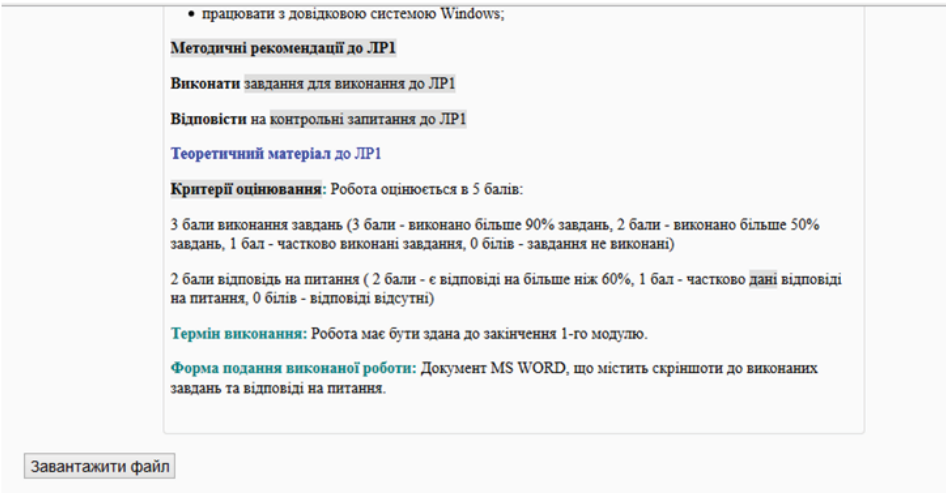

• працювати з довідковою системою Windows;

Методичні рекомендації до ЛР1

Виконати завдання для виконання до ЛР1

Відповісти на контрольні запитання до ЛР1

Теоретичний матеріал до ЛР1

Критерії оцінювання: Робота оцінюється в 5 балів:

3 бали виконання завдань (3 бали - виконано більше 90% завдань, 2 бали - виконано більше 50% завдань, 1 бал - частково виконані завдання, 0 білів - завдання не виконані)

2 бали відповідь на питання (2 бали - є відповіді на більше ніж 60%, 1 бал - частково дані відповіді на питання, 0 білів - відповіді відсутні)

Термін виконання: Робота має бути здана до закінчення 1-го модулю.

Форма подання виконаної роботи: Документ MS WORD, що містить скріншоти до виконаних завдань та відповіді на питання.

Завантажити файл

Рис. 41. Надсилання в систему виконаного завдання

2. Слідкувати за закінченням терміну здачі завдань можна у блоці *Майбутні події* (*рис. 42*). У цьому блоці зазначається останній термін виконання та здачі завдання.

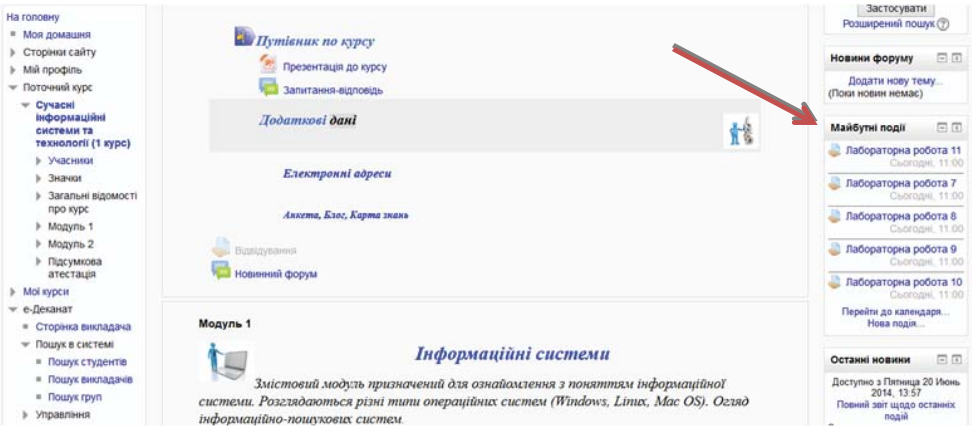

Рис. 42. Блок *Майбутні події*

3. Якщо відповідь на завдання потрібно подати у вигляді тексту — скопіюйте його та використайте комбінацію клавіш ***CTRL+V*** для вставляння.
4. Після закінчення терміну виконання завдання вже не можна здавати виконану роботу, тому за термінами необхідно слідкувати. У разі, якщо викладач дозволяє таку здачу, в системі відображається те, на скільки із запізненням здано роботу.

Для перегляду зданої роботи, дати її перевірки, коментарів та файлу, який було надіслано для перевірки, достатньо скористатись посилан-

ням на потрібну роботу. В результаті на екрані будуть відображені всі зазначені елементи (*рис. 43*).

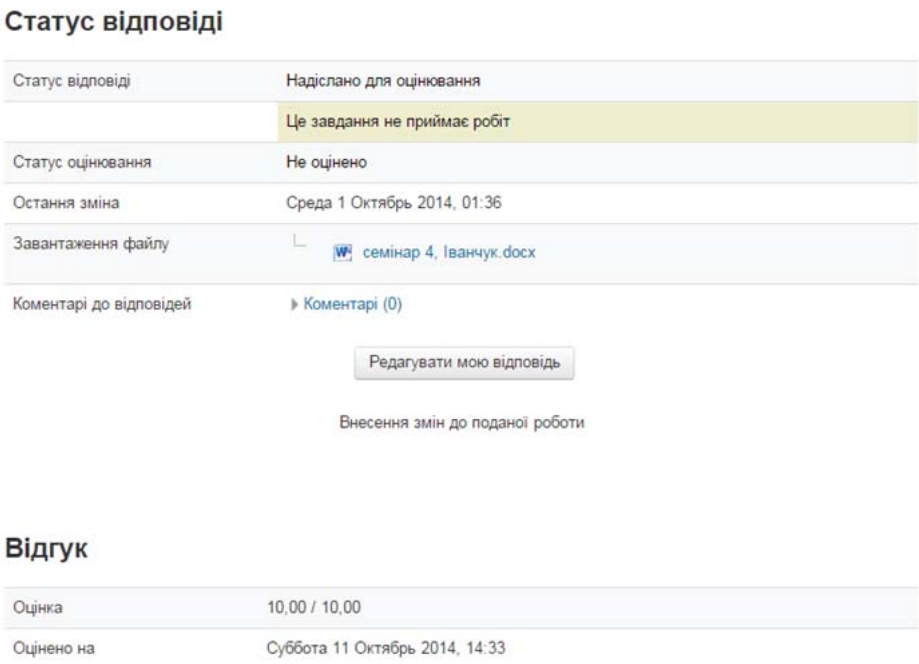

Статус відповіді

Статус відповіді	Надіслано для оцінювання
	Це завдання не приймає робіт
Статус оцінювання	Не оцінено
Остання зміна	Среда 1 Октябрь 2014, 01:36
Завантаження файлу	семінар 4, Іванчук.docx
Коментарі до відповідей	Коментарі (0)

Редагувати мою відповідь

Внесення змін до поданої роботи

Відгук

Оцінка	10,00 / 10,00
Оцінено на	Суббота 11 Октябрь 2014, 14:33

Рис. 43. Вікно перегляду зданої роботи

Важливі моменти щодо проходження тестів:

1. Перед початком тестування слід звернути увагу на:
   - час проходження тесту;
   - кількість спроб;
   - метод оцінювання *(рис. 44)*;

МКР2

Дозволених спроб: 2

Обмеження за часом: 25 хв.

Метод оцінювання: Вища оцінка

Почати перегляд тесту

Рис. 44. Початок проходження тесту

Основні типи запитань (*див. табл.*):

З однією правильною відповіддю

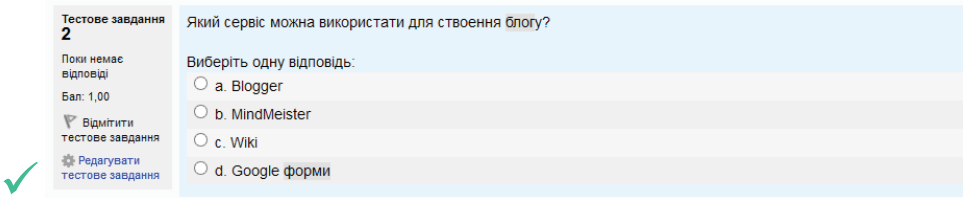

У такому запитанні лише одна відповідь правильна, її слід обрати:

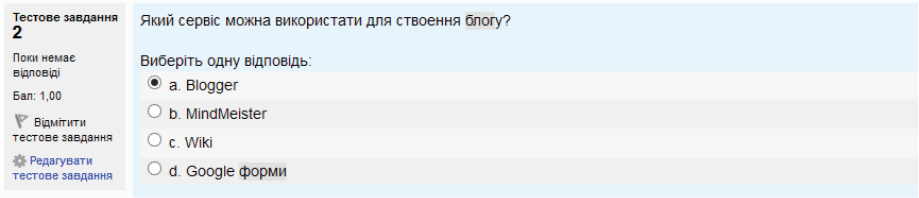

Також може бути, що слід обрати один з двох варіантів: правильно/неправильно.

З декількома правильними відповідями

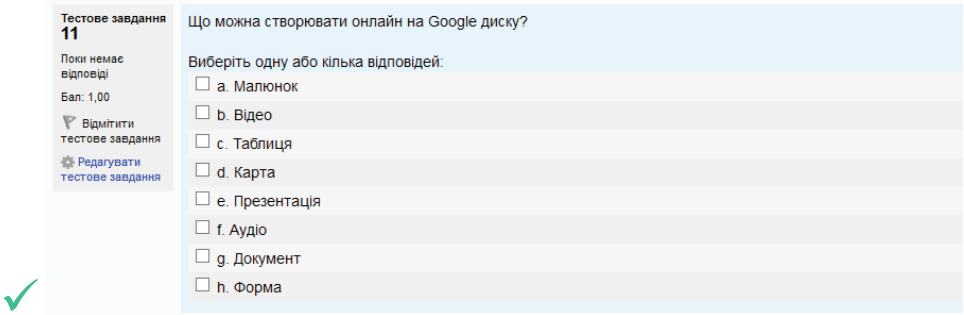

У такому запитанні правильних відповідей декілька, їх слід відмітити:

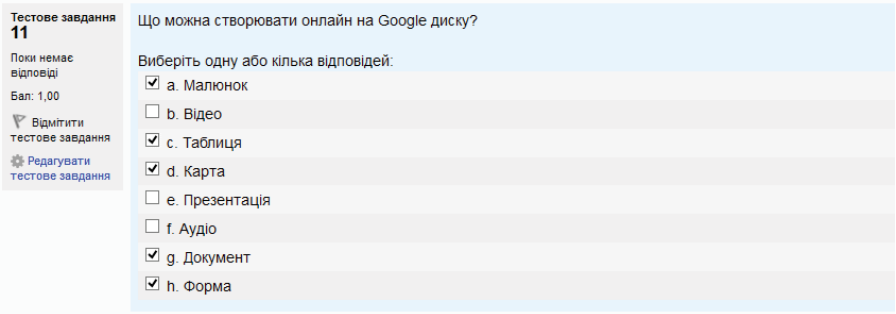

Відповідність

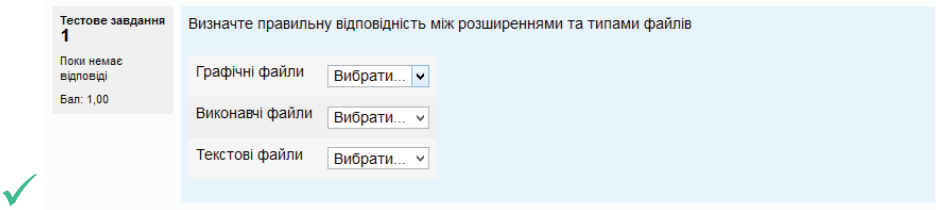

У такому запитанні слід встановити відповідність між правою та лівою частинами питання (права сторона може містити значення або цифри для встановлення правильної послідовності).

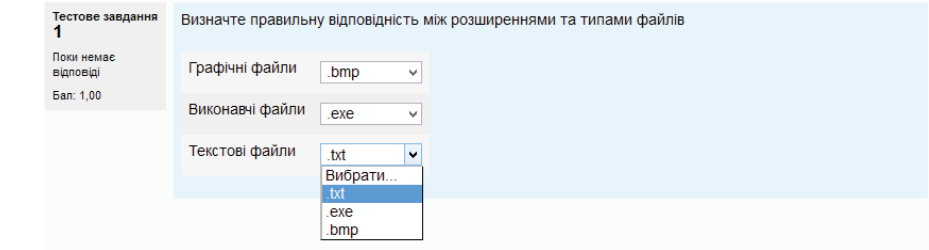

Коротка відповідь

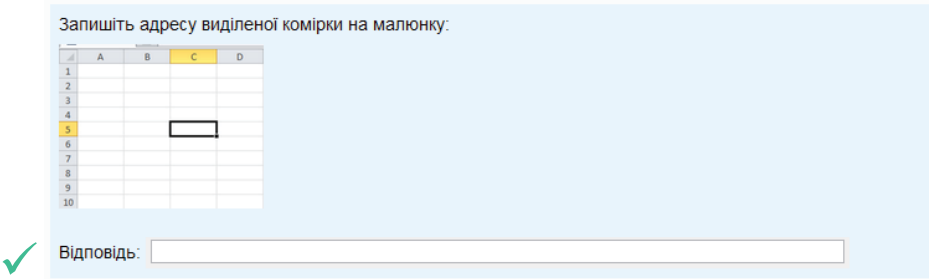

У такому запитанні відповідь набирається з клавіатури, це може бути одне або декілька слів, дата або число.

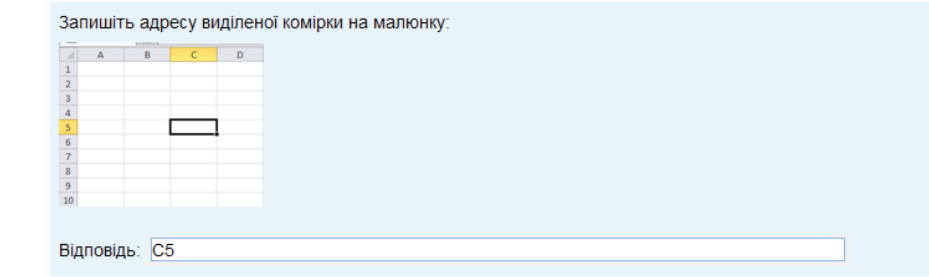

2. Завершення тестування. Коли на всі запитання дано відповіді, слід обрати у блоці *Навігація тесту* посилання *Закінчити спробу (рис. 45)*. Також у цьому блоці є можливість слідкувати за часом та робити переходи між запитаннями. Далі, у наступному вікні потрібно обрати *Надіслати все* і завершити тест.

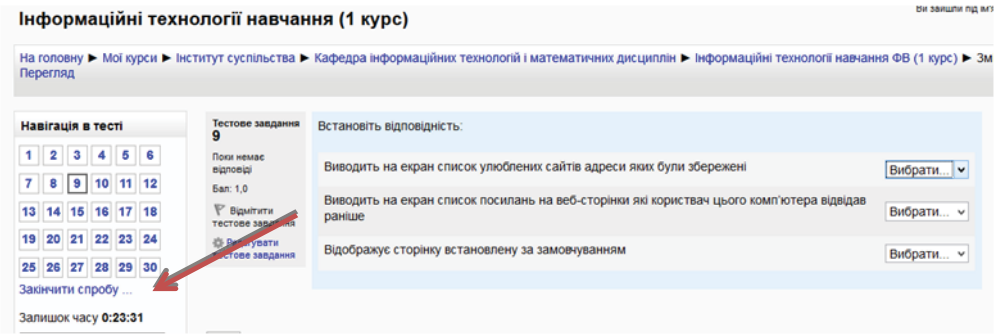

Рис. 45. Навігація в тесті

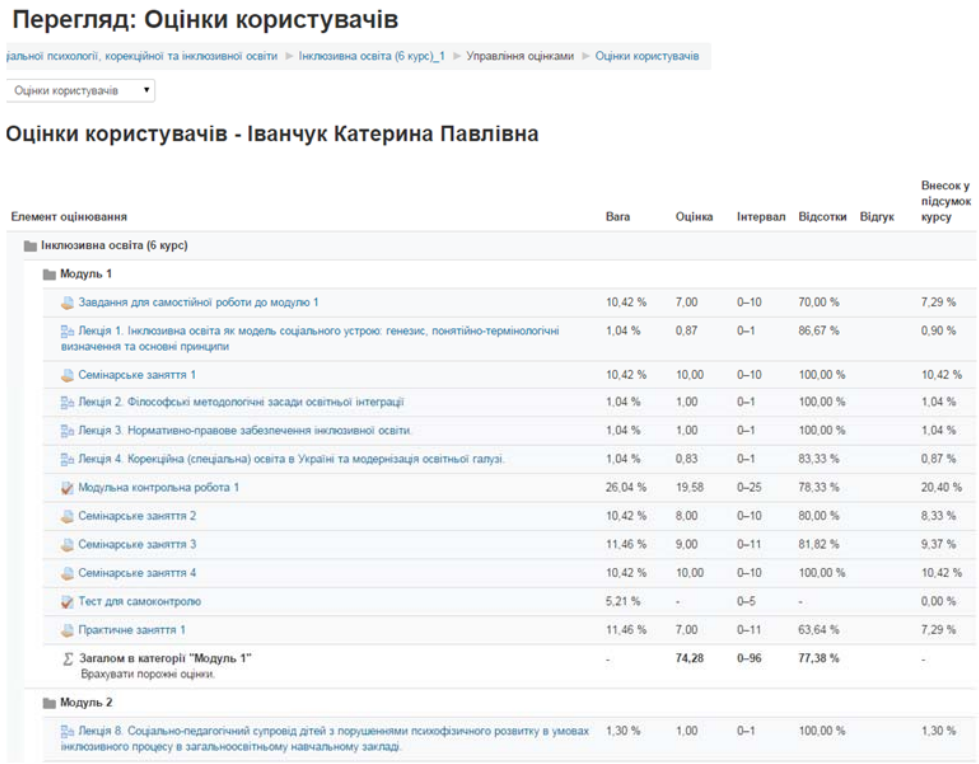

Перегляд: Оцінки користувачів

іальної психології, корекційної та інклюзивної освіти ► Інклюзивна освіта (6 курс)_1 ► Управління оцінками ► Оцінки користувачів

Оцінки користувачів

Оцінки користувачів - Іванчук Катерина Павлівна

Елемент оцінювання	Вага	Оцінка	Інтервал	Відсотки	Відгук	Внесок у підсумок курсу
Інклюзивна освіта (6 курс)						
Модуль 1						
Завдання для самостійної роботи до модулю 1	10,42 %	7,00	0–10	70,00 %		7,29 %
Лекція 1. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою: генезис, понятійно-термінологічні визначення та основні принципи	1,04 %	0,87	0–1	86,67 %		0,90 %
Семінарське заняття 1	10,42 %	10,00	0–10	100,00 %		10,42 %
Лекція 2. Філософські методологічні засади освітньої інтеграції	1,04 %	1,00	0–1	100,00 %		1,04 %
Лекція 3. Нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти.	1,04 %	1,00	0–1	100,00 %		1,04 %
Лекція 4. Корекційна (спеціальна) освіта в Україні та модернізація освітньої галузі.	1,04 %	0,83	0–1	83,33 %		0,87 %
Модульна контрольна робота 1	26,04 %	19,58	0–25	78,33 %		20,40 %
Семінарське заняття 2	10,42 %	8,00	0–10	80,00 %		8,33 %
Семінарське заняття 3	11,46 %	9,00	0–11	81,82 %		9,37 %
Семінарське заняття 4	10,42 %	10,00	0–10	100,00 %		10,42 %
Тест для самоконтролю	5,21 %	-	0–5	-		0,00 %
Практичне заняття 1	11,46 %	7,00	0–11	63,64 %		7,29 %
Σ **Загалом в категорії "Модуль 1"** Врахувати порожні оцінки.	-	**74,28**	**0–96**	**77,38 %**		-
Модуль 2						
Лекція 8. Соціально-педагогічний супровід дітей з порушеннями психофізичного розвитку в умовах інклюзивного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі.	1,30 %	1,00	0–1	100,00 %		1,30 %

Рис. 46. Журнал оцінок студента

Ознайомитись із отриманими оцінками з курсу можна обравши на панелі *Адміністрування* меню *Журнал оцінок* (*рис. 46*). У журналі відображаються виставлені викладачем оцінки за виконані роботи, коментарі до робіт, максимальна кількість балів, яку можна отримати за роботу, за всі модулі та окремо за кожен з переведенням у шкалу ECTS

Використання сервісу ЕД *Сторінка студента*, що знаходиться на панелі *Навігація*, дає змогу студентові переглядати відомості у своєму обліковому записі (ПІБ, e-mail, останній вхід в систему, номер індивідуального плану, шифр групи), звіт успішності (без обумовлення відображається поточний семестр) за курсами, на яких навчається студент (*рис. 47*).

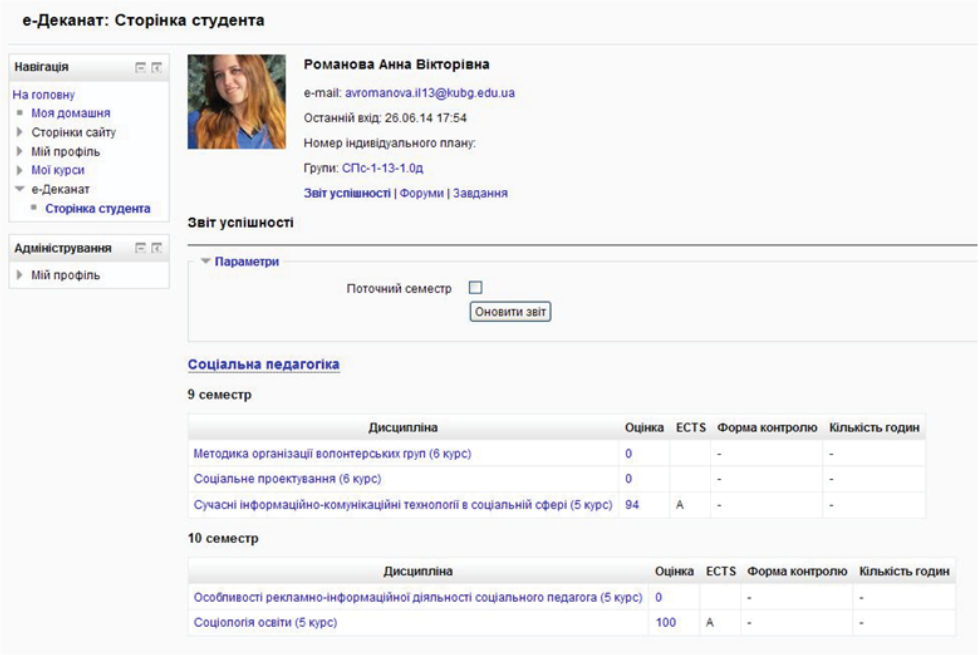

Рис. 47. Сторінка студента в ЕД

Відомості про форуми, в обговореннях яких бере участь студент, відображаються в меню *Форуми*, що знаходиться на *Сторінці студента (рис. 48)*.

Рис. 48. Форуми на Сторінці студента в ЕД

Завдання, які необхідно виконати студентові протягом поточного семестру з усіх дисциплін, до яких є розроблені електронні навчальні курси, також можна передивитися на *Сторінці студента*, скориставшись меню *Завдання* (*рис. 49*).

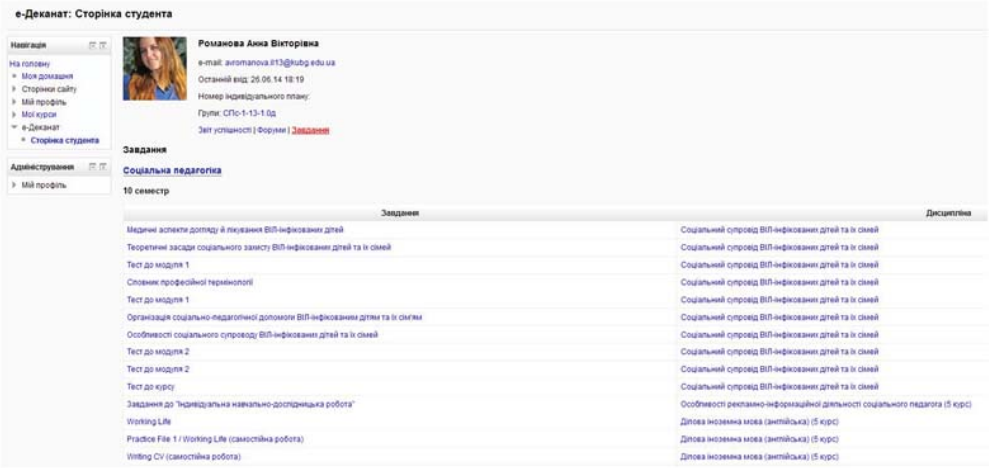

Рис. 49. Завдання, які потребують виконання в поточному семестрі

Для редагування відомостей про себе можна скористатись меню *Мій профіль* на панелі *Адміністрування*. В режимі редагування профілю необхідно внести зміни в основні відомості про себе (місто, країна), завантажити власне фото, вказати інтереси та інші відомості за бажанням (*рис. 50*). Після заповнення всіх відомостей потрібно скористатись послугою *Оновити профіль*.

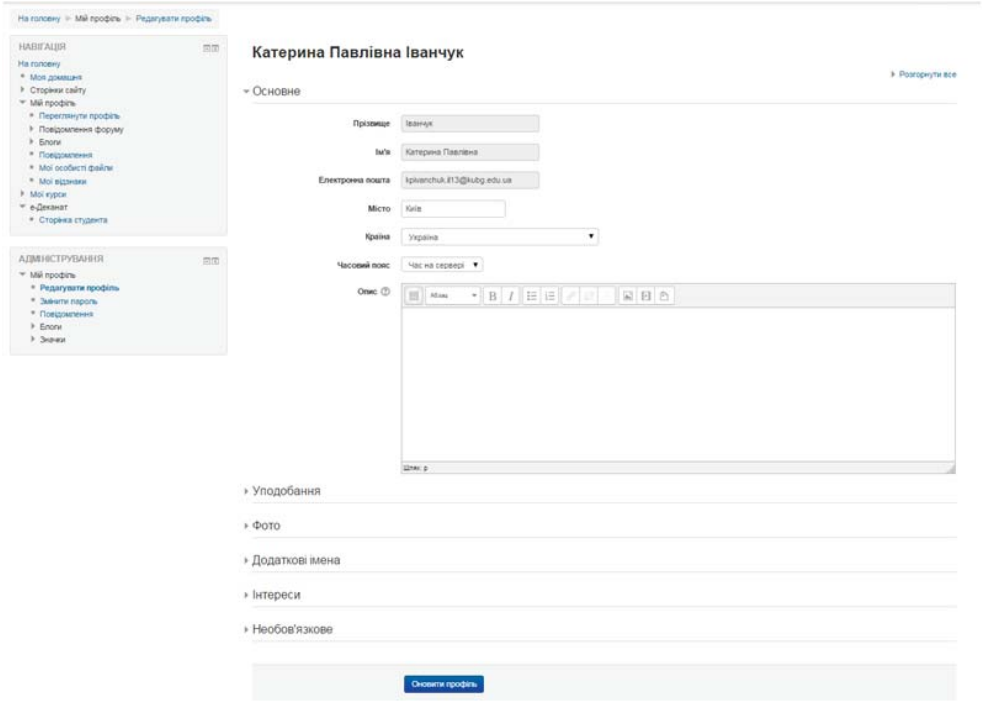

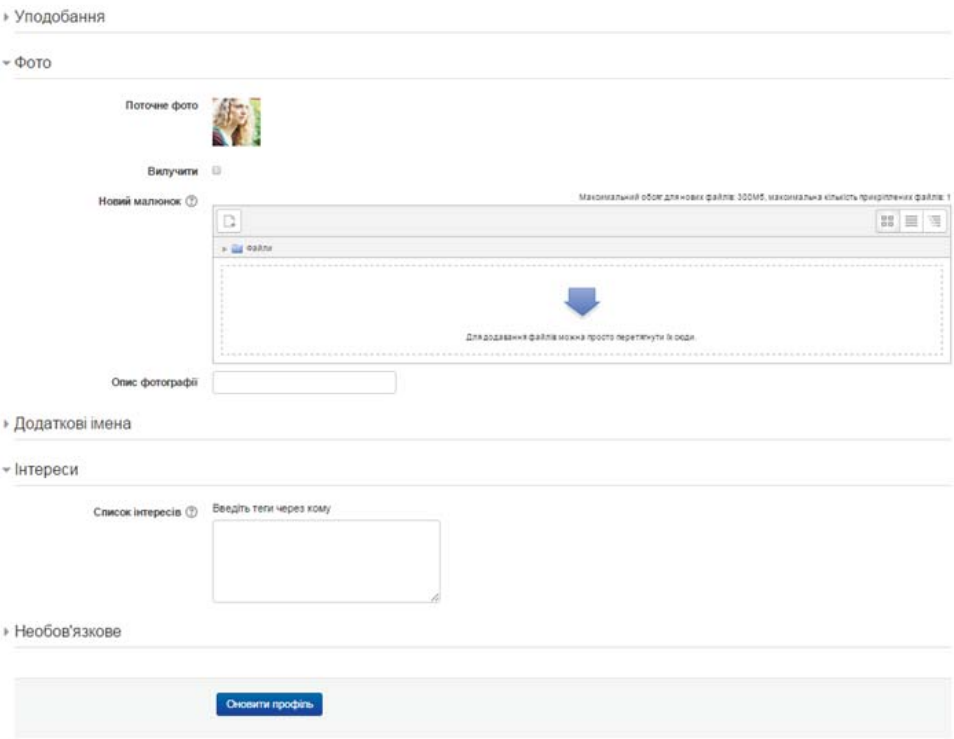

Рис. 50. Редагування власного профілю

«Сходинки зростання»
Практикум **5.2**

Я ПРАЦЮЮ В КОМАНДІ

У розділі мова йде про те, що командна взаємодія містить потужний творчий і навчальний потенціал, розповідається про основні показники ефективної командної взаємодії, процес формування команди та особливості роботи в ній, переваги прийняття групових рішень.

Ключові слова: *команда, командна взаємодія, студентська група, підструктури студентської групи, корпоративна культура, проблемна ситуація, групове рішення, проектне завдання, лідер.*

Я ПРАЦЮЮ В КОМАНДІ

Зібратись разом — це початок,
залишатися разом — це прогрес,
працювати разом — це успіх!

Г. Форд

Талант виграє ігри, а командна робота
та інтелект виграють чемпіонати.

М. Джордан

Дружний колектив — шлях до успіху.
Командна робота — це взаємодопомога,
взаєморозуміння, вміння прислухатися до думок інших, бути активним
і креативним, вносити доцільні пропозиції та реалізовувати цікаві проекти.
Я дуже люблю працювати в команді. Це завжди весело і цікаво.

Є. Кушнірова, студентка Інституту мистецтв

У другому розділі ви вже читали про те, яку роль відіграє студентська група у житті кожного, хто навчається у вищому навчальному закладі. Пам'ятаєте її ознаки? Студентів у групі об'єднує спільна мета, спільна навчально-професійна діяльність; зв'язки ділового та особистісного характеру; вікова однорідність; висока поінформованість один про одного (про навчальні успіхи, захоплення, особисте життя тощо); визначальними характеристиками студентської групи є також високий рівень самоврядування та обмежений час існування. Але, крім названих чинників, існують ще й інші, про які вам треба знати, щоб досягти за період навчання справжньої командної взаємодії у групах. Розглянемо докладніше ці чинники.

Командна взаємодія: потужний навчальний і творчий потенціал

Навчання в Університеті, професійна підготовка майбутнього фахівця передбачають участь студента у різних видах групової роботи, а саме: семінарах, практикумах, групових проектах, лабораторних роботах, творчих завданнях тощо. Діяльність студента у таких тимчасових утвореннях може бути досить продуктивною як з точки зору результатів виконання завдання, так і з точки зору розвитку найважливіших для людини соціальних якостей: комунікабельності, взаємодопомоги, толерантності, лідерства тощо. Тобто студент, як видно з *рисунка 1*, під час навчання в Університеті перебуває у різних групах, виконує за-

вдання, що стоять перед конкретною групою, і поводить себе відповідно до вимог цієї групи. Як бачимо з рисунка, в умовах навчального процесу можуть виникати тимчасові творчі групи, наукові гуртки, секції, семінари, тренінги тощо. Переважно вони формуються з урахуванням навчальних потреб і не мають чіткої структури та міцних взаємозв'язків між учасниками, тому що останні вступають між собою у короткочасну комунікацію.

Рис. 1. Групи, до яких долучається студент під час навчання в Університеті

Розглянувши рисунок, побачимо, що найбільш стійкою за метою діяльності, тривалістю існування в межах навчального року та характером взаємовідносин є *студентська академічна група*. Важливою умовою і параметром функціонування означеної групи є її *структура*, що впливає на спосіб організації групи та розподілення у ній відповідних позицій (ролей): лідери, послідовники, мікрогрупи, аутсайдери тощо. Ролі, які виконують члени групи, суттєво впливають на соціально-психологічний мікроклімат і результати діяльності групи.

У студентській групі розрізняють *дві підструктури*:

1) *офіційна (формальна)*, яка характеризується цільовим призначенням (професійна підготовка, сприяння становленню майбутнього фахівця), ґрунтується на шанобливому ставленні студентів один до одного, відрізняється наявністю офіційного керівника (старости групи), який здійснює рольове управління та організовує ділові стосунки між студентами;

2) *неофіційна (неформальна)* — це неофіційні угруповання, що виникають на основі взаємних інтересів або симпатій.

І хоч інколи терміни «студентська група» і «команда» використовують як синоніми, варто пам'ятати, що за метою й термінами діяльності, характером взаємодії, структурою вони все ж відрізняються. Студентська група може виступати як одна команда, проте, розглядаючи особливості роботи в команді, ми матимемо на увазі команди, сформовані всередині студентської групи.

Основні показники ефективної командної взаємодії

Навички роботи студента у команді є однією з невід'ємних складових його адаптації до вимог кредитно-модульної системи організації навчання. Команда може швидше розв'язати поставлену навчальну проблему, ніж окремий студент. Командна робота зумовлює інтелектуальний розвиток кожного студента, розширює можливості для його самореалізації.

Візьміть до уваги!

Команда — це особливий різновид групи, якій властиві особливі риси: команда більш сильна й має більший навчальний і творчий потенціали, ніж група. Це невелика спільнота студентів, де здібності одного доповнюються здібностями іншого; члени команди віддані спільній меті, активно сприяють реалізації навчальних завдань, що випливають з неї, виявляючи взаємну відповідальність, та реалізують свій творчий потенціал.

Ефективність командної діяльності залежить від того, як студенти — члени команди працюють разом, і оцінюється за такими показниками:

1) ступенем ефективності кожного зі студентів у виконанні закріплених за ним функцій; ефективність також пов'язана зі здатністю кожного студента працювати над собою, розвивати необхідні для успішної навчальної діяльності якості;

2) здатністю використовувати сукупний потенціал усіх членів команди, перетворюючи його на щось більше, ніж просто сума потенціалів;

3) ступенем взаємодії команди із студентами групи, які не є членами команди.

Процес формування навичок ефективної командної взаємодії відбувається поступово. Командна діяльність передбачає таку систему дій:

- з'ясування та усвідомлення мети командної діяльності;
- планування та узгодження основних етапів реалізації завдання;
- розподіл завдання між членами групи;
- хронометраж часу виконання командного завдання;
- ефективна комунікативність між членами команди;
- здійснення зворотного зв'язку щодо особистої активності кожного студента;
- самооцінка ефективності форм взаємодії у команді та результативності виконаного завдання.

Узгодженості й результативності роботи команди заважають такі негативні прояви поведінки її членів:

• прагнення домінувати, що супроводжується постійною критикою на адресу інших членів команди, перебиванням висловлювань інших;
• байдужість членів команди до виконання поставлених завдань;
• нерівномірність розподілу обов'язків між членами команди;
• порушення термінів виконання завдання тощо.

Важливу управлінську функцію діяльності команди виконує модератор — студент, який координує зусилля членів команди щодо досягнення поставленої мети, організовує між ними дискусію.

Регулятором взаємодії членів команди є рівень розвитку їх корпоративної культури, яка визначає реакції, думки та дії її носіїв.

Візьміть до уваги!

Корпоративна культура — це певні правила, норми, які об'єднують членів команди, впливають на формування у них взаємодопомоги, підтримки, зосередженості на виконанні загального задуму команди.

Ефективність діяльності команди залежить також від послідовності виконання дій, які регламентують участь кожного її учасника, дають змогу доцільно розподілити їхній інтелектуальний потенціал щодо реалізації поставленої мети. Технологія виконання завдання передбачає дотримання кожним членом команди наступних правил:
• розкладання загальної задачі на окремі складові;
• розподіл підзавдань між членами групи;
• дотримання принципу добровільності щодо вибору учасником конкретного виду підзавдання;
• рівномірне розподілення робочого навантаження серед усіх учасників групи;
• спільне обговорення особливостей презентації виконаного завдання.

Від узгодженої діяльності членів команди, розподілу обов'язків між ними залежить ефективність прийняття групового рішення. Прийняття такого рішення можна розглядати як процес, у якому студенти рухаються від неузгодженості між собою щодо вибору стратегії досягнення результату до згоди (*рис. 2*).

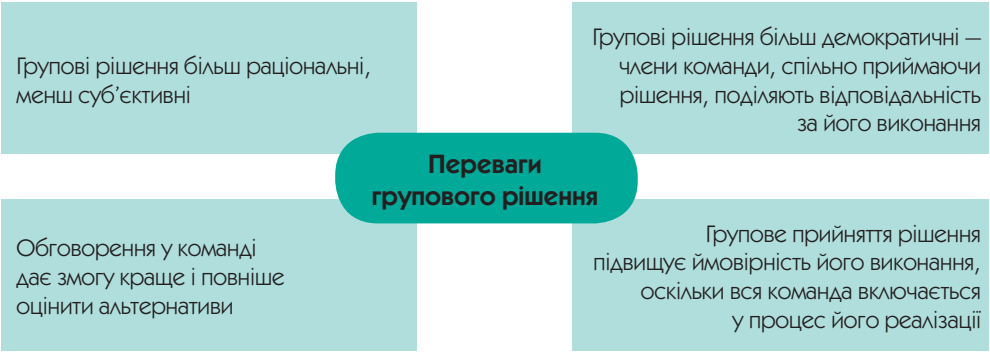

Рис. 2. Переваги рішення, що приймається групою

Приймаючи групове рішення, студенти — учасники команди мають пам'ятати про те, що переважає більшість голосів; а єдність усіх членів команди у прийнятті рішення — запорука успіху.

Для ефективної діяльності команди необхідний стійкий емоційний зв'язок між студентами, які включені у цю команду, відчуття згуртованості. На основі позитивного емоційного зв'язку та взаєморозуміння виникає спільність поглядів, моделей поведінки, тобто з'являється *командна згуртованість*.

Щоб сформувати навички ефективної взаємодії в групі під час виконання навчальних завдань, запам'ятайте також кілька правил і намагайтеся їх виконувати:

- виявляйте відвертий інтерес та увагу до студентів вашої групи;
- будьте привабливими і доброзичливими;
- будьте уважними слухачами;
- ніколи не принижуйте іншого, навіть тоді, коли він неправий;
- дозволяйте відчути значущість одногрупника, підкреслюйте його компетентність;
- привертаючи увагу до помилок, робіть це в коректній формі.

Шляхи формування успішної команди та забезпечення її ефективної діяльності

Успішна реалізація колективних навчальних проектів і завдань забезпечується здійсненням відповідних кроків.

1. Утворення команди.
2. Аналіз навчального завдання, що поставлене перед командою.
3. Усвідомлення суті навчального завдання, його обробка та виконання.
4. Презентація результатів виконаної роботи.
5. Аналіз результатів виконаної командної роботи.

Розглянемо більш детально сутність та зміст кожного із наведених кроків.

Крок 1. Утворення команди

Існує кілька типів участі студента у команді: участь за добровільним вибором студента, участь за особистим пріоритетом, участь за випадковим поділом. Розглянемо кожний з типів і визначимо їх характерні ознаки (*таблиця 1*).

Таблиця 1

ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ УЧАСТІ СТУДЕНТА У КОМАНДНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Тип участі у команді	Характерні ознаки
Участь у команді за добровільним вибором студента	• Обумовлена кількість студентів • врахування при виборі особистісних чинників (взаємна симпатія, звички, попередній досвід командної діяльності) • компетентнісні фактори (обізнаність у проблемі, вміння висловити власну думку) • інфраструктурні (зовнішні) фактори — зручність спілкування (умови навчальної діяльності, часові рамки)
Участь за особистим пріоритетом	• Відбір студентів — учасників команди, котрі виявили бажання у ній працювати • діяльність, націлена на реалізацію поставлених навчальних завдань, що узгоджені з напрямком групової роботи • чітке визначення часових рамок, відведених для виконання навчального завдання
Участь за випадковим поділом	• Вирішення поставлених навчальних завдань протягом короткого навчального періоду (практичне заняття, семінарське заняття, тренінг, майстер-клас тощо) • обмежений час існування

Крок 2. Аналіз навчального завдання, що поставлене перед командою

До початку виконання поставленого перед командою навчального завдання важливо спільно обговорити кінцеву мету, якої потрібно досягти, уточнити час, який для цього відводиться. Щоб проаналізувати отримане навчальне завдання, можна скористатися *таблицею 2*.

Таблиця 2

ЕТАПИ ЗДІЙСНЕННЯ АНАЛІЗУ НАВЧАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ

Тип участі у команді	Характерні ознаки
З'ясування змістових очікувань	• Вид завдання (творче, репродуктивне) • обсяг роботи, яку необхідно здійснити, щоб виконати завдання • якість очікуваного результату виконаного завдання
Визначення якісних показників кінцевого результату діяльності	• Аналіз ходу виконання завдання • самооцінка виконаного навчального завдання та отриманих результатів • моделювання презентації результатів командної роботи
Презентація кінцевого результату діяльності	• Усне повідомлення • колективний реферат – характеристика проблеми • презентація з використанням комп'ютерних технологій • плакат-схема • доповідь про підсумки вивчення проблеми, питання
Розрахунок часу на виконання навчального завдання	• Визначення часу на виконання завдання в цілому • визначення часових рамок для виконання окремих частин завдання

Окрім цього, зверніть увагу на наступні важливі чинники, які забезпечать успішне виконання навчального завдання:

— якнайраціональніший розподіл навчального завдання між окремими студентами команди;

— врахування індивідуальних можливостей та потенціалу кожного: це дозволить визначити, хто зі студентів упорається із окремими складовими завдання найкраще;

— передбачення можливості виникнення форс-мажорних ситуацій: визначити студентів, які зможуть замінити інших членів команди за потреби.

Крок 3. Усвідомлення суті навчального завдання, його обробка та виконання

Важливу роль під час виконання студентською командою навчального завдання відіграє спілкування.

Ефективному спілкуванню, налагодженню комунікації сприяє дотримання студентами команди таких правил:

- висловлюйте власні думки при обговоренні доступно і зрозуміло;
- намагайтеся при ухваленні рішення врахувати думки студентів усієї команди;
- узагальнюйте запропоновані ідеї, будуйте чітку логічну систему дій — алгоритм виконання завдання.

Усвідомлення суті навчального завдання та його обробка здійснюється у кілька етапів (*таблиця 3*).

Таблиця 3

ЕТАПИ УСВІДОМЛЕННЯ ТА ОБРОБКИ НАВЧАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ

Етапи аналізу	Зміст
1. Орієнтація в отриманому завданні	Вивчення та аналіз важливих особливостей діяльності, процесу
2. Обговорення та позиціонування завдання	З'ясування та оцінка поглядів на проблему, висунення ідей і варіантів розв'язання проблеми, проведення групової дискусії
3. Підготовка проекту рішення	Оцінювання альтернатив, вибір найкращого рішення з усіх запропонованих та його усвідомлення
4. Ухвалення рішення	Ухвалення найоптимальнішого шляху реалізації поставленого навчального завдання

Крок 4. Презентація результатів виконаної роботи

Результати виконаного навчального завдання обговорюються та аналізуються за участю всіх членів команди. Група презентує результати командної діяльності для студентів усієї академічної групи.

Крок 5. Аналіз результатів виконаної роботи

На цьому етапі важливо, щоб члени команди відповіли на такі запитання:

- Що ми, як команда, могли б зробити краще при заданих умовах?
- Які параметри виконаного завдання потребують удосконалення?

- Які позиції при виконанні завдання не враховані за об'єктивних причин?
- Які аспекти проблеми, що досліджувалась, потребують подальшого вивчення?
- Хто із учасників команди був найактивнішим?
- У кого є невикористаний резерв для подальшої навчальної діяльності?

Під час командної роботи, що стосується виконання навчального завдання, можуть виникнути проблемні ситуації, які повинні вирішуватися всією командою. До них належать:

- неповне або неякісне виконання навчального завдання чи нехтування обставинами, які вимагають значних витрат часу;
- нераціональний розподіл ролей: протягом виконання навчального завдання активні студенти виконали більшу його частину, а пасивні лише спостерігали за діяльністю активістів;
- пасивність, бездіяльність будь-кого зі студентів — членів команди, невиконання поставлених перед ним (нею) задач;
- виникнення протистояння між активними і пасивними учасниками командної взаємодії;
- виникнення конфліктів між членами команди;
- невпевненість окремих студентів у власних силах, недостатня самомотивація щодо участі у розв'язанні навчального завдання.

Підсумовуючи сказане, можемо констатувати, що робота в групах та командна взаємодія — потужні важелі у досягненні високих результатів у навчанні та оволодінні обраним фахом. Тому важливо прагнути до закріплення почуття «все гаразд», долати негативне ставлення до оточуючих і до самих себе у процесі групової навчальної діяльності. Необхідно постійно працювати над собою, бути самодостатнім. Радимо вам розвивати у собі наведені нижче якості й навички.

1. Вірність своїм принципам у поєднанні з достатньою гнучкістю та вмінням змінити свою поведінку, якщо вона помилкова.

2. Здатність діяти на власний розсуд, не відчуваючи провини чи жалю через несхвалення з боку інших.

3. Уміння зберігати впевненість у своїх можливостях, незважаючи на тимчасові невдачі або труднощі.

4. Невимушеність у спілкуванні, вміння обстоювати свою точку зору та погоджуватись із думкою інших.

5. Здатність знаходити задоволення у найрізноманітнішій діяльності: навчанні, спілкуванні з друзями, творчому самовираженні, відпочинку.

Корисні поради/
Психологічна допомога

Виконайте запропоновані тести. Зробіть висновки.

1. Тест оцінювання власної поведінки та взаємовідносин із членами команди.

Чи вносите ви своєю особистою поведінкою певний внесок у взаємовідносини між студентами команди під час виконання навчальних завдань? Оцініть вашу поведінку в балах від 1 до 4, де 1 — «незадовільно», а 4 — «відмінно».

Позитивна поведінка	4	3	2	1	Негативна поведінка
Умію слухати інших; якщо необхідно, то прошу більш детальних пояснень					Перебиваю, критикую інших
Висловлюю змістовні ідеї, пропозиції					Висловлюю негативні думки, висуваю непродуктивні пропозиції, які розколюють команду
Здійснюю плідний внесок у роботу команди					До роботи байдужий
Цікавлюся в інших, як вони оцінюють мій внесок у роботу					Байдужий щодо думки інших про мене
Несу свою частину спільної «ноші», виконую рівну з іншими частку роботи					Переадресовую іншим виконання роботи, не поспішаю починати роботу
Виконую роботу до визначеного терміну					Порушую термін виконання роботи

Обробка результатів

Додайте всі визначені вами оцінки.
24–18 балів — це високий показник вашого особистого внеску у спільну діяльність команди, що характеризує вас як активного учасника командної взаємодії;
17–12 балів — ваша участь у спільній діяльності при вирішенні навчальних завдань цілком задовільна;
11 і менше балів — вам необхідно переглянути вашу позицію у команді, можливо, ви недооцінюєте свої можливості та здібності; радимо переглянути своє ставлення до навчання.

2. Тест «Який ваш творчий потенціал».
Цей тест допоможе вам зорієнтуватися у тому, наскільки у вас сформовані якості особистості, які сприяють розвиткові вашого творчого потенціалу.

Інструкція

Виберіть по одній відповіді на кожне із запитань та зверніться до ключа до тесту, аби дізнатися про результати.
1. Чи вважаєте ви, що навколишній світ можна змінити на краще?
а) Так, вважаю.
б) Ні, він і так досить досконалий.
в) Так, але тільки в дечому.
2. Чи думаєте ви, що самі можете брати участь у перетворенні навколишнього світу?
а) Так, здебільшого.
б) Ні.
в) Так, у деяких випадках.
3. Чи вважаєте ви, що деякі із ваших ідей могли б принести користь там, де ви навчаєтесь?
а) Так, вважаю.
б) Так, за сприятливих обставин.
в) Тільки до певної міри.
4. Чи вважаєте ви, що спроможні змінити кардинально не лише своє життя, а й життя інших людей?
а) Так, напевно.
б) Це малоймовірно.
в) Можливо.
5. Коли ви наважуєтесь щось вчинити, чи впевнені ви, що втілите свої наміри?
а) Так.
б) Часто думаю, що не зможу.
в) Думаю, що зможу.
6. Чи відчуваєте ви бажання взятися за справу, якої абсолютно не знаєте?
а) Так, невідоме мене приваблює.
б) Невідоме мене не цікавить.
в) Усе залежить від характеру цієї справи.

7. Вам доводиться займатися незнайомою справою. Чи відчуваєте ви бажання домогтися в ній досконалості?

а) Так.

б) Задовольняюся тим, чого встиг досягти.

в) Так, але за умови, коли справа подобається.

8. Якщо справа, яку ви не знаєте, вам подобається, чи бажаєте ви знати про неї все?

а) Так.

б) Ні, я хочу навчитися лише основному.

в) Я хочу задовольнити свою цікавість.

9. Коли ви зазнаєте невдачі, то:

а) робите далі свою справу, навіть коли очевидно, що перешкоди нездоланні.

б) махнете рукою на цей намір, бо розумієте, що він нереальний.

в) якийсь час стоїте на своєму всупереч здоровому глузду.

10. На вашу думку, професію потрібно обирати, виходячи із:

а) своїх можливостей, подальших перспектив для себе.

б) стабільності, потрібності, значимості професії, потреби в ній.

в) переваг, які вона забезпечить.

11. Подорожуючи, змогли б ви зорієнтуватися на маршруті, яким уже пройшли?

а) Так.

б) Ні, боюся збитися зі шляху.

в) Так, але тільки там, де місцевість мені сподобалась і запам'яталась.

12. Чи зможете ви одразу після якоїсь розмови згадати, про що говорилося?

а) Так, без зусиль.

б) Всього згадати не зможу.

в) Запам'ятаю лише те, що мене цікавить.

13. Коли ви чуєте слово на незнайомій вам мові, чи зможете повторити його по складах без помилок, навіть не розуміючи його значення?

а) Так, без ускладнень.

б) Так, якщо це слово легко запам'ятовується.

в) Повторю, але не зовсім правильно.

14. У вільний час ви здебільшого:

а) залишаєтесь на самоті.

б) перебуваєте в колі друзів.

в) вам байдуже, бути самому чи в компанії.

15. Ви займаєтесь якоюсь справою. Вирішуєте припинити це заняття тільки тоді, коли:

а) справа завершена, і вам здається, що на «відмінно».

б) ви більш-менш задоволені.

в) вам не все ще вдалося зробити, тому ви не можете завершити справу.

16. Коли ви на самоті, то:

а) любите мріяти про якісь, можливо, навіть абстрактні речі.

б) за будь-яку ціну намагаєтесь знайти собі конкретне заняття.

в) інколи любите мріяти, але про речі, пов'язані з вашим навчанням.

17. Коли якась ідея захоплює вас, то ви будете думати про неї:
а) незалежно від того, де і з ким ви знаходитесь.
б) ви можете робити це лише на самоті.
в) тільки там, де не буде занадто гамірно.
18. Коли ви обстоюєте якусь ідею:
а) можете відмовитись від неї, якщо аргументи опонентів вас переконають.
б) залишитесь при своїй думці, які б аргументи не наводились.
в) зміните свою думку, якщо опір виявиться занадто сильним.

Ключ до тесту

Підрахуйте кількість балів, яку ви набрали, за такою схемою: відповідь «а» — *3 бали*; відповідь «б» — *1 бал*; відповідь «в» — *2 бали*.

1. *Допитливість*. Підрахуйте сумарний бал за запитання **1, 6, 7, 8**.
10—12 балів — ви допитливі;
6—9 балів — ви зацікавлені в міру;
менше 6 балів — зона вашої допитливості вузька.
2. *Віра в себе*. Підрахуйте сумарний бал за запитання **2, 3, 4, 5**.
10—12 балів — у вас сильна віра в себе;
6—9 балів — ви вірите в себе, але до першої перешкоди;
менше 6 балів — ви недостатньо вірите в себе.
3. *Твердість* — сумарна кількість балів по запитаннях **9** і **15**.
4. *Амбіційність* — показник по запитанню **10**.
5. *Слухова пам'ять* — сума балів по запитаннях **12** і **13**.
6. *Зорова пам'ять* — показник по запитанню **11**.
7. *Прагнення бути незалежним* — показник по запитанню **14**.
8. *Здатність абстрагуватися* — сума балів по запитаннях **16** і **18**.
9. *Вміння зосереджуватися* — оказник по запитанню **17**.
Ці здатності і становлять **основні якості творчого потенціалу**.

Загальна сума набраних балів з усіх показників покаже рівень вашого творчого потенціалу.
Якщо ви набрали балів:
49 і більше — у вас значний творчий потенціал, який надає вам багатий вибір творчих можливостей. Якщо ви на ділі зможете застосувати свої здібності, то вам по силі найрізноманітніші форми творчості;
від **24** до **48** — у вас цілком задовільний творчий потенціал. Ви наділені тими якостями, які дають вам змогу творити, але й у вас є проблеми, які стримують процес творчості. У всякому випадку ваш потенціал дає вам змогу творчо виявити себе, якщо ви, звичайно, цього бажаєте;
23 і менше — ваш творчий потенціал, на жаль, невеликий. Але, можливо, ви просто недооцінили себе, свої здібності. Відсутність віри в свої сили може привести вас до думки, що ви взагалі не здатні до творчості. Позбудьтеся цього комплексу і таким чином зможете вирішити проблему.

Читайте. Думайте.
Робіть висновки. Дискутуйте

- Люди часом відкушують більше, ніж можуть прожувати. Але кожний чогось вартий керівник воліє мати справу з людьми, які замахуються на зайве, ніж з тими, котрі намагаються зробити поменше (*Лі Якокка*).
- Хто думає про науку, той любить її, а хто її любить, той ніколи не перестає вчитися, хоча б зовні він і здавався бездіяльним (*Г. Сковорода*).
- Студент — генератор безлічі думок, ідей, планів, які він намагається реалізувати негайно (*Невідомий автор*).
- Командний дух — зовсім не абстрактне поняття. Це поняття будується на цілком об'єктивних параметрах, які закладаються в ході роботи: єдність мети, корпоративні цінності, інтерес працюючих до роботи, повага співробітників як одне до одного, так і до клієнта. Це особлива атмосфера, начебто не помітна. Але будь-яка людина, котра приходить у компанію — чи то новий співробітник, чи клієнт, — одразу відчуває, що тут є певна сила, взаємозв'язок, що працівники компанії люблять свою справу і з повагою ставляться один до одного. <…> У команді XXI століття дуже багато уваги приділяється особистісному розвитку, тому що всі досягнення, як на загальному, так і на командному рівнях, відбуваються завдяки нашій особистості (*Л. Піддубна*).

Візьміть до уваги!

• *Радимо прочитати* •

1. *Булах І. С.* Психологія особистісного зростання / І.С. Булах. — К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2003. — 338 с.
2. *Бакингэм М.* Заставьте свои сильные стороны работать: шесть этапов пути к выдающимся результатам: [пер. с англ.] / М. Бакингэм. — М. : Альпина Бизнес Букс, 2008. — 248 с.
3. *Бойнтон Э.* Виртуозные команды. Команды, которые изменили мир: [пер. с англ.] / Э. Бойнтон, Б. Фишер. — М. : Претекст, 2009. — 265 с.
4. *Гертер Гитте.* Работа в команде: практические рекомендации для успеха в группе: [пер. с англ.] / Гертер Гите, Кристина Оттл. — Х. : Гуманитарный центр, 2009. — 192 с.
5. *Дерманова И. Б.* Психологический практикум. Межличностные отношения : метод. реком. / И. Б. Дерманова, Е. В. Сидоренко. — СПб. : Речь, 2002. — 40 с.
6. *Ильин Е. П.* Психология индивидуальных различий / Е. П. Ильин. — СПб. : Питер, 2004. — 701 с.
7. Лидер и его команда: практ. руков. лидера эффективной команды: [пер. с англ.] / ред. В. В. Мамонтов. — Днепропетровск : Баланс Бизнес Букс, 2005. — 296 с.
8. *Ліфаєва Н. В.* Психологія особистості : навч. посіб. / Н. В. Ліфаєва. — К. : Центр навчальної літератури, 2003. — 240 с.
9. *Лозниця В. С.* Психологія менеджменту. Теорія і практика : навч. посіб. / В. С. Лозниця. — К. : УВПК «ЕксОБ», 2001. — 512 с.
10. *Наврузов Ю.* Структурирование хаоса: практ. руководство по управлению командой / Ю. Наврузов. — Днепропетровск : Баланс Бизнес Букс, 2005. — 320 с.
11. *Нестуля О. О.* Основи лідерства. Тренінг лідерських якостей та практичних навичок менеджера : навч. посіб. / О. О. Нестуля, С. І. Нестуля, В. В. Карманенко. — К. : Знання, 2013. — 287 с.

12. *Парыгин Б. Д.* Лидерство и руководство в структуре организации групповой деятельности и общения / Б. Д. Парыгин // Организационная психология / И. И. Скрипка; сост. и ред. Л. В. Винокуров. — СПб. : Питер, 2007. — С. 119–130.
13. *Тарасов В.* Технология жизни. Книга для героев / В. Тарасов. — М. : Добрая книга, 2012. — 267 с.
14. *Хейз Ники.* Успех — один на всех: основные аспекты эффективного руководства командой / Ники Хейз. — Днепропетровск : Баланс Бизнес Букс, 2006. — 226 с.

«Сходинки зростання»
Практикум **6**

НА ШЛЯХУ МОГО САМОРОЗВИТКУ І САМОВДОСКОНАЛЕННЯ

Розділ присвячено розгляду актуальних для студентської молоді питань, які стосуються постановки та досягнення життєвих цілей, формування нових корисних звичок, що допоможуть досягти успіхів у майбутній професійній діяльності. Розкрито значення особистісного та професійного самовизначення, саморозвитку та самоменеджменту на шляху до успіху в житті.

Ключові слова: *життєві цілі, професійний розвиток, модель професіонала, особистісне та професійне самовизначення, самооцінка, саморозвиток, самоорганізація, успіх, термінова справа, організація часу, контроль власних потреб.*

НА ШЛЯХУ МОГО САМОРОЗВИТКУ І САМОВДОСКОНАЛЕННЯ

...Минуле та теперішнє — тільки засоби.
Майбутнє — наша мета...

Б. Паскаль

Навчання в Університеті відіграє неабияку роль,
адже, окрім знань, якими діляться з нами наші викладачі,
ми отримуємо унікальні можливості для саморозвитку та самовдосконалення,
в яких і закладено найважливіше — коріння розуміння самого себе,
завдяки чому і виростає справжня особистість.

Т. Матящук,
студентка Інституту суспільства

Резерви, приховані в нас

Ефективне навчання й самонавчання потребує не лише знання форм і методів аудиторної роботи та роботи з книгою, а й застосування деяких вольових зусиль, розвитку певних особистісних якостей, самовиховання, саморозвитку.

Робота над собою — це оптимальна самореалізація всіх сил і здібностей, внутрішня організація індивіда, стиль і зміст життя людини. Кожна людина може плідно працювати над собою. На цьому шляху немає нічого неможливого. Тільки не треба поспішати, очікувати відразу відчутних результатів. Пам'ятайте: дорогу здолає той, хто йде!

У кожному з вас приховані величезні нерозтрачені резерви розумових можливостей. Ви володієте здатністю навчатися і досягати досконалості в такій кількості галузей, що навіть уявити собі не можете. Розум настільки могутній, що, будучи спрямованим у потрібне русло, може допомогти вам досягти практично всього. Адже найцінніший дар природи — здатність думати, планувати, приймати рішення і діяти. Ці неперевершені унікальні якості зрештою і роблять людину людиною. Але, як відомо, протягом життя ми використовуємо лише маленьку частинку грандіозного потенціалу, який закладений у кожному з народження. Тому протягом життя потрібно постійно тренувати мислення, розум, щоб не зупинитися у своєму розвиткові, щоб відкрити

в собі нові таланти й можливості. Недаремно в народі кажуть: вік живи — вік учись.

Мабуть, вам відомий вислів: майбутнє належить професіоналам. Це справді так, тільки щодо XXI століття вже кажуть: майбутнє належить універсальним професіоналам — тим, хто відмінно виконує свою роботу і кожного дня стає кращим і більш досконалим. Тобто у постійно мінливому світі тільки той знаходить своє місце в житті, хто безперервно змінюється сам, удосконалює свої здібності, ставить перед собою реальні цілі та працює для їх досягнення.

Цілі та їх досягнення

Пропонуємо вам простий алгоритм постановки та досягнення цілей, дотримуючись якого ви зможете успішно рухатися вперед протягом усього шляху професійного зростання.

Візьміть до уваги!

Життєві цілі — динамічні, вони змінюються, тому до їх визначення необхідно повертатися щорічно (наприклад, у день народження). Життєві цілі мають зростати разом з вами.

1. Чітко визначте, чого ви хочете досягнути в кожній сфері свого життя. На жаль, більшість людей ніколи над цим не замислюються.

2. Детально і чітко викладіть усе на папері. Сформулюйте цілі в кількісних величинах. Мета, не виражена в письмовому вигляді — це лише фантазія. Вона не містить ніякої енергії.

3. Встановіть крайній термін для реалізації мети і, якщо знадобиться, додаткові проміжні терміни.

4. Складіть список усіх дій, необхідних для досягнення мети. Постійно поповнюйте його новими ідеями і завданнями, які спадають на думку. Доведіть список до повного завершення.

5. Оформіть список у вигляді плану. Визначте, що необхідно виконати насамперед, а що — потім. Встановіть, що і в якій послідовності має бути зроблено. Обробляйте свій план доти, поки він не набуде готової форми.

6. Негайно беріться до реалізації плану. Робіть усе, що забажаєте, але не сидіть склавши руки. Просто дивно, скільки людей одержують поразки тільки через те, що нічого не роблять для здійснення задуманого.

7. Пообіцяйте собі кожного дня робити щось, що наближало б вас до вашої мети, якою б вона не була. Примушуючи себе щодня робити ті або інші кроки, ви вчитеся нарощувати темп. Регулярні дії

сприяють зміцненню рішучості й живлять вас енергією. Одне-єдине рішення — кожного дня на крок наближатися до мети — може змінити все ваше життя.

Визначившись із цілями і записавши їх, думайте про них невпинно: вранці, вдень і вночі. Єдине запитання, що для вас нині існує: «Як? Яким чином?» А запитання: «Чи можливо це?» — більше не для вас.

Цікаво знати

Три відсотки дорослих людей втілюють у життя свої цілі. Інші дев'яносто сім відсотків задовольняються бажаннями, надіями і фантазіями. Люди, що не ставлять цілей, приречені працювати на тих, хто їх ставить.

Нові корисні звички — шлях до успіху

Формуйте звички, що приносять успіх. Адже недаремно кажуть: спочатку ви формуєте звички, а потім звички формують вас. Будь-яка діяльність, що регулярно повторюється, в результаті стає новою звичкою. Вона може бути як корисною, так і шкідливою. Тільки для вироблення корисних звичок потрібно весь час докладати зусиль, а шкідливі формуються без цього. Ви можете сформувати будь-яку необхідну звичку, повторюючи певні дії доти, поки вони не стануть автоматичними, ви можете впливати на розвиток характеру і особистості. Варто лише збагнути, які звички вам треба формувати, щоб максимально проявити себе і досягти досконалості в обраній галузі. У психології існує закон оборотності, заснований на принципі «діяти, неначе». «... Якщо ви дієте, неначе у вас уже є бажана звичка, сама дія, повторювана досить часто, сформує відповідну звичку» (*У. Джеймс*). Тобто для формування потрібної звички вам необхідно в будь-якій ситуації діяти так, неначе вона у вас уже є. Таким чином ви поступово, крок за кроком, виробляєте нову звичку, і згодом вона стане невід'ємною частиною вашої особистості. Контролюючи весь процес, ви здобуваєте контроль над своїм майбутнім. Ось деякі звички високоефективних людей: *пунктуальність, ефективний розподіл часу, самодисципліна, концентрація на одній справі, доведення до кінця будь-якого завдання і продумування його до дрібниць.*

Цікаво знати

Неуспіх базується на шкідливих звичках, котрі набуваються розумом на вимогу душі й тіла. Щоб стати успішним, потрібно змінити звички і спосіб життя, який допоміг їх виробити.

Скільки ж часу для цього знадобиться? Приблизно від чотирнадцяти до сорока діб. За цей період нову звичку розум візьме на зберігання, і вона стане невід'ємною частиною психіки й організму. Щоб змінити спосіб життя, необхідно пріоритет у спілкуванні надавати успішним людям, тим, хто вже володіє потрібними вам звичками; щодня спонукати себе силою волі робити те, що буде сприяти формуванню корисних звичок.

Які дії потрібно обов'язково повторювати щоденно протягом двох тижнів?
1. Двічі на день проговорювати свої цілі, вживаючи дієслова у теперішньому часі, прислухаючись до своїх відчуттів. Вони повинні бути позитивними, ви маєте радіти від того, що виконуєте задумане.
2. Здійснювати не менше двох дій (вчинків), що ведуть до виконання задуманого.
3. Схвалювати себе за кожне намагання щось зробити краще, ніж раніше. Дякувати собі за кожну виконану справу.
4. Усе, що відбувається, сприймати спокійно, оптимістично, усвідомлюючи: всі події — це перевірка ваших справжніх устремлінь і бажань.
Якщо ви витримаєте такий режим від двох тижнів до сорока днів, то будете винагороджені за свої старання. Усе здійсниться! (*Є. Самохіна*)

Формування професіоналізму

Сьогодні ви — студенти, і цей суспільний статус вимагає від вас свідомого переходу до інших, ніж у попередні роки, реалій життя. Настав час визначитися в своїх інтересах, схильностях та намірах, оцінити внутрішні можливості, врахувати вплив зовнішніх обставин. Саме інтереси можуть стати засобом визначення як загальножиттєвих, так і професійних шляхів.

Візьміть до уваги!

Інтерес — вибіркова спрямованість людини на певний об'єкт чи діяльність, викликана позитивним, зацікавленим ставленням, емоційною привабливістю.
Схильність — стійка орієнтованість людини на щось, бажання виконувати певну діяльність.
Намір — рішення людини виконати певну дію і домогтися певного наслідку; вольова установка людини.

Праця в житті людини має важливе, провідне значення. Вона є не тільки засобом забезпечення існування та життєдіяльності, але й засобом пізнання й перетворення навколишнього світу, умовою розвитку особистості, метою, потребою та сенсом життя.

Візьміть до уваги!

Праця — діяльність людини з перетворення та освоєння природних і соціальних сил з метою задоволення потреб, в результаті якої створюються матеріальні та духовні цінності, формується сама людина.

Будь-яка професія вимагає від людини володіння певними особливостями, якостями, здібностями, що забезпечують успішне виконання необхідних дій, спеціальних операцій з метою отримання кінцевого результату або продукту праці. Формування професіонала — це процес, що розгортається у часовому проміжку та вимагає розвитку особистості того, хто навчається. Зрозуміло, що різні професії вимагають різних термінів для підготовки спеціалістів та формування у них професійних компетенцій і навичок.

Візьміть до уваги!

Професія — визначений, відносно самостійний вид трудової діяльності, що виник у результаті суспільного розподілу праці і вимагає для її виконання певних здібностей, знань та навичок.
Професіонал — спеціаліст, який здійснює на високому рівні професійну діяльність, свідомо змінює і розвиває себе в праці, здійснює власний індивідуальний творчий внесок у професію, підвищує соціальний престиж професії.
Професійний розвиток — процес наповнення структурних компонентів професійного досвіду людини, набуття нових компетенцій, знань, умінь та навичок.

Професійне становлення особистості неможливо відокремити від життєвого шляху людини в цілому. Більшість людей проходить певні стадії розвитку у відповідні вікові періоди, зокрема їм відповідають і стадії професійного розвитку.

Початком процесу професійного становлення особистості є формування професійних намірів, яке завершується усвідомленим, бажаним, а інколи й вимушеним вибором професії.

Професійна активність спрямована на пошук свого місця у світі професій, на досягнення успіхів у професійній діяльності. Така активність орієнтована на особистісну позицію майбутнього спеціаліста та визначається «моделлю професіонала» з відповідними складовими (*рис. 1*):

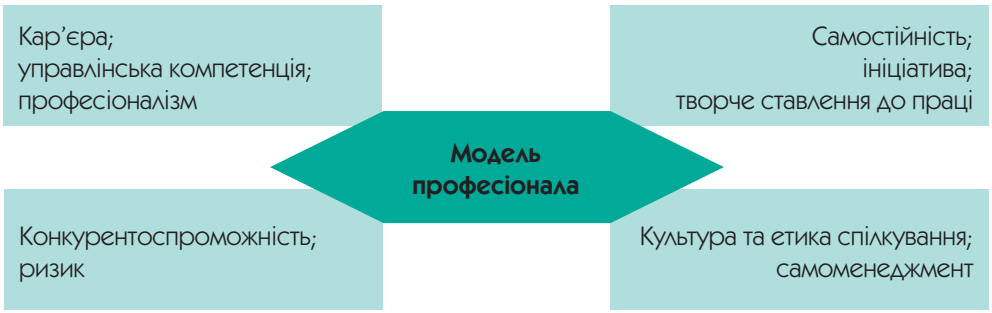

Рис. 1. Модель професіонала

У науковій літературі наголошується на тому, що людина обирає професійну діяльність відповідно до здібностей, що виявилися на попередніх етапах розвитку. Особистість може переходити від одного виду діяльності до іншого, розвиваючи різні здібності, поєднуючи їх різним чином. Потенційні здібності є умовами розвитку нового виду діяльності.

Візьміть до уваги!

Здібності — сукупність індивідуально-типологічних особливостей людини, що є умовою успішного виконання певної діяльності.

Особистісне та професійне самовизначення. Самопізнання

У міру освоєння професії особистість усе більше «занурюється» у неї. Реалізація діяльності здійснюється відносно стійкими та оптимальними для працівників способами. Стабілізація професійної діяльності приводить до формування нової системи стосунків, нового ставлення людини до навколишньої дійсності й до самої себе. Відбуваються процеси особистісного та професійного самовизначення.

Під *особистісним самовизначенням* розуміють суб'єктивне усвідомлення себе самостійним членом суспільства, розуміння свого місця і призначення в ньому, що зумовлене певним рівнем самосвідомості, соціальної відповідальності, потреби самореалізації.

Професійне самовизначення — це довготривалий динамічний процес прийняття особистістю рішення щодо вибору майбутньої професійної діяльності, виходячи зі своїх індивідуальних можливостей і потреб ринку праці. Звичайно, ці процеси пов'язані між собою. Особистісне самовизначення формується раніше професійного, на його основі складаються вимоги до професії. Особистість, що самовизначилася, набагато легше здійснює професійне самовизначення.

Для самовизначення і самоствердження людині передусім необхідні саморозвиток та самовиховання. Тобто знову і знову постійна робота над собою.

Візьміть до уваги!

Самопізнання — процес пізнання себе, своїх потенційних і актуальних властивостей, особистісних особливостей, рис характеру тощо.
Саморозвиток — усвідомлена діяльність людини, спрямована на вдосконалення самої себе.
Самооцінка — судження людини про міру наявності у неї тих чи інших якостей, властивостей у співвідношенні їх з певним еталоном та нормою.

Саморозвиток особистості, ефективність цього процесу багато в чому залежать від того, на які принципи і правила, загальноприйняті та вироблені самостійно, спирається людина у своїй життєдіяльності. Такі принципи і правила життя виробляли для себе Г. Сковорода, Б. Грінченко, Леся Українка, Л. Толстой, А. Чехов, М. Реріх, К. Станіславський, М. Плісецька, Б. Патон, М. Амосов і багато інших видатних особистостей. Відзначимо, що *принцип* задає загальну стратегію поведінки та діяльності на значну перспективу. *Правило* характеризує тактику цієї поведінки і діяльності.

Нижче наведено принципи і правила саморозвитку універсального характеру, що мають загальнолюдську цінність. А тому будуть корисні всім для вироблення власних життєвих принципів та правил.

Принципи	Зміст принципів. Правила їх реалізації
Принцип самопізнання	1. Постійно осмислюйте не тільки те, що робите, але і як робите. Осмислюючи, звертайте увагу на найбільш ефективні прийоми і методи своєї роботи. 2. Ведіть щоденник, де намагайтеся аналізувати причини не тільки своїх успіхів, але й невдач. 3. Розвивайте в собі здатність до самоаналізу і рефлексії. Для цього постійно вивчайте свої сильні та слабкі сторони. Спирайтеся на сильні сторони і постійно контролюйте слабкі.
Принцип гармонії, простоти і краси	1. Пам'ятайте, що гармонія, простота і краса досягаються напруженою працею. 2. «Не множити сутність без необхідності» (*Вільям Оккан*, філософ). 3. Пам'ятайте, що природа — проста і не розкошує надмірностями. 4. Пам'ятайте, що любов до Батьківщини починається з любові до прекрасного. Давні зодчі говорили: «Тільки бідні духом люди не прикрашають своє житло!» Тому все, що ми робимо, має бути простим, гармонійним і красивим
Принцип цілепокладання і творчого самовизначення	1. «Мати мету для всього життя... Ціль для року, для місяця, для тижня, для дня і для години, і для хвилини, приносячи в жертву нижчі цілі вищим» (*Л. Толстой* «Правила життя»). 2. Пам'ятайте, що «для того, хто не знає, в яку гавань пливе, немає попутного вітру» (*Сенека*). 3. Поставили перед собою ціль — ідіть до неї, домагайтеся її за всяку ціну
Принцип планування	1. Плануючи, враховуйте час, встановлюйте реальні терміни досягнення мети. «Враховувати час — значить довше жити» (*А. Гастєв*). 2. Плануйте, чого повинні досягти, що зробити сьогодні, завтра, протягом тижня, у перспективі. 3. Періодично хронометруйте час, шукайте його резерви
Принцип самоорганізації	1. Навчіться братися до справи відразу, без зволікання. 2. Приступивши до справи, зосередьтеся на головному. 3. Змінюйте вид занять, придумуйте для себе стимули. 4. «Що призначено неодмінно виконувати, те виконуй, незважаючи ні на що. Що виконуєш, виконуй добре» (*Л. Толстой* «Правила життя»). 5. Частіше використовуйте самонаказ: «Все, вистачить!», «Я маю це зробити», «Вперед і тільки вперед!» 6. Щовечора звітуйтеся собі у своїх справах і вчинках.
Принип оптимізму	1. Не зневіряйтеся і не заспокоюйтеся, навіть у випадку тимчасових невдач. 2. Переконуйте себе: «Я здатний на більше! Вирішував же я більш складні завдання!» 3. У випадку невдачі шукайте новий метод, новий засіб, новий ключ до рішення задачі. Пам'ятайте: оптимізм і віра в успіх — запорука успіху! 4. «Шукай в інших людях завжди гарну сторону, а не погану. Нехай щодня любов твоя до всього роду людського виражається у чому-небудь» (*Л. Толстой* «Правила життя»)

Не можна не помітити, що окремо взятий принцип, правило застосовуються вкрай рідко і не можуть вам гарантувати успіх. Необхідна система, безперервне самовдосконалення з урахуванням реальних здібностей і умов життєдіяльності.

Успішний шлях. Як його обрати

Не один раз ви запитуєте себе: «Чому одні люди досягають успіху частіше, ніж інші?» Дійсно, чому?

Першим великим відкриттям і відповіддю на поставлене запитання став закон причинного зв'язку Аристотеля. Сьогодні ми називаємо його *законом причини і наслідку*. У Біблії він називається законом «посіву і жнив». Сер Ісаак Ньютон назвав його законом дії і протидії. Це найбільший закон цивілізації, що ввібрав у себе досягнення науки, медицини, технології та бізнесу за дві тисячі років.

Візьміть до уваги!

Закон причини і наслідку свідчить: кожний ефект обов'язково зумовлений певною причиною або причинами. Тобто у кожного явища є своя основа. Цей закон також свідчить, що успіх, діловий або особистий, ніколи не буває випадковим, однаково як і невдачі не трапляються просто так. Вони пов'язані специфічними відносинами причини і наслідку.

У своєму найпростішому вираженні закон виглядає так: якщо ви бажаєте досягти того або іншого результату, необхідно лише з'ясувати, хто і коли досягав того ж, а потім визначити, що робила ця людина для отримання такого результату, і робити те ж саме. Якщо ви станете чинити так само, як успішні люди, то і результати, отримані вами, будуть такими ж, як у них. І це не чудо. Це дія закону. Філософ Бертран Рассел писав: «Найпереконливіший доказ того, що якась справа може бути зроблена, — той факт, що інші її вже зробили». Авраам Лінкольн зазначав: «Те, що деякі досягли успіху, є доказом того, що й інші зможуть». Прийміть відкритий закон як істину й активно застосовуйте до всього, що робите. Відкритий розум і готовність змінити звичне мислення подарують вам найбільші переваги для досягнення успіху в цьому стрімкому світі.

Візьміть до уваги!

Успіх — це спрямованість усіх ваших сил на те, що ви пристрасно хочете отримати.

У процесі прогнозування життєвих перспектив радимо здійснювати такі кроки. *Перший* — визначення цінностей. Цінності — основа всього. Це критерії, які ви використовуєте для оцінювання власної поведінки і поведінки навколишніх. Це правила, які ви враховуєте, приймаючи рішення. Спираючись на обрані цінності, створіть таке уявлення про майбутнє, у якому ваше життя було б ідеальним у всіх аспектах. Уявіть, що ви нічим не обмежені і можете вибрати ідеальний стиль життя. Яким він буде? Визначившись із цінностями й уявленнями про майбутнє, ви встановлюєте конкретні цілі.

Чим ясніше ви будете уявляти свої цілі, тим більше будете встигати і швидше досягнете поставлених завдань. Щоб мета ефективно керувала поведінкою, вона повинна бути конкретною і легко вимірюваною, реальною і досяжною, оформленою в письмовому вигляді й обмеженою термінами.

Другий крок — це чітко, письмово оформлені плани дій. Думайте на папері. Кожна хвилина, яку ви проведете за плануванням, зекономить вам десять хвилин роботи. Передусім складіть список з усіх, навіть дрібних, завдань або занять, які ви маєте виконати протягом дня. Працюючи, постійно звіряйтеся зі списком. Це допоможе вам не збиватися, не відволікатися на сторонні справи і дасть змогу стежити за своїм прогресом. Розставте в списку пріоритети. Уважно перегляньте список перед початком виконання першого завдання. Не забувайте про «Принцип 80/20». Визначте 20 відсотків справ, які забезпечать 80 відсотків корисності всіх зазначених пунктів. Починайте роботу саме зі справ, які ви включили до 20 відсотків, і тільки після їх завершення переходьте до всього іншого.

Найбільш значущий критерій важливості й цінності будь-якого завдання — це можливі наслідки його виконання або невиконання. Серйозне завдання має значні наслідки, неістотне — дуже малі або взагалі ніяких.

Ще один спосіб розставляння пріоритетів — розділення важливого і термінового.

Візьміть до уваги!

Термінове — це екстрене завдання, що має значущість тільки в даний момент.
Важливе — це завдання, виконання або невиконання якого матиме серйозні наслідки.

Важлива і водночас термінова справа — завдання, як мовиться, «що горить». Ним необхідно зайнятися насамперед і приступити до виконання негайно. Наслідки невиконання важливої і термінової роботи можуть бути вельми серйозними. Подібні завдання звичайно пов'язані із зовнішніми вимогами та іншими людьми.

Завдання важливі, але не термінові можна відкласти на деякий час. Але не

забувайте, що, крім усього іншого, вони спричиняють серйозні тривалі наслідки, позитивні або негативні.

Подібні завдання можуть послужити важелем і дати вам можливість помножити свої зусилля. Чим більше часу та уваги ви приділяєте справам важливим, але не терміновим, тим ефективнішою і продуктивнішою ваша діяльність стане в майбутньому.

Термінові, але не важливі справи. Ці справи здаються невідкладними, але з огляду на можливі наслідки не мають ані найменшої значущості. Більшість людей втрачають безліч часу на термінові, але не важливі справи. Вони часто обманюють самих себе, вважаючи, що займаються важливими справами, хоч насправді це не відповідає дійсності.

Справи, які не є ані важливими, ані терміновими, — це просто пусте витрачання часу, ці справи відволікають вас від більш результативної діяльності. Багато хто витрачає на них половину свого часу. Такі люди помилково вважають, що роблять щось корисне, просто тому, що займаються цим на робочому місці.

Ключ до високої продуктивності — фокусування на виконанні всіх важливих і термінових справ, а потім концентрація на важливих, але не термінових речах.

Організація часу — це насправді організація життя, особиста організація. Люди, які високо себе цінують, ставляться до свого часу з повагою. Вони ретельно розподіляють час і приділяють цьому значну увагу. Якщо ви любите життя, ви любите кожну його секунду. Ви боїтеся втратити даремно будь-яку з відведених вам дорогоцінних хвилин. Ефективні люди планують свій день заздалегідь, продумуючи все до найдрібніших деталей. Для них важлива кожна хвилина. У результаті вони і досягають набагато більшого, ніж звичайні люди, і почувають себе набагато краще.

Намагаючись ретельніше керувати своїм часом і своїм життям, ви починаєте цінувати кожну хвилину. Ви починаєте більше цінувати себе і своє життя. А чим більше ви любите себе, тим ефективніше розподіляєте час. Одне підкріплює інше. Чим частіше ви застосовуєте принципи організації часу, тим швидше й ефективніше вони для вас працюють.

Щоденне планування, розставляння пріоритетів та вміння починати з найважливіших завдань принесуть набагато більше користі, ніж будь-які інші прийоми організації часу. Ці звички ви зможете формувати лише шляхом безперервної практики, допоки вони не стануть автоматичними.

Існують певні прийоми, якими ви можете оволодіти і застосовувати їх щодня, аби стати позитивною, впевненою у собі, життєрадісною особистістю.

Перший прийом — орієнтація на майбутнє. Це відмінна риса всіх, хто досягає успіху, особливо тих, хто піднявся до позиції лідера і несе величезну відповідальність на роботі, в суспільстві й особистому житті. Лідери бачать краще майбутнє для себе, своєї сім'ї і своєї організації, а потім починають працювати, щоб утілити його в життя.

Практикуйте мислення «зворотне з майбутнього». Плануйте на п'ять років уперед, а потім подумки повертайтеся до даного моменту. Тепер подумайте, які

кроки необхідно зробити, щоб перетворити ваше уявлення в реальність. Подібна вправа з планування і повернення в теперішній час виявляється потужним засобом при з'ясуванні того, чого ви хочете і як цього досягти.

Орієнтація на мету — *другий прийом*, до якого звертаються успішні люди. Велику частину часу вони думають про свої цілі і способи їх досягнення. Невдахи більше зайняті своїми проблемами, а також критикою, скаргами і пошуками виправдань.

Отже, орієнтація на майбутнє передбачає ідеальне уявлення про нього. Орієнтація на мету більш конкретна. Ви переводите образи майбутнього з розряду мрій у конкретні, реальні дії і заходи, які можна негайно виконувати. Генрі Девід Торо вельми влучно висловився з цього приводу: «Ви будували надхмарні замки? Відмінно, їм там і місце. Тепер беріться до роботи і побудуйте під ними міцний фундамент».

Третій прийом — орієнтація на вдосконалення. Люди, котрі досягають успіху в своїй справі, роблять її добре і якісно. Життя — це самообслуговування. Ніхто нічого не принесе вам на блюдечку. Якщо хочете опинитися на початку черги, необхідно зробити два важливих кроки. По-перше, стати в чергу! Прийміть рішення досягнути досконалості у своїй справі, а потім займайте чергу. Починаючи з цього дня кожний день робіть що-небудь для того, аби просунутися вперед. По-друге, залишайтеся в черзі. Немає ніякого сенсу у випадкових спробах особистого розвитку, після яких ви знову влаштовуєтеся перед телевізором. Станьте в чергу і не виходьте з неї. Постійно переставляйте ноги, просуваючись уперед. Щодня дізнавайтесь і впроваджуйте нове. Не стійте на місці. Не втрачайте рушійної сили.

Четвертий прийом — орієнтування на результат. Успішні люди ні на секунду не забувають про результати, яких від них очікують. Вони постійно складають плани і віддають перевагу найважливішим завданням. Орієнтування на результат є значущою складовою процесу фокусування. Насамперед ви складаєте список усіх необхідних справ. Розташувавши їх за пріоритетністю і значущістю, обираєте одне завдання, найбільш важливе, і зосереджуєтеся на його виконанні. Потім ви наполегливо працюєте над ним доти, поки не виконаєте повністю.

П'ятий прийом — орієнтація на рішення. Велику частину часу ви шукаєте розв'язання тієї або іншої проблеми, роздумуючи над тим, що можна зробити, а не над тим, що сталося і хто винен. Невдахи велику частину часу витрачають на опис своїх проблем. Чим більше ви думаєте про прикрощі, тим більш озлобленим і песимістичним стаєте, але, починаючи шукати рішення, ви знаходите оптимізм і більш творчо підходите до ситуації.

Життя — це безперервна низка проблем. Вони ніколи не закінчуються. Вони, як хвилі в океані, наринуть і відступлять. Якщо ви живете звичайним, завантаженим життям, то кожні два-три місяці у вас відбувається яка-небудь криза. Єдине, що має значення, — це те, як ви реагуєте на всілякі прикрості. Ваша здатність справлятися з проблемами багато в чому визначає і ваш успіх, і ваш прибуток, а також те, як далеко ви підете і як високо підніметеся в житті. Ключ до того, щоб ефективно вирішувати проблеми, полягає в наступному: необхідно постійно роздумувати і говорити про можливі рішення.

Шостий прийом — орієнтація на особистісне зростання. Це реальний факт: ваше життя стає кращим лише тоді, коли ви самі стаєте кращими. Люди, орієнтовані на особистісне зростання, піклуються про себе і своє майбутнє. Вони відкриті новим ідеям, думкам, прийомам, методам, стратегіям і намагаються застосовувати їх на практиці, вони жадібно тягнуться до будь-якої нової інформації. Тренер з баскетболу Пет Райлі писав: «Якщо ви не вдосконалюєтеся, ви деградуєте».

У роботі з самовиховання важливо знати, які наслідки потрібно отримати в кінці. «Яким я є зараз? Яким я повинен стати в результаті самовиховання?» — ось питання, на які людина повинна дати відповідь.

Серед загальних цілей самовиховання насамперед важливо виокремити:

- *досягнення згоди із самим собою.* Для цього просто треба навчитися приймати себе таким, яким ви є насправді, зізнатися собі у власних недоліках. І це зробити дуже непросто;
- *контроль емоційних станів.* Наші неконтрольовані емоції заважають досягненню гармонії з іншими людьми. Тому самовдосконалення полягатиме в тому, щоб навчитися контролювати власні емоції, тобто усвідомити ті розумові операції, в результаті яких вони виникають;
- *усунення шкідливих звичок.* Ми повинні добре знати наші погані звички і намагатися позбутись їх, адже деякі з них можуть просто блокувати досягнення певної життєвої мети. Так, надмірна комунікативність ускладнює діяльність керівника, сором'язливість заважає нормальному спілкуванню з людьми, а велика балакучість і невміння зберігати таємницю виключає можливість успішної роботи в правоохоронних органах. Але і в повсякденному житті марнославство чи образливість поступово роблять нас самотніми людьми, ревнощі не дають можливості побудувати щасливу сім'ю тощо;
- *контроль власних потреб та керування ними.* Будь-яка надмірна потреба людини перетворює її на свій придаток.

Кожна людина хоч раз у житті запитувала себе: «Хто я?», «Який я?», «У чому сенс мого існування, мого життя?», «Що я можу зробити для покращення цього світу?» Відповіді на ці складні філософські питання дехто так і не знаходить; хтось намагається дати собі вичерпну характеристику, визначити напрями і перспективи своєї життєдіяльності; а хтось, сформулювавши відповіді, все одно залишається ними незадоволеним.

Зрештою, знаходять люди відповіді чи ні, постановка цих запитань — знаменне явище, свідчення того, що у людини, як істоти розумної, існує фундаментальна потреба в самопізнанні, яка відсутня у тварин. І хоча внутрішній світ кожного з нас — невичерпний всесвіт, і пізнати його до кінця, мабуть, неможливо, та намагатися це робити треба. На фронтоні одного з храмів у Давній Греції було написано: «Пізнай самого себе». Тобто здавна процес самопізнання розглядався не лише як потреба, але й обов'язок людини. І лише завдяки самопізнанню, саморозвитку, самовдосконаленню, самовихованню, здійснюючи самоменеджмент, можна досягти успіхів у житті.

Виконайте запропоновані тести. Зробіть висновки.

Тест 1. Самооцінка здатності до самоосвіти й саморозвитку особистості.

Інструкція

Уважно ознайомтеся з питаннями тесту-анкети. Виберіть один із запропонованих варіантів відповіді: «ні», «частково, періодично», «так». Визначте кількість балів за кожну відповідь відповідно до ціни обраного варіанту. Додайте набрану вами кількість балів за всі відповіді та співвіднесіть вашу суму балів зі «Шкалою визначення рівня розвитку здібностей до самоосвіти і саморозвитку».

№ п/п	Питання	Варіант відповіді		
		«Ні» (1 бал)	«Частково, періодично» (2 бали)	«Так» (3 бали)
1	Чи читали ви і чи знаєте щось про принципи, методи, правила самоосвіти, самовиховання, саморозвитку особистості?			
2	Чи маєте ви серйозні і глибокі прагнення до самоосвіти, самовиховання, саморозвитку своїх особистісних якостей, здібностей?			
3	Чи відмічають ваші друзі, знайомі ваші успіхи в самоосвіті, самовихованні, саморозвитку?			
4	Чи відчуваєте ви прагнення глибше пізнати самого себе, свої творчі здібності?			
5	Чи маєте ви свій ідеал і чи спонукає він до самоосвіти, самовиховання, саморозвитку?			
6	Чи часто ви задумуєтесь про причини своїх промахів, невдач?			
7	Чи здатні ви до швидкого самостійного оволодіння новими видами діяльності, наприклад, до самостійного вивчення іноземної мови?			

№ п/п	Питання	Варіант відповіді		
		«Ні» (1 бал)	«Частково, періодично» (2 бали)	«Так» (3 бали)
8	Чи здатні ви і далі вирішувати складну задачу, якщо перші дві години не дали очікуваного результату?			
9	Чи ведете ви щоденник, де записуєте свої ідеї, плануєте своє життя (на рік, на найближчий місяць, тиждень, день)? Чи аналізуєте, що із запланованого виконати не вдалося і чому?			
10	Чи ваші друзі вважають вас людиною, здатною до переборення труднощів?			
11	Чи знаєте ви свої сильні та слабкі сторони?			
12	Чи хвилює вас майбутнє?			
13	Чи прагнете ви до того, щоб вас поважали найближчі друзі, батьки?			
14	Чи здатні ви керувати собою, стримувати себе у конфліктних ситуаціях?			
15	Чи здатні ви до ризику?			
16	Чи прагнете ви виховувати в собі силу волі або інші якості?			
17	Чи добиваєтесь ви того, щоб до вашої думки прислуховувались?			
18	Чи вважаєте ви себе цілеспрямованою людиною?			
19	Чи вважають (вважали) вас людиною, яка здібна до самоосвіти, саморозвитку: • батьки; • учителі; • друзі?			

Шкала визначення рівнів розвитку здібностей до самоосвіти і саморозвитку

Рівень розвитку	Сума балів
1-й — дуже низький	21—28
2-й — низький	29—32
3-й — нижчий за середній	33—36
4-й — трохи нижчий за середній	37—40
5-й — середній	41—44
6-й — трохи вищий за середній	45—48
7-й — вищий за середній	49—52
8-й — високий	53—56
9-й — дуже високий	57—63

Отже, ви одержали більш точні уявлення про рівень розвитку ваших здібностей до самоосвіти й саморозвитку. Не засмучуйтеся, якщо цей рівень у вас невисокий, його можна підвищити, якщо ви готові попрацювати над собою. Сподіваємося, що викладена вище інформація допоможе вам здійснити ці бажання цілеспрямовано й ефективно.

Тест 2. Діяти чи думати?

Англійський психолог В. Коулман у книзі «Пізнай себе» пропонує тест, який допоможе вам визначитись із відповіддю на це запитання.

Завдання

Дайте відповіді «так» чи «ні» на кожне із запитань. Обробіть результати за поданим описом.

1. Чи подобається вам бути зайнятим?
2. Чи дратують вас пробки і повільний рух на дорогах?
3. Чи схильні ви поспішати з одного місця на інше, з однієї роботи на іншу?
4. Вам неприємно, якщо доводиться сидіти без діла, нічого не робити?
5. Вам більше подобається бути учасником подій, ніж просто спостерігачем?
6. Чи користуєтесь ви східцями, якщо багато людей очікують ліфт?
7. Інші люди дорікають вам, що ви занадто поспішаєте діяти?
8. Чи встаєте ви рано, навіть у вихідні?
9. Ви з ентузіазмом сприймаєте нові ідеї?
10. Вам подобається організаторська діяльність?
11. Вам більше подобається діяти, а не планувати?
12. Чи багато часу ви проводите у мріях і медитації?
13. Чи замислюєтесь коли-небудь про те, звідки і навіщо пішов людський рід?
14. Чи любите вирішувати кросворди?
15. Ви часто відвідуєте музеї та виставки?
16. Чи отримуєте задоволення від цікавої бесіди?
17. Чи є у вас звичка підніматись угору східцями, перестрибуючи через сходинку?
18. Чи вважаєте ви, що встигаєте робити більше, ніж інші люди?
19. Ви віддаєте перевагу активному відпочинку, а не спокійному?
20. Чи стає вам нудно, якщо нема чого робити?

Обробка результатів

Підрахуйте бали: у запитаннях № 1–11 та 17–20 кожна позитивна відповідь приносить *1 бал*, кожна негативна — *0 балів*; у запитаннях № 12–16, навпаки, відповідь «так» означає *0 балів*, а відповідь «ні» — *1 бал*. Якщо ви набрали:

12–20 балів — ви більше займаєтесь справами, ніж розмірковуєте, робити щось чи ні. Ви схильні бути зайнятим, робити діло, а не розмовляти про нього. Вам подобається бути активним і діловим;

6–11 балів — вам подобається як бути зайнятим, так і мати можливість розмірковувати. Ви можете пристосуватись практично до будь-яких умов;

5 балів і менше — ви, напевно, більше схильні до роздумів, віддаєте перевагу читанню книжок, мріям і міркуванням, а не активним діям. Вам не буває нудно з самим собою. Хоч ви і отримуєте задоволення від спілкування з цікавими людьми, але цілком добре почуваєтесь і на самоті.

Тест 3. Образ професійного «Я».

Інструкція

Вам пропонується оцінити за 5-бальною шкалою свої можливості реалізації в майбутній професійній діяльності всіх наведених у списку аспектів праці. *5 балів* поставте навпроти того твердження, яке, на вашу думку, безсумнівно буде реалізоване, *0 балів* — якщо цього зробити не вдасться. *Бали 1–4* — проміжні.

1. У майбутній професійній діяльності я хотів би:
- працювати творчо, нестандартно;
- координувати роботу інших;
- постійно шукати нові корисні знайомства, ідеї;
- сумлінно виконувати свою роботу;
- бути джерелом мудрих рішень та новаторських стратегій;
- створювати сприятливі міжособистісні умови для роботи інших;
- проявляти ділову ініціативу.

2. Для реалізації себе у професійній діяльності важливі:
- добрі знання з іноземних мов;
- уміння чітко виконувати накази керівництва;
- глибокі професійні знання;
- уміння орієнтуватись у близькому та загальному середовищі;
- висока загальна культура;
- уміння творчо ставитися до справи;
- уміння брати активну участь у професійному пошуку;
- діловитість;
- уміння знаходити спільну мову з іншими людьми.

Ключ до тесту

Підрахуйте загальну суму оцінок за всі твердження. Отриману суму поділіть на 16 (кількість запропонованих тверджень у двох запитаннях). Визначте рівень відповідності сформованого у вас образу професійного «Я» до прийнятого за такими шкалами: *4–6* — високий рівень; *2–3* — середній; *до 1 балу* — низький.

Тест 4. Вивчення здібності до самопізнання за допомогою опитувальника «Що означає пізнати себе?» *(за А. І. Красило).*

Інструкція

Перед вами опитувальник. Уважно прочитайте кожне твердження й оберіть тільки один із чотирьох варіантів відповідей, з яким ви згодні в більшій мірі. Якщо вас жоден із варіантів не задовольняє, все одно потрібно обрати одну з відповідей.

1. Пізнання себе — це:
а) розвага;
б) радість відкриття нового;
в) страждання;
г) важка, але цікава робота.

2. Коли мене щось неприємно вразило в діях інших, я:
а) внутрішньо засуджую, але не втручаюся;
б) висловлюю обурення або намагаюся переконати людину так не робити;
в) захоплююсь пошуком сенсу і причини таких дій;
г) приймаю людину такою, якою вона є.

3. Людину треба оцінювати:
а) за результатами її дій;
б) за результатами дій, але з урахуванням мотивів поведінки;
в) насамперед за мотивами дій і відчуттів;
г) людину взагалі ніяк не треба оцінювати.

4. Коли людина не хоче мати чітких життєвих цілей і через це часто не може досягти успіху ні в матеріальних питаннях, ні в просуванні по службі, я вважаю, що:
а) вона просто непрактична;
б) їй не повезло з вихованням;
в) це втрати в розвитку творчої особистості;
г) людина інтенсивно розвивається.

5. Найцікавіше вивчати:
а) явища природи і парапсихологію;
б) особистість людей, геніїв;
в) внутрішній світ своєї особистості;
г) спільні закономірності людської психіки.

6. Мотиви своїх вчинків я цілком усвідомлюю:
а) завжди в момент переддії;
б) переважно у момент здійснення дії;
в) частіше вже після здійснення вчинку;
г) переконаний, що мотиви дій людини завжди неусвідомлені.

7. Помилки в пізнанні себе:
а) мене рідко хвилюють;
б) прагну усунути, використовуючи можливості, що представляються;
в) мене постійно хвилюють;
г) раніше постійно хвилювали, а зараз я використовую кожну слушну нагоду для самоаналізу.

8. Дізнатися щось нове про себе — це:
а) цікаво;
б) не лише цікаво, але і завжди корисно;
в) знайти пояснення питанням, які займали мене тривалий час;
г) перебудувати свою поведінку і особистість;
9. Самопізнання — це:
а) спосіб проведення дозвілля;
б) засіб досягнення професійних і життєвих цілей;
в) необхідність для кожної людини;
г) мета і сенс життя.
10. Процес самопізнання:
а) не заважає працювати і відпочивати;
б) допомагає правильно діяти;
в) інколи допомагає, а інколи шкодить, заважає жити;
г) завжди допомагає, якщо навчитися правильно діяти.
11. Вивчення рефлекторної діяльності мозку:
а) допомагає мені краще зрозуміти людську психіку;
б) є необхідною умовою та основою пізнання себе;
в) шкодить самопізнанню;
г) відволікає від самопізнання.
12. Дати об'єктивну характеристику знайомій людині для мене:
а) досить легко;
б) вимагає додаткових зусиль;
в) практично ніколи не вдається;
г) вважаю за краще описати за умов її впливу на мене.
13. Я прагну більше дізнатися про себе, тому що:
а) це цікаво;
б) знання корисне і може стати в пригоді у житті;
в) не можу цим не займатися;
г) так я вирішую всі проблеми.
14. Результати психологічного тестування є:
а) «фотографією» на пам'ять;
б) авторитетним діагнозом особистості;
в) первинною гіпотезою для вивчення людини;
г) одним із варіантів спрощеного уявлення про особистість.
15. Якщо я бачу людину, яка упевнена в своїй доброті і чуйності до людей, значить:
а) у неї для цього є достатні підстави;
б) вона може помилятися, але головним чином виявляється правою;
в) вона постійно бореться зі своєю байдужістю, зарозумілістю і жорсткістю;
г) їй властиві байдужість і жорсткість, або ж вона неминуче рухається в цьому напрямі.
16. Якщо людина має силу волі, то вона:
а) щаслива, здатна завжди досягти успіху;
б) доб'ється багато чого;
в) недостатньо інтелектуально розвинена;
г) найчастіше догматична і здібна тільки до однозначних рішень.

17. Коли людина постійно бореться зі своїми недоліками, то:

а) інші «сідають їй на голову»;

б) врешті-решт досягає перемоги;

в) вона розвивається як особистість;

г) вона не знає, як це робити ефективніше.

18. У пізнанні себе та інших я намагаюся:

а) вірити тільки власним очам, фактам;

б) спиратися на логіку або фахівців;

в) спиратися на власну інтуїцію;

г) спиратися на психологічні ідеї, перевірені на особистому досвіді.

19. Коли неприємні переживання з приводу невдачі або якихось подій у минулому посилюються, я частіше за все:

а) обговорюю їх з друзями і знайомими, щоб отримати підтримку і заспокоїтися;

б) прагну відволіктися, займаючись улюбленою справою, слухаючи музику тощо;

в) вирішую все-таки дізнатися до кінця, що трапилося, щоб в майбутньому знати, як діяти;

г) відкидаю всі свої припущення і самовиправдання і тим самим заспокоююся або повертаюся до проблеми пізніше.

20. Людина, яка відчайдушно лає себе за поганий вчинок, швидше за все:

а) відчуває свою провину і соромиться свого вчинку;

б) має совість і прагне стати кращою;

в) переживає радість і гордість від усвідомлення здатності подолати в собі зло;

г) хоче вибачити себе, аби надалі вчиняти так само.

Ключ до тесту

Підрахуйте кількість «а», «б», «в» чи «г».

Переважають відповіді «а» чи «б»: ви — людина практичного складу розуму, вважаєте, що у вас немає глибоких психологічних проблем, які вимагають самопізнання, тому майже не маєте досвіду самоаналізу. Більшість внутрішніх суперечностей здаються вам наслідком зовнішніх причин і конфліктів, тому поряд із успіхами в практичній діяльності ви можете несподівано зіткнутися з невдачами і розчаруваннями особистого плану. Подумайте, чи не змішуєте ви близькі за відчуттями, але протилежні за змістом життєві цінності: гострі відчуття і яскраві, емоційні враження з відчуттям справжнього щастя; проведення часу з емоційною близькістю і теплотою; заспокоєність або безтурботність з рівновагою духу; тривожність і недовірливість із чуйністю і чутливістю; обмін інформацією або новинами з дружнім спілкуванням і т.д.

Більше відповідей «а», ніж «б»: ви, швидше за все, відчуваєте себе людиною, у якої все ще попереду. У такому разі використовуйте свої сильні сторони — оптимізм і безпосередність сприйняття — для поглиблення самопізнання, тоді досягнете успіху. Перешкодити вам можуть такі чинники: нерегулярність занять; робота за настроєм; орієнтація на думку друзів і знайомих; жорсткі й однозначні установки та оцінки, міцно засвоєні в навчальних закладах або в сім'ї. Різка зміна офіційних цінностей, норм і оцінок, властива періодам соціальних потрясінь

і змін, може провокувати крайнощі вашої поведінки: агресивність або розчарування від втрати етичної опори.

Більше відповідей «б»: ви здатні до систематичної роботи із самопізнання, яку успішно можете поєднувати з практичними справами. Ви — або професійний педагог, або маєте схильність до педагогічної діяльності. Ви досить зрілий і прагнете відповідально дивитися на своє життя і все, що відбувається поруч, але вас може підвести звичка довіряти словам і авторитетам більше, ніж почуттям. Ви поки не готові прийняти суперечності й парадокси людської психіки. Перевірте, чи не відірвані ваші знання про себе від ваших дій. Чи не накопичилися випадкові неперевірені думки, оцінки, твердження і т.п.? Чи ваша робота із саморозвитку лише є бажанням уникнути зовнішніх конфліктів, звичкою вимагати від себе того, що чекають (або раніше вимагали) від вас інші?

Переважають відповіді «в»: ви схильні до вивчення психології і вимушені поєднувати самопізнання, яке постійно віднімає велику частку вільного часу, з роботою і навчанням з іншої спеціальності. Краще все-таки зайнятися психологією серйозно і професійно, вивчати ті проблеми, які вас хвилюють. Вам важко зважитися на якусь практичну дію, вас постійно долають сумніви, проте ви досягли багато чого у спогляданні свого внутрішнього світу і в інтуїтивному розумінні суті людської психіки, її складності, суперечності. Чутливість і вміння помічати якнайтонші порухи душі можуть поєднуватися у вас із грубими помилками, конфліктами і практичним невмінням будувати комфортні взаємини з оточенням. Самопізнання — швидше ваша доля, ніж свідомий вибір, але в перспективі ви зможете успішно вирішувати проблеми, що вас хвилюють.

Переважають відповіді «г»: ви — професійний психолог або психотерапевт, можливо, письменник. У всякому разі, незалежно від професії, у вас є підстави вважати себе за «знавця людських душ», і ви вважаєте, що знаєте навіть дуже багато про людину взагалі і про себе зокрема. Але ця упевненість може підвести вас у найпростішій ситуації.

Тест 5. Чи повторюєте ви свої життєві помилки?

Інструкція та мета

1. Дайте відповіді на запитання. Можливі варіанти відповідей: «так», «ні», «не знаю».
2. За кожну відповідь «так» на запитання 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13 та «ні» на запитання 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 15 нараховується по *10 балів*. За кожні «не знаю» — по *5 балів*.

Запитання

1. Вам коли-небудь доводилося робити життєву помилку, результати якої ви відчували протягом декількох місяців?
2. Чи можна було уникнути цієї помилки?
3. Чи доводилося вам наполягати на власній думці, якщо ви не були впевнені на 100 % у її правильності?
4. Чи розповідали ви комусь із найближчих людей про свою найбільшу життєву помилку?

5. Чи вважаєте ви, що у певному віці характер людини вже не може змінитися?
6. Якщо хтось завдав вам невеликих прикрощів, чи можете ви швидко забути про це і перейти до звичайного розпорядку?
7. Іноді вважаєте себе невдахою?
8. Чи вважаєте ви себе людиною з великим почуттям гумору?
9. Якби ви мали вплив на зміну найважливіших подій, що мали місце у минулому, чи побудували б своє життя інакше?
10. Чи керують вами при прийнятті щоденних особистих рішень переважно емоції, ніж розум?
11. Чи важко вам дається прийняття дрібних рішень з питань, які щодня ставить життя?
12. Чи скористалися б ви при прийнятті життєво важливих рішень порадою або допомогою людей, які не входять у число найближчих осіб?
13. Чи часто ви повертаєтеся у спогадах до хвилин, що були для вас неприємними?
14. Чи подобається вам ваша особистість?
15. Чи доводилося вам просити у кого-небудь пробачення, хоча ви і не вважали себе винуватим?

Ключ до тесту

100–150 балів. Ви маєте здатність ускладнювати собі життя. Зазвичай власні помилки ви вважаєте успіхами. Чергова життєва помилка готова наздогнати вас у будь-який момент. Тому, перш ніж прийняти чергове помилкове рішення, яким знову будете незадоволені ви самі й ваше оточення, знайдіть собі досвідченого порадника.
50–99 балів. Може бути, те, що ви називаєте великою помилкою, яку зробили колись, сьогодні пов'язано з іншим поглядом на себе і на своє минуле. Ваш критичний розум іноді стає на шляху глибоких бажань. А обережність не завжди є гарантією повного життєвого везіння.
0–49 балів. Найближчим часом вам не загрожує небезпека зробити життєву помилку. Головна гарантія цього — ви самі. У вас є багато рис, що забезпечують гарне планування і передбачення власного майбутнього. Ви відчуваєте себе творцем свого життя.

Читайте. Думайте.
Робіть висновки. Дискутуйте

- Ви — той, хто ви є, і знаходитеся там, де знаходитеся, тільки через себе самого і нікого більше. Природа тут ні до чого: їй все одно. Якщо ви зробите те, що роблять усі люди, які досягають успіху, ви отримаєте ті самі результати, що і вони. Якщо не зробите, то, відповідно, не отримаєте нічого (*Невідомий автор*).
- …Думка — джерело багатства, успіху, матеріальних благ, великих відкриттів, винаходів і досягнень (*К. Брістоль*).
- …Думки наводять на мету, цілі реалізовуються в діях, дії формують звички, звички визначають характер, а характер вирішує нашу долю (*Т. Едвардс*).
- Доля не може бути змінена, інакше була б не доля. Людина ж може змінити себе, інакше вона не була би людиною. Здатність формувати і переформовувати себе — прерогатива людського існування (*В. Франкл*).

• *Радимо прочитати* •

1. *Грецов А. Г.* Узнай себя. Психологические тесты для подростков / А. Г. Грецов, А. А. Азбель. — СПб. : Питер, 2008. — 176 с.
2. *Данилова В.* Как стать самим собой / В. Данилова. — Х., 1994. — 203 с.
3. *Єлізарова І. А.* Стиль ділового успіху [Текст] : навч. посіб. / І. А. Єлізарова. — К. : Кондор, 2007. — 160 с.
4. *Палеха Ю. І.* Іміджологія [Текст] : навч. посіб. / Ю. І. Палеха ; ред. З. І. Тимошенко. — К. : Вид-во європ. ун-ту, 2004. — 323 с.
5. Познакомьтесь с собой. Психологические тесты с подробными комментариями. — М. : ЭКСМО-Пресс, 2000. — 320 с.
6. *Сергєєнкова О. П.* Самопізнання : нав.-метод. посіб. / О. П. Сергєєнкова. — Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А., 2011 — 337 с.
7. Твоє життя — твій вибір / Федорченко Т. Є., Сомова І. Г., Зимівель Н. В., Лещу Н. О., Авельцева Т. П. — К. : Міленіум, 2002. — 164 с.
8. *Тимошенко Н. Л.* Корпоративна культура: діловий етикет [Текст] : навч. посіб. — К. : Знання, 2006. — 391 с.
9. *Ницше Ф.* Так говорил Заратустра / Фридрих Ницше ; пер. с нем. Ю. М. Антоновский. — СПб. : Азбука-Классика, 2007. — 320 с.
10. *Хорни К.* Я — идеальное / К. Хорни // Психология самосознания: Хрестоматия. — Самара : Изд. дом «БАХРАХ-М», 2000. — 441 с.

«Сходинки зростання»
Практикум **7**

Сторінки для побажань друзів

ЗМІСТ

МІЙ УНІВЕРСИТЕТ 5

Я – СТУДЕНТ-ГРІНЧЕНКІВЕЦЬ 41

Я НАВЧАЮСЯ
У СУЧАСНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ 69

ЯК МЕНІ КРАЩЕ
ОРГАНІЗУВАТИ НАВЧАННЯ 91

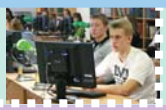

Я – В ІНФОРМАЦІЙНОМУ
СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ 115

Я ПРАЦЮЮ В КОМАНДІ 165

НА ШЛЯХУ МОГО САМОРОЗВИТКУ
І САМОВДОСКОНАЛЕННЯ 179

Навчальне видання

Я — СТУДЕНТ

Навчальний посібник

5-те видання, зі змінами

За загальною редакцією ***В. О. Огнев'юка***

В оформленні видання використано:
фотографії з особистих архівів В. Огнев'юка та Н. Білоскаленко;
матеріали з архівів Науково-методичного центру мультимедійних ресурсів
та фотоматеріали, надані Науково-методичним центром інформаційно-рекламної
та профорієнтаційної діяльності Київського університету імені Бориса Грінченка,
а також матеріали сайтів:
www.kulturpoint.hu/bolognafotos/;
www.ond.vlaanderen.de/;
www.carabaas.livejournal.com/

Видання підготовлене в НМЦ видавничої діяльності
Київського університету імені Бориса Грінченка

Завідувач НМЦ видавничої діяльності *М. М. Прядко*
Відповідальна за випуск *А. М. Даниленко*
Макет та художнє оформлення *Т. В. Нестерової*
Верстальник *Н. І. Погорєлова*

Підписано та передано 07.09.2015 до розміщення в мережі Інтернет в інституційному репозиторії Університету (http://elibrary.kubg.edu.ua).

Київський університет імені Бориса Грінченка.
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи Серія ДК № 4013 від 17.03.2011 р.

Попередження! Згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права» жодна частина цього видання не може бути відтворена на будь-яких носіях, розміщена в мережі Інтернет без письмового дозволу Київського університету імені Бориса Грінченка й авторів. Порушення закону призводить до адміністративної, кримінальної відповідальності.